Rudolf Steiner

Ființe spirituale din natură

Selecţie şi introducere de Wolf-Ulrich KLÜNKER

Traducere de Ligia SĂLĂGEANU

Rudolf Steiner
Geistige Wesen in der Natur
Ausgewählt und herausgegeben von Wolf-Ulrich Klünker, Verlag Freies Geistesleben, 1998

UNIVERS ENCICLOPEDIC GOLD / TRIADE
București 2010

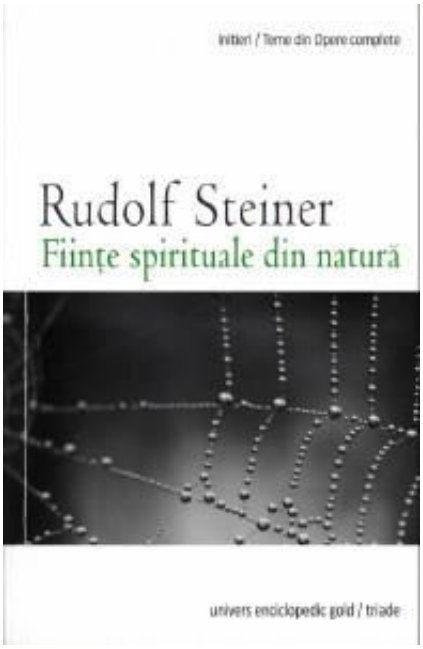

COLECȚIA INIȚIERI/ TEME DIN OPERE COMPLETE

Coordonatorul colecției: biolog dr. PETRE PAPACOSTEA

Redactor: MARIA STANCIU

Tehnoredactor: MARIANA MÎRZEA

Coperta: DIANA TATU

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
STEINER, RUDOLF
Fiinţe spirituale din natură / Rudolf Steiner; trad. de Ligia Sălăgeanu;
selecţie şi introd. de Wolf-Ulrich Klünger. — Bucureşti: Univers Enciclopedic Gold; Cluj-Napoca: Triade,
2010

ISBN 978-606-8162-38-6
ISBN 978-973-8313-30-9

I. Sălăgeanu, Ligia (trad.)
II. Klünker, Wolf-Ulrich (pref.)

159.961

GRUPUL EDITORIAL UNIVERS ENCICLOPEDIC GOLD

Str. Luigi Cazzavillan nr. 17, sector 1, Bucureşti

Tel.: 021.317.88.38; Fax: 021.317.88.42

e-mail: difuzare@universenciclopedic.ro

www.universenciclopedic.ro

Societatea antroposofică din România

Strada Vişinilor nr. 17, sector 2, Bucureşti

Tel.: 021 323 20 57

www.antroposofie.ro

email: romantrop@yahoo.com

COPERTA IV

Pe baza unei cunoaşteri obţinute printr-o clarvedere educată şi conştientă, Rudolf Steiner ne prezintă o viziune spirituală în concordanţă cu tradiţiile populare privitoare la spiritele naturii. Omul epocilor trecute, care mai poseda capacitatea unei viziuni spirituale naturale, putea comunica cu aceste fiinţe elementare pe care le-a imortalizat ca zâne şi gnomi (pitici) în mituri, legende şi basme.

În timpurile noastre însă, omul trebuie să dobândească o capacitate conştientă de relaţionare cu aceste entităţi. Rudolf Steiner afirmă chiar că omenirea nu va putea relua legătura cu lumile spirituale dacă nu va fi în stare să dezvolte o relaţie nouă cu aceste fiinţe, văzute ca „emisari ai entităţilor spirituale mai înalte".

Opera lui Rudolf Steiner se bazează sub aspect metodic şi din punctul de vedere al ştiinţei cunoaşterii pe descrierile expuse în lucrările sale fundamentale: ***Filosofia libertății***. *Trăsături fundamentale ale unei concepții moderne despre lume*, ***Teosofie***. *Introducere în cunoaşterea suprasensibilă a lumii şi menirea omului*, ***Cum se dobândesc cunoştinţe despre lumile superioare?*** şi ***Știința ocultă în rezumat***. Acestea, împreună cu restul lucrărilor şi volumelor care cuprind articolele, formează opera scrisă, de o amploare considerabilă, formată din 40 de volume.

Pe lângă aceasta, bogăția de conferințe stenografiate este extraordinară, aceste conferințe fiind cuprinse în mai bine de 250 de volume din cadrul ediției Operelor complete. Toate conferințele au fost prezentate oral şi nu erau destinate tiparului. Publicarea lor s-a făcut după nişte stenograme nerevizuite de Rudolf Steiner. Ele conțin, totuşi, extinderea şi dezvoltarea în cele mai diferite direcții şi domenii ale vieții a concepțiilor fundamentale expuse în lucrări. Ele reprezintă şi astăzi, prin multitudinea lor tematică, o sarcină care încă nu a fost încheiată.

Astfel, motivul inițierii acestei serii este acela de a deschide, prin prisma punctelor de vedere actuale în vremea noastră, accesul la diferite complexe de teme răspândite în întreaga operă şi nereunite într-un tot coerent şi, în același timp, de a face clară capacitatea metodei antroposofice de cunoaştere de a fi aplicată la multiple sfere de probleme. Niciuna dintre sinteze nu pretinde a fi completă în privința conținutului.

CUPRINS

Introducere (Wolf-Ulrich Klünker)

I. Fiinţe elementare ale pământului şi ale apei — *Helsinki, 3 aprilie 1912*
II. Fiinţe elementare şi spirite ale Cosmosului — *Helsinki, 4 aprilie 1912*
III. Eliberarea fiinţelor elementare prin om — *Düsseldorf, 12 aprilie 1909*
IV. Gnomi, ondine, silfide şi salamandre — *Berlin, 16 mai 1908*
V. Fantome, spectre, demoni — *Berlin, 4 iunie 1908*
VI. Spirite elementare ale naşterii şi ale morţii — *Dornach, 6 octombrie 1917*
VII. Adevărul, frumosul şi binele şi fiinţele elementare — *Dornach, 16 decembrie 1922*
VIII. Spiritele elementare şi lumea plantelor — *Dornach, 2 noiembrie 1923*
IX. Spiritele elementare şi lumea animalelor — *Dornach, 3 noiembrie 1923*
X. Fiinţe elementare ahrimanice — *Torquay, 19 august 1924*
XI. Lumea elementară şi viitorul omenirii — *Dornach, 28 mai 1922*
XII. Cunoaşterea lumii elementare — *München, 26 august 1913*

Note

Indice al surselor bibliografice (volumele din care fac parte prezentele conferințe)

Bibliografie

INTRODUCERE

*Volumul de faţă, Fiinţe spirituale din natură, se alătură celui precedent, **Despre acţiunea îngerilor**, apărut, de asemenea, în seria „Thementaschenbücher" [Ediţie tematică de buzunar].*

Omul se află într-o anumită relaţie cu lumea spirituală. El trăieşte pe Pământ; prin intermediul corpului său fizic şi al organelor sale de simţ el are în mod natural o legătură nemijlocită cu lumea fizică. – În calitate de fiinţă spirituală, el poate dezvolta o relaţie cu lumea spirituală. Această lume spirituală este diferenţiată în sine; ea cuprinde pe treapta cea mai de jos entităţile îngerilor, iar pe treapta cea mai de sus se întinde până în sfera Trinităţii divine. Omul, ca fiinţă capabilă de cunoaştere sau ca fiinţă spirituală, se află într-o atingere nemijlocită cu îngerul, astfel încât se poate considera că ordinul cel mai de jos al ierarhiei a treia, ordinul îngerilor, are pentru om rolul de mediator în relaţia cu lumea spirituală. Când omul se îndreaptă prin actul său de cunoaştere spre înger, el dobândeşte un acces spre domeniul pur spiritual al realităţii.

În cealaltă direcţie, omul intră în atingere cu natura pământească. Aceasta constă din lumea elementelor, din regnul animal, regnul vegetal şi regnul mineral. Privite din punct de vedere fiinţial, aceste regnuri apar ca forme de existenţă ale spiritelor naturii. Din această perspectivă, fiinţele naturii îşi duc existenţa într-o sferă situată sub nivelul omului, pe când realitatea spirituală a îngerilor trebuie situată deasupra sferei umane. Aşa cum îngerii fac trecerea sau îi mediază omului accesul spre lumea spirituală, tot astfel, omul se învecinează cu sfera entităţilor naturii. El poate media relaţia lor cu lumea spirituală, el face trecerea dintre domeniul naturii şi realitatea spirituală.

Omul intră în atingere cu natura şi cu lumea spiritului, el este unica fiinţă care uneşte în sine cele două lumi. Această poziţie, distinctă în Cosmos, a fost percepută încă din vechime în tradiţia creştină şi a fost considerată misiunea specială a omului. În secolul al IX-lea, John Scotus Eriugena vorbeşte despre această misiune în Omiliile sale atunci când îl desemnează pe om drept „a treia lume"; în ea se unesc „prima lume", lumea entităţilor spirituale, şi „a doua lume", lumea naturii corporale. „A treia lume este lumea care are o poziţie de mijloc şi uneşte în sine lumea spirituală superioară şi lumea corporală inferioară şi face din amândouă una; ea este recunoscută numai în om, în care este unită toată creatura. Şi anume, omul constă din corp şi suflet. El uneşte corpul din această lume şi sufletul din cealaltă lume şi creează astfel o unică minunăţie. Şi corpul posedă, firește, întreaga natură corporală, iar sufletul întreaga natură necorporală. În măsura în care aceste naturi alcătuiesc o unitate, ele formează podoaba lumească a omului, care cuprinde în ea totul. De aceea omul este numit «totul»; căci în el întreaga creatură se uneşte ca într-un atelier." [Nota 1] Prin noţiunea de „suflet" (anima), Eriugena desemnează aici entitatea spirituală a omului; acest lucru devine clar atunci când el afirmă că sufletul ar

poseda întreaga natură necorporală, aşadar, spirituală. Prin noţiunea de „atelier" Eriugena sugerează faptul că unirea prin om a celor două sfere ale lumii nu se face de la sine, ci trebuie să fie mai întâi creată, realizată prin efort.

Astfel, pentru om rezultă o misiune de mediator, când el se îndreaptă spre natură şi spre entităţile care trăiesc în ea. Misiunea de a realiza unirea dintre domeniul naturii şi lumea spiritului interzice o relaţie unilaterală a omului cu natura, din care numai el să tragă foloase; pe de altă parte, ea exclude o apropiere de fiinţele naturii numai dintr-o curiozitate a cunoaşterii. Omul nu se poate preocupa de aceste fiinţe pentru a afla din curiozitate ceva despre ele; mai curând el ar trebui să aibă drept ţel al străduaniei sale după cunoaştere crearea relaţiei dintre natură şi lumea spiritului, aşadar ar trebui să facă posibilă o legătură a fiinţelor naturii cu sfera îngerilor. Numai omul poate realiza această legătură, căci numai el uneşte în sine ambele sfere. Dacă se sustrage acestei misiuni, cele două lumi rămân separate. Cunoaşterea fiinţelor naturii sau a fiinţelor elementare este legată din capul locului pentru om de o misiune pe care o putem numi cosmică; şi anume, e vorba de o misiune în cadrul evoluţiei pe care numai omul şi-o poate asuma, datorită poziţiei sale speciale în Cosmos. Astfel, problema cunoaşterii fiinţelor elementare în sensul tradiţiei creştine este legată de la început de viziunea de ansamblu a întregului Cosmos şi a evoluţiei acestuia.

Cunoaştere şi fiinţe elementare

Aşadar, pentru om, cunoaşterea fiinţelor elementare şi conştienţa misiunii sale în cadrul evoluţiei cosmice sunt intim legate. Rudolf Steiner atrage atenţia asupra necesităţii unei asemenea conştienţe atunci când formulează într-o conferinţă întrebarea: „Oare noi, ca oameni, putem să facem ceva pentru aceste fiinţe elementare? [...] Putem să facem ceva pentru a elibera ceea ce este ferecat ca prin vrajă?" [Nota 2]Răspunzând la această întrebare, Rudolf Steiner distinge două moduri de a considera natura: Într-unul din cazuri, omul rămâne „un simplu spectator a ceea ce îl întâmpină din punct de vedere material în lume. Atunci aceste spirite elementare pătrund şi se instalează în el, se află în el şi nu au câştigat în procesul cosmic nimic altceva decât faptul că au urcat din lumea exterioară în interiorul omului". Celălalt mod de a considera natura este cel pe care îl dezvoltă un om „care prelucrează în mod spiritual impresiile lumii exterioare, un om care îşi face cu ajutorul ideilor, cu ajutorul noţiunilor sale, nişte reprezentări despre temeiurile spirituale ale lumii, aşadar, un om care nu priveşte, pur şi simplu, la o bucată de metal, ci meditează asupra naturii acesteia, simte frumuseţea obiectului, un om care spiritualizează impresia primită". Prin faptul că omul îşi cucereşte o relaţie spirituală cu natura, fiinţele elementare vor fi eliberate, vor fi dezlegate dintr-o „vrajă", pentru a-şi împlini menirea lor iniţială. „În măsura în care el încearcă să prelucreze lucrurile din lumea exterioară în spiritul său cu ajutorul unor idei, noţiuni, prin sentimentul frumuseţii [...], în aceeaşi măsură el dezleagă şi eliberează aceste fiinţe spirituale elementare." Aşadar, omul are misiunea de a dezvolta o anumită atitudine de cunoaştere faţă de lume.

Omul poate lucra la eliberarea altor categorii de fiinţe elementare dacă dezvoltă în sine o anumită atitudine sufletească, pe care Rudolf Steiner o numeşte atitudine „creatoare, laborioasă, harnică, productivă". „Prin lenea sa, omul lasă

aşa cum sunt entităţile elementare încătuşate de întuneric în timpul nopţii; când e harnic, muncitor, când face ceva, el conduce din nou la lumina zilei, în sens spiritual, fiinţele elementare care pătrund în el." – În al treilea rând, omul poate dezvolta în sine o atitudine de viaţă şi prin aceasta poate elibera o altă categorie de fiinţe elementare: „Când omul e senin, când e mulţumit cu lumea, când înţelege lumea îmbrăţişând toate lucrurile cu o inimă senină, atunci el eliberează neîncetat entităţile care sunt încătuşate de Luna în scădere. Entităţile pătrund în el şi sunt eliberate neîncetat prin calmul lui sufletesc, prin mulţumirea lui interioară, prin sentimentul cosmic armonios şi prin concepţia lui armonioasă despre lume." Ne putem uşor reprezenta că dezvoltarea unei asemenea atitudini de viaţăacţionează transformator asupra omului într-un mod şi mai intens decât dezvoltarea atitudinii de cunoaştere şi a atitudinii sufleteşti descrise mai sus. Aici devine clar faptul că pentru cunoaşterea fiinţelor elementare este neapărat necesară o dezvoltare în continuare a omului. Această dezvoltare duce de la atitudinea de cunoaştere, trecând prin dispoziţia sufletească, până la o atitudine de viaţă principială.

În sfârşit, omul poate să facă încă un pas în evoluţia sa interioară şi să elibereze o a patra categorie de fiinţe elementare. „Să ne imaginăm un om care dezvoltă în preajma Crăciunului o dispoziţie de sărbătoare tot mai evlavioasă, un om care învață să înțeleagă Crăciunul în sensul că lumea sensibilă exterioară este lăsată cel mai mult pradă pieirii, în schimb, spiritul trebuie să trăiască cel mai intens; să ne imaginăm că omul parcurge perioada Crăciunului până la Paşte, îşi aminteşte că de reînvierea lumii exterioare este legată moartea spiritualului, trăieşte sărbătoarea Paştelui cu înțelegere. Rudolf Steiner denumeşte facultatea care este solicitată aici „înţelegere religioasă faţă de procesele naturii" şi o deosebeşte de o „religie pur exterioară". Această atitudine religioasă constă în strădania de a crea o coerenţă interioară, care în natura exterioară nu există. Exemplul ales de Rudolf Steiner se referă la ciclul anual, dar se poate transfera şi la alte domenii. Prin conştienţa sa, omul întregeşte din punct de vedere interior ceea ce nu există în natură, creând o unitate completă. Aici este atinsă o treaptă pe care omul nu doar reacţionează prin activitate interioară la cele existente în natură, aşa cum se întâmplă pe primele trei trepte, ci, dincolo de aceasta, el întregeşte, respectiv, adăugă creând, o parte a naturii, care, într-un fel, „lipseşte". Dar, pentru aceasta, el trebuie să fi învăţat să înţeleagă corelaţia generală, să o facă să învie în interiorul lui şi să recunoască de fiecare dată ce nu reprezintă natura însăşi la un moment dat, pentru a adăuga, creând în sens spiritual, ceea ce lipseşte. Principiul pe care l-am putea cuprinde în cuvintele „activitate interioară purtată de voinţă în loc de simplă contemplare" ajunge aici până la o împlinire care merge foarte departe.

Între elemente şi cunoaşterea umană există o relaţie specifică. În a patra dramă-misteriu a lui Rudolf Steiner devine clar faptul că sufletul uman fie se poate înălța până la spirit şi, odată cu el, şi fiinţele care locuiesc în el, fie rămâne „posedat" oarecum de realitatea elementară:

Opoziţiile elementelor i-au atenuat
Vălul de aparenţă al erorii; ea continuă
Să trăiască în conflictul elementelor.
Sufletul şi-a salvat doar fiinţa sa. [Nota 3]

În aceste versuri se exprimă faptul că aparenţa sufletului s-a condensat oarecum până la elementar. Sufletul însuşi s-a înălțat însă până la spirit, ca „ființă” a sa. Fireşte, evoluţia care este descrisă aici ca ţel al unei vechi iniţieri egiptene nu a putut fi realizată, în acest caz, de către candidatul la iniţiere. Dacă el s-ar fi înălțat în mod real până la cunoaştere şi înţelegere, sufletul s-ar fi recunoscut în Sinea spirituală. Dar sufletul nu a putut parcurge un proces de cunoaştere, ci s-a dăruit urzirii elementelor. Aşadar, în loc de cunoaştere, el şi-a creat existenţă, şi a pătruns împreună cu elementele într-o formă de existenţă nespirituală, elementară. De fapt, asupra neofitului nu trebuia să treacă trăirea nemijlocită a sferei elementare, ci pătrunderea purtată de cunoaşterea lumii elementare. După trezirea neofitului se vede că el a primit în sine însuşi elementele şi a trăit în sânul lor, în loc să stea faţă în faţă cu ele prin cunoaştere. În locul unui proces de cunoaştere a pătruns viaţa elementelor. În epoca de cultură la care se face referire aici, iniţierea consta în a recunoaşte mişcarea elementară, nu a deveni una cu ea. Dar pe atunci acest lucru ar fi fost posibil numai dacă neofitul ar fi gândit un „cuvânt” pe care i l-ar fi transmis un preot care conducea iniţierea, şi care „ar fi acţionat acolo în sens spiritual” [Nota 4]. Pe atunci, o „gândire străină” l-ar fi ferit de trăirea în sfera elementară, astăzi cunoaşterea proprie ar trebui să facă acest lucru.

Tot în a patra dramă-misteriu Rudolf Steiner sugerează o corelaţie asemănătoare şi pentru prezent. O stare sufletească depăşită a propriului trecut trece în sfera elementelor atunci când ea nu mai corespunde stării de evoluţie biografice. Totuşi, ea se poate manifesta în trăirea de sine, „licărind din vremuri apuse”. Starea trecută care apare atunci,

... nu te constrânge,
Fiindcă tu poţi să dirijezi asta.
Compară aceasta cu fiinţa elementelor,
Cu umbrele şi cu spectrele de tot felul,
Compară chiar cu felurimea demonilor
Şi află astfel cât valorează-n adevăr.
Dar scrutează-te în împărăția spiritelor...[Nota 5]

Sfera elementară apare aici ca sferă sufletească a trecutului. Omul nu este la discreţia ei dacă o poate aşeza prin cunoaştere în faţa sa. Fireşte, el nu are voie să o confunde cu sine însuşi, ci trebuie să o obiectiveze oarecum faţă de sine însuşi. Atunci el poate descoperi „cât valorează-n adevăr”. Cunoaşterea de sine propriu-zisă nu are de-a face cu sfera elementară a propriului trecut sufletesc, ci pătrunde „în împărăția spiritelor”, aşadar, are de-a face cu viitorul sufletului: cu spiritul, spre care sufletul trebuie să tindă în evoluţia sa. Apoi trecutul sufletesc de mult apus se poate uni cu elementele.

Inconştient, acţionează în spaţiile cosmice
Şi scapă mereu veghei sufletului. [Nota 6]

Vechea stare sufletească devine, aşadar, lume elementară, din sufletul purificat al prezentului răsare spiritualul. Lumea elementelor apare aici ca sferă sufletească inactuală, care acţionează în om ca lume demonică atunci când se impune în locul prezentului. Dacă omul se consacră unei căi spirituale de evoluţie, el poate conduce această lume în inconştientul existenţei elementare şi prin aceasta o poate face să nu fie dăunătoare. Aşadar, raportul dintre lumea

elementară, sufletul uman şi realitatea spirituală este şi un raport temporal: evoluţia sufletului în direcţia spiritului (adică înspre viitor); dacă această evoluţie nu are loc, vechea stare sufletească (trecutul sufletesc) se condensează până la nivel elementar.

Lumea elementară se învecinează în mod direct cu lumea sufletului uman, şi ea poate fi influenţată de nişte procese de cunoaştere. Cele descrise mai sus pentru cunoaşterea naturii sunt valabile şi pentru domeniul cunoaşterii de sine. O înțelegere a lumii elementare este posibilă numai dacă omul nu o caută printr-o pură contemplare (pasivă), ci printr-o activitate de cunoaştere intenţionată, precisă, îndreptată spre un scop. Putem descrie această orientare şi ca pe o calitate morală. Pentru domeniul cunoaşterii de sine, ea constă în îndreptarea atenţiei spre propria evoluţie din viitor; o asemenea orientare, spre deosebire de agăţarea de propriul trecut sufletesc, trebuie să fie susţinută în mod continuu prin voinţă.

În acest sens, o cunoaştere reală a lumii elementare are întotdeauna o componentă morală; fără aceasta, omul va fi încătuşat de realitatea elementară. Prin „morală" trebuie să înţelegem aici (absolut în sensul unei filosofii idealiste) o decizie de voinţă a omului pe care el o face să ia naştere în sine mereu şi mereu şi pe care trebuie să o menţină. Dacă nu are loc acest lucru, atunci Eul uman se pierde în contact cu forţele elementelor. „Omul nu poate dezvolta niciun sentiment de sine în lumea elementară dacă nu face eforturi de voinţă, dacă nu se vrea pe sine însuşi. Acest lucru pretinde, firește, învingerea comodităţii umane, o comoditate care este teribil de adânc înrădăcinată. [Nota 7]

„Trebuie să simţim că este un lucru foarte semnificativ faptul că, în clipa în care nu suntem destul de puternici pentru a dezvolta nu gândul, ci actul de voinţă real Eu mă vreau pe mine însumi –, ne simţim ca şi cum am cădea într-un leşin. Dacă nu ne susţinem noi înşine în lumea elementară, cădem oarecum în această lume ca într-un leşin.

Unirea dintre cunoaştere şi morală în procesul de înțelegere a lumii elementare este necesară şi pentru că o cunoaştere care nu este susţinută moral este expusă în acest domeniu al realităţii unor mari amăgiri. Nu numai trăirea Eului, ci şi pătrunderea în „domeniul obiectiv" al elementelor are nevoie de impregnarea cu voinţă a gândului. „Trebuie să dezvoltăm, înainte de toate, curaj interior şi fermitate de caracter, căci prin slăbiciune de caracter devine slabă întreaga viaţă sufletească, şi cu o viaţă sufletească slabă ajungem în lumea elementară. Dar acest lucru nu trebuie să se întâmple, dacă vrem să trăim în mod just şi real în lumea elementară. De aceea, niciun om care ia cu adevărat în serios trăirea în lumile superioare nu neglijează niciodată să sublinieze faptul că dintre acele forţe care trebuie să fortifice viaţa sufletească pentru ca ea să pătrundă în mod just în lumile superioare face parte fortificarea forţelor morale ale sufletului.

O legătură absolut asemănătoare dintre cunoaştere şi lumea elementară apare în Omiliile lui John Scotus Eriugena din secolul al IX-lea. Eriugena stabileşte o legătură între modurile de cunoaştere umană şi elemente: „Sfânta Scriptură este [...] oarecum o lume spirituală, care pare a fi alcătuită, cu cele patru părţi ale ei, din cele patru elemente. Pământul ei este oarecum în mijloc şi în partea de jos – asemenea unui centru – istoria. În jurul său curge abisul înţelegerii morale, care este numit de greci de obicei «etică», asemenea apei pământeşti. În jurul acestora – mă refer la istorie şi la etică –, precum şi în jurul celor două domenii inferioare menţionate ale sferei pământeşti, se răspândeşte aerul ştiinţei naturii. Ea – mă refer la ştiinţa naturii – era numită de greci «fizică». Pe lângă aceasta şi dincolo de toate acestea se întinde jarul eteric şi arzător al cerului de foc, adică suprema contemplare a naturii divine sub formă de cerc, pe care grecii o numesc «teologie».” [Nota 8]

Eriugena raportează aici patru sfere ale realităţii elementare la patru domenii ale realităţii cunoaşterii. Eriugena pune în legătură înțelegerea istorică, numită de el „istorie”, cu pământul, înţelegerea morală, cu apa, cunoaşterea naturii, cu aerul, iar cercetarea teologică a adevărurilor pur spirituale cu focul. Trebuie să pornim de la faptul că Eriugena nu face printr-o asemenea referire nicio comparaţie exterioară; acest pasaj trebuie considerat mai curând ca o indicaţie asupra înrudirii interioare pe care omul încă o mai simţea în secolul al IX-lea între lumea elementară şi cunoaşterea umană. Aici e interesant faptul că Eriugena ia ca bază o înţelegere neobişnuită pentru zilele noastre a „științei naturii”. Ea nu este raportată la pământ, ci este situată chiar mai sus decât etica, imediat sub cunoaşterea realităţii pur spirituale („teologie”). Remarca introductivă, că Sfânta Scriptură ar fi oarecum o „lume spirituală”, exprimă faptul că Eriugena vede realitatea spirituală împărțită într-un mod asemănător cu lumea fizică, o vede alcătuită, ca lumea fizică, din elemente: cunoaşterea elementelor şi cunoaşterea spiritelor au nişte trepte care îşi corespund. Această concepţie poate fi considerată premisa trecerii de la cunoaşterea elementelor la cunoaşterea fiinţelor elementare.

În înțelegerea naturii a lui Eriugena găsim o rădăcină a concepţiei despre elemente a lui Rudolf Steiner în istoria creştină a spiritului. În opera sa fundamentală, Despre împărțirea naturii (De divisione naturae), Eriugena dezvoltă la început o noţiune generală de natură: „Adesea eu am chibzuit şi am cercetat cu grijă nişte forţe, cum pot fi sesizate toate în spirit sau cum se pot împărți prin strădania acestuia lucrurile care urcă de la începuturi şi până sus de tot în ceea ce este şi ceea ce nu este. Şi ca denumire comună pentru toate acestea ni se oferă expresia natură [Nota 9]. Acestei determinări noţionale, prin care se afirmă că natura în sens cuprinzător ar consta din ceea ce este şi ceea ce nu este, i se poate adăuga un cuvinţel; atunci devine clar ce vrea să sugereze Eriugena: natura se compune din ceea ce este şi din ceea ce încă nu este. Prin aceasta, Eriugena atrage atenţia asupra faptului că natura constă din lucruri deja devenite şi din lucruri care încă sunt în devenire. În conştienţa prezentului, când e vorba de natură apare de cele mai multe ori în prim-plan aspectul celor devenite, aşadar, al celor existente şi deja încheiate; există nişte mari dificultăţi când în cadrul fenomenelor naturii vrem să evaluăm şi să reprezentăm prin trăire şi cunoaştere şi aspectele în devenire. Natura este percepută de obicei în produsele ei finale, care se prezintă pentru simţurile umane; în schimb, aspectul celor aflate în devenire în sânul naturii nu este perceptibil pe cale senzorială, ci trebuie să se reveleze altor organe. Aici e

vorba de aspectul naturii care se află în evoluţie, care devine perceptibil pe cale senzorială ca aspect real-concret numai în efectul său. Dar domeniul celor în devenire care se aşterne în faţa noastră constă în primul rând din lumea elementară, care nu poate fi accesibilă unor organe senzoriale, ci numai unor organe sufletesc-spirituale.

După cum realitatea elementară se află în relaţie, pe de o parte, cu aspectele care apar pe cale senzorială, tot astfel, ea se află în relaţie, pe de altă parte, cu lumea spirituală. Ambele relaţii sunt sesizate de Eriugena, imediat după pasajul redat mai sus referitor la determinarea naturii, prin cuvintele: „Mi se pare că împărțirea naturii ia patru forme diferite. Ea se împarte în primul rând într-o formă care creează şi nu este creată; apoi, într-o formă care este creată şi creează; în al trelea rând, într-o formă care este creată şi nu creează; în al patrulea rând, într-o formă care nu creează şi nu este creată [Nota 10]. Aici sunt exprimate patru sfere ale realităţii, care rezultă pe baza raportului dintre elementul creator şi cel creat. Atenţia omului modern s-a deplasat de la acest raport spre un altul; în prezent, poate intra în conştienţă mai curând raportul dintre lumea fizică şi lumea percepţiei. Rudolf Steiner a prezentat într-o conferinţă din anul 1923 o asemenea structurare a domeniilor realităţii: El distinge o primă lume, care esteperceptibilă şi fizică; apoi o a doua lume, pe care el o desemnează drept neperceptibilă şi suprafizică; apoi o a treia lume, care este caracterizată drept perceptibilă şi suprafizică; şi, în fine, o a patra lume, care este neperceptibilă şi fizică [Nota 11].

Cele patru trepte ale naturii din opera lui Eriugena nu pot fi puse în paralel cu cele patru domenii ale realităţii aşa cum le descrie Rudolf Steiner în conferinţa menţionată; perspectiva din care sunt privite lucrurile este diferită. Astfel, Eriugena îl asociază naturii creatoare şi necreate pe Dumnezeu, el asociază naturii creatoare şi create cauzele lucrurilor, el asociază naturii necreatoare şi create omul şi lumea, naturii necreatoare şi necreate sfârşitul lumii, când toate procesele evoluţiei vor fi ajuns la un capăt şi Dumnezeu va fi Totul în Totul. În acest mod de a privi lucrurile se oglindeşte o veche tradiţie creştină, care, de exemplu, încă nu putea face niciun fel de diferenţieri mai precise în relaţia dintre nişte fiinţe spirituale superioare („îngerii" din tradiţia creştină) şi natură. În schimb, Rudolf Steiner desemnează lumea perceptibilă şi fizică drept acel domeniu al realităţii în care omul trăieşte, în primă instanţă, ca într-o lume „a sa"; realitatea neperceptibilă şi suprafizică este reşedinţa ierarhiei a treia de fiinţe spirituale; lumea perceptibilă şi suprafizică este „sediul" ierarhiei a doua, în timp ce lumea neperceptibilă-fizică apare ca domeniu al primei ierarhii. – Cu toată această deosebire de perspectivă a cunoaşterii şi de conţinut, modul de considerare al lui Eriugena şi cel al lui Rudolf Steiner se întâlnesc peste secole prin strădania de a înţelege natura vizibilă şi natura invizibilă ca pe un context general şi de a le face accesibile cunoaşterii umane.

Acest mod de abordare face posibil accesul la realitatea elementară. Astfel, în Despre împărţirea naturii a lui Eriugena apare o legătură între cunoaşterea umană, respectiv, evoluţia sufletească, şi realitatea elementară, absolut asemănătoare cu legătura care a fost schiţată mai sus pentru opera lui Rudolf Steiner. Eriugena vorbeşte de o „reîntoarcere" a lumii corporale în elemente, apoi a elementelor în „suflet", care ajunge în cele din urmă până la „cauzele" spirituale. Eriugena plasează această trecere a realităţii fizice într-o realitate spirituală, corespunzând întru totul modului de gândire al tradiţiei creştine, la

„sfârşitul lumii". Pentru a înţelege astăzi această formulare, trebuie să adaptăm mai întâi noţiunile şi figurile argumentaţiei sale la posibilităţile de gândire ale prezentului – şi aceasta înseamnă, înainte de toate, să le asociem cu ideea de evoluţie. Astfel, şi concepţia creştină transmisă prin tradiţie despre lucrurile ultime, despre sfârşitul lumii, când Dumnezeu va fi Totul în Totul, poate fi considerată o încercare mai veche de a înţelege legătura dintre realitatea sensibilă şi realitatea spirituală. Ceea ce Eriugena încă mai înţelege ca pe un proces de evoluţie până la sfârşitul lumii poate fi considerat în prezent ca o legătură dintre diferitele domenii ale realităţii care trebuie să fie sesizată şi astăzi prin cunoaştere. Atunci în premisa de gândire menţionată a lui Eriugena se vede încercarea de a înţelege legătura dintre realitatea fizică şi realitatea spirituală, prin faptul că este descrisă corelaţia din cadrul evoluţiei dintre realitatea fizică, realitatea elementară, realitatea sufletească şi realitatea spirituală [Nota 12]. Eriugena vorbeşte de o trecere a realităţii fizice în cele patru elemente (foc, aer, apă, pământ), de o transformare care urmează după aceea a realităţii elementare într-o formă de existenţă sufletească; apoi urmează un alt pas mai departe: „Acelaşi lucru e valabil despre sufletul însuşi, şi anume, faptul că el se ridică în spirit, pentru a fi înălțat în el mai frumos şi asemănător lui Dumnezeu." [Nota 13]

Aşadar, lumea elementară apare la Eriugena ca domeniu de trecere dintre realitatea fizică şi realitatea sufletesc-spirituală. Din expunerile sale devine limpede că o înțelegere a legăturii dintre lumea corporală şi lumea sufletesc-spirituală este posibilă numai dacă avem în vedere acest domeniu de trecere. Eriugena recunoaşte clar că această trecere poate fi înţeleasă îndată ce putem renunţa la nişte reprezentări despre nişte structuri şi forme bine închegate, care s-ar forma în contact cu lumea fizică: „Totuşi, cele patru elemente simple ale lumii nu sunt închise în nişte forme; căci ele se găsesc pretutindeni în lume, în care nu există nicio parte fără participarea acestor elemente. Dar ceea ce se găseşte pretutindeni în lume, cum ar putea fi încătuşat într-o formă ferm circumscrisă? Aşadar, există corpuri care sunt lipsite de o formă clară [Nota 14]. În acest sens, lumea elementară are în comun cu realitatea sufletesc-spirituală lipsa formei exterioare. Dacă am făcut o dată acest pas în gândire, nu ne mai vine greu să putem concepe o activitate a unor fiinţe elementare în sânul elementelor.

În cele din urmă, Eriugena îşi îndreaptă privirea spre un viitor în care omul însuşi devine creator de realitate şi produce, alături de natura dată (creată) şi alături natura devenită, două naturi „artificiale": „Şi anume, aşa cum, ceea ce noi am evidenţiat adesea, mai presus de orice forţe naturale se va înălța fericirea drepţilor prin harul Creatorului, tot astfel, prin judecata aceluiaşi Creator, pedeapsa celor lipsiţi de Dumnezeu va fi să coboare mai prejos de orice natură. Căci ce este mai josnic şi coborât mai adânc, mai prejos de orice natură, decât deşertăciunea deşertăciunilor şi imaginile-reprezentări false despre lucruri, care vor pieri pentru totdeauna? De aceea ia naştere acel lucru minunat şi inexplicabil, şi totuşi el este dovedit de raţiunea adevărată şi de autoritatea Sfintei Scripturi, faptul că s-ar putea întâmpla aşa şi nu altfel, că cei drepţi vor fi fi făcuţi fericiţi mai presus de orice bunuri naturale, şi că, dimpotrivă, cei ticăloşi vor fi coborâţi mai prejos de orice bunuri naturale şi vor fi pedepsiţi, şi că acea natură, la care participă atât binele, cât şi răul, este aşezată oarecum la mijloc." [Nota 15] Aici sunt abordate două domenii, domeniul supranaturii şi domeniul subnaturii, care vor fi create de omul însuşi

şi care vor învеşmânta oarecum vechea natură devenită. Domeniul subnaturii provine din „deşertăciuni” (vanitates) şi „imagini-reprezentări false” (imaginationes), aşadar, din greşeli morale şi erori. Invers, se poate conchide că supranatura ia naştere din cunoştinţe adevărate şi dintr-un comportament moral al omului. Aşa şi trebuie să redăm ceea ce exprimă Eriugena în limbajul tradiţiei creştine: faptul că cei „drepți" vor fi înălțați de Dumnezeu „mai presus de orice forţe naturale”, pe când cei „lipsiţi de Dumnezeu” vor apărea coborâţi de El „mai prejos de orice natură”. Prin aceasta nu se înţelege nimic altceva decât că structura morală a omului va forma oarecum substanţa pentru supranatură, dar ceea ce întârzie cu evoluţia morală va forma oarecum „substanța negativă” pentru subnatură. Ei bine, mai e nevoie doar de un mic pas în gândire pentru ca această concepţie a lui Eriugena să se poată întâlni cu afirmaţiile lui Rudolf Steiner, prezentate la început, despre eliberarea entităţilor elementare prin cunoaştere şi moralitate umană.

Pregătire a viitorului

Aşadar, există o legătură între dezvoltarea moralităţii în om şi evoluţia în viitor a naturii, respectiv, a fiinţelor naturii. Aici prin „morală” nu se înţelege ceva moralizator, ci o autodeterminare spirituală a omului, cam aşa cum este concepută etica în filosofia idealismului german. Omul îşi ia în propriile mâini evoluţia pe mai departe dacă îşi depăşeşte bazele naturale şi biografice şi îşi stabileşte nişte ţeluri spirituale. În măsura în care acest lucru devine posibil, omul devine liber. Pe lângă aceasta, el contribuie în acest fel la evoluţia în continuare a naturii. Astfel, evoluţia viitoare a naturii depinde de evoluţia spre libertate a omului. Acesta este aspectul creştin al relaţiei omului cu natura. Numai dacă omul se înţelege pe sine ca fiinţă care evoluează şi îşi determină el însuşi evoluţia spirituală în continuare poate exista o evoluţie a naturii şi a entităţilor ei. În acest sens poate fi înțeleasă şi afirmaţia lui Rudolf Steiner: „Şi putem înţelege ce trebuie să se întâmple prin Misteriul de pe Golgota numai dacă putem privi în urmă la ceea ce s-a petrecut odată în sens natural şi dacă privim la ceea ce trebuie să se întâmple de acum înainte în sens moral.” [Nota 16] Această situaţie este evident nouă în istoria omenirii şi a Pământului; de exemplu, ea se conturează în mod concret în problematica ecologică a ultimelor decenii – tocmai aici a devenit clar pentru prima dată în ce măsură dezvoltarea spiritual-morală a omului determină destinul mediului natural. Fireşte, punerea problemelor ecologice trebuie înțeleasă numai ca prima perspectivă asupra multor paşi evolutivi care trebuie să fie făcuţi în continuare.

Dacă privim înțelegerea naturii aşa cum apare aceasta în conferinţele lui Rudolf Steiner pe care le vom reproduce în cele ce urmează, fără a ne lega de anumite noţiuni precise, putem distinge, în general, trei aspecte cuprinzătoare ale naturii:

1. Natura trecută (aspectul fizic); ea se revelează percepţiei senzoriale a omului şi are în urma ei o evoluţie.

2. Natura prezentă (aspectul eteric); ea se dezvoltă astăzi şi se transformă în permanenţă în natură trecută.

3. Natura viitoare (moralitatea pe care o dezvoltă omul astăzi); forma ei depinde de evoluţia morală a omului. Va fi vorba de acea formă a naturii pe care o va crea omul însuşi în viitor. Ea va fi răspândită pe Pământ şi îşi va avea forma ei definitivă în următorul stadiu de evoluţie, Jupiter.

Fiinţele elementare sunt legate mai ales de natura trecută (dar care încă mai există în prezent) şi de natura prezentă. În viitor, omul însuşi va fi o fiinţă creatoare de natură, dar o fiinţă care poate face să ia naştere natura din Eul său, prin autodeterminare morală. Acest proces va dezlega treptat fiinţele naturii, şi anume, prin cunoaştere umană, care nu se va caracteriza printr-o curiozitate de cunoaştere în sensul menţionat mai sus, ci prin activitate. Dacă omul reuşeşte să dezvolte faţă de natura dată (creată) nu numai o privire senzorială, ci şi o cunoaştere noţională activă, atunci el poate elibera spiritele captive în sânul naturii. Aşadar, cunoaşterea umană dobândeşte aici o importanţă extraordinară pentru evoluţia unor fiinţe spirituale. De aici se vede că lumea elementară din natură, cunoaşterea umană şi evoluţia morală formează un tot. Abia pe acest plan trebuie să fie abordat, de fapt, aspectul eteric al realităţii naturale. Pentru a atinge acest plan, omul trebuie să dezvolte tipuri noi de cunoaştere; ele constituie totodată baza pentru deschiderea căii ce duce la formarea naturii viitoare, adică, pentru nişte condiţii „supranaturale", care urmează să fie create abia de acum înainte de om printr-o relaţie morală cu lumea.

Rudolf Steiner a situat legătura dintre lumea elementară, cunoaşterea umană şi morală pe o anumită linie a evoluţiei istorice a conştienţei: evoluţia aristotelismului din Antichitate, trecând prin Evul Mediu, până în prezent. În unele conferinţe din anii 1923 şi 1924 răsună, în repetate rânduri, ca misiune a ştiinţei spiritului de orientare antroposofică, chemarea de a uni din nou moştenirea cunoaşterii aristotelice a naturii cu implicaţiile morale pe care le-a avut ea la origini [Nota 17]. Ştiinţa naturii şi activitatea de cunoaştere a omului moral trebuie să se întâlnească din nou; în această unire s-ar realiza „christificarea" aristotelismului, care abia a început prin orientarea spre Aristotel a scolasticii medievale, dar încă nu a fost împlinită. Aici se poate face legătura atât cu tradiţiile antice ale aristotelismului, cât şi cu formele sale medievale (de exemplu, din opera lui Toma d'Aquino). Această vastă misiune de cunoaştere stă în faţa noastră, dacă vrem să ajungem la o înţelegere a entităţilor spirituale din natură şi să punem în lumină legătura dintre morală, cunoaştere şi ştiinţa naturii.

Această misiune nu se referă numai la dezvoltarea unui gen nou de cunoaştere ştiinţifică, ci şi la cunoaşterea de sine a omului şi la forma viitoare de organizare a vieţii. Omul se poate înțelege tot mai mult pe sine însuşi şi relaţia sa cu natura şi Cosmosul numai dacă se percepe ca fiinţă spirituală în evoluţie. Acesta este punctul în care orice acţiune a naturii se încheie în el însuşi; aici, în locul a ceea ce a adus omul cu sine, ca dat, din trecutul său natural şi biografic, păşeşte autodeterminarea morală. Și aici e vorba, evident, de acel moment al evoluţiei umane începând din care o asemenea autodeterminare morală a omului devine importantă pentru evoluţia pe mai departe a entităţilor spirituale din natură.

Această situaţie nouă, care nu a mai existat până acum în istoria omenirii, intervine mai ales în acel moment istoric de când evoluţia ştiinţelor naturii şi a

tehnicii a început să acţioneze nociv asupra naturii. Rudolf Steiner a caracterizat acest moment din istoria omenirii prin cuvintele: „În epoca ştiinţelor naturii, care începe aproximativ la mijlocul secolului al XIX-lea, activitatea omului în cadrul civilizaţiei şi culturii alunecă treptat nu numai în domeniile cele mai de jos ale naturii, ci sub natură. Tehnica devine subnatură." [Nota 18] Din această situaţie rezultă o misiune de cunoaştere precisă: „Epoca are nevoie de o cunoaştere care să se ridice deasupra naturii, pentru că trebuie să se termine odată cu un conţinut de vială care acţionează periculos, care a coborât sub natură. Se prezintă misiunea de a găsi „forţa interioară de cunoaştere" care să-i dea omului posibilitatea „de a se ridica prin cunoaştere spirituală tot atât de sus până la supranatura extrapământescă pe cât de mult a coborât prin tehnică în subnatură". [Nota 19]Preocuparea față de ființele spirituale din natură, aşa cum poate fi ea stimulată prin conferinţele ce urmează, poate fi considerată un prim pas în această direcţie: spre o cunoaştere care este necesară pentru a putea face faţă unui „conţinut de viaţă care acţionează periculos", care astăzi acţionează periculos într-o măsură crescândă.

Wolf - Ulrich Klünker

I. FIINŢE ELEMENTARE ALE PĂMÂNTULUI ŞI ALE APEI

Helsingfors, 3 aprilie 1912 (GA 136)

Mi s-a cerut de către prietenii noştri, când m-au invitat aici cu atâta dragoste, să vorbesc despre ceea ce se află, ca entităţi spirituale, în regnurile naturii şi în corpurile cereşti. Prin această temă vom atinge un domeniu care se află foarte departe de tot ce oferă astăzi omului cunoaşterea de tip intelectual a lumii exterioare. Va trebui chiar de la început să abordăm un domeniu a cărui realitate este, în prezent, negată de lumea exterioară. Aş putea să presupun însă, iubiţi prieteni, faptul că dumneavoastră, datorită studiilor privind ştiinţa spiritului pe care le-aţi parcurs până în prezent, o să daţi dovadă de înţelegere plină de sensibilitate şi afectivitate pentru lumea spirituală. În legătură cu felul în care vom aborda lucrurile, aceasta o vom stabili pe parcursul conferinţelor. De altfel, totul va rezulta, într-o anumită privinţă, de la sine, dacă în decursul timpului am ajuns la înţelegerea, plină de sensibilitate şi afectivitate, a faptului că în spatele lumii senzoriale, în spatele lumii în care trăim, se află o lume spirituală, că aşa cum omul pătrunde lumea fizică fără să o considere o mare unitate, ci vede diferite plante, diferite animale, diferite minerale, diferite popoare şi oameni diferiţi, fiecare cu specificul său, tot astfel poate să împartă lumea spirituală în categorii şi individualităţi specifice de entităţi spirituale. Astfel, ştiinţa spiritului nu vorbeşte numai despre o singură lume spirituală, în general, ci de entităţi şi puteri specifice, care se află în spatele lumii fizice.

De fapt, ce considerăm noi că este lumea fizică? În această privinţă trebuie să ne exprimăm foarte clar. Considerăm lume fizică tot ceea ce putem percepe cu ajutorul simţurilor noastre, vedem cu ochii, auzim cu urechile, pipăim cu mâinile. Lume fizică socotim, de asemenea, tot ce putem cuprinde cu gândirea, în măsura în care gândirea se apleacă asupra percepţiilor exterioare, asupra a ceea ce ne poate spune lumea înconjurătoare. Lume fizică trebuie să considerăm şi tot ceea ce noi înşine, ca oameni, creăm în cadrul acestei existenţe. S-ar putea, fireşte, să admitem cu uşurinţă că tot ceea ce noi creăm în lumea fizică aparţine de drept lumii fizice, dar trebuie să admitem şi faptul că oamenii, acţionând în lumea fizică, atrag spiritualul în această lume. Căci oamenii nu acţionează numai cum le dictează instinctele şi pasiunile, ci şi după principii morale; morala poate pătrunde în faptele şi acţiunile noastre. Fără îndoială, când acţionăm în virtutea unor principii morale, acestea atrag în acţiunile noastre impulsuri spirituale, dar scena pe care acţionăm moral este tot lumea fizică. Şi tot aşa cum în acţiunile noastre morale sunt antrenate impulsuri spirituale, la fel străbat spre noi

impulsuri spirituale, prin culori, prin sunete, prin căldură sau frig, prin toate percepţiile noastre senzoriale.

Spiritualul este, la început, pentru percepţia exterioară, pentru tot ceea ce omul recunoaşte în exterior, ascuns, învăluit. Aceasta este caracteristica spiritualului, ca omul să-l poată recunoaşte numai dacă se străduieşte, măcar într-o mică măsură, să devină altul decât era mai înainte. Noi conlucrăm în reuniunile noastre spiritual-ştiinţifice. Da, auzim aici nu numai cutare sau cutare adevăr care ne spune: Există lumi diferite, omul se compune din diverse mădulare sau corpuri, sau cum dorim să le numim, ci lăsând să acţioneze asupra noastră asemenea adevăruri, chiar dacă nu remarcăm aceasta întotdeauna, sufletul nostru suferă, într-un fel, o modificare, chiar fără să trecem printr-o evoluţie esoterică. Ceea ce învăţăm în cadrul ştiinţei spiritului face ca sufletul nostru să fie altfel decât înainte. Comparaţi cum se prezintă astăzi sentimentele dumneavoastră, după ce aţi desfăşurat, timp de câţiva ani, o viaţă spirituală în comun, într-o grupă de lucru pe baza ştiinţei spiritului; comparaţi modul cum simţiţi, cum gândiţi cu modul cum gândeaţi şi simţeaţi mai înainte sau cum sunt şi gândesc oamenii care nu au nici un interes pentru ştiinţa spiritului; ştiinţa spiritului nu înseamnă doar însuşirea unor cunoştinţe, ştiinţa spiritului înseamnă o educaţie în cel mai larg înţeles, o autoeducaţie a propriului nostru suflet. Noi tindem către altceva, interesul şi atenţia pe care o avem pentru un lucru sau altul se vor modifica, vor deveni altele, după câţiva ani, dacă ne implicăm în ştiinţa spiritului. Ceea ce ne-a interesat înainte nu ne mai interesează acum, iar ceea ce nu ne-a interesat până acum începe să ne intereseze în mai mare măsură. Nu avem, pur şi simplu, voie să spunem: Numai cel care a trecut printr-o disciplină esoterică va avea o legătură cu lumea spirituală. Esoterismul nu începe cu evoluţia ocultă. În clipa în care ne apropiem de înţelegerea spiritual-ştiinţifică şi simţim ce cuprinde doctrina ştiinţei spiritului, apare deja esotericul, sufletul începe să se transforme, în noi se petrece ceva asemănător cu ce se întâmplă cu o fiinţă care mai înainte nu văzuse decât lumina şi întunericul şi care, apoi, printr-o modificare organică a ochilor începe să vadă şi culori: lumea ar apărea cu totul altfel pentru o asemenea fiinţă. Este nevoie să remarcăm şi apoi să recunoaştem că lumea începe să ne apară altfel dacă parcurgem câtva timp calea unei autoeducaţii spirituale, într-o comunitate de natură spiritual-ştiinţifică. Această autoeducaţie aparte faţă de lumea spirituală, sau pentru ce se află în spatele lucrurilor fizice, este rodul mişcării spiritual-ştiinţifice în lume, şi acesta este lucrul cel mai important pentru o înţelegere a spiritului. Trebuie să înţelegem că nu putem să ne însuşim o întelegere a spiritualului printr-un sentimentalism comun, sau pentru că spunem fără încetare că vrem să pătrundem sentimentele cu iubire. Aceasta o pot face şi alţii, oameni cumsecade, de altfel, dar care, în felul acesta, nu fac decât să-şi aroge o anumită trufie. Trebuie să ne fie foarte clar că educaţia sentimentelor se face lăsând să acţioneze asupra noastră cunoaşterea faptelor din lumea superioară, căci numai prin această cunoaştere sufletul ni se modelează

şi se transformă. Această manieră specială de a educa sufletul pentru a avea atracţie faţă de lumea spirituală caracterizează cel mai bine un adept al ştiinţei spiritului. O asemenea înţelegere ne trebuie, dacă dorim să discutăm despre lucrurile care vor forma tema acestui ciclu de conferinţe.

Cine poate arunca o privire ocultă riguroasă – o privire de natură spirituală – dincolo de lucrurile fizice află acolo ceea ce se manifestă în natură ca tonuri, culoare, căldură, frig, ceea ce ne apare ca legi naturale şi totodată ca entităţi care nu se revelează pentru simţurile exterioare şi pentru înţelegerea exterioară, dar se află dincolo de lumea fizică. Apoi se pătrunde tot mai adânc şi se descoperă lumi cu entităţi de o categorie superioară. Dacă vrem să ne însuşim înţelegerea a ceea ce se află dincolo de lumea fizică, senzorială, trebuie, în temeiul sarcinii speciale ce mi s-a trasat aici, să pornim de la cel mai apropiat lucru pe care-l întâlnim dincolo de lumea senzorială în care ne aflăm; să vedem deci ce întâlnim mai întâi când se ridică cel dintâi văl pe care îl interpune percepţia senzorială asupra evenimentelor de natură spirituală. De fapt, lumea care se prezintă unei priviri oculte experimentate, ca fiind cea mai apropiată, surprinde cel mai adesea raţiunea pe care o avem în prezent, inteligenţa existentă astăzi. Eu mă adresez acum unor oameni care au cunoştintă de ştiinţa spiritului şi pot, de aceea, să presupun că dumneavoastră ştiţi că în spatele a ceea ce ne atrage atenţia, a ceea ce vedem cu ochii noştri la un om, sau pipăim cu mâinile sau putem înţelege cu inteligenţa noastră din anatomia sau fiziologia cunoscută în mod obişnuit, pe scurt, în spatele a ceea ce numim corp fizic, recunoaştem, în sensul ştiinţei spiritului, un prim element suprasensibil, pe care îl vom numi *corp eteric* sau chiar corp vital, corp al vieţii. Astăzi nu intenţionez să vorbesc despre alte elemente superioare ale naturii umane, ci vreau, deocamdată, să clarificăm faptul că privirea ocultă, singura în stare să contemple ceea ce se află în spatele corpului fizic, descoperă mai întâi corpul eteric sau vital. Acelaşi lucru îl poate face şi în ceea ce priveşte natura, lumea exterioară. Aşa cum omul poate fi contemplat în mod ocult, pentru a constata dacă are dincolo de corpul fizic şi altceva, de natură suprasensibilă, şi descoperim că el are un corp eteric, un corp vital, la fel putem să contemplăm şi natura, culorile, tonurile şi formele sale, regnurile sale, regnul mineral, vegetal şi animal, până la limita naturii fizice; aşa cum ştim că dincolo de corpul fizic uman se află un corp eteric sau vital, la fel vom afla un fel de corp eteric sau vital în spatele întregii naturi. Numai că este o mare deosebire între corpul eteric sau vital al naturii fizice şi cel al omului. Când privirea spirituală sau ocultă se îndreaptă spre corpul eteric sau vital al omului îl percepe ca pe o entitate, ca pe o formaţie unitară, ca pe o formă sau o structură închegată, coerentă. Când privirea ocultă scrutează ce se prezintă în natură, în exterior, ca formă, culoare, ca structuri minerale, vegetale sau animale, când privirea ocultă contemplă toate acestea, percepe corpul eteric sau vital al naturii fizice ca pe o pluralitate, ca pe o nesfârşită diversitate. Aceasta este marea deosebire: o entitate unitară

în ce priveşte corpul eteric al omului, dar multe şi diferite entităţi în spatele naturii fizice.

Acum trebuie să vă dezvălui calea pe care se poate ajunge la susţinerea afirmaţiei pe care tocmai am făcut-o, şi anume că dincolo de lumea fizică se găseşte un corp eteric sau vital – respectiv, o lume eterică sau vitală – şi că acesta apare ca o diversitate de fiinţe diferenţiate. Vreau să vă arăt cum se ajunge la aceasta şi pot să o fac prin cuvinte simple: se ajunge la recunoaşterea lumii eterice simţind întreaga lume care ne înconjoară ca fiind ceva moral. Ce înseamnă să simţim natura în mod moral? Mai întâi, ne îndreptăm privirea în sus, în depărtările spaţiului cosmic, unde ne apare albastrul cerului. Să presupunem că facem aceasta într-o zi în care nici un nor, cât de mic, nici cea mai firavă urmă de nor argintiu nu întinează albastrul cerului. Noi nu apreciem această perspectivă în sens fizic, ca o realitate; ea ne apare mai curând ca o impresie pe care o face asupra noastră albastrul odihnitor al cerului. Să presupunem că putem să ne consacrăm mai mult timp acestei dăruiri-de-sine faţă de albastrul cerului şi că o putem face în aşa fel, încât reuşim să uităm tot ce ne înconjoară. Să presupunem, de asemenea, că am putea să uităm pentru o clipă toate senzaţiile exterioare, toate amintirile, toate grijile pe care viaţa ni le provoacă, toate supărările şi că putem să ne consacrăm cu totul doar impresiei pe care o face cerul albastru asupra noastră. Ceea ce vă spun acum poate experimenta orice om, când sufletul său are o pregătire corespunzătoare, ceea ce vă spun acum poate deveni în general o experienţă umană. Să presupunem, de asemenea, că sufletul nu contemplă nimic altceva decât albastrul cerului. Există atunci un moment de mare intensitate, un moment când dispare chiar albastrul cerului, când nu mai percepem culoarea, nimic din ce s-ar putea numi albastru, în orice limbă omenească. În momentul în care albastrul încetează de a mai fi albastru pentru noi şi ne concentrăm asupra propriului suflet, vom simţi o senzaţie cu totul aparte. Albastrul se stinge şi în faţa noastră apare infinitul, iar în acest infinit se revarsă o dispoziţie cu totul aparte a sufletului, un sentiment deosebit, o sensibilitate pe care nu am mai avut-o, în vidul care se formează acolo unde mai înainte era albastrul. Şi dacă dorim să dăm şi un nume acestei stări, avem pentru aceasta un singur cuvânt: evlavie; sufletul se simte plin de evlavie faţă de această nemărginire, se dăruieşte cu evlavie. Toate simţămintele religioase din evoluţia omenirii au, de fapt, o nuanţă care include ceea ce numim acum, aici, evlavie. Impresia pe care ne-o provoacă bolta albastră a cerului a devenit devoţiune evlavioasă, simţire religioasă, morală. Albastrul a determinat un sentiment moral care cuprinde sufletul nostru: dispărând, albastrul reînvie în sufletul nostru ca simţire morală faţă de lumea exterioară.

Vrem să ne concentrăm acum asupra unui alt sentiment, care ne poate oferi, dar într-un alt mod, o dispoziţie morală pentru natura exterioară. Să privim natura când arborii înmuguresc şi pajiştile sunt năpădite de verdeaţă, să ne concentrăm asupra a ceea ce este verde, acel verde care

acoperă pământul în multiple feluri şi nuanţe, acel verde care ne întâmpină de sus, din copaci, şi să procedăm din nou în aşa fel, încât să uităm tot ce poate acţiona asupra sufletului ca impresie exterioară; pur şi simplu, să ne contopim cu tot ce se prezintă în faţa noastră ca verde. Dacă reuşim aceasta, putem să ajungem la starea în care verdele se transformă pentru noi în esenţa verdelui, aşa cum mai înainte albastrul s-a transformat în esenţa albastrului. Noi nu putem, deci, să mai spunem că o culoare apare în faţa privirii noastre, pentru motivul că, de fapt, sufletul percepe acum culoarea în alt fel; trebuie să remarc că eu spun lucruri pe care le poate experimenta în sinea lui oricine are o pregătire corespunzătoare. Sufletul simte: Acuma înţeleg ceea ce trăiesc atunci când îmi reprezint ceva, când gândesc sau creez, când se deschide în mine o idee, un gând sau când o reprezentare răsună în mine! Toate acestea le înţeleg abia acum, abia acum învăţ ce înseamnă germinarea verdelui peste tot, în jurul meu. Încep să realizez cum partea cea mai intimă a sufletului meu se reflectă în natura exterioară, atunci când aceasta a dispărut ca expresie exterioară şi a rămas în mine doar ca impresie morală. Verdele plantelor îmi spune ce ar trebui să simt în mine însumi când sufletul este binecuvântat să gândească gândurile, să nutrească reprezentările. Din nou o impresie din natura exterioară se transformă într-un sentiment moral.

Să privim o câmpie acoperită cu albul zăpezii, în acelaşi mod în care am contemplat albastrul cerului şi verdele păşunilor care au provocat în noi un sentiment moral. Sentimentul moral poate apărea în sensul a tot ceea ce noi numim manifestări sau fenomene ale materiei în lume. Şi numai după ce, privind albul câmpiilor înzăpezite, uităm tot ce este de prisos simţim albul şi, lăsându-l să dispară, căpătăm înţelegere pentru tot ce cuprinde lumea ca materie. Atunci simţim materia ca fiind ceva viu în lume.

În felul acesta putem transforma toate impresiile exterioare, atât pe cele vizuale, cât şi pe cele auditive, în simţăminte morale. Să presupunem că auzim un sunet şi apoi ascultăm octava acestuia. Dacă faţă de acest dublu sunet ne acordăm sufletul în aşa fel, încât el uită orice altceva, îndepărtează din sine tot ce a fost mai înainte şi apoi, dăruit cu totul acestui simtământ, reuşeşte să nu le mai audă, şi nu le mai dă nici o atenţie, ne dăm seama că în sufletul nostru şi-a făcut apariţia un simţământ moral. Simţim că apoi apare o înţelegere spirituală pentru ceea ce trăim în clipa aceea, când îşi face apariţia în noi o dorinţă care vrea să ne conducă spre altceva şi atunci raţiunea noastră acţionează asupra acestei dorinţe. Armonizarea între dorinţă şi raţiune, între gând şi faptă, aşa cum se manifestă ele în om, sufletul o percepe ca pe un sunet împreună cu octava sa.

Astfel acţionează asupra noastră cele mai diverse impresii senzoriale. În felul acesta, ceea ce există în natură, în jurul nostru, percepem prin simţurile noastre, lăsându-le totodată să dispară, astfel că acest înveliş

senzorial este îndepărtat; apar atunci, peste tot, simţăminte morale de simpatie şi antipatie. Şi dacă ne deprindem, în acest fel, să dăm la o parte tot ce vedem cu ochii, tot ce aud urechile noastre, tot ce atingem şi pipăim cu mâinile, ceea ce inteligenţa bazată pe creier înţelege şi ne obişnuim să stăm totuşi faţă în faţă cu lumea, atunci în noi acţionează ceva mai profund decât forţa vizuală a ochilor, decât forţa auditivă a urechilor, decât forţa raţională a gândirii şi ne aflăm faţă în faţă cu o fiinţă mai profundă a lumii exterioare. Atunci acţionează asupra noastră depărtările fără sfârşit. Atunci acţionează asupra noastră corpul vegetal, în aşa fel încât simţim că noi înşine înflorim spiritual în interiorul nostru. Atunci învelişul alb al zăpezii acţionează în aşa fel, încât dobândim înţelegere pentru ce este de fapt materia, pentru tot ce este substanţă în lume. Lumea capătă o dimensiune mai profundă în noi decât o avea mai înainte. Acum vălul exterior al naturii este dat la o parte şi noi pătrundem într-o lume care se află în spatele acestui văl.

Aşa cum, privind dincolo de corpul fizic al omului, ajungem la corpul său eteric sau vital, la fel, ajungem pe această cale într-un ţinut unde ni se dezvăluie, încetul cu încetul, o diversitate de entităţi, entităţi care există şi deţin puterea în spatele regnului mineral, în spatele regnului vegetal şi al celui animal. Lumea eterică apare în faţa noastră încetul cu încetul, diferenţiată în toate amănuntele sale. Ceea ce apare omului în felul acesta se numeşte în ştiinţa ocultă lumea elementară, iar entităţile spirituale la care se ajunge când s-a parcurs drumul despre care am vorbit sunt *spiritele elementare*, ascunse în spatele oricărei realităţi fizico-sensibile.

Am spus deja că, în timp ce corpul eteric al omului este unitar, ceea ce percepem ca lume eterică a întregii naturi este o pluralitate, o diversitate. Cum reuşim oare ca acolo unde tot ce percepem este nou să descriem ceea ce din spatele naturii exterioare pătrunde treptat până la noi? Ei bine, vom reuşi, dacă ne vom servi de comparaţii cu ceva ce ne este cunoscut. În această diversitate care se află în spatele lumii fizice găsim la început entităţi care pentru privirea ocultă prezintă imagini închegate. Da, trebuie să ne referim la ceva deja cunoscut pentru a caracteriza ceea ce întâlnim mai întâi aici. Noi conştientizăm imagini închegate, entităţi cu o anumită configuraţie şi net delimitate, percepem acele entităţi care au o formă şi structură stabile, ce pot fi descrise. Aceste entităţi reprezintă o primă clasă în rândul celor pe care le întâlnim în spatele lumii fizice, sensibile. O a doua clasă de entităţi o putem descrie numai dacă facem abstracţie de ceea ce are forme stabile, care se poate exprima prin metamorfoză, transformări ale formei. Aceste entităţi formează a doua categorie care se arată privirii oculte. Fiinţele care au forme şi contururi precise aparţin unei clase, cele care îşi modifică aspectul în orice clipă, care în timp ce se îndreaptă spre noi şi credem că le-am perceput îşi schimbă deja forma, astfel încât le putem urmări numai dacă sufletul nostru devine mobil şi receptiv, aparţin celei de a doua clase.

Privirea ocultă descoperă prima clasă de entităţi, cele care au o formă clar conturată, atunci când pătrunde în adâncurile Pământului, aşa cum am arătat. Am spus că trebuie să ridicăm tot ce acţionează în lumea exterioară asupra noastră la nivelul de acţiune morală, aşa cum am descris deja. Am arătat cum poate fi transformat în impresie morală albastrul cerului, verdele plantelor sau albul zăpezii. Să presupunem acum că pătrundem în interiorul Pământului. Dacă însoţim, să spunem, muncitorii din mine, putem ajunge în interiorul Pământului. Este un loc unde ochii nu se pot acomoda, de la început, în aşa fel încât privirea să se transforme într-o impresie morală. Constatăm însă că simţim o oarecare căldură, mai bine spus, diferenţe de căldură. La început aceasta trebuie să simţim; este impresia fizică produsă de natură când pătrundem în interiorul Pământului. După ce sesizăm aceste diferenţe de căldură, aceste modificări de căldură, şi nu mai dăm atenţie lucrurilor ce acţionau asupra simţurilor noastre mai înainte, atunci, chiar prin această pătrundere în interiorul Pământului, prin faptul că ne simţim legaţi de ceea ce este activ în interiorul Pământului, obţinem o anumită trăire. Dacă ignorăm tot ce produce impresii, dacă ne străduim să nu mai simţim nimic, nici chiar diferenţele de căldură, prin care am făcut numai o pregătire, dacă ne străduim să nu auzim nimic, să nu vedem nimic, ci lăsăm ca impresia să acţioneze în asa fel încât să izvorască din sufletul nostru ceva moral, atunci ne apare în faţa privirii oculte acea clasă de entităţi creatoare din natură care, pentru cercetătorul spiritual, pentru ocultist, sunt active propriu-zis în tot ce este pământesc, mai cu seamă în tot ce este de natură metalică. Aceste entităţi se exprimă în cunoaşterea imaginativă a ocultistului prin forme bine conturate, cât se poate de variate. Cel care are o educaţie spirituală şi în acelaşi timp o anumită dragoste pentru aceste lucruri – care aparţine în mod necesar acestui domeniu – însoţeşte minerii şi pătrunde în mină, iar acolo, jos, în subteran, poate să uite impresiile exterioare, acela simte cum îi apare imaginativ clasa următoare de entităţi care acţionează în mod creator în spatele a tot ce ţine de Pământ, a tot ce este metal. Astăzi încă nu vreau să vă vorbesc despre felul cum au fost asimilate de poveştile şi legendele populare şi care este real, ci doresc, mai curând, să vă expun faptele în mod sec, aşa cum se prezintă ele privirii oculte. Căci, având în vedere tema care mi s-a dat, trebuie să procedez empiric, să descriu mai întâi ce se află în mod real în diferitele regnuri ale naturii. Aşa am înţeles eu lucrurile.

Aşa cum prin intermediul privirii oculte putem percepe imaginativ, în acest fel, entităţi ale naturii bine conturate, entităţi cu forme precise, la care distingem limite şi le putem desena, există şi posibilitatea ca privirea ocultă să sesizeze entităţi care se află nemijlocit în spatele vălului care acoperă natura fizică. Dacă într-o zi, când condiţiile atmosferice se schimbă de la o clipă la alta, când, de exemplu, se formează nori şi din nori începe să cadă ploaia, când, poate, se ridică negura, dacă într-o asemenea zi ne îndreptăm atenţia asupra acestor fenomene în acelaşi mod pe care l-am descris mai înainte, astfel ca să

apară o impresie morală în locul celei fizice, atunci putem, din nou, să avem o anumită trăire precisă. Aceasta se întâmplă îndeosebi când ne dăruim unui fenomen specific, să spunem, în cazul căderilor de apă, când picăturile se pulverizează, sau în cazul unei mase lichide care se sparge ca un val marin. Când atenţia noastră se concentrează asupra unor ceţuri care se formează şi se destramă neîncetat, iar aburii se ridică în aer de parcă ar fi un fum, sau atunci când cade o ploaie fină sau doar simţim în aer stropi uşori – când faţă de toate aceste fenomene ne formăm sentimente morale, atunci apare în faţa noastră a doua clasă de entităţi, faţă de care, pentru a le caracteriza, putem utiliza cuvintele metamorfoză, transformare. Această a doua clasă de entităţi nu o putem desena, aşa cum nu am putea reprezenta printr-un desen un fulger. S-ar putea contura, la un moment dat, a anumită formă, dar aceasta nu durează decât o singură clipă; în clipa următoare totul se schimbă. Asemenea entităţi, a căror formă este într-o permanentă schimbare şi al căror simbol îl putem găsi, cu ajutorul unei imaginaţiuni, cel mult în forma norilor în continuă mişcare şi schimbare, ne apar ca reprezentând cea de a doua clasă de entităţi.

Ca ocultişti, putem face însă cunoştinţă cu aceste entităţi şi într-un alt mod. Când privim plantele care răsar primăvara din pământ – dar atenţie! când dau primele rămurele verzi, nu mai târziu, când e gata să apară fructul – privirea ocultă simte că aceleaşi entităţi pe care le-am descoperit în vaporii de apă, care se pulverizează necontenit, sau în pâcla care se formează înconjoară, ca nişte valuri, mugurii plantelor. Putem, deci, spune că atunci când vedem plante ieşind din pământ le vedem, cu privirea ocultă, înconjurate ca de nişte valuri de aceste entităţi aflate într-o permanentă schimbare. Şi privirea ocultă simte atunci că ceea ce acolo, sus, în mod invizibil, acţionează şi fiinţează deasupra mugurilor plantelor are legătură cu ceea ce face ca planta să iasă din pământ, să răsară. Da, vedeţi dumneavoastră, iubiţii mei prieteni, ştiinţa fizică recunoaşte numai creşterea plantelor, numai faptul că planta are o forţă vegetativă care o face să crească de jos în sus. Dar ocultistul, cel care cercetează spiritual faptele, ştie că în cazul florii mai intervine şi altceva. Să presupunem că avem un lăstar. Ocultistul recunoaşte în jurul lăstarului entităţi a căror formă se transformă necontenit, metamorfozându-se, care parcă sunt eliberate din ambianţă şi ţâşnesc în jos; acest lucru nu se desfăşoară aşa simplu, cum se întâmplă în cazul principiului fizic de creştere a plantei, de jos în sus, ci aceste entităţi acţionează de sus în jos, contribuind la ieşirea plantei din pământ. Astfel, primăvara, când pământul se acoperă cu verdeaţă, privirea ocultă simte nişte forţe naturale ce coboară din Cosmos, care scot la suprafaţă ceea ce se află în sol, pentru ca ceea ce există în interiorul Pământului să poată deveni vizibil cerului, lumii exterioare. În jurul plantelor există ceva permanent mişcător şi este caracteristic faptul că privirea ocultă îşi dezvoltă sentimentul că în jurul plantelor gravitează aceleaşi elemente care există în apa care se evaporă şi se condensează,

apoi, în ploaie. Aceasta este a doua clasă de, să le spunem, forţe şi entităţi naturale.

Mâine, când vom trece la descrierea celei de a treia şi a patra clase de entităţi, care sunt şi mai interesante, lucrurile se vor preciza. Atunci când facem obsetvaţii care sunt departe de conştienţa actuală a omenirii, trebuie să avem în vedere că tot ceea ce întâlnim în lumea fizică este impregnat de ceva spiritual. Aşa cum trebuie să gândim omul individual ca fiind pătruns de ceea ce privirea ocultă percepe drept corp eteric, tot astfel ceea ce fiinţează şi acţionează în lume trebuie gândit ca fiind pătruns de o multitudine, de o diversitate de forţe şi entităţi spirituale, vii. Calea pe care trebuie să o parcurgă consideraţiile noastre este, mai întâi, descrierea faptelor pe care privirea ocultă le poate percepe în legătură cu lumea exterioară, fapte care apar când privim în adâncul Pământului sau în atmosferă, ceea ce se petrece în fiecare regn al naturii, fapte care au loc în nesfârşitul cerului, în planetele în mişcare, în stelele fixe care împânzesc spaţiul ceresc, iar întregul să-l legăm abia în final, când vom avea de-a face cu un fel de cunoaştere teoretică ce ne poate lămuri asupra a ceea ce se află la baza spirituală a universului fizic şi a diverselor sale regnuri şi domenii.

II. FIINŢE ELEMENTARE ȘI SPIRITE ALE COSMOSULUI

Helsinki, 4 aprilie 1912 (GA 136)

Aseară v-am descris drumul care conduce sufletul omenesc la observarea acelei lumi spirituale care stă ascunsă în spatele lumii fizice sensibile şi am atras atenţia asupra a două categorii de entităţi spirituale pe care privirea ocultă le descoperă atunci când înlătură vălul care acoperă lumea sensibilă în modul descris ieri. Astăzi vom vorbi despre alte două categorii de spirite ale naturii. O anumită categorie se arată privirii oculte exersate când se observă veştejirea şi moartea treptată, să spunem, din lumea plantelor, vara târziu sau toamna, îndeosebi moartea treptată a entităţilor din natură. Când plantele încep să dezvolte fructe, această dezvoltare poate fi lăsată să acţioneze asupra sufletului, aşa cum am arătat în conferinţa de ieri. Şi, tot aşa cum am arătat ieri, primim, pentru imaginaţiunile noastre, impresii de la entităţile spirituale care sunt implicate în fenomenele de veştejire sau de moarte treptată a entităţilor naturii. Dacă ieri am spus că plantele, primăvara, sunt parcă trase în sus, din pământ, de anumite entităţi a căror structură suferă o continuă metamorfoză, acum putem spune că după ce plantele au crescut, s-au dezvoltat, apare momentul când ele urmează, în mod necesar, să se veştejească şi atunci intervin alte entităţi, despre care nici măcar nu putem spune că şi-ar schimba necontenit forma, ci numai că

nu au nici o formă. Ele ne apar strălucind ca nişte fulgere, licărind ca nişte mici meteoriti, pentru a dispărea imediat; aşa ne apar ele, ca nişte fulgere care dispar imediat, astfel că, propriu-zis, nu au nici un fel de formă; se abat asupra Pământului, sunt ca nişte lumini meteoritice rătăcitoare, când strălucind, când stingându-se. Aceste entităţi sunt legate, în primul rând, de maturizarea, de creşterea a tot ce există în regnurile naturale. Pentru ca fiinţele să se poată dezvolta în regnurile naturii există aceste forţe sau entităţi. Pentru privirea ocultă, asemenea entităţi sunt perceptibile numai atunci când ea se concentrează asupra aerului, şi anume asupra unui aer cât se poate de curat. Ieri am descris cea de a doua categorie de entităţi din natură, arătând că ele pot fi descoperite când lăsăm să acţioneze asupra noastră apa care se pulverizează sau care se aglomerează sub forma norilor, sau în alt mod. Dacă vrem, însă, să obţinem imaginea acestor entităţi care se aprind ca nişte meteori, pentru ca imediat să dispară fulgerător, trebuie să acţioneze asupra sufletului nostru un aer cât mai lipsit de vapori de apă, străbătut de lumina şi căldura Soarelui. Aceste entităţi trăiesc oarecum invizibile în aerul lipsit de vapori de apă, absorbind cu aviditate lumina de care este saturat şi pe care îl fac să strălucească şi să lumineze. Aceste entităţi se pleacă apoi, de exemplu, asupra lumii vegetale sau chiar asupra lumii animale şi au în grijă procesele de maturizare.

Prin felul cum ajungem la aceste entităţi, vedem deja că, într-o anumită privinţă, ele ţin de ceea ce în ştiinţa spiritului, încă din timpuri străvechi, se cheamă „elemente". Ceea ce am prezentat ieri drept prima clasă a acestor entităţi, o întâlnim când coborâm în adâncul Pământului, când pătrundem în partea solidă a planetei noastre; acolo ies la iveală pentru imaginaţiunea noastră entităţi care au o formă precisă, statornică şi le putem numi spirite ale naturii solide sau spirite ale Pământului. A doua categorie pe care am descris-o ieri am întâlnit-o în apa care se aglomerează sau se pulverizează şi de aceea putem lega aceste entităţi spirituale de ceea ce ocultismul din toate timpurile a numit elementul fluid sau elementul apă. În acest element, ele se metamorfozează, preluând totodată rolul de a trage din sol tot ceea ce creşte, ceea ce lăstăreşte. De asemenea, cu elementul aer, cu aerul cel mai uscat posibil sunt legate acele entităţi spirituale despre care vom vorbi astăzi. Se poate vorbi, deci, despre Spirite ale pământului, ale apei şi ale aerului.

Putem să luăm în discuţie şi o a patra categorie de astfel de entităţi spirituale. Privirea ocultă poate face cunoştinţă cu ele, dacă alege motnentul când o floare ajunge să formeze fructele şi germenul, şi observă apoi cum germenul creşte treptat, devenind o nouă plantă. Numai într-o asemenea conjunctură poate - altfel este mai greu - să se observe a patra categorie de entităţi din natură; ele sunt păstrătorii tuturor germenilor şi seminţelor din natură. Ele se comportă ca paznicii seminţelor care provin de la o generaţie de plante sau de la alte fiinţe din natură până la generaţia următoare. Aceste entităţi, păstrătoare ale seminţelor sau germenilor, făcând posibil, prin aceasta, ca pe Pământ să

apară mereu şi mereu aceleaşi fiinţe, convieţuiesc cu căldura planetei noastre, cu ceea ce s-a numit dintotdeauna elementul foc sau elementul căldură. Din această cauză şi forţele seminţelor sunt legate de un anumit grad de căldură, de o anumită temperatură. Când privirea ocultă observă cu exactitate, ea constată că această modificare necesară a căldurii mediului este chiar elementul de care are nevoie sămânţa sau germenele pentru a se coace, că această transformare de căldură nevie în căldură vie este realizată de astfel de entităţi. Din această cauză, ele pot fi numite şi *Spirite ale căldurii* sau *Spirite ale focului*. Deocamdată am făcut cunoştinţă cu patru categorii de Spirite elementare ale naturii (mai multe vom afla în conferinţele viitoare), care au o anumită relaţie cu ceea ce numim elementele pământ, apă, aer şi foc, ca şi cum aceste entităţi şi-ar avea teritoriul lor în aceste elemente, aşa cum omul însuşi îşi are teritoriul său pe întreaga planetă. Aşa cum oml este, aici pe Pământ, la el acasă, faţă de Univers, la fel se află ca acasă aceste entităţi în cele patru elemente menţionate.

Ieri am atras atenţia asupra faptului că aceste diverse entităţi au pentru întregul Pământ, pentru toate regnurile sale şi pentru lumea terestră fizică aceeaşi importanţă pe care o are corpul eteric sau vital pentru fiecare om în parte. Diferenţa este, după cum am spus ieri, că la om corpul eteric este o unitate, în timp ce corpul eteric al Pământului constă din multe, din foarte multe asemenea Spirite ale naturii, care, la rândul lor, se împart în patru categorii. În colaborarea vie a acestor fiinţe constă corpul eteric sau vital al Pământului. Acesta nu este, deci, o unitate, ci o pluralitate, o diversitate. Dacă vrem să cunoaştem acest corp eteric al Pământului, cu ajutorul privirii oculte, este necesar, aşa cum am arătat ieri, să facem ca lumea fizică să acţioneze moral asupra noastră şi prin aceasta să dispară vălul care o acoperă. Atunci devine vizibil ceea ce se ascunde în mod nemijlocit în spatele acestui văl, corpul eteric al Pământului.

Ce se întâmplă dacă se îndepărtează ce am prezentat ca fiind corpul eteric al Pământului? Se ştie că al treilea membru component al entităţii umane, după corpul eteric, este corpul astral, corpul purtător al pasiunilor, al dorinţelor, al suferinţelor noastre. Când discutăm despre elementele superioare ale naturii umane, putem spune: La om, întâlnim mai întâi corpul fizic, apoi, în spatele acestuia, corpul eteric şi, după corpul eteric, corpul astral. Lucrurile stau la fel şi în natură. Dacă depăşim fizicul, ajungem în mod treptat la o pluralitate care ni se prezintă ca fiind corpul eteric al întregului Pământ cu toate regnurile sale. Putem vorbi, atunci, şi despre un fel de corp astral al Pământului, despre ceva care, raportându-se la întregul Pământ, la toate regnurile acestuia, ar corespunde corpului astral al omului? În orice caz, nu este atât de uşor să ne apropiem de acest corp astral al Pământului, cum ne-am apropiat de corpul său eteric. Am văzut că ne putem apropia relativ uşor de corpul eteric dacă nu lăsăm fenomenele naturii să acţioneze asupra noastră doar ca impresii senzoriale, ci ca impulsuri morale. Dar

dacă vrem să pătrundem mai departe, pentru om sunt necesare exerciţii oculte mai profunde, aşa cum le puteţi găsi descrise, în parte, în lucrarea mea ***Cum se dobândesc cunoştinţe despre lumile superioare?***, în măsura în care se pot comunica, într-o lucrare adresată publicului larg, asemenea lucruri. Într-un anumit punct al evoluţiei esoterice sau oculte, aşa cum puteţi citi în această carte, omul începe într-adevăr să devină conştient chiar şi în perioada trecută de la adormire la trezire, timp în care el nu este de obicei conştient. Se ştie, desigur, că starea inconştientă obişnuită, starea de somn a omului se bazează pe faptul că acesta, când doarme, deţine numai corpul fizic şi corpul eteric; corpul astral şi Eul se desprind şi atunci el este, chiar pentru starea sa normală, lipsit de conştienţă. Când se dedică din ce în ce mai mult exerciţiilor spirituale, care constau din meditaţie, concentrare etc., când face ca forţele adormite şi ascunse ale sufletului să fie tot mai puternice, atunci omul poate să realizeze o stare de somn conştientă, astfel că nu va mai fi lipsit de conştienţă când corpul astral se desprinde de corpul fizic şi de cel eteric, ci va avea de jur împrejurul lui, oricum, nu lumea fizică şi nici lumea pe care am descris-o anterior, lumea Spiritelor naturii, ci o alta, o lume încă mai spiritualizată decât cea prezentată mai înainte. Când vine clipa în care se trezeşte conştienţa, după ce s-a eliberat de corpul fizic şi de cel eteric, atunci omul percepe o cu totul altă categorie de entităţi spirituale.

Ceea ce se prezintă mai întâi privirii oculte, care a evoluat până aici, este o categorie nouă de fiinţe spirituale pe care le percepe şi care sunt, oarecum, „şefi" peste Spiritele naturii. Să precizăm în ce măsură ei sunt comandanţii. V-am spus că acele entităţi pe care le numim *Spirite ale apei* acţionează în special în lumea plantelor care răsar şi lăstăresc din sol. Spiritele naturii pe care le numim *Spirite ale aerului* au îndeosebi sarcina să acţioneze vara, târziu, şi toamna, când plantele se veştejesc şi pier. Atunci aceste spirite se cufundă ca nişte meteori în lumea plantelor, se simt satisfăcute, saturate parcă, pe seama acestei lumi vegetale, făcând ca plantele să se ofilească, să-şi piardă conformaţia din primăvară şi din vară. Această ordine, în sensul că o dată Spiritele apei, iar altădată Spiritele aerului acţionează asupra unei zone a Pământului, este determinată de regiunea în care se petrec; în emisfera nordică situaţia este bineînţeles cu totul alta decât în emisfera sudică. Această rânduială, care constă în a dirija spre momentul cel mai prielnic activitatea Spiritelor naturii corespunzătoare este dirijată de acele entităţi spirituale pe care reuşim să le recunoaştem abia când privirea ocultă a ajuns la un anumit grad de perfecţiune, suficient de departe, pentru ca omul, când s-a eliberat de corpul său eteric şi de cel fizic, să mai poată avea percepţii în mediul în care se află. Putem, de exemplu, să spunem: În legătură cu Pământul, cu planeta noastră, acţionează entităţi spirituale care au rolul să coordoneze activitatea Spiritelor naturii în concordanţă cu anotimpurile şi care, în acest mod, provoacă schimbarea anotimpurilor în funcţie de diversele zone ale Pământului. Aceste entităţi spirituale reprezintă ceea ce am putea numi corpul astral

al Pământului. Ele sunt totodată şi spiritele în care omul, seara, când se culcă, se cufundă cu propriul său corp astral. Acest corp astral este legat de Pământ şi este alcătuit din înalte entităţi spirituale, şi în regiunea unde aceste Spirite superioare planează în jurul planetei, impregnându-l ca o atmosferă spirituală, se cufundă corpul astral al omului în timpul somnului.

Observaţia ocultă face deosebire între categoriile de Spirite ale naturii descrise la începutul conferinţelor noastre, Spirite ale pământului dens, Spirite ale apei ş.a.m.d., şi aceste Spirite superioare care conduc şi îndrumă Spiritele naturii. Spiritele naturii au în atribuţiunile lor să facă să rodească şi să germineze fiinţele din natură, să le ajute să se usuce, să se veştejească, atunci când e vremea, deci să aducă viaţă pe întreaga noastră planetă. Cu totul alt rol au entităţile spirituale pe care le putem numi, în ansamblul lor, ca fiind corpul astral al Pământului. Când reuşeşte să le cunoască cu privirea ocultă, omul le simte ca entităţi cu care propriul său suflet, propriul său corp astral are ceva în comun, ca entităţi care acţionează de aşa manieră asupra corpului astral al omului, şi chiar asupra corpului astral al animalelor, încât se poate vorbi nu numai de o acţiune stimulatoare, ci şi despre o acţiune aşa cum este aceea de a-ţi simţi propriul suflet şi de a gândi asupra lui. Spiritele naturale ale apei, ale aerului, pe care le observăm şi despre care putem spune că sunt în jurul nostru se diferenţiază de entităţile spirituale despre care tocmai vorbim acum prin aceea că despre ele nu putem spune că ar fi în preajma noastră, ci că suntem uniţi cu ele, cufundaţi în ele, atunci când ajungem să le percepem. Omul se contopeşte cu ele, iar ele vorbesc omului în spirit. Lucrurile se prezintă ca şi cum omul ar percepe în preajma sa gânduri, sentimente, şi chiar impulsuri de voinţă, de simpatie sau antipatie s-ar exprima în ceea ce aceste entităţi lasă să se reverse asupra noastră ca gânduri şi simţăminte. Astfel, se poate spune că noi trebuie să vedem în această categorie de spirite fiinţe asemănătoare sufletului uman.

Dacă ne întoarcem asupra a ceea ce am arătat puţin mai înainte, putem spune că tot felul de orânduieli temporale, de repartiţii în timp şi spaţiu sunt legate de activitatea acestor entităţi. De aceea, în ocultism există un cuvânt vechi prin care se denumesc aceste entităţi, pe care – cum am spus – le recunoaştem în ansamblu ca fiind corpul astral al Pământului, şi acest cuvânt, tradus în limba noastră, ar însemna*Spirite ale perioadelor de revoluţie*. Nu ne referim numai la acea curgere regulată a timpului care determină creşterea şi apoi veştejirea plantelor, ci şi la curgerea de timp care se exprimă, relativ la planeta noastră, prin zi şi noapte. Această alternanţă se datorează entităţilor considerate, repetăm, că alcătuiesc corpul astral al Pământului. Cu alte cuvinte, tot ceea ce este ritmicitate, alternanţă periodică, tot ce este legat de schimbarea condiţiilor şi evenimentelor în timp, de repetarea lor, toate acestea sunt rânduite de entităţile spirituale care, toate, împreună, fac parte din corpul astral al Pământului şi cărora li se dă numele de Spirite ale

perioadelor de revoluţie ale planetei noastre. Ceea ce un astronom descoperă prin calculele sale despre rotaţia Pământului în jurul axei sale, în privirea ocultă este perceptibil prin aceea că vede grupate în jurul întregului Pământ aceste Spirite ale perioadelor de revoluţie şi care sunt în mod real purtătoare ale forţelor care fac ca Pământul să se rotească în jurul axei sale. Este extrem de important ca în corpul astral al Pământului să vedem tot ceea ce este în legătură cu schimbările obişnuite, cum ar fi înflorirea şi veştejirea plantelor, dar şi tot ceea ce este legat de alternanţa între zi şi noapte, de anotimpuri, de ceasurile zilei, dimineaţă, prânz, seară etc. Ceea ce se petrece în acest mod evocă observatorului care a ajuns cu pregătirea sa ocultă până acolo încât, ieşind cu corpul astral din corpul fizic şi din cel eteric continuă totuşi să rămână conştient, entităţi spirituale care aparţin chiar categoriei Spiritelor perioadelor de revoluţie.

Acestea fiind spuse, am îndepărtat oarecum al doilea văl, vălul ţesut de Spiritele naturii. Se poate spune: Primul văl este ţesut de impresiile fizice pe care le avem şi pe care, dacă le îndepărtăm, ajungem la corpul eteric al Pământului, la Spiritele naturii. Reuşim apoi să îndepărtăm al doilea văl şi ajungem la Spiritele curgerii timpului care reglează tot ceea ce vine şi se reîntoarce în mod periodic, tot ce este supus modificărilor în timp.

Noi ştim că în propriul nostru corp astral sălăşluieşte, ca să spunem aşa, ceea ce socotim a fi mădularul cel mai subtil al naturii fiinţei umane, şi pe care îl cuprindem rezumativ sub denumirea de Eu. Despre corpul nostru astral am spus că este cufundat în domeniul Spiritelor perioadelor de revoluţie, ca într-o mare vălurită a acestora; pentru conştienţa obişnuită Eul nostru doarme şi mai profund. Faptul că Eul nostru doarme încă şi mai profund este conştientizat de cel care parcurge o evoluţie ocultă prin aceea că învaţă să pătrundă mai întâi în percepţiile corpului astral, în lumea spiritului în care se cufunda şi care este alcătuită din Spiritele perioadelor de revoluţie. Această percepţie este, într-o anumită măsură, un obstacol periculos în calea evoluţiei esoterice, deoarece corpul astral al omului este ceva unitar, în timp ce tot ce ţine de domeniul Spiritelor perioadelor de revoluţie este, de fapt, o pluralitate, ceva foarte diversificat. Şi cum omul este, aşa cum am arătat, cufundat în această diversitate, când Eul său mai doarme încă, dar este treaz cu corpul său astral, se simte ca şi cum ar fi sfâşiat, rupt în bucăţi înăuntrul lumii Spiritelor perioadelor de revoluţie. Acest sentiment trebuie să fie evitat în cursul unei evoluţii esoterice corecte. De aceea, cei care pot da îndrumări pentru o astfel de evoluţie corectă trebuie să ia măsuri serioase, în sensul ca discipolul, pe cât posibil, să nu-i aducă Eul în stare de adormire când corpul său astral este deja treaz. Dacă Eul ar rămâne adormit, în timp ce corpul astral este treaz, omul şi-ar pierde coeziunea interioară şi s-ar destrăma ca şi Dionysos, împrăştiindu-se în întreaga lume astrală, lume formată, după cum ştim, din spiritele perioadelor de revoluţie. Printr-o educaţie esoterică bine condulă sunt luate, deci,

măsuri pentru ca acest lucru să nu se întâmple. Măsurile constau în aceea că se urmăreşte cu mare grijă ca cel care, prin meditaţie, concentrare sau prin alte exerciţii esoterice, este adus până la starea de clarvedere să nu piardă din vedere două lucruri. Este foarte important ca totul să fie astfel orânduit, încât să nu irosească două lucruri, pe care omul le are în viaţa sa obişnuită, dar pe care le poate pierde uşor în cursul evoluţiei esoterice, dacă nu este condus în mod corect. Dacă este corect dirijat, nu le va pierde. Principalul este ca omul să nu-şi piardă amintirea tuturor experienţelor trăite în cursul actualei încarnări, aşa cum le are în mod obişnuit în memoria sa. Coerenţa memoriei nu trebuie destrămată. În domeniul ocultismului coerenţa memoriei înseamnă mult mai mult decât în viaţa obişnuită. În mod curent, prin memorie se înţelege că poţi privi retrospectiv şi că nu ai pierdut din conştienţă evenimente importante din viaţă. În ocultism, în schimb, prin memorie corectă se înţelege şi faptul că omul, cu sensibilitatea şi afectivitatea sa, există numai prin ceea ce el a realizat în trecut şi nu consideră că ceva este valoros doar prin valoarea pe care i-o dau faptele din trecut.

Să înţelegem toate acestea în mod corect, iubiţii mei prieteni. Am exprimat, în cele spuse mai sus, ceva extraordinar de important. Dacă un om, prin educaţia sa ocultă, ar ajunge să spună: Eu sunt reîncarnarea cutărui sau cutărui spirit – fără să existe o justificare în acest sens prin tot ce a realizat până în momentul acela, în sens ocult, memoria i s-ar întrerupe. Un principiu important în evoluţia ocultă este acela de a nu acorda valoare decât realizărilor avute în lumea fizică, în încarnarea actuală. Acesta este un lucru deosebit de important. Orice altă valoare trebuie să apară neapărat în urma unei evoluţii superioare, care poate avea loc numai când omul se bazează, în primul rând, pe realitatea curentă, când nu se ia în considerare nimic altceva decât ceea ce a realizat în actuala încarnare. Este ceva foarte natural, dacă privim lucrurile în mod obiectiv, căci ceea ce s-a realizat în încarnarea actuală este, totodată, şi rezultatul încarnărilor anterioare, este ceea ce karma a făcut din noi până acum. Ce va face karma din noi în viitor trebuie să vină de la sine, nu ne este îngăduit să-i atribuim valoare. Pe scurt, dacă este nevoie să ne evaluăm noi înşine, o vom face numai la începutul pregătirii esoterice, în mod corect, atribuindu-ne o valoare numai pe baza a ceea ce este prezent în amintire ca aparţinând trecutului nostru. Acesta este un element pe care trebuie să-l reţinem, pentru ca Eul să nu adoarmă, în timp ce corpul astral se trezeşte.

Al doilea aspect pe care, ca om al prezentului, nu trebuie să-l pierdem din vedere este gradul de conştiinţă pe care-l avem în lumea fizică exterioară. Este ceva de extremă importanţă şi care trebuie luat în seamă. Veţi fi aflat uneori că cineva parcurge undeva o evoluţie ocultă. Dacă această pregătire nu este condusă şi urmată în mod corect, de cele mai multe ori experienţa arată că omul tratează cu mai multă uşurinţă lucrurile legate de problemele de conştiinţă decât înainte de a începe pregătirea ocultă. Înainte, educaţia primită, relaţiile sociale i-au arătat

că-i este îngăduit sau nu să facă un lucru. După ce a început o pregătire ocultă, câte unul, care mai înainte nu minţea, de exemplu, începe acum să mintă, să ia lucrurile mai uşor în ce priveşte problemele de conştiinţă. Cel care urmează o pregătire ocultă nu trebuie să piardă nici o fărâmă din conştiinţa dobândită. Aşa cum, în ceea ce priveşte memoria, nu ne acordăm o valoare decât prin luarea în considerare a ceea ce am devenit şi am realizat până în prezent şi nu pe baza unei promisiuni a ceea ce vom face în viitor, la fel şi în cazul conştiinţei, trebuie s-o păstrăm aşa cum am dobândit-o în lumea fizică obişnuită. Dacă menţinem în conştienţa noastră aceste două elemente, o memorie sănătoasă, care să nu ne înşele, spunându-ne că am fi altcineva decât rezultă din propria noastră prestaţie, şi o conştiinţă care să nu ne permită să luăm lucrurile mai uşor, din punct de vedere moral, decât o făceam înainte, atunci Eul nostru nu va fi niciodată adormit, când corpul astral se trezeşte. În felul acesta menţinem coeziunea Eului în lumea în are se trezeşte corpul astral, când dormim veghind, când ne salvăm conştienţa, trecând-o în starea în care ne-am eliberat corpul astral de corpul eteric şi de cel fizic. Şi apoi, când ne trezim cu Eul nostru, simţim nu numai corpul astral legat de toate entităţile spirituale, pe care vi le-am prezentat astăzi ca fiind Spirite ale perioadelor de revoluţie ale planetei noastre, ci simţim, într-un mod cu totul aparte, că nu mai avem o legătură directă cu acel om individual, purtător al corpului fizic şi al corpului eteric în care ne găsim de obicei. Simţim, dimpotrivă, că toate calităţile corpului nostru fizic şi ale celui eteric ne sunt luate. Simţim cum ne este luat şi ceea ce poate vieţui numai în mod exterior, pe un anumit teritoriu al planetei, căci ceea ce trăieşte numai pe un teritoriu al planetei depinde de Spiritele perioadelor de revoluţie. Acum, însă, când Eul se trezeşte, ne simţim nu numai că suntem revărsaţi în întreaga lume a Spiritelor revenirilor ciclice, ci una cu *întregul Spirit unitar* al planetei; ne trezim în chiar Spiritul unitar al planetei.

Este deosebit de important să simtim că aparţinem întregii planete. Pentru a da un amănunt, această viaţă contopită cu aceea a planetei se exprimă pentru privirea ocultă suficient de evoluată prin aceea că pentru omul care a atins punctul în care Eul şi corpul astral se trezesc concomitent, în timpul stării de veghe, când se află în lumea exterioară, şi urmăreşte cum Soarele parcurge bolta cerească din zori până în amurg, pentru acest om Soarele nu dispare nici când adoarme: Chiar şi atunci Soarele rămâne legat de el. Soarele continuă să lumineze, numai că totul îmbracă un aspect spiritual. Omul urmăreşte Soarele şi în timpul noptii, când doarme. El ajunge acum într-un stadiu în care nu mai este legat de stările schimbătoare ale planetei decâi atunci când trăieşte în corpul său astral. Când devine conştient de Eul său, omul nu mai are nimic de-a face cu aceste stări schimbătoare ale planetei; el devine conştient de toate stările pe care le poate parcurge planeta. El, omul, se revarsă în întreaga substanţă a Spiritului planetei.

Spunând că omul a devenit una cu Spiritul planetei, că el trăieşte în comuniune cu acesta nu înseamnă că v-am comunicat ceva extraordinar referitor la clarvedere. Acesta nu este, aşa cum am înţeles-o aici, decât un început. Căci atunci când omul se trezeşte în felul descris el vieţuieşte propriu-zis Spiritul planetei în general, în timp ce acest spirit este alcătuit din multe, din foarte multe elemente, din minunate entităţi spirituale individualizate, după cum vom afla în conferinţele unnătoare. Omul, însă, nu percepe încă toate aceste componente individualizate ale Spiritului planetei, multiplicitatea deosebită a acestui spirit. Ceea ce percepe el este faptul că deocamdată ştie un lucru: Eu trăiese în Spiritul planetar, cufundat ca într-o mare care scaldă spiritual întregul Pământ, şi care este, prin urmare, însuşi Spiritul Pământului. Omul poate să străbată multe şi lungi perioade de evoluţie ca să poată trăi această *contopire*, *să devină una* cu Spiritul planetei, dar începutul se face cum am spus mai înainte. După cum putem spune că în spatele corpului astral al omului se află Eul, la fel putem vorbi şi despre faptul că în spatele a tot ceea ce numim totalitatea Spiritelor perioadelor de revoluţie se află ascuns însuşi Spiritul planetei. În timp ce Spiritele perioadelor de revoluţie conduc şi îndrumează Spiritele elementare ale naturii, pentru ca pe planetă să se producă schimbări ritmice, repetări în timp, schimbări şi alternanţe în spaţiu, Spiritul Pământului are o altă misiune. El are sarcina de a aduce Pământul în interacţiune cu celelalte corpuri cereşti din cadrul sistemului nostru solar, să-l dirijeze şi să-l conducă în aşa fel încât să ocupe în timp poziţiile corecte faţă de celelalte corpuri cereşti. Spiritul Pământului este, oarecum, marele aparat senzorial al planetei datorită căruia Pământul se plasează într-o relaţie corectă cu Universul. Pentru a rezuma succesiunea acelor entităţi spirituale cu care avem mai întâi de-a face aici, pe Pământ, şi la care putem ajunge printr-o evoluţie ocultă treptată, trebuie să adaug că cel mai exterior văl care acoperă lumea senzorială în toată multitudinea ei, cu tot ceea ce vedem aşternându-se în faţa simţurilor noastre, şi ceea ce putem înţelege cu raţiunea umană, ascunde în spatele său lumea Spiritelor elementare ale naturii. Apoi, dincolo de lumea Spiritelor naturii se află lumea Spiritelor perioadelor de revoluţie şi, dincolo de aceasta, Spiritul planetei.

Dacă doriţi să faceţi o comparaţie între ceea ce cunoaşte conştienţa normală despre alcătuirea Universului şi alcătuirea acestui Univers, puteţi obţine o clarificare judecând astfel: vălul cel mai exterior al lumii ar fi lumea senzorială, în spatele ei lumea Spiritelor naturii, lumea Spiritelor perioadelor de revoluţie şi, apoi, Spiritul planetei. Trebuie să spunem că Spiritul planetei se comprimă în acţiunea sa până la nivelul lumii senzoriale, astfel că noi putem percepe, într-un anumit fel, în lumea senzorială imaginea sa; la fel procedează Spiritele perioadelor de revoluţie, la fel Spiritele naturii. Astfel, dacă observăm lumea senzorială cu conştienţa normală, vom afla în această lume senzorială, ca într-o supraimpresiune, urma lumilor care se află dincolo de ea, ca şi cum am avea în învelişul cel mai de sus, pe care l-am dat la o parte ca lume

senzorială, chiar entităţile spirituale care acţionează în spatele acestora în mod progresiv. Conştienţa normală concepe lumea senzorială ca percepţii ale acesteia; lumea Spiritelor naturii se imprimă în percepţiile noastre ca forţe ale naturii. În ceea ce spune ştiinţa despre forţele naturii nu este propriu-zis nimic adevărat. Pentru ocultişti aşa-zisele forţe ale naturii nu reprezintă nimic real, ele sunt iluzii, maya, sunt pecetea Spiritelor naturii care acţionează în spatele lumii senzoriale.

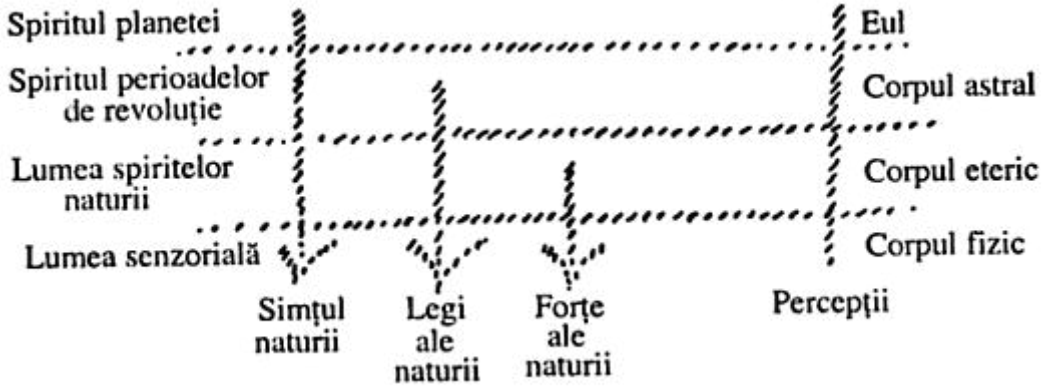

Amprenta Spiritelor perioadelor de revoluţie este ceea ce numim în mod obişnuit, pentru conştienţa normală, legile naturii. Toate legile naturii există, de fapt, prin aceea că Spiritele perioadelor de revoluţie acţionează şi dirijează ca Puteri. Pentru ocultişti, legile naturii nu reprezintă nimic. Când un naturalist vorbeşte despre legile naturii şi le consideră ca fiind de natură exterioară, ocultistul ştie că aceste legi se dezvăluie în adevărata lor realitate când omul ascultă cu atenţie, având corpul astral treaz, ceea ce spun Spiritele perioadelor de revoluţie şi cum ordonează şi dirijează ele Spiritele naturii. Aceasta se exprimă ca Maya, în aparenţe exterioare, în legile naturii. Conştienţa normală nu merge, de obicei, mai departe. Ea nu ajunge la amprenta Spiritului planetei în lumea exterioară. Conştienţa normală a omenirii contemporane vorbeşte despre lumea percepţiilor exterioare, despre faptele pe care le percepe, vorbeşte despre forţele naturii: lumină, căldură, magnetism, electricitate ş.a.m.d., despre forţa de atracţie, forţa de respingere, despre gravitaţie etc. Toate acestea sunt de fapt percepţii din lumea iluziei care, în realitate, au la bază lumea Spiritelor naturii, corpul eteric al Pământului. Ştiinţa exterioară mai vorbeşte apoi şi despre legile naturii. Şi aceasta este, în realitate, tot maya. La bază, se află ceea ce am expus astăzi ca fiind lumea Spiritelor perioadelor de revoluţie. Abia când pătrunzi mai departe, ajungi şi la exprimarea Spiritului planetei în lumea exterioară a simţurilor. Ştiinţa nu face astăzi acest lucru, iar cei care o fac nu prea sunt crezuţi. Poetii, artiştii o fac, ei mai caută un sens în spatele lucrurilor. De ce înfloreşte lumea plantelor? De ce se nasc şi apoi pier genurile şi speciile animale? De ce trăieşte omul pe Pământ? Când se pun astfel de întrebări despre sensul fenomenelor din natură şi vrem să-i desluşim, să-i analizăm sensul, când vrem să-l combinăm din faptele exterioare, cum de multe ori mai încearcă s-o facă filosofia mai adâncă,

atunci oamenii se apropie de exteriorizarea însuşi a Spiritului planetei în lumea fizică. Dar astăzi nu se mai crede cu adevărat în această căutare a sensului existenţei. Sentimental se mai crede uneori, dar ştiinţa nu mai vrea să audă despre ce s-ar putea afla dincolo de legile naturii în mobilitatea fenomenelor. Dacă se mai caută un sens dincolo de legile naturii, în lucrurile existente în lume aşa cum sunt ele percepute prin simţuri, atunci am putea să percepem acest sens ca fiind amprenta Spiritului planetei în lumea sensibilă. Aceasta ar fi Maya exterioară. Mai întâi, o Maya exterioară este lumea sensibilă însăşi, căci o produce din sine corpul eteric al Pământului, substanţa Spiritelor naturii. O a doua Maya este ceea ce apare oamenilor din Spiritele naturii în forţele naturii; o a treia Maya – ceea ce apare ca legi ale naturii din spiritele timpurilor ciclice, şi o a patra Maya – ceva care, în ciuda naturii sale de Maya, vorbeşte sufletului uman, deoarece omul se simte, în percepţia sensului naturii, cel puţin legat cu Spiritul întregii planete, care conduce planeta prin spaţiul cosmic şi chiar dă întregii planete un sens. În această ultimă Maya se află în mod nemijlocit amprenta Spiritului planetei.

Putem, deci, spune: Am ajuns astăzi până la Spiritul unitar al planetei. Şi dacă mai dorim să facem, în ceea ce am spus aici referitor la planetă, o paralelă cu omul, putem spune: Lumea senzorială corespunde corpului fizic al omului, lumea Spiritelor naturii corpului eteric, lumea Spiritelor perioadelor de revoluţie corpului astral, iar Spiritul planetei Eului uman. La fel cum Eul omului percepe ambianţa fizică terestră, la fel percepe Spiritul planetei tot ceea ce este în lumea înconjurătoare şi în special în spaţiul cosmic exterior planetei şi dirijează faptele planetei şi chiar simţirea planetei, despre care vom vorbi mâine, potrivit cu aceste percepţii din spaţiul cosmic. Căci ceea ce o planetă realizează în afară, în spaţiu, parcurgând drumul său propriu prin depărtările cosmice, şi ceea ce produce în propriul său corp, în elementele sale constitutive, toate sunt rezultatul percepţiei pe care Spiritul planetei îl are faţă de lumea exterioară. Aşa cum fiecare suflet uman în parte trăieşte pe Pământ alături de alţi oameni, orientându-se după aceştia, tot astfel trăieşte şi Spiritul planetei în corpul său planetar, care este chiar solul pe care noi stăm; dar acest Spirit al planetei trăieşte şi în societatea altor Spirite planetare, a altor Spirite ale corpurilor cereşti.

III. ELIBERAREA FIINŢELOR ELEMENTARE PRIN OM

Dusseldorf, 12 aprilie 1909 (GA 110)

A existat o învăţătură care merge în urmă până la izvoarele spirituale ale existenței, învăţătură care a fost propovăduită de sfinţii Rishi în prima

epocă de cultură a erei postatlanteene. Aspectul esenţial al acestei învăţături, al acestei cercetări de la începutul erei noastre postatlanteene este faptul că ea a pătruns atât de profund în toate procesele naturii încât a putut recunoaşte spiritualul activ din acestea. De fapt, noi suntem înconjurați tot timpul de evenimente spirituale şi de entități spirituale. Tot ceea ce se petrece din punct de vedere material nu este decât expresia unor realităţi spirituale, şi toate lucrurile care ne întâmpină sub formă materială sunt numai învelişul exterior al unor entități spirituale. Când în vechea învăţătură sfântă menționată adineaori se vorbea despre fenomenele care ne înconjoară, pe care le percepem în ambianța noastră, se atrăgea întotdeauna atenţia asupra unui fenomen, asupra celui mai important fenomen al naturii care îl înconjoară pe oameni pe Pământ. Pentru acea ştiință a spiritului acest fenomen era fenomenul focului. În centrul tuturor explicaţiilor referitoare la ceea ce se petrece pe Pământ se situa cercetarea spirituală a focului. Dar, dacă vrem să înţelegem această învăţătură orientală despre foc care era atât de importantă în vechile timpuri pentru întreaga cunoaştere şi, de asemenea, pentru întreaga viaţă trebuie să privim în jur şi la alte fenomene şi obiecte ale naturii, aşa cum erau considerate ele de acea învăţătură străveche, dar care pentru ştiinţa spiritului este valabilă încă şi astăzi.

Pe atunci, tot ceea ce îl înconjura pe om în lumea fizică era explicat pe baza a patru elemente. Firește, aceste patru elemente nu mai sunt recunoscute astăzi de ştiinţa materialistă modernă. Dumneavoastră ştiţi că aceste patru elemente se numesc: pământ, apă, aer şi foc. Dar, acolo unde înflorea ştiinţa spiritului, prin pământ nu se înţelegea ceea ce se desemnează astăzi prin cuvântul pământ. Prin pământ era desemnată o stare de existenţă materială, starea solidă. Tot ceea ce numim noi astăzi solid, în ştiinţa spiritului era numit pământos. Aşadar, fie că avem un pământ arabil solid, fie că avem o bucată de cristal de munte, o bucată de plumb sau o bucată de aur, tot ceea ce e solid era numit pământ. Tot ceea ce e lichid, nu numai apa, era numit apos sau apă. Aşadar, dacă aveţi o bucată de fier şi o aduceţi în stare de incandescenţă, astfel încât sub influenţa căldurii să se topească treptat şi să curgă, atunci pentru ştiinţa spiritului ceea ce curge aici ca fier este apă. Toate metalele, când sunt în stare fluidă, erau numite apă. Tot ceea ce numim astăzi gazos, această stare pe care o numim astăzi gazoasă, indiferent despre ce substanţă este vorba, fie oxigen, hidrogen sau alte gaze, era numit aer. Al patrulea element era focul. Ştiinţa actuală, acest lucru îl cunosc cei care îşi amintesc noţiunile fundamentale ale fizicii, nu consideră focul ceva care poate fi comparat cu pământul, cu aerul sau cu apa; fizica actuală vede în foc o stare de mişcare. Ştiinţa spiritului consideră că focul, sau căldura, nu este decât o substanţialitate şi mai fină decât aerul. Aşa cum elementul pământ sau elementul solid se transformă în element fluid, tot astfel, pentru ştiinţa spiritului elementul gazos trece treptat în stare de foc, iar focul este un element atât de fin încât impregnează toate celelalte elemente. Focul pătrunde aerul şi îl

încălzeşte, la fel apa, la fel pământul. Aşadar, pe când celelalte trei elemente sunt, într-un fel, separate, vedem că elementul foc impregnează totul.

Vechea ştiinţă a spiritului şi, împreună cu ea, noua ştiinţă a spiritului, spun: Mai există şi o altă deosebire, o deosebire considerabilă, între ceea ce numim noi pământ, apă, aer şi ceea ce numim foc sau căldură. – Cum putem percepe elementul pământ sau elementul solid? Noi percepem elementul solid prin faptul că îl atingem şi el opune o rezistenţă. La fel stau lucrurile şi cu elementul apă. Acesta cedează, ce-i drept, mai uşor, rezistenţa nu este atât de mare, totuşi noi percepem apa ca pe ceva exterior nouă, care opune o rezistenţă. Şi aşa stau lucrurile şi cu elementul aer. Noi percepem elementul aer tot în mod exterior. Altfel stau lucrurile cu căldura. Trebuie să evidenţiem aici un aspect, pe care concepţia actuală despre lume nu îl consideră important, dar pe care trebuie să-l considerăm astfel, dacă vrem să pătrundem adevăratele enigme ale existenţei. Şi anume, faptul că noi putem percepe căldura şi fără s-o atingem în mod exterior. Acesta este esenţialul: Noi putem percepe căldura când atingem un corp care are un anumit grad de căldură; putem percepe căldura la fel cum percepem celelalte trei elemente, dar simţim căldura şi în propriile noastre stări interioare. De aceea, întreaga ştiinţă din vechime a evidenţiat, începând cu indienii, următorul lucru: pământul, apa, aerul sunt elemente percepute numai în lumea exterioară; căldura e primul element care poate fi perceput şi în mod interior. Căldura sau focul are, ca să spunem aşa, două laturi: o latură exterioară, care ni se prezintă când percepem căldura în mod exterior, o latură interioară, când ne simţim noi înşine într-o anumită stare de căldură. Omul îşi simte starea interioară, simte că îi e cald, simte că îi e frig; în schimb, nu se preocupă în mod conştient prea mult de stările gazoasă, lichidă, solidă, care sunt prezente în el, aşadar, de ceea ce este prezent în el ca aer, apă, pământ. Am putea spune că omul începe să se simtă pe sine în elementul căldură. Elementul căldură are o latură interioară şi o latură exterioară. De aceea, vechea ştiinţă a spiritului şi, împreună cu ea, noua ştiinţă a spiritului spun: Căldura sau focul este acea stare în care elementul material începe să devină element sufletesc. De aceea, noi putem vorbi, în adevăratul sens al cuvântului, de un foc exterior, pe care îl percepem la fel cum percepem celelalte elemente, şi de un foc interior, focul sufletesc din interiorul nostru.

Pentru ştiinţa spiritului focul a format întotdeauna puntea de legătură dintre elementul material exterior şi elementul sufletesc, care poate fi perceput de om numai pe cale interioară. Oamenii puneau focul sau căldura în centrul întregii cercetări a naturii, căci putem spune că focul este poarta prin care pătrundem din exterior spre interior. Într-adevăr, focul este un fel de uşă în faţa căreia putem sta; o vedem din exterior, o deschidem, şi o putem vedea şi din interior. Aşa este focul printre fenomenele naturii. Pipăim un obiect exterior şi cunoaştem focul, care se

revarsă din exterior la fel ca celelalte trei elemente; percepem căldura interioară şi o simțim ca pe ceva care ţine de noi înşine. Stăm în cadrul uşii, păşim înăuntru, în domeniul sufletesc. Aşa se exprima ştiinţa despre foc. Dar tocmai de aceea oamenii au văzut în elementul foc ceva în care elementul sufletesc şi elementul material se întrepătrund.

Ceea ce vom aşeza acum în faţa sufletului nostru este cu adevărat o lecție elementară a primei înţelepciuni umane. Învăţătorii au spus aproximativ următorul lucru: Priveşte un obiect care arde, care este consumat de foc! Tu vezi în acest obiect care arde două lucruri. Unul era numit, în aceste timpuri vechi, şi ar mai putea fi numit şi astăzi aşa, fum, iar celălalt era numit lumină. Aceste două fenomene ale naturii apar în faţa noastră când un obiect este consumat de foc: lumină, pe de o parte, fum, pe de altă parte. Cercetătorul ocult vedea focul stând la mijloc între lumină şi fum. Învățătorul spunea: Într-un fel, din flăcără se naşte, pe de o parte, lumina, pe de altă parte, fumul.

Noi trebuie să ne aşezăm odată clar în faţa ochilor un fapt foarte simplu, dar foarte important, în legătură cu lumina care ia naştere din foc. E foarte probabil ca foarte mulţi oameni, dacă i-am întreba: Vedeți lumina? să răspundă: Sigur că vedem lumina! – Dar acest răspuns e cât se poate de eronat, căci, în realitate, niciun och: fizic nu vede lumina. Vedem prin lumină obiectele solide, lichide gazoase, dar nu vedem lumina însăşi. Imaginați-vă întreg spaţiul cosmic luminat, şi sursele de lumină undeva în spatele dumneavoastră, unde nu le puteţi vedea, şi cufundaţi-vă privirea în spaţiul cosmic, care este luminat. Aţi vedea lumina? În general nu aţi vedea nimic. Aţi vedea ceva abia atunci când în spaţiul luminat ar intra un obiect oarecare. Nu vedem lumina, ci, prin lumină, vedem doar ceva solid, lichid, gazos. Aşadar, în realitate, noi nu vedem cu ochii fizici lumina fizică. Acest lucru stă cu claritate în faţa ochiului spiritual. De aceea, ştiinţa spiritului spune: Lumina face totul vizibil, dar ea însăşi este invizibilă. Şi aceasta este o afirmaţie importantă: Lumina nu este perceptibilă. Nu o putem percepe cu simţurile exterioare. Putem percepe elementul solid, elementul lichid, elementul gazos, mai putem percepe în mod exterior, ca ultim element, şi căldura sau focul; noi începem să percepem acest element şi în mod interior. Lumina însă nu poate fi percepută în mod exterior. Dacă credeţi că atunci când priviţi Soarele vedeţi lumina, vă înşelaţi. Vedeţi un corp în flăcări, o substanţă care arde, din care emană lumina. Dacă aţi verifica, aţi înţelege că ceea ce percepeţi este ceva gazos, lichid sau solid. Nu vedeţi lumina, ci ceea ce arde. Aşadar, când ne ridicăm – aşa spune ştiinţa spiritului – de la elementul pământ, trecând prin elementele apă, aer, până la foc, şi apoi până la lumină, păşim din domeniul celor perceptibile, vizibile în mod exterior, în domeniul celor invizibile, în domeniul eteric-spiritual. Sau, cum se mai poate spune: Focul se află la graniţa dintre lumea materială, perceptibilă în mod exterior, şi lumea eteric-spirituală, care nu este perceptibilă în mod exterior. Aşadar, ce face un corp consumat de flăcără, adică, de foc? Ce se petrece când arde ceva? Vedem luând

naştere, pe de o parte, lumina. Primul element neperceptibil pe cale exterioară care intervine în lumea spirituală, care nu mai este, ca să spunem aşa, pur exterior-material, îl dă căldura, dacă este atât de puternică încât să devină o sursă de lumină. Căldura predă ceva invizibilului, predă ceva sferei care nu mai poate fi percepută pe cale exterioară, dar ea trebuie să plătească acest lucru prin fum. Din ceva care era înainte luminos şi transparent ea trebuie să lase să se formeze ceva opac, fumul. Şi astfel vedem cum, în realitate, căldura sau focul se diferenţiază, se separă. Se separă, într-o direcţie, în lumină, şi prin aceasta deschide o cale spre lumea suprasensibilă. Deoarece trimite ceva, ca lumină, în sus, în lumea suprasensibilă, trebuie să trimită, în schimb, ceva în jos, în lumea materială, în lumea lucrurilor opace, dar vizibile. În lume nu ia naştere nimic în mod unilateral. Tot ceea ce ia naştere are două laturi: dacă prin căldură ia naştere lumina, în cealaltă direcţie ia naştere materia opacă, întunecată. Aceasta este o străveche învățătură spiritual-ştiinţifică despre lumină.

Procesul, aşa cum l-am descris noi, este numai latura exterioară, este numai procesul fizic-material. Dar la baza procesului fizic-material stă şi altceva, esenţial diferit. Dacă percepeţi numai căldura, aşadar ceva care încă nu luminează, ceea ce percepeţi este, într-o anumită privinţă, căldura însăşi, elementul fizic-exterior, dar în sânul ei este prezent un element spiritual. Ei bine, când căldura devine atât de puternică încât ia naştere lumină şi se formează fum, atunci ceva din spiritualul care era prezent în căldură trebuie să treacă în fum. Şi acest element spiritual care era prezent în căldură şi care trece în fum, în stare gazoasă, aşadar, în ceva care se află sub nivelul căldurii, este ferecat prin vrajă în fum, în ceea ce apare ca materie opacă. Entităţile spirituale care sunt prezente în căldură trebuie să consimtă, ca să spunem aşa, trebuie să se lase ferecate prin vrajă în ceva care se condensează, în ceva care se transformă în fum. Şi astfel, de tot ceea ce se detaşează din căldură ca materie întunecată, ca o materializare, este legată o ferecare prin vrajă a unor entităţi spirituale. Să ne imaginăm, ceea ce astăzi este posibil, că lichefiem aerul. Aerul nu este nimic altceva decât căldură condensată, el a luat naştere din căldură, prin faptul că s-a format fumul. În fum a fost ferecat prin vrajă ceva din spiritual care ar vrea să fie, de fapt, prezent în foc. Unele entităţi spirituale, pe care le numim şi fiinţe elementare, sunt ferecate prin vrajă în tot ce este aer, şi ele sunt ferecate şi mai strâns, devin captive, ca să spunem aşa, într-o existenţă inferioară, atunci când aerul este lichefiat. Pornind de aici, ştiinţa spiritului vede, în principiu, în ceea ce este perceptibil pe cale exterioară, ceva care a provenit dintr-o stare originară, din starea de foc sau de căldură, în aşa fel încât mai întâi a apărut aerul sau fumul sau gazul, prin faptul că la început căldura s-a condensat până la starea de gaz, apoi gazul s-a condensat până la starea de lichid, lichidul până la starea de solid. Priviţi, spune cercetătorul ocultist, un obiect solid. El era odinioară lichid, abia pe parcursul evoluţiei a devenit solid; lichidul era odinioară gazos, iar elementul gazos s-a detaşat, ca fum, din foc. Dar de această

condensare, de această transformare în gaz şi în solid, este legată întotdeauna o ferecare prin vrajă a unor entităţi spirituale.

Aşadar, când ne uităm în ambianţa noastră, când privim pietrele dure, curenţii de apă care se revarsă, apa care se evaporă ridicându-se sub formă de ceaţă, aerul, când privim tot ce este solid, lichid, gazos şi focul, noi nu avem, de fapt, nimic altceva decât foc. Totul este foc, dar foc condensat. Aur, argint, cupru, toate sunt foc condensat. Totul era odinioară foc, totul s-a născut din foc – dar în toate aceste lucruri condensate este prezent întotdeauna un element spiritual, care este închis ca prin vrajă în ele!

Oare cum reuşesc entităţile divin-spirituale, care se află în jurul nostru, să facă să ia naştere, aşa cum stau lucrurile pe planeta noastră, o stare solidă, să facă să ia naştere o stare lichidă, o stare gazoasă? Ele îşi trimit în jos spiritele elementare, care trăiesc în foc, le închid în aer, apă şi pământ. Acestea sunt solii, solii elementari ai fiinţelor spirituale creatoare, plăsmuitoare. Mai întâi, aceste spirite elementare trăiesc în foc. În foc, ele se simt bine, la figurat vorbind, şi acum sunt condamnate, ca să spunem aşa, să trăiască sub vrajă. Noi privim în jur şi ne spunem: Aceste entităţi, cărora le datorăm tot ceea ce se află de jur împrejurul nostru, au fost obligate să coboare din elementul foc; ele sunt ferecate prin vrajă în lucruri.

Oare noi, oamenii, putem să facem ceva pentru aceste spirite elementare? Aceasta este marea întrebare pe care şi-au pus-o sfinţii Rishi. Putem să facem ceva pentru a elibera ceea ce a fost ferecat prin vrajă? Da, putem să facem ceva! Ceea ce facem noi, ca oameni, aici, în lumea fizică, nu este altceva decât expresia exterioară a unor procese spirituale. Tot ceea ce facem noi îşi are în acelaşi timp semnificaţia sa în lumea spirituală. Să presupunem următorul lucru: un om are în faţă ceva, un cristal de munte sau o bucată de aur sau altceva asemănător. Ce se întâmplă când un om priveşte un obiect exterior cu ochiul său sensibil? Are loc un joc reciproc permanent între spiritul elementar ferecat prin vrajă şi om. Există o legătură între ceea ce este închis în materie şi om. Să presupunem că omul doar se uită la obiectul respectiv, astfel încât el doar observă ceea ce se apropie de ochi; atunci ceva din aceste fiinţe elementare pătrunde în om. Ceva din fiinţele elementare ferecate prin vrajă pătrunde în permanenţă, de dimineaţa până seara, în om. Când percepeţi ceva, o ceată întreagă de entităţi elementare, care erau ferecate prin vrajă şi sunt tot timpul ferecate prin vrajă, prin procesele de condensare din lume, pătrunde în permanenţă în dumneavoastră. Să presupunem că omul care priveşte nişte obiecte nu ar avea deloc înclinaţia de a reflecta la ele, de a face ca în sufletul său să trăiască ceva din spiritul lucrurilor. El se simte bine, trece, pur şi simplu, prin lume, dar nu prelucrează nimic din punct de vedere spiritual, nici cu ajutorul unor idei, nici pe baza unor sentimente, în niciun fel; el rămâne, ca să spunem aşa, un simplu spectator la ceea ce îl întâmpină din punct

de vedere material în lume. Atunci aceste spirite elementare pătrund în el şi se instalează acolo; se află în el, dar nu au câştigat nimic în procesul cosmic în afară de faptul că au urcat din lumea exterioară în om. Dar să presupunem că e vorba de un om care prelucrează din punct de vedere spiritual impresiile lumii exterioare, care, cu ajutorul ideilor, al noţiunilor sale, îşi face nişte reprezentări despre temeiurile spirituale ale lumii, aşadar, un om care nu se uită, pur şi simplu, la o bucată de metal, ci meditează asupra naturii acesteia, simte frumuseţea obiectului, îşi spiritualizează impresia. Ce face un asemenea om? El eliberează, prin propriul său proces spiritual, fiinţa elementară care se îndreaptă din lumea exterioară spre el; o ridică pe treapta pe care se afla ea înainte, eliberează fiinţa elementară din starea de vrajă. Astfel, prin propria noastră spiritualizare, noi putem elibera acele entităţi care sunt ferecate prin vrajă în aer, în apă şi în pământ, aşadar, fie le putem închide în interiorul nostru, fără a le schimba, fie, dacă ne spiritualizăm noi înşine tot mai mult, le putem elibera, le putem mântui, pentru ca ele să se reîntoarcă în elementul lor. Pe parcursul întregii sale vieţi pe Pământ, omul lasă să se strecoare în el din lumea exterioară nişte spirite elementare. Dacă omul doar se uită la lucruri, el lasă, pur şi simplu, ca aceste spirite să pătrundă în el şi nu le transformă; dacă încearcă să prelucreze lucrurile lumii exterioare în spiritul său cu ajutorul unor idei, noţiuni, sentimente ale frumosului, şi aşa mai departe, el mântuie şi eliberează aceste fiinţe spirituale elementare.

Oare ce se întâmplă cu aceste fiinţe elementare care au pătruns, ca să spunem aşa, din lucruri în oameni? Ele se află, în primă instanţă, în om. Spiritele eliberate trebuie să rămână şi ele mai întâi în om, dar numai până la moartea fizică a acestuia. Când omul păşeşte prin poarta morţii, apare o deosebire între acele fiinţe elementare care, pur şi simplu, au intrat în om şi pe care el nu le-a ajutat să se ridice din nou până la un element superior, şi acele fiinţe elementare pe care omul, prin propria lui spiritualizare, le-a recondus spre elementul lor anterior. Fiinţele elementare pe care omul nu le-a transformat nu au câştigat, în primă instanţă, absolut nimic prin faptul că au trecut din lucruri în om; dar celelalte au câştigat posibilitatea ca, odată cu moartea omului respectiv, să se poată întoarce în lumea lor originară. În timpul vieţii sale, omul este un punct de trecere pentru aceste entităţi elementare. După ce omul a trecut prin lumea spirituală şi se naşte într-o nouă încarnare, la reîncarnarea sa, când trece prin poarta naşterii, toate fiinţele elementare pe care nu le-a eliberat mai înainte se reîntorc în lumea fizică; dar omul nu le aduce cu sine înapoi, atunci când coboară, pe cele pe care le-a eliberat, căci ele s-au reîntors la elementul lor originar.

Astfel, prin evoluţia lui, prin modul în care se comportă faţă de natura exterioară, omul are în propriile sale mâini posibilitatea fie de a elibera, fie de a încătuşa de Pământ şi mai mult decât până acum fiinţele elementare care au fost ferecate prin vrajă, în mod necesar, pentru a putea lua naştere existenţa noastră pământească. Aşadar, ce face un om

care priveşte un obiect exterior oarecare şi, prin faptul că îl examinează, eliberează din acest obiect spiritul elementar? În timp ce mai înainte din foc s-a format, ca să spunem aşa, fum, omul formează din fum, pe cale spirituală, focul; numai că el dă drumul acestui foc abia după moartea sa. Ei bine, gândiţi-vă ce infinit de profunde şi ce infinit de spirituale sunt toate vechile ritualuri de jertfă, dacă le priviţi în lumina sfintei ştiinţe a spiritului din vremurile originare. Imaginați-vă preotul stând la altarul de jertfă în acele vremuri în care religia era bazată pe o cunoaştere reală a legilor spirituale, imaginaţi-vă cum preotul aprinde flăcăra, cum se înalţă fumul şi cum înălţarea fumului este transformată în mod real în jertfă, adică este însoţită de rugăciuni. Ce se petrece, în principiu, cu o asemenea jertfă? Preotul stă la altar, acolo unde se produce fumul. Acolo unde ia naştere din căldură elementul solid este ferecat prin vrajă un spirit, dar, în acelaşi timp, prin faptul că omul însoţeşte întregul proces prin rugăciuni, acest spirit este primit în oameni ca spirit, astfel încât după moarte el se poate înălța din nou în lumea superioară. Ce le spunea atunci reprezentantul vechii înţelepciuni celor care puteau înțelege un asemenea proces? El le spunea: Dacă priveşti lumea exterioară în aşa fel încât procesul tău spiritual să nu rămână la fum, ci să fie o înălțare a spiritualului până la elementul foc, eliberezi după moarte spiritul ferecat prin vrajă în fum. – Iar omul care înţelegea acest lucru despre spiritul ferecat prin vrajă în fum şi care trecuse în oameni, spunea: Dacă laşi spiritul aşa cum era el în fum, acesta trebuie să se reîncarneze odată cu tine, el nu se poate întoarce după moartea ta în lumea spirituală; dar dacă l-ai eliberat, dacă l-ai condus înapoi la elementul foc, după moartea ta el se va înălța în lumea spirituală şi nu trebuie să se întoarcă pe Pământ odată cu naşterea ta.

Şi acum aveţi acele fraze profunde din Bhagavad Gita care au fost prezentate în conferinţa anterioară. Aici nu e vorba deloc de Eul uman, e vorba de acele entităţi ale naturii, de acele spirite elementare care pătrund în om din lumea exterioară. Se spune: Priveşte focul, priveşte fumul! Ceea ce transformă omul în foc prin procesele sale spirituale sunt nişte spirite pe care el le eliberează după moartea sa. Spiritele pe care omul le lasă aşa cum se găsesc în fum trebuie să rămână unite cu el după moartea sa şi trebuie să se reîncarneze când el se va naşte din nou. – Destinul spiritelor elementare ni se înfățişează, în primul rând, în felul următor: prin înţelepciunea pe care omul o dezvoltă în sine, el eliberează în permanenţă la moartea sa nişte spirite elementare; dacă e lipsit de înțelepciune, dacă rămâne agăţat în sens pur material de aparenţa sensibilă, el obligă spiritele elementare să rămână fixate de el şi le constrânge să revină împreună cu el în această lume, să se nască mereu şi mereu odată cu el.

Dar nu numai de foc şi de ceea ce are legătură cu focul sunt legate entităţile elementare. În toate fenomenele care au loc din punct de vedere sensibil-exterior trăiesc nişte entităţi elementare care sunt solii entităţilor divin-spirituale superioare. De exemplu, în lume nu ar fi putut

avea loc niciodată conlucrarea acelor forţe care au făcut să ia naştere ziua şi noaptea dacă asemenea entităţi elementare nu ar fi lucrat în cete mari pentru ca planetele să se poată rostogoli prin Univers în mod corespunzător, în aşa fel încât să ia naştere această alternanţă dintre zi şi noapte. Tot ceea ce se petrece este provocat de cete de entităţi spirituale inferioare şi superioare ale ierarhiilor spirituale. Noi am ajuns la entităţile de pe treapta cea mai de jos, la soli. Când din noapte ia naştere ziua şi din zi ia naştere noaptea, în această trecere trăiesc şi nişte entităţi elementare. Şi situaţia este de aşa natură încât omul stă într-o legătură intimă şi cu entităţile regnurilor elementare care trebuie să facă să ia naştere ziua şi noaptea. Dacă omul e indolent, leneş, dacă se lasă în voia lucrurilor, el acţionează asupra acestor entităţi elementare care au de-a face cu ziua şi noaptea altfel decât dacă e activ, harnic, sârguincios, productiv. Şi anume, când omul e indolent, el se uneşte cu anumite fiinţe elementare ca şi atunci când e harnic, dar într-un mod absolut specific. Acele fiinţe din a doua categorie de fiinţe elementare, menţionată acum, care îşi desfăşoară viaţa în timpul zilei, care rostogolesc, ca să spunem aşa, ziua, sunt prezente şi ele aici în elementul lor superior. Dar, aşa cum fiinţele elementare ale primei categorii, categoria fiinţelor focului, sunt captive în aer, apă şi în pământ, tot astfel, anumite fiinţe elementare sunt captive în întuneric, şi noi nu am putea deosebi ziua de noapte dacă aceste fiinţe elementare nu ar fi întemnițate, ca să spunem aşa, în noapte. Omul se poate bucura de zi datorită faptului că entităţile divin-spirituale au alungat fiinţele elementare şi le-au încătuşat în timpul nopţii. Dacă omul este indolent, aceste entităţi elementare se strecoară neîncetat în el, iar el le lasă aşa cum sunt. Prin lenea lui, omul lasă neschimbate entităţile elementare care sunt încătuşate în timpul nopţii de întuneric; când omul e harnic, sârguincios, când face ceva, el conduce pe cale spirituală aceste fiinţe elementare care pătrund în el, le conduce înapoi, în zi. Aşadar, el descătuşează în permanenţă aceste fiinţe ale naturii din ceea de-a doua categorie. Pe parcursul întregii vieţi, noi purtăm în interiorul nostru toate fiinţele elementare, pe cele care au pătruns în noi în timp ce eram indolenţi şi pe cele care au pătruns în timp ce eram harnici. Când trecem prin poarta morţii, fiinţele pe care le-am condus înapoi spre zi pot merge iar în lumea spirituală; fiinţele pe care le-am lăsat în noapte prin indolenţa noastră rămân înlănţuite de noi, şi le aducem înapoi la o nouă încarnare. Fiinţele elementare exterioare pe care le lăsăm să se strecoare în noi prin pura amăgire a simţurilor, entităţile nocturne pe care le lăsăm să se strecoare în noi prin lene şi indolenţă vor reveni odată cu reîncarnarea noastră. Şi acum avem al doilea moment din Bhagavad Gita. Din nou, prin cuvintele respective nu se atrage atenţia asupra Eului uman, ci asupra acestui gen de fiinţe elementare: Priveşte ziua şi noaptea! Ceea ce eliberezi tu însuți prin faptul că, prin hărnicia ta, faci dintr-o fiinţă a nopţii o fiinţă a zilei, ceea ce iese din zi când mori intră în lumea superioară; fiinţele pe care le iei cu tine ca fiinţe ale nopţii le condamni să se nască din nou odată cu tine.

Şi veţi bănui ce se poate spune mai departe. Ce se poate spune despre fenomenele pe care tocmai le-am discutat se poate spune şi despre nişte fenomene mai cuprinzătoare ale naturii, de exemplu, despre ceea ce face să ia naştere luna noastră de 28 de zile, despre alternanţa dintre Luna în creştere şi Luna în descreştere. A fost nevoie să participe o întreagă ceată de fiinţe elementare pentru a pune Luna în mişcare astfel încât să poată lua naştere această perioadă lunară, în aşa fel încât pe Pământul nostru vizibil să se poată desfăşura în mod real tot ceea ce are legătură cu această alternanţă a fazelor lunare. Şi pentru aceasta a fost nevoie, iarăşi, ca anumite entităţi să fie ferecate prin vrajă, să fie condamnate, să fie încătuşate de către entităţile superioare. Privirea clarvăzătoare observă că atunci când Luna este în creştere nişte entităţi spirituale trec dintr-un regn inferior într-un regn supraordonat. Dar, pentru ca să fie ordine, alte entităţi spirituale elementare trebuie să fie, la rândul lor, ferecate prin vrajă aici, jos, în nişte regnuri subordonate. Aceste entităţi elementare ale unui al treilea regn se află şi ele într-o relaţie cu omul. Când omul e senin, când e mulţumit cu lumea, când înțelege lumea îmbrăţişând toate lucrurile cu o inimă deschisă, el eliberează neîncetat entităţile care sunt încătuşate de Luna în descreştere. Entităţile pătrund în el şi, datorită liniştii sale sufleteşti, datorită mulţumiriii sale interioare, datorită sentimentelor sale armonioase faţă de lume şi datorită concepţiei sale armonioase despre lume, ele sunt eliberate neîncetat. Entităţile care intră în om când e mâhnit, când e posac, când nu e mulţumit de nimic, când e prost dispus din orice rămân în starea în care se aflau, ferecate prin vrajă de Luna în descreştere. Există oameni care, prin faptul că au ajuns la sentimente armonioase faţă de lume, prin faptul că au inimi senine, acţionează eliberator asupra unui mare număr de fiinţe elementare care au luat naştere aşa cum am descris. Dacă are sentimente armonioase faţă de lume, dacă este împăcat interior cu lumea, omul este un eliberator al unor fiinţe spirituale elementare. Prin starea lui posacă, prin indispoziţia lui, prin mâhnirea lui, el încătuşează nişte fiinţe elementare care ar putea fi eliberate. Vedeţi deci că dispoziţia sufletească a omului nu are importanţă numai pentru el, seninătatea sau mâhnirea omului emană din entitatea lui, având un efect de eliberare sau de încătuşare. Ceea ce face omul prin dispoziţiile sale sufleteşti trece în spiritual în toate direcţiile. Aici avem al treilea moment al acelei învăţături importante din Bhagavad Gita: Priveşte! Când un om acţionează prin dispoziţia lui sufletească în aşa fel încât eliberează nişte spirite, aşa cum se întâmplă când Luna este în creştere, în momentul în care omul trece prin poarta morţii aceste spirite eliberate se pot întoarce în lumea superioară. Când omul, prin indispoziţia lui, prin ipohondria lui, cheamă să intre în el spiritele din jurul său şi le lasă aşa cum sunt, aşa cum era necesar să fie ele prezente pentru a putea fi pus în mişcare sistemul ordonat al Lunii, aceste spirite rămân înlănţuite de el şi trebuie să se nască iar când omul păşeşte într-o nouă existenţă. Astfel, avem o a treia treaptă de spirite elementare, care fie sunt eliberate, se întorc în patria lor, odată cu moartea omului, fie trebuie să se nască din nou în această lume odată cu omul respectiv.

Şi, în sfârşit, avem o a patra categorie de spirite elementare. Sunt acele spirite care au colaborat la stabilirea circuitului anual al Soarelui, pentru ca Soarele verii să poată acţiona aici, jos, pe Pământ, trezind la viaţă şi fecundând, pentru ca ceea ce înfloreşte şi creşte de primăvara până toamna să poată înflori şi prospera din nou. Pentru aceasta a fost necesar ca anumite spirite să fie încătuşate în iarnă, să fie ferecate prin vrajă în timpul perioadei Soarelui de iarnă. Şi omul acţionează tot aşa cum am descris mai înainte când am vorbit despre celelalte categorii de entităţi spirituale ale regnului elementar. Imaginați-vă un om care, când intră în perioada iernii, îşi spune: Nopţile devin mai lungi, zilele mai scurte, ajungem în partea circuitului anual al Soarelui în care, ca să spunem aşa, Soarele nu îşi mai trimite pe Pământ forţele sale fecundatoare. Pământul exterior moare, dar eu mă simt cu atât mai îndatorat să înviu în sens spiritual odată cu acest Pământ pe cale de a muri. Acum eu trebuie să preiau tot mai mult în mine spiritul. – Imaginați-vă un om care, în preajma Crăciunului, se transpune într-o dispoziţie de sărbătoare tot mai evlavioasă, un om care învață să înțeleagă sărbătoarea Crăciunului în sensul că lumea sensibil-exterioară este cel mai mult pe cale de a muri, în schimb, spiritul trebuie să trăiască în modul cel mai intens; omul trăieşte cu această dispoziţie din perioada Crăciunului până la Paşte, el îşi aminteşte că de reînvierea celor exterioare este legată moartea spirituală, el trăieşte sărbătoarea Paştelui cu înțelegere. Un asemenea om nu are o religie pur exterioară, ci o înțelegere religioasă a proceselor din natură, a spiritului care domneşte în natură, şi prin acest fel de evlavie, prin această spiritualitate a sa, el eliberează a patra categorie de entităţi elementare, care ies şi intră mereu în om, entităţi elementare care sunt legate de circuitul Soarelui. Iar dacă e vorba de un om lipsit de evlavie în acest sens, care neagă spiritul sau nu-l simte, care se cufundă în haosul materialist, spiritele elementare de pe această treaptă a patra intră în el şi rămân aşa cum sunt. Iar la moartea omului aceste spirite elementare de pe treapta a patra, la rândul lor, fie sunt eliberate şi se întorc în elementul lor, fie rămân înlănțuite de om şi trebuie să apară iar când el păşeşte spre o nouă încarnare. Astfel, când omul se uneşte cu spiritele iernii fără a le transforma în spirite ale verii, fără a le elibera prin spiritualitatea sa, el va condamna aceste spirite să se nască din nou, pe când altfel nu s-ar naşte din nou, nu ar trebui să se reîntoarcă odată cu el.

Priveşte focul şi fumul! Dacă te uneşti cu lumea exterioară în aşa fel încât procesul tău spiritual-sufletesc să fie asemănător cu procesul care are loc când iau naştere focul şi fumul, în aşa fel încât tu însuți să spiritualizezi lucrurile prin procesul tău de cunoaştere şi de simţire, ajuți anumite spirite elementare să se înalțe. Dacă te uneşti cu ziua, eliberezi, la rândul lor, spiritele corespunzătoare ale zilei. Priveşte lumina, priveşte ziua, priveşte Luna în creştere, priveşte jumătatea anului dominată de Soare! Dacă acţionezi în aşa fel încât să conduci spiritele elementare înapoi spre lumină, spre zi, spre Luna în creştere, spre perioada verii din ciclul anual, eliberezi aceste spirite elementare care îți sunt atât de

necesare; ele se înalță, odată cu moartea ta, în lumea spirituală. Dacă te uneşti cu fumul, dacă doar priveşti la obiectul solid, dacă te uneşti cu noaptea şi cu lenea, dacă te uneşti prin mâhnirea ta cu spiritul Lunii în descreştere, dacă prin faptul că eşti lipsit de Dumnezeu sau lipsit de spirit te uneşti cu spiritele care sunt încătuşate în perioada Soarelui de iarnă, condamni aceste spirite elementare să se nască din nou odată cu tine.

Abia acum ştim despre ce e vorba în acest pasaj din Bhagavad Gita. Cel care crede că ar fi vorba de om nu înţelege Bhagavad Gita; dar cel care ştie că orice viaţă umană este un joc continuu între om şi nişte spirite care trăiesc ferecate prin vrajă în ambianţa noastră şi care trebuie să fie desferecate din vrajă, acela vede fie o înălțare, fie o revenire în întrupare a uneia dintre cele patru grupe de fiinţe elementare. În acest pasaj din Bhagavad Gita ni s-a păstrat taina acestui gen de ierarhie de pe treapta cea mai de jos. Desigur, când trebuie să scoatem la lumină din înţelepciunea originară a lumii ceea ce ni s-a păstrat în marile documente ale religiei, observăm ce lucruri măreţe se află în aceste documente ale religiei şi ne dăm seama ce greşit le interpretează cei care le înţeleg superficial sau nu vor să le înţeleagă în profunzimea lor. Ne comportăm just faţă de ele numai dacă ne spunem: Nu există o înţelepciune destul de înaltă pentru a descoperi tainele care zac ascunse în ele. Abia atunci aceste documente se pătrund de suflul vrăjit al unei simţiri cu adevărat evlavioase, abia atunci devin ele în adevăratul sens al cuvântului ceea ce trebuie să devină: ele devin un mijloc de purificare şi înnobilare a evoluţiei umane. Ele ne conduc adesea în nişte abisuri extraordinare ale înțelepciunii umane. Şi abia ceea ce se poate revărsa de acum înainte din izvoarele şcolilor oculte şi din Misterii în întreaga omenire va permite să apară în adevărata lor măreţie şi în adevărata lor lumină aceste reflexe – căci ele sunt, totuşi, doar nişte reflexe – ale înțelepciunii cosmice originare.

Trebuia să arătăm, cu ajutorul unui exemplu relativ dificil, că în cadrul înţelepciunii cosmice originare oamenii erau conştienţi de conlucrarea tuturor acelor spirite care ne înconjoară, care sunt prezente peste tot, care intră şi ies din om; ei mai erau conştienţi, de asemenea, de faptul că acţiunile omului reprezintă un joc reciproc între lumea spirituală şi propria lui lume interioară. Enigma omului devine importantă pentru noi abia atunci când ne dăm seama că tot ceea ce facem, chiar dispoziţia noastră, se răsfrânge asupra întregului Cosmos, că această mică lume a noastră are o importanţă cu efecte infinit de vaste asupra întregii evoluţii din macrocosmos. Creşterea simţului responsabilităţii este lucrul cel mai frumos şi cel mai important pe care îl putem cuceri cu ajutorul ştiinţei spiritului. El ne învață să înțelegem cu adevărat viaţa, să dăm deplină valoare aceastei vieţi, cu care trebuie să ne integrăm în curentul evolutiv într-un mod plin de sens.

IV. GNOMI, ONDINE, SILFIDE ŞI SALAMANDRE

Berlin, 16 mai 1908 (GA 102)

Lucrurile despre care vom discuta astăzi se referă la o temă care ne va face cunoştinţă cu nişte entităţi care există şi astăzi – ele există printre noi, dacă ne considerăm entităţi spirituale –, dar a căror descriere a jucat deocamdată un rol mai mic în consideraţiile noastre de până acum. În toate expunerile noastre teosofice am situat în centrul viziunii noastre omul, ca microcosmos. Dar, pentru a înţelege omul, pentru a-i cunoaşte evoluţia, trebuie să ne întoarcem foarte adesea privirea de la el şi să ne-o îndreptăm spre alte entităţi, spre nişte entităţi spirituale, superioare, care au jucat odinioară un asemenea rol în evoluţia planetei noastre Pământ cum este cel pe care îl joacă astăzi omul pe Pământ. Am văzut că Pământul, înainte de a intra în stadiul actual, se afla în stadiul pe care ne-am obişnuit să-l numim vechea Lună, şi ne-a devenit clar faptul că anumite entităţi spirituale, care aveau nişte facultăţi superioare faţă de cele pe care le are omul astăzi, nişte facultăţi pe care omul le va avea abia în nişte stadii viitoare ale Pământului, se aflau atunci, pe Lună, pe treapta de om, în alte condiţii. Aceste entităţi sunt spiritele numite Îngeri sau Angeloi, Spiritele luminii amurgului. Şi, la fel, aşa-numiţii Arhangheli sau Arhangheloi sau Spirite ale focului, care se află astăzi cu două trepte mai sus decât omul, şi-au parcurs treapta lor de om pe vechiul Soare, aşa cum Asuraşii, Spiritele personalităţii, Arhaii, care stau astăzi, în privinţa unor însuşiri bune sau rele, cu mult deasupra omului, au parcurs această treaptă pe vechiul Saturn. Astfel, pe parcursul timpului, noi am observat mai exact o întreagă serie de asemenea entităţi, care au participat la întreaga evoluţie a Pământului şi a întregii noastre vieţi şi existenţe. Noi am făcut cunoştinţă cu o serie de asemenea entităţi, spre care trebuie să ne ridicăm, într-o anumită privinţă, privirea. Cel care contemplă pe baza clarvederii asemenea entităţi descoperă o deosebire importantă între aceste entităţi şi om.

Dacă vrem să împărțim omul, în sensul unei structurări mai fine a naturii sale, îl putem descompune în ceea ce numim corporalitatea propriu-zisă, corpul fizic, corpul eteric şi corpul astral. Apoi distingem de această corporalitate sufletul, pe care îl putem împărți în sufletul senzaţiei, sufletul raţiunii şi sufletul conştienţei, iar ca al treilea element al entităţii umane distingem spiritul, care se află astăzi abia la începutul dezvoltării sale. Omul îl va duce pe culmile desăvârşirii în nişte stadii viitoare ale evoluţiei. Aceste trei părţi ale entităţii sale, corporalitatea, partea sufletească şi partea spirituală, constituie, în linii mari, entitatea tripartită a omului.

Dacă ne ridicăm privirea de la om spre acele entităţi superioare despre care am vorbit adineaori, trebuie să spunem: Ele se deosebesc de om, într-un anumit fel, prin faptul că nu au mai dezvoltat corporalitatea mai grosieră, mergând în jos. De aceea, la ele nu putem vedea corporalitatea mai grosieră, care este perceptibilă pentru simţuri. Când contemplăm fiinţele lunare Pitri, adică pe Ingeri, cum îi numeşte esoterismul creştin, care şi-au parcurs pe Lună treapta lor de om, pe baza acestei deosebiri despre care am vorbit rezultă că noi nu avem voie să le atribuim o corporalitate atât de grosieră cum este aceea pe care o are omul. În schimb, ei au dezvoltat deja componentele superioare, pe care omul le va dezvolta abia în viitor, astfel încât am putea spune: Spre deosebire de om, la ei găsim realizat faptul că sunt suflet şi spirit, în opoziţie cu omul, care este o entitate tripartită: spirit, suflet şi trup. Astfel, noi ne-am ocupat în Cosmos mai ales de acele entităţi care sunt oameni propriu-ziși, care au spirit, suflet şi trup, şi de nişte entități care se află deasupra omului şi au spirit şi suflet.

Dar pentru cercetătorul ocult mai există, în realitate, şi alte entităţi, care, mai ales pentru faza actuală de evoluţie a omului, sunt foarte ascunse, dar care joacă, totuşi, un rol important în evoluţia Cosmosului. Și anume, există şi nişte entităţi la care cercetătorul care sondează lumea cu ajutorul privirii clarvăzătoare nu poate descoperi ceea ce ne-am obişnuit să desemnăm la om drept „spirit”, ci care sunt alcătuite, în esenţă, din corp şi suflet. Din consideraţiile noastre de până acum, cunoaşteţi o întreagă grupă de asemenea entităţi; acestea sunt animalele. Ele au corp şi suflet. Dar noi ştim că animalele se leagă, în sus, cu sufletele-grup sau Eurile-grup corespunzătoare, şi că acestea sunt deja de natură spirituală. Astfel, animalul individual care stă în faţa noastră în lumea fizică ni se prezintă, ce-i drept, ca o fiinţă care are numai corp şi suflet, dar ea se continuă, ca să spunem aşa, în sus, în lumile superioare, şi se conexează la spiritualitate. V-am prezentat adesea comparaţia pe care o putem face cu privire la aceste Euri-grup ale animalelor: Dacă aici ar exista un perete şi eu mi-aş vârî cele zece degete ale mele prin zece orificii ale peretelui şi dumneavoastră nu m-aţi vedea pe mine, ci numai cele zece degete ale mele, atunci, pe bună dreptate, aţi trage concluzia că această mişcare a degetelor mele trebuie să vină de la o fiinţă care se află în spatele peretelui. Aşa stau lucrurile şi cu animalele şi cu Eurile-grup. Aceste Euri¬grup există, şi animalul trece încetul cu încetul, treptat, în ele. Diversele animale care au aceeaşi formă aparţin acestor Euri-grup ale lor. Aşadar, numai dacă vorbim de partea animalului care constituie animalul individual aici, pe planul fizic, putem spune că animalele au corp şi suflet. Noi facem atunci abstracţie de partea care urmează după elementul astral.

Dar există alte entităţi, nişte entităţi care au şi ele tot numai corp şi suflet, dar care nu sunt vizibile pentru observaţia fizică. În diferitele teorii teosofice, ele sunt numite adesea „spirite elementare”, dar e foarte nepotrivit să le numim spirite elementare, deoarece ele sunt, de fapt,

nişte fiinţe care nu au deloc spirit, sunt entităţi fără „spirit”, pe care ar fi mai bine, aşadar, să le numim fiinţe elementare. Vom vedea pe parcursul expunerii de astăzi de ce corpul lor nu este vizibil. Deocamdată, înainte de a da mai mult decât un fel de definiţie a acestor entităţi, vrem să spunem că ele sunt, am putea spune, nişte fiinţe alcătuite din corp şi suflet situate sub nivelul omului. Fireşte, în epoca noastră raţionalistă, existenţa acestor entităţi este tăgăduită, căci, în faza actuală a evoluţiei sale, omul nu le poate percepe. Cel care vrea să le perceapă trebuie să-şi fi dezvoltat, până la un anumit grad, conştienţa clarvăzătoare. Dar ceea ce nu este perceptibil nu înseamnă că nu este activ în lumea noastră. Cu siguranţă, activitatea acestor entităţi, care au corp şi suflet, intervine în lumea noastră. Ceea ce fac ele poate fi perceput foarte bine, doar ele însele nu sunt perceptibile.

Se pune problema să ne facem o reprezentare despre asemenea fiinţe elementare, în măsura în care ne-o putem face fără a le contempla noi înşine. Aceste fiinţe elementare sunt conţinute în tot felul de forme din spaţiul spiritual care ne-a primit pe toţi, şi ele sunt numite şi „spirite ale naturii”. Li se dau, în general, cele mai diferite nume. Dar aceste nume nu sunt importante. Ceea ce ar fi necesar este să ne formăm o anumită reprezentare despre ele. Aici începe deja în mod real ceva care face apel la sentimentele dumneavoastră teosofice, căci aş vrea să vă descriu o dată într-un mod absolut deschis cum se prezintă asemenea entităţi în faţa privirii clarvăzătoare.

Există diferite entităţi, care sunt prezente în cele mai diferite locuri ale Pământului. Astfel, de exemplu, le puteţi vedea mai ales când ajungeţi în adâncuri ale Pământului care nu au fost atinse niciodată, care nu au fost străbătute niciodată de fiinţe vii, unde nu au crescut niciodată plante vii, aşadar, de exemplu, în locuri dintr-o mină care au fost dintotdeauna de natură minerală. Dacă înlăturați stratul metalic sau mineral al pământului, găsiţi aici nişte entităţi care se fac remarcate, în primă instanţă, într-un mod ciudat, ca şi cum ceva s-ar preface în pulbere. Vedem că ele erau ghemuite unele într-altele într-o cantitate imensă şi, când dăm la o parte pământul, ele se desfac oarecum brusc unele de altele. Și esenţial este faptul că ele nu numai că se desfac unele de altele, că zboară în toate părţile, ci că devin mai mari în ceea ce priveşte propria lor corporalitate. Desigur, chiar dacă şi-au atins dimensiunea lor cea mai mare, ele rămân întotdeauna mai mici decât omul. Omul instruit de astăzi nu cunoaşte aceste entităţi. Dar nişte oameni care şi-au mai păstrat un anumit simţ natural, adică o anumită forţă clarvăzătoare, pe care au avut-o odinioară toţi oamenii şi pe care trebuiau să o piardă odată cu dobândirea conştienţei obiective exterioare, asemenea oameni v-ar putea relata foarte bine despre aceste fiinţe, şi ei au dat acestor fiinţe cele mai diferite nume, spiriduşi, gnomi şi aşa mai departe. Aceste entităţi se deosebesc de om prin faptul că ele nu sunt vizibile, la fel ca omul, în corporalitatea lor, şi se deosebesc într-un mod şi mai esenţial prin faptul că la ele nu s-ar putea face niciodată apel la o

responsabilitate morală. Aşadar, ele nu au ceea ce numim la om responsabilitate morală. Ele fac ceea ce fac oarecum automat. Dar, în această privinţă, ceea ce fac ele nu diferă deloc de ceea ce face, de exemplu, intelectul uman, inteligenţa umană. Ele au chiar în gradul cel mai înalt ceea ce numim „isteţime", şi cel care intră în contact cu ele poate simţi mostre bune ale isteţimii lor, căci îi pot juca omului tot felul de feste, aşa cum poate observa uneori orice miner care şi-a mai păstrat ceva dintr-un simţ natural sănătos, şi anume, minerul care lucrează în minele cu zăcământ metalifer, nu minerul din minele de cărbuni.

Aceste entităţi pot fi cercetate cu mijloacele ocultismului în ceea ce priveşte structura lor, la fel ca omul. Dacă cercetăm omul în această privinţă, el ne prezintă, ca partea componentă cea mai de jos, corpul fizic, apoi corpul eteric, corpul astral şi Eul. Iar ceea ce se dezvoltă, încetul cu încetul, prin munca Eului, din părţile inferioare numim Sine spirituală sau Manas, Spirit al vieţii sau Budhi şi Om-spirit sau Atma. Ceea ce intră în considerare în mod esenţial pentru treapta actuală a omenirii sunt cele patru părţi componente: corpul fizic, corpul eteric, corpul astral şi Eul, astfel încât noi spunem că Eul este componenta cea mai de sus, iar corpul fizic este componenta cea mai de jos. Facem o mare greşeală dacă vrem să ne fixăm într-un mod absolut abstract ideea că acest corp fizic uman nu ar avea nimic de-a face cu Eul uman. În corpul fizic uman avem instrumentul Eului uman. Am văzut că corpul uman este o formaţiune foarte complicată. Aşadar, noi am spus că Eul îşi are instrumentul său fizic în sistemul sangvin, corpul astral în sistemul nervos, corpul eteric, în sistemul glandular, iar corpul fizic în organele fizice, care acţionează într-un mod pur mecanic, astfel încât trebuie să ne imaginăm că orice trăire umană interioară care are loc în corpul astral îşi are expresia ei materială în sistemul nervos, tot ceea ce se petrece în corpul eteric îşi are expresia materială în sistemul glandular, şi aşa mai departe. Astfel, corpul fizic formează pentru noi o copie a entităţii cvadripartite a omului.

Examinţi corpul fizic uman, aşa cum îl aveţi în faţa dumneavoastră, şi examinaţi tot ceea ce înseamnă acest corp fizic uman, ca instrument al Eului înzestrat cu gândire, cu inteligenţă. Vă puteţi lămuri cel mai bine despre ce este vorba aici dacă vă gândiţi la faptul că Eul însuşi rămâne acelaşi de la o încarnare la alta, dar instrumentul este construit din nou la fiecare încarnare. Ei bine, ceea ce are omul ca organizare materială mai fină, superioară organizării animalului, aşadar, înainte de toate, acea organizare care revelează inteligenţa umană, a luat naştere prin faptul că Eul a învăţat lent şi treptat, pe parcursul unor perioade lungi de timp, să lucreze la corpul său astral. Căci noi ştim, desigur, că la orice om corpul astral constă din două părţi, o parte pe care a primit-o din Cosmos, la care Eul încă nu a făcut nimic, şi o altă parte, pe care Eul a transformat-o deja. În orice om aceste două părţi ale corpului astral s-au dezvoltat până la un anumit punct. În sistemul nervos superior, mai ales în creier, care este construit din nou la fiecare încarnare, aveţi expresia

materială exterioară a ceea ce a transformat omul prin Eul său la propriul corp astral, chiar dacă în cea mai mare parte în mod inconştient. Faptul că omul are un creier anterior mult mai elaborat şi mai dezvoltat decât animalele se bazează pe faptul că acest creier anterior este expresia, manifestarea corpului astral modelat şi transformat de către Eu. Dar corpul astral este, totuşi, cel care îşi are expresia sa exterioară şi în sistemul nervilor. Vom putea înţelege uşor faptul că, în momentul în care o parte a organismului nostru e transformată, apare în mod necesar omodificare a restului organismului. De ce nu poate merge omul pe patru picioare? De ce şi-a transformat el membrele anterioare în organe ale muncii? Pentru că a lucrat la corpul său astral, şi acest fapt a dus la transformarea necesară a membrelor sale anterioare în organe ale muncii; astfel, şi forma creierului este un rezultat al acestei munci interioare. Exteriorul este întotdeauna o revelare a interiorului. Tot ceea ce vedem în corpul fizic în faza sa actuală de dezvoltare este un rezultat specific al evoluţiei spirituale.

Vă veţi da seama că tot ceea ce există în domeniul material, până la formă, este un rezultat a ceea ce stă, ca element activ, în spatele acestui domeniu material. Aşadar, când avem în faţa noastră nişte entităţi cum sunt cele pe care le-am descris adineaori, cărora le lipseşte posibilitatea de a-şi transforma corpul astral – căci le lipseşte spiritualitatea, la corpul lor astral nu lucrează niciun Eu –, acest corp astral, care este, totuşi, suma trăirilor sufleteşti pe care le poate avea un corp astral, trebuie să se exprime într-o formă materială. Această formă materială, pe care o are o asemenea entitate care nu este pătrunsă de căldura unui Eu, nu poate fi vizibilă în lumea fizică în faza noastră de evoluţie, şi nu este vizibilă pentru că ea se află cu un grad mai jos decât materia noastră vizibilă. Înţelegeţi bine despre ce este vorba.

Dacă vreţi să vă clarificaţi ce anume reprezintă corpul dumneavoastră fizic, spuneţi: Noi putem vedea corpul fizic. – Corpul eteric nu-l puteţi vedea, pentru că el se află, cu substanţialitatea sa, cu o treaptă mai sus. Nu puteţi vedea nici corpul astral, pentru că el, la rândul său, se află cu o treaptă mai sus decât corpul eteric. Dar nu există numai substanţialitate situată mai sus, ci şi substanţialitate situată sub nivelul materiei fizice, şi nici aceasta nu poate fi văzută, căci din întreaga materie poate fi văzută numai o parte de mijloc, tocmai aceea care constituie materia fizică, pe care o vedem cu ochii fizici. Şi, exact aşa cum domeniul substanţial se continuă în sus cu baza fizică a etericului, a astralului, tot astfel se continuă şi în jos şi devine şi aici invizibil. Şi acum, după ce ne-am aşezat în faţa ochilor structura omului, ne putem reprezenta şi structura acestor entităţi de o altă natură.

Am văzut că, dacă privim omul începând de jos, el are ca primă parte corpul fizic, apoi corpul eteric, corpul astral şi, ca a patra parte, Eul. Aceste entităţi, pe care le vom numi de acum înainte fiinţe elementare, sunt entităţi cărora le lipseşte Eul, şi de aceea le lipseşte şi

responsabilitatea. În schimb, ele au dezvoltat un principiu sub nivelul corpului fizic. Îl puteţi numi principiul „minus unu”. Aşadar, la ele sunt dezvoltate principiile trei, doi, unu şi minus unu. Dar putem merge şi mai departe. Nu există numai entităţi care încep cu corpul astral şi care au dezvoltat, pe lângă aceasta, şi principiul minus unu, ci există şi entităţi care încep cu doi, care au numai principiul corpului eteric, apoi principiul corpului fizic, apoi principiul minus unu şi, în plus, şi principiul minus doi. Şi, în sfârşit, avem nişte entităţi la care principiul cel mai înalt este ceea ce la om constituie principiul cel mai de jos; ele încep cu principiul unu, apoi au principiul minus unu, principiul minus doi şi principiul minus trei. Ne putem face o reprezentare şi mai clară în legătură cu întrebarea de ce aceste entităţi nu sunt vizibile. Căci aţi putea obiecta: Dacă ele au un corp fizic, ar trebui, totuşi, să fie vizibile. – Dacă nu ar exista părţile componente superioare ale omului, dacă omul ar avea numai un corp fizic, acesta ar arăta cu totul altfel. Când omul moare, corpul fizic este lăsat singur; atunci el se fărâmiţează, se descompune, se pulverizează în tot felul de atomi. Aceasta este forma lui naturală. El se prezintă aşa cum îl puteţi cunoaşte astăzi doar datorită faptului că este pătruns de sus de către Eu, corpul astral şi corpul eteric. Desigur, entităţile pe care le numim gnomi sau spiriduşi au un corp fizic, dar le lipseşte Eul, corpul astral şi corpul eteric. Numim gnomi acele entităţi la care cea mai înaltă parte componentă este corpul fizic. Ele au trei principii care se află sub nivelul corpului fizic, ceea ce face ca corpul lor fizic să fie mult mai puţin vizibil decât corpul fizic al omului. Forţele situate sub planul fizic ale acestor entităţi fac ca nici principiul corpului fizic să nu poată fi niciodată vizibil pentru ochii obişnuiţi. Dacă ar fi să aibă o materie apropiată de cea fizică, ele ar putea-o avea numai sub o presiune puternică, aşa cum se întâmplă când materia exterioară le presează. Atunci corporalitatea lor este atât de comprimată, încât ele se ghemuiesc într-un număr mare unele într-altele şi se dezvoltă într-un mod atât de respingător, aşa cum am descris adineaori. În general, dacă înlăturaţi presiunea exercitată asupra lor, procesul care intervine în cazul acestor entităţi este un proces de descompunere care se petrece cu o rapiditate extraordinară. Acelaşi proces pe care îl puteţi percepe la oameni după moarte se petrece la ele cu o rapiditate extraordinară când daţi la o parte pământul. De aceea, ele nu pot fi vizibile niciodată, chiar dacă au un corp fizic. Pentru cel a cărui privire poate răzbate prin acest pământ fizic, ele au un corp fizic mic. Acest corp fizic, pe care ele îl au conform principiului forţei, are în sine ceva care, fireşte, în structura sa, în organizarea sa, este asemănător cu instrumentul uman al gândirii, cu instrumentul uman al inteligenţei. De aceea, cei care zugrăvesc, pe baza unui anumit simţ al naturii, nişte gnomi nu degeaba zugrăvesc tocmai capetele într-un mod deosebit de caracteristic. Toate simbolurile care sunt desenate aici au un fel de realitate. La aceşti gnomi găsiţi un soi de inteligenţă care acţionează de-a dreptul automat. În realitate, e ca şi cum v-aţi imagina creierul dumneavoastră scos în afară şi că el nu ar fi pătruns de părţile componente superioare; în cazul acesta, el nu ar acţiona nici la dumneavoastră în sensul evoluţiei superioare, ci împotriva

evoluţiei superioare. De aceea avem în faţa noastră aceste entităţi pe care le numim gnomi. Atunci vom putea proiecta lumină şi asupra fiinţelor care se află la un nivel mai jos decât omul.

Trebuie să ne facem mai întâi o idee, pentru că acest lucru are legătură cu misiunea care ne revine, despre felul în care au luat naştere pe parcursul evoluţiei asemenea entităţi. Această problemă nu are legătură numai cu evoluţia trecută, ci, cu siguranţă, şi cu evoluţia viitoare. Acesta este esenţialul. Pentru a cunoaşte despre ce este vorba, vom examina evoluţia omului. Ştim cum păşeşte omul din încarnare în încarnare. Ştim că el introduce în fiecare nouă încarnare roadele încarnărilor trecute. În acest fel, omul colaborează el însuşi, pentru fiecare nouă încarnare, atât la crearea formei sale, cât şi a facultăţilor sale, precum şi a destinului său. Ceea ce a imprimat lumii exterioare ca acţiuni ale sale se răsfrânge asupra lui ca destin; ceea ce a imprimat în vieţile sale trecute în sine însuşi se răsfrânge asupra lui ca facultăţi şi talente. Astfel, el colaborează atât la crearea destinului său exterior, cât şi la crearea organizării sale interioare. Să ne întrebăm: De unde vine oare ceea ce ne aduce pe o treaptă mai desăvârşită? – Căci, în această privinţă, fiecare om actual de nivel mediu se află pe o treaptă superioară faţă de nişte stări mai timpurii ale omenirii. Ceea ce ne face să atingem grade tot mai înalte de desăvârşire este ceea ce ne-am însuşit noi înşine în trecerea din încarnare în încarnare. Nu degeaba percepem lumea, nu degeaba vedem cu ochii noştri, nu degeaba auzim cu urechile noastre, ci în fiecare încarnare ne asimilăm anumite roade ale vieţii. Le luăm cu noi după moarte, şi ceea ce este activ în ele formează forţele germinative care colaborează la procesele de construcţie şi deconstrucţie în încarnarea următoare.

Ei bine, pot interveni diferite lucruri. Braţul balanţei poate înclina într-o direcţie sau alta. Situaţia ideală ar fi, totuşi, ca omul să-şi folosească viaţa în fiecare încarnare într-un mod judicios, în aşa fel încât să nu lase neexperimentat şi netrăit nimic din ceea ce poate experimenta, nimic din ceea ce poate trăi şi poate purta roade pentru încarnările următoare, ci să ia cu sine tot ceea ce a asimilat mai înainte. Dar, de regulă, nu se întâmplă aşa. Omul degenerează într-o direcţie sau alta. Fie nu îşi foloseşte viaţa în mod temeinic pentru a extrage tot ceea ce ar trebui să extragă pentru el; atunci anumite forţe rămân neutilizate şi el aduce cu sine în noua încarnare mai puţin decât ar fi putut aduce. Fie pătrunde prea adânc în organizarea sa, intră prea puternic în încarnare, se uneşte prea strâns cu corporalitatea sa. Există două tipuri de oameni: unii ar vrea să trăiască cu totul în spirit, ei nu coboară complet până în corporalitatea lor. Oamenii obişnuiţi îi numesc fantaşti, visători, şi aşa mai departe. Şi există alţi oameni, care coboară prea adânc în corporalitatea lor; ei nu doar folosesc ceea ce trebuie să fie extras din încarnare, ci se unesc strâns cu încarnarea lor. Le este agreabil, le place să se unească strâns cu încarnarea lor. Ei nu păstrează ceea ce trece din încarnare în încarnare. Ei lasă ca roadele să se cufunde în ceea ce,

totuşi, nu ar trebui să fie decât instrumentul pentru sâmburele fiinţial veşnic al omului.

Eu am atras odată atenţia asupra faptului că există un mit, o legendă importantă, care ne aşază în faţa sufletului o imagine şi ne arată ce anume pot trăi acei oameni care coboară prea adânc în partea trecătoare şi efemeră a unei încarnări. Dacă gândim lucrurile până la capăt, ne putem aşeza în faţa sufletului următorul fapt: ne putem imagina un om care spune: Ah, mă interesează să transport totul în sâmburele meu fiinţial într-o altă încarnare. Eu vreau să mă unesc strâns cu această încarnare, care îmi place, care este bună pentru mine, şi nu-mi pasă deloc ce-o fi mai târziu. – Ce s-ar întâmpla dacă această mentalitate s-ar dezvolta în mod radical? Atunci s-ar forma un om care ar sta pe marginea drumului, pe lângă el ar trece unul dintre marii conducători care indică oamenilor calea. Dar el nu vrea să ştie nimic despre viitor, respinge un asemenea învăţător, un asemenea conducător al omenirii: Nu vreau să ştiu nimic de tine, tu, care vrei să-mi conduci sâmburele fiinţial în încarnările viitoare, până când omenirea va deveni desăvârşită. Eu vreau să mă unesc strâns cu forma actuală, cu forma pe care o am acum! – Un asemenea om, care respinge un astfel de conducător al omenirii, va reapărea în aceeaşi formă. Şi dacă în sufletul lui va exista aceeaşi mentalitate ca înainte, el îi va respinge şi în încarnarea următoare pe conducătorii omenirii, şi va reapărea mereu în aceeaşi formă. Si atunci când alli oameni, care i-au ascultat pe marii conducători ai omenirii, care şi-au păstrat sufletul cu sâmburele fiinlial veşnic, vor reapărea într-o rasă evoluată, cel care nu a vrut să ştie de marele învăţător, cel care îi respinge pe marii conducători ai omenirii va reapărea mereu în sânul aceleiaşi rase, pentru că el îşi poate dezvolta numai acea unică formă. Aceasta este ideea mai profundă despre *Ahasverus*, cel care trebuie să reapară mereu în aceeaşi formă, pentru că el a respins mâna celui mai mare dintre conducători, mâna lui Christos. Astfel, omul are posibilitatea fie să se unească prea strâns cu natura unei încarnări şi să-i respingă pe conducătorii omenirii, fie să se transforme, evoluând spre nişte rase superioare, spre o desăvârşire tot mai înaltă. Rasele nu ar deveni decadente, nu s-ar ruina, dacă nu ar exista suflete care nu pot avansa şi nu vor să avanseze spre o formă de rasă superioară. Priviți rasele care s-au păstrat din vremuri mai vechi: ele sunt prezente, pur şi simplu, pentru că aici unele suflete nu s-au putut ridica mai sus. Nu pot vorbi astăzi mai mult despre ce se înţelege prin faptul că omul „se uneşte strâns cu rasa”. Pe parcursul evoluției pământeşti au luat naştere şi au ajuns în declin o întreagă serie de rase. Gândiți-vă la vremurile atlanteene. Atlanteenii au evoluat parcurgând rasele; rasele s-au stins, dar sufletele umane au trecut în alte rase, superioare. Dar cei care vor să rămână pe loc, cei care vor să se unească strâns cu rasa, pot ajunge în situația de a coborî şi de a se dizolva în materie „prin propria lor greutate”. Există şaisprezece posibilităli de a se uni strâns cu rasa. Ele sunt numite „cele şaisprezece căi ale distrugerii".

Dar, dacă merge înainte, omul se poate ridica pe trepte din ce în ce mai înalte.

Vedem, într-adevăr, că omul se poate uni atât de strâns cu o încarnare încât să rămână, ca să spunem aşa, în urma evoluției. Când revine într-o nouă încarnare, ceilalți frați ai săi sufleteşti se află pe o treaptă mai înaltă. Dar el trebuie să se mulțumească cu o încarnare inferioară, cu ceea ce i-a rămas de la o rasă decadentă. Acest fapt nu trebuie să sperie pe nimeni. Astăzi, lucrurile nu stau pentru nimeni în aşa fel încât omul să nu mai poată recupera ceva şi prin aceasta să fie obligat să iasă din cadrul evoluției. Dar trebuie să ne aşezăm, totuşi, această posibilitate în fața sufletului.

Să presupunem cazul extrem: un om se uneşte cât mai strâns posibil cu ceea ce constituie natura unei încarnări. El nu poate face acest lucru imediat, pentru că nu e destul de puternic ca s-o facă dintr-odată, dar într-o perioadă de şaisprezece încarnări el ar putea face acest lucru, ar putea merge pe cele şaisprezece căi greşite. Să presupunem că ar putea s-o facă într-o încarnare; atunci ar ajunge la următorul lucru. Pământul, cu sufletele lui, nu aşteaptă, el merge mai departe. Dar, pentru că aspectul material este întotdeauna o expresie a unui aspect sufletesc, un asemenea om ajunge în cele din urmă pe o treaptă pe care el nu mai găseşte nicio posibilitate de a primi un corp adecvat pentru sine, căci, într-adevăr, e posibil să nu mai existe niciun fel de corpuri pentru asemenea suflete care s-au unit prea strâns cu corporalitatea. Astfel, asemenea suflete pierd posibilitatea de a se mai încarna, şi nu mai găsesc nicio altă ocazie. Imaginați-vă ce pierd asemenea suflete, chiar dacă numai în nişte cazuri de excepție e posibil să existe suflete care să încline atât de mult spre rău încât să nu mai poată găsi nicio posibilitate de a se încarna, căci nu ar mai exista niciun fel de corpuri care să fie destul de inferioare, potrivite pentru ei. Ele nu vor avea atunci nici altceva care să fie expresia evoluţiei normale. Să presupunem că o asemenea entitate ar rămâne pe Pământ. Nici atunci când Pământul s-ar transforma în Jupiter – deoarece un stadiu ulterior nu e niciodată altceva decât rezultatul stadiului anterior –, nici atunci nu s-ar găsi corpuri potrivite pentru ea, căci asemenea entităţi ar fi prea evoluate pentru corpurile care vor fi prezente pentru regnurile subordonate ale naturii, iar pentru corpurile pe care le vor avea oamenii, aceste entități ar fi prea inferioare. Atunci, ele ar fi nevoite să-şi creeze o existenţă fără corp, ar trebui să se despartă, în realitate, de mersul evoluției omenirii. Ele ar merita acest lucru, pentru că nu şi-au folosit viața. Lumea există în jurul lor. Ele nu au folosit lumea ambiantă pentru a-şi îmbogăți prin intermediul simţurilor sâmburele fiinţial interior şi pentru a se perfecţiona continuu. Ele nu avansează împreună cu evoluţia lumii, rămân pe o anumită treaptă. Asemenea entităţi, care rămân pe o anumită treaptă, apar apoi, în perioade ulterioare, având aproximativ caracterul perioadei anterioare; căci ele s-au unit strâns cu acest caracter. Dar nu apar în formele şi figurile perioadei ulterioare, ci ca

spirite subordonate ale naturii, aşa cum le-am descris, mai înainte. Neamul omenesc va furniza în a doua jumătate a evoluţiei jupiteriene o serie întreagă de asemenea spirite noi ale naturii, căci pe treapta Jupiter omul îşi va fi dezvoltat a cincea parte constitutivă a entităţii sale, Manasul. Oamenii care nu au folosit pe Pământ ocazia de a-şi dezvolta a cincea parte constitutivă apar în evoluţia lor pe Jupiter ca Spirite ale naturii cu patru părţi constitutive fundamentale, cu partea a patra drept cea mai înaltă parte constitutivă. Pe când omul are pe Jupiter principiile cinci, patru, trei, doi, ele au, drept constituţie care nu poate dobândi formă exterioară, principiile patru, trei, doi, unu. Acesta ar fi destinul acelor oameni care nu şi-au dezvoltat treptat, prin folosirea vieţii pământeşti, părţile lor constitutive superioare. Ele ar fi, ca să spunem aşa, nişte Spirite ale naturii care ar acţiona în mod invizibil în cadrul unui stadiu ulterior al evoluţiei. Spiritelor naturii din zilele noastre le-a mers tot aşa în nişte perioade anterioare ale evoluţiei, numai că, fireşte, caracterul diferitelor perioade de evoluţie se schimbă în permanenţă. Spiritele naturii de pe Jupiter care provin din oameni vor avea o anumită responsabilitate morală, deoarece o au şi aici, pe Pământ, şi prin aceasta se vor deosebi de fiinţele naturii prezente în stadiul de evoluţie al existenţei pământeşti.

Să ne amintim încă o dată ce am spus, prin ce se deosebeşte Jupiter de Pământul nostru. Am arătat care este esenţa Pământului, am arătat că el este planeta Iubirii, în opoziţie cu esenţa Lunii, pe care am numit-o planeta Înţelepciunii. Aşa cum aici, pe Pământ, se dezvoltă, încetul cu încetul, iubirea, aşa s-a dezvoltat pe Lună înţelepciunea, pe care noi o găsim pretutindeni în jurul nostru. Iubirea a apărut în formele ei cele mai rudimentare în era lemuriană şi se transformă, ajungând pe trepte tot mai înalte, până la forma spirituală cea mai înaltă de iubire. În timpul existenţei jupiteriene, locuitorii de pe Jupiter vor contempla iubirea aşa cum contemplă oamenii de pe Pământ înţelepciunea. Când omul de pe Pământ priveşte înţelepciunea care îl înconjoară, de exemplu, un os al coapsei, şi când vede construcţia minunată, felul în care se îmbină aici coloană cu coloană, el trebuie să-şi spună: Omul nu este încă în stare să realizeze, nici cu cea mai mare artă inginerească, ceea ce a realizat înţelepciunea cosmică într-o bucată de os al coapsei. Întreaga planetă Pământ este înţelepciune astfel cristalizată, care s-a dezvoltat pe Lună. Exact aşa se formează aici, pe Pământ, încetul cu încetul, iubirea. Exact aşa cum noi admirăm aici în jurul nostru înţelepciunea care ne întâmpină în orice floare, aşa va simţi locuitorul de pe Jupiter iubirea care adie spre el, care se revarsă din toate fiinţele; aşa cum nouă ne vorbeşte înţelepciunea care a fost integrată în mod tainic în Pământ în timpul vechii existenţe lunare.

Aşa păşeşte Pământul, din treaptă în treaptă, mai departe. Pământul este Cosmosul iubirii. Fiecare stadiu planetar îşi are misiunea lui specială, şi noi înţelegem misiunea unei epoci numai dacă ne pătrundem cu cunoaşterea acestui fapt. Aşa cum pe Pământul nostru domneşte

înţelepciunea universală, pe Jupiter va domni iubirea. Şi, aşa cum forţele distrugătoare care au intrat în domeniul înțelepciunii provin de la fiinţele vechii Luni care au rămas în urmă, tot astfel pe Jupiter vor fi prezente forţele care distrug iubirea, care vor fi infiltrate în ţesătura generală sub forma figurilor respingătoare ale fiinţelor pământeşti rămase în urmă, care, ca spirite ale naturii, vor avea pretenţii la iubire cu iubire egoistă. Ele vor reprezenta în timpul existenţei pe Jupiter puteri foarte mari, pustiitoare. Rămânerea în urmă a oamenilor individuali creează puteri distrugătoare ale naturii. Vedem că lumea este urzită atât din partea ei folositoare, cât şi din partea ei dăunătoare. Astfel, noi am întreţesut în procesul cosmic un element moral:

	Corp fizic și pe deasupra	dedesubt
Gnomi	1	3
Ondine	2	2
Silfide	3	1
Salamandre	4	0

Toate spiritele naturii care sunt formate, aşa cum indică schema noastră, în sensul că au o parte constitutivă de la om şi trei părţi constitutive sub nivelul omului sunt cele pe care le desemnăm cu numele de „gnomi”; cele pe care le numim „ondine” au două părţi constitutive de la om şi două părţi constitutive sub nivelul omului, iar „silfidele” au trei părţi constitutive de la om şi o parte constitutivă sub nivelul omului. Toate sunt rămase în urmă din perioade planetare mai vechi. Ele nu au ajuns să primească un spirit, care astăzi la om este deja în curs de dezvoltare. Ele se află sub nivelul omului, sunt „subspirituale” şi sunt formate numai din corp şi suflet. Ele sunt entităţi bipartite şi le numim gnomi, ondine şi silfide. Acum mă veţi întreba, când auziţi numele de „salamandre”: De unde vin oare acestea?

Gnomii, ondinele, silfidele sunt fiinţe rămase în urmă din perioade mai vechi ale Pământului. Salamandrele au luat naştere, într-un anumit fel, prin faptul că ele au dezvoltat, parţial, dar numai parţial, cel de-al patrulea principiu, dar nu au ajuns atât de departe încât să poată lua o formă umană. Vă puteţi întreba de unde vin salamandrele? Vă voi lămuri acest lucru în încheiere. Căci, dacă înțelegeţi această a patra categorie de entităţi, veţi înţelege multe dintre tainele naturii înconjurătoare.

Dacă mergem în trecut şi urmărim omul în evoluţia lui, ajungem la forme tot mai spirituale. Ştim, desigur, că diferitele specii de animale s-au desprins treptat, ca fraţi rămaşi în urmă în cadrul evoluţiei progresive a omului, care au rămas pe nişte trepte anterioare. Omul a ajuns atât de departe prin faptul că el a apărut cu fiinţa lui fizică cel mai târziu.

Celelalte fiinţe au devenit aşa cum sunt pentru că nu au putut aştepta, pentru că au intrat mai devreme în încarnarea fizică. Animale au suflete-grup; fireşte, aceste suflete-grup există numai pe plan astral, dar ele răzbat până în lumea fizică. Ceea ce a conferit Luna evoluţiei noastre, înţelepciunea, este răspândit în modul cel mai cuprinzător prin intermediul sufletelor-grup în formele animale. Omul nu are voie să creadă că numai el posedă înţelepciunea. El creează pe baza înțelepciunii civilizaţia şi cultura, dar înţelepciunea este prezentă pe întreaga planetă Pământ. Un om, care este mândru de omenire, poate spune: Cât de departe am ajuns cu înţelepciunea. Noile descoperiri sunt o mărturie în acest sens. – Aşa cum li se şi spune astăzi elevilor la şcoală, totul a fost creat de înţelepciunea omului! Printre lucrurile enumerate veţi găsi şi hârtia. Desigur, hârtia este o cucerire a înţelepciunii umane, dar viespile au putut face hârtia cu mult mai înainte! Cuibul de viespe este construit din absolut aceeaşi materie ca hârtia autentică. El este alcătuit la fel ca hârtia făcută de om, numai că printr-un proces vital. Puteţi parcurge întreaga natură şi veţi găsi peste tot urzind înţelepciunea. Cu cât timp înaintea omului a descoperit specia viespilor hârtia! Nu viespea individuală face acest lucru, ci sufletul-grup.

Astfel, vedem că ceea ce înseamnă înţelepciune umană este întreţesut şi întipărit tuturor fiinţelor pământeşti. Am putea parcurge Pământul bucată cu bucată şi, într-adevăr, am găsi peste tot această înţelepciune. Dar relaţia animalului cu sufletul-grup corespunzător este numai într-o anumită măsură ceea ce ar trebui ea să fie, propriu-zis, din punct de vedere cosmic. Care este relaţia sufletului-grup cu animalul individual?

Imaginaţi-vă sufletul-grup al unei specii de insecte. Când moare o insectă, pentru sufletul-grup aceasta nu înseamnă nimic mai mult decât ceea ce înseamnă pentru dumneavoastră când vă cade un fir de păr sau când vi se taie o unghie. Animalele care se formează mereu sunt numai părţi noi ale sufletului-grup animal, care le înlocuiesc pe cele vechi. Astfel, puteţi urmări şirul animalelor până sus, şi veţi vedea că ceea ce se află pe planul fizic apare ca un nor care se formează şi se destramă mereu. Existenţa fizică se metamorfozează, şi spiritul-grup doar înnoieşte ceea ce i se anexează în partea de jos. Acest lucru merge până pe o anumită treaptă. Apoi intervine ceva nou. La animalele superioare – şi acest fenomen se observă tot mai mult, pe măsură ce vă apropiaţi de animalele superioare – intervine ceva care nu mai seamănă prea bine cu ceea ce v-am descris adineaori. Să examinăm, de exemplu, maimuţele. Maimuţa coboară mai mult din spiritul-grup în forma individuală care se află jos; şi, în timp ce de obicei la animalele inferioare totul se întoarce în spiritul-grup, maimuţa, pentru că a devenit mai complicată, reţine ceva în organizarea ei fizică. Aici s-a revărsat prea mult din spiritul-grup, care nu se mai poate întoarce înapoi. Spiritul-grup progresează. El acţionează în aşa fel încât la animalele inferioare creează o fiinţă; apoi absoarbe întreaga fiinţă înapoi, dă naştere unei fiinţe noi, o absoarbe din nou, şi aşa mai departe. La leu, lucrurile stau tot în acest fel. Dar, dacă

examinaţi, de exemplu, o maimuţă, sufletul-grup dă naştere maimuţei, însă maimuţa scoate din sufletul-grup ceva care nu se poate întoarce înapoi. În timp ce în cazul leului, când acesta moare, fizicul se descompune şi partea sufletească se întoarce înapoi în spiritul-grup, în cazul maimuţei, ceea ce desprinde ea din spiritul¬grup nu se mai poate întoarce înapoi. La om, Eul este de aşa natură încât trece din încarnare în încarnare şi este capabil să se dezvolte, pentru că el poate trece prin noi încarnări. La maimuţă nu întâlniți acest lucru. Dar maimuţele nici nu se pot întoarce înapoi. Maimuţa acţionează atât de ciudat asupra inimii simple pentru că, în realitate, ea este o fiinţă desprinsă de spiritul-grup; ea nu se mai poate întoarce la spiritul-grup, dar nici nu se poate reîncarna ea însăşi. Marsupialele sunt un alt tip de animale, care se desprind întru câtva de spiritul-grup. Ei bine, ceea ce rămâne în urmă din aceste aşa-numite suflete animale individuale, dar care nici nu se poate reîncarna, constituie adevărata origine a unei a patra categorii de spirite elementare. Ele sunt părţi desprise ale unor animale care nu se mai pot întoarce la spiritul-grup, pentru că ele au sărit peste punctul normal din cadrul evoluţiei. De la numeroase animale rămân în urmă asemenea entităţi cu natură de Eu, şi acestea sunt salamandrele. Este forma cea mai înaltă de spirite ale naturii, căci ea are natură de Eu.

Prin aceasta v-am introdus. în natura unei serii de entităţi pe care le vom cunoaşte mai exact. Acum am făcut cunoştinţă numai cu natura lor, cu motivul existenţei şi cu contextul lor. Dar ele acţionează în lumea noastră, şi manifestările lor pot fi percepute. Astăzi ne vom forma încă o noţiune despre aceste aşa-numite spirite elementare. Salamandrele apar şi astăzi – avem voie, desigur, să afirmăm acest lucru – într-un mod ciudat, atunci când anumite fiinţe umane inferioare, dar care se încarnează, bineînţeles, în continuare, lasă în urmă o parte din fiinţa lor măruntă. Aceste elemente rămase în urmă ale unor oameni inferiori, aşadar, aceste elemente parţial desprinse, care au rămas ca un fel de spirite ale naturii şi ne împânzesc existenţa, sunt elemente deosebit de dăunătoare în sânul evoluţiei noastre. Și multe lucruri care împânzesc spaţiul nostru spiritual, perceptibile omului într-un mod ciudat – lucruri despre care nici nu aţi visat că există –, ajung foarte frecvent să-şi facă simţite manifestările. Toate aceste entităţi spirituale sunt parţial înrudite cu omul, şi ele intervin în evoluţia umană, chiar dacă de cele mai multe ori într-un mod perturbant. Unele fenomene dăunătoare din cadrul civilizaţiei şi culturii care par astăzi fireşti vor deveni explicabile pentru oameni numai după ce ei vor afla cu ce forţe perturbante, care vor să ţină lumea pe loc, avem de-a face. Influențele se vor manifesta în unele fenomene de decadenţă ale culturii noastre. Societatea noastră teosofică a luat naştere pentru că cei care ştiu să interpreteze semnele timpului au văzut acest lucru, pentru că numai cunoaşterea va avea un efect de însănătoşire asupra lumii. Cel care trăieşte în lume fără a cunoaşte ce se petrece lasă să acţioneze asupra lui aceste lucruri şi adesea îşi face tot felul de reprezentări fantasmagorice despre ele. Numai cel care cercetează activitatea acestor entităţi va fi în stare să recunoască într-o

măsură suficientă utilitatea mişcării teosofice şi va înțelege caracterul profund spiritual şi însănătoşitor al ei. Ea vrea să-i elibereze pe oameni de entităţile care i-ar opri din mersul înainte al civilizaţiei şi culturii. Altfel civilizaţia şi cultura noastră s-ar ruina complet. Vom putea trăi în viitorul imediat unele fenomene înspăimântătoare ale civilizaţiei şi culturii; şi trăim, de asemenea, faptul că cei care nu o pot scoate la capăt îi numesc visători şi fantaşti pe cei care spun pe nume unor asemenea fenomene ale civilizaţiei şi culturii. Lumea va fi marcată tot mai mult de faptul că cei care cunosc realitatea spirituală, adevărată, vor fi numiţi visători şi fantaşti, în timp ce adevăraţii visători şi fantaşti sunt cei care declară că realitatea spirituală este o nerozie. Dar adevăratul progres al civilizaţiei şi culturii noastre constă în faptul că omul pătrunde cu cunoaştere şi înțelege ceea ce sunt puterile ostile. Și cunoaşterea adevereşte, pe baza curentului spiritual teosofic, cuvintele pe care Conducătorul vieţii creştine le-a rostit faţă de ai Săi: „Veți cunoaşte adevărul, şi adevărul vă va face liberi!” [Nota 1] Dar numai un adevăr care cuprinde realitatea completă şi adevărată poate fi un adevăr care îl va face şi pe om complet şi absolut liber.

V. FANTOME, SPECTRE, DEMONI

Berlin, 4 iunie 1908 (GA 102)

În ultimele expuneri ne-am ocupat în special de, tot felul de entităţi spirituale care se găsesc, ca să spunem aşa, între regnurile naturii fizic-sensibile ce ne înconjoară. Mai ales în ultima expunere am văzut cum acolo unde fiinţele diferitelor regnuri ale naturii intră în atingere unele cu altele, acolo unde planta se adaptează pietrei, precum şi izvorului, acolo unde piatra se adaptează metalului, precum şi sub pământ, în numeroase cazuri, acolo unde apare o comuniune cum este aceea dintre albină şi floare, am văzut cum peste tot se dezvoltă forţe care atrag în existenţa pământească diferite feluri de fiinţe pe care le-am numit fiinţe elementare. Şi în legătură cu aceste fiinţe ale naturii ne-am ocupat de fenomenul pe care l-am numit desprinderea anumitor entităţi din marele lor context. Am văzut că nişte entităţi elementare, pe care le desemnăm în ştiinţa spiritului, de exemplu, cu numele de „salamandre”, îşi au originea în părţi desprise din sufletele-grup ale animalelor care, ca să spunem aşa, au îndrăznit să înainteze atât de mult în lumea noastră fizică şi care apoi nu au mai găsit drumul de întoarcere pentru ca după descompunerea corpului unui animal să se poată uni din nou cu sufletul-grup al acestuia. Noi ştim că, în desfăşurarea normală a vieţii, fiinţele de pe Pământul nostru, fiinţele regnului animal, ale regnului vegetal şi ale

regnului mineral, îşi au un „Eu-suflet” al lor, dacă îl putem numi aşa; ele au, de fapt, la fel ca omul, nişte Euri-suflete care se deosebesc de cele umane numai prin faptul că Eurile-suflete ale celorlalte ființe se află în alte lumi. Ştim că în ciclul nostru de evoluție omul este entitatea care îşi are Eul individual aici, pe planul fizic, cel puţin în timpul stării de veghe. Mai ştim apoi că acele entități pe care le numim animale sunt într-o asemenea situație încât, vorbind în mare, animalele cu aceeaşi formă au un suflet-grup sau un Eu-grup, şi că aceste Euri-grup se găsesc în aşa-numita lume astrală, apoi, că acele entități pe care le numim plante au aici, în lumea fizică, numai o conştiență de somn fără vise, dar ele au Euri-grup care locuiesc în regiunile inferioare ale lumii devachanice, şi că, în sfârşit, pietrele, mineralele îşi au sufletele-grup în regiunile superioare ale lumii devachanice. Omul care se mişcă prin clarvedere în aceste lumi, în lumea astrală şi în lumea devachanică, intră în contact cu sufletele animale, care sunt acolo suflete-grup, cu sufletele plantelor şi cu sufletele mineralelor, aşa cum aici, în lumea fizică, în timpul stării de veghe intrăm în contact cu sufletele umane sau cu Eurile umane.

Trebuie să ne fie clar faptul că şi în alte privințe omul este o ființă foarte complicată şi foarte complexă, o ființă despre a cărei complexitate am discutat suficient în diferitele expuneri. Dar el ne apare drept o ființă tot mai complicată pe măsură ce studiem legătura cu marile realități cosmice. Pentru a înțelege că omul nu este ființa foarte simplă pe care o caracterizează un mod naiv de a privi lucrurile, avem nevoie să reținem că noaptea, de la adormire până la trezire, omul ciclului actual de evoluție este o cu totul altă ființă decât în timpul zilei. În pat stau culcate corpul său fizic şi corpul său eteric; Eul şi corpul astral au ieşit din corpul- fizic şi din cel eteric. Să examinăm ambele complexe, mai întâi corpul fizic şi corpul eteric. Ele stau culcate aici şi, dacă facem abstracţie de starea de trecere a somnului cu vise, avem acea stare pe care o numim conştiența de somn fără conținut, fără percepții şi, de asemenea, fără vise. Dar şi ceea ce iese afară din corpul fizic şi corpul eteric, complexul format din Eu şi corpul astral, la omul din actuala stare de evoluție are, la fel, conştiența de somn fără vise. Acea conştiență pe care aici, în lumea fizică, o are covorul vegetal care se aşterne pe pământ o are omul care doarme, atât în acele părți care rămân în domeniul lumii fizice, cât şi în acele părţi care în timpul somnului se află în lumea astrală. Dar trebuie să ne mai ocupăm puțin de cele două complexe separate ale omului care doarme.

Ştim din alte expuneri că omul prezentului a luat naştere lent şi treptat. Ştim că el a primit prima schiță a corpului fizic într-o încarnare a Pământului nostru situată într-un trecut străvechi, pe care îl numim stadiul saturnian. Ştim că în a doua încarnare a Pământului nostru, numită stadiul solar, i s-a adăugat corpul eteric sau corpul vieţii, că în a treia încarnare a Pământului, în stadiul lunar, i s-a adăugat corpul astral şi că pe Pământ, încarnarea actuală a planetei, el a primit ceea ce numim Eul. Astfel, omul a înaintat foarte lent şi treptat în evoluția sa.

Acest corp fizic, aşa cum îl poartă omul astăzi, este, în realitate, cea mai veche parte constitutivă a omului; el a trecut prin cele mai multe transformări. S-a transformat de patru ori. Prima structură de pe vechiul Saturn pe care a primit-o omul şi care s-a perfecționat de trei ori de atunci şi până acum – o dată pe Soare, a doua oară pe Lună şi, în sfârşit, pe Pământ – îşi are expresia sa în organele de simț pe care le are omul astăzi. Ele erau cu totul alte organe pe vechiul Saturn; dar pe atunci erau prezente sub forma celor dintâi schiţe, şi restul corpului uman încă nu era prezent. Pe vechiul Saturn putem considera omul ca pe o ființă înzestrată numai cu organe de simț, acoperită cu totul de organe de simț. Pe Soare se adaugă corpul eteric. Corpul fizic uman se transformă, şi iau naştere nişte organe pe care le numim astăzi organe glandulare. Pe atunci ele erau încă foarte imperfecte, dar erau prezente sub forma primelor schițe. Apoi, pe Lună, după ce corpul fizic, prin imprimarea corpului astral, a trecut printr-o a treia transformare, se adaugă acele organe pe care le numim astăzi organe ale sistemului nervos. Şi în cele din urmă se adaugă sistemul nostru sangvin; căci acesta este expresia Eului, aşa cum sistemul nervos este expresia corpului astral, sistemul glandular este expresia corpului eteric, iar sistemul senzorial este expresia fizică a corpului fizic însuşi.

În conferinţele noastre de până acum am văzut că sistemul sangvin a apărut abia în stadiul de evoluţie al Pământului nostru. Astăzi ne uităm la corpul fizic şi ne întrebăm: De ce curge sângele, în forma actuală, pe căile sangvine? – Noi spunem: Sângele este expresia Eului. – În legătură cu aceasta, vom examina imediat o posibilă neînțelegere, şi anume, faptul că omul nu înțelege corpul fizic uman actual. Corpul fizic uman actual este numai *una* din formele pe care le poate avea corpul fizic uman. El era prezent pe Lună, pe Soare, pe Saturn, dar mereu sub altă formă. Pe Lună, de exemplu, încă nu exista acel regn al naturii pe care astăzi îl numim regnul mineral al Pământului; pe Soare încă nu exista regnul vegetal în sensul nostru, iar pe Saturn încă nu exista regnul animal în sensul nostru, ci numai omul în prima sa schiţă fizică. Dacă reflectăm la acest lucru, trebuie să înțelegem că acest corp uman actual nu este numai un corp fizic, ci un corp fizic-mineral, că el şi-a însuşit, pe lângă legile lumii fizice – în virtutea cărora este corp „fizic”–, legile şi substanţele regnului mineral, care îl străbat astăzi. Pe Lună, corpul fizic uman încă nu îşi însuşise legile regnului mineral; dacă ar fi fost ars atunci, nu ar fi rezultat niciun fel de cenuşă minerală. Căci încă nu existau mineralele în sensul actual, pământesc. Aşadar, să reflectăm: existenţa fizică şi existenţa minerală sunt două lucruri absolut diferite. Corpul fizic uman este un corp fizic pentru că este stăpânit de aceleaşi legi ca şi pietrele; corpul fizic uman este totodată un corp mineral pentru că el şi-a integrat în sine substanţele minerale. Pe Saturn era prezent primul germene al corpului fizic. Dar aici încă nu existau corpuri solide, şi nici apă sau gaze. Pe Saturn exista, în principiu, numai căldura, numai starea de căldură. Fizicianul din zilele noastre nu cunoaşte această stare de căldură, deoarece el crede că, de fapt, căldura poate apărea numai la

gaze, la apă sau la corpurile solide. Dar aceasta este o eroare. Corpul fizic uman, care şi-a integrat astăzi regnul mineral, era pe Saturn un complex de legi fizice. În linii, în forme, acţionează legi fizice, pe care le cunoaşteţi ca legi din domeniul fizicii. Din punct de vedere exterior, acest corp fizic uman s-a manifestat pe Saturn ca o entitate care trăia în căldură. Astfel, trebuie să distingem foarte bine între aspectul mineral şi principiul fizic propriu-zis al corpului uman. În corpul fizic domnesc legile fizice. De exemplu, ţine de principiul fizic faptul că urechea noastră, ochiul nostru au o asemenea formă încât receptează exact sunetul, lumina. De aspectul mineral al urechii, al ochiului ţin acele substanţe care impregnează acest eşafodaj de legi fizice.

După ce ne-am lămurit acest lucru şi mai ales după ce ne-am îndreptat atenţia asupra faptului că organele de simţ, glandele, nervii şi sângele sunt expresii ale omului cvadripartit, să revenim la examinarea omului care doarme. Când omul doarme, în pat se află corpul fizic şi corpul eteric, în afara lor se află corpul astral şi Eul. Dar să ne gândim că, aşa cum am menţionat, corpul astral este principiul sistemului nervos şi Eul este principiul sistemului sangvin. Aşadar, în timpul nopţii corpul astral a părăsit acea parte din corpul fizic a cărui cauză este, ca să spunem aşa, sistemul nervos. Căci sistemul nervos a putut lua naştere abia când, pe Lună, în om s-a integrat corpul astral. Aşadar, corpul astral abandonează ceea ce ţine de el, partea de care el trebuie să aibă grijă în om; şi, tot astfel, Eul abandonează ceea ce a adus el la viaţă. Principiul sistemului sangvin şi principiul sistemului nervos se află în afara corpului fizic care doarme şi a corpului eteric care doarme. Acestea sunt absolut singure. Dar niciun obiect material, niciun obiect fizic, nu poate continua să existe, sub forma în care a fost creat de un principiu spiritual, fără acest principiu. Este cu totul exclus. Un sistem nervos nu poate trăi fără ca în el să nu fie active nişte fiinţe astrale, şi niciun sistem sangvin fără ca în el să nu fie active nişte fiinţe-Eu. Aşadar, în timpul nopţii, dumneavoastră vă părăsiţi cu toţii, ca Euri şi corpuri astrale, sistemul nervos şi sistemul sangvin şi le lăsaţi în seama altor entităţi, care sunt de natură astrală. Entităţi care sunt de aceeaşi natură cu Eul dumneavoastră pătrund acum, urcându-se, ca să spunem aşa, în organismul dumneavoastră. În fiecare noapte, organismul uman este posedat în mod real de asemenea entități, care sunt capabile să-l întrețină. Corpul fizic şi corpul eteric ale omului care sunt culcate în pat sunt întrețesute în acelaşi timp de aceste ființe astrale şi de aceste ființe-Eu, care se găsesc în corpul fizic. Le-am putea numi intruşi, dar nu este întotdeauna corect să le numim aşa. Ar trebui să le numim adesea spirite protectoare; căci ele sunt spirite care întrețin ceea ce omul abandonează în timpul nopții.

Nu e atât de rău că omul îşi părăseşte în fiecare noapte corpurile sale. V-am spus deja că în timpul nopții corpul astral şi Eul sunt tot timpul active. Ele alungă din corpul fizic ceea ce a rezultat ca uzură în timpul zilei, ceea ce noi numim în sens larg oboseală. Dimineaţa, omul este

împrospătat şi refăcut, pentru că în timpul nopții corpul astral şi Eul său au alungat oboseala care l-a cuprins în timpul zilei sub influența impresiilor vieţii cotidiene. Aceasta este o realitate pentru observaţia clarvăzătoare: activitatea corpului astral, care poate fi percepută în tot timpul noplii, de a alunga substanțele oboselii. Eul şi corpul astral lucrează din exterior la corpul fizic şi la corpul eteric. Dar în ciclul actual al evoluției sale omul nu a ajuns atât de departe încât să poată realiza o asemenea activitate într-un mod absolut independent. El o poate efectua numai sub îndrumarea altor entități, a unor entităţi superioare. Astfel, ca să spunem aşa, omul este preluat în fiecare noapte în sânul unor entităţi superioare, care îi conferă capacitatea de a lucra în mod just la corpul fizic şi la corpul eteric; şi acestea sunt totodată acele entităţi – de aceea nu ar trebui le numim intruşi – care în timpul nopții au grijă din punct de vedere spiritual de sistemul său sangvin şi de sistemul său nervos.

Atât timp cât nu intervine nimic anormal, participarea unor entităţi spirituale la ceea ce se întâmplă cu omul în timpul nopții îşi are justificarea ei. Dar pot interveni foarte bine nişte dezordini, şi aici ajungem la un capitol al ştiinței spiritului care este extraordinar de important pentru viața sufletească practică a omului şi care ar trebui să fie cunoscut într-un cerc cât mai larg posibil nu numai din punct de vedere teoretic, ci să constituie pe o scară foarte largă baza pentru anumite activități ale vieţii sufleteşti umane. De obicei, omul nu îşi imaginează că realităţile vieţii sufleteşti au o influență foarte, foarte extinsă. În anumite contexte, v-am atras deja atenția asupra faptului că realitățile vieţii sufleteşti pot fi explicate cu adevărat numai dacă sunt cercetate cu ajutorul ştiinţei spiritului. Cunoaştem cu toţii semnificația profundă a afirmaţiei: Din punct de vedere spiritual-ştiințific, minciuna este un fel de crimă. – Şi v-am spus că, în realitate, în lumea astrală are loc un fel de explozie când omul spune o minciună – într-un anumit fel, chiar şi numai când o gândeşte –, că atunci când omul minte are loc ceva care pentru lumea spirituală are un efect mult mai pustiitor decât orice nenorocire din lumea fizică. Dar asemenea lucruri, care, bineînțeles, sunt menționate pe o anumită treaptă a cercetării spiritual-ştiințifice şi care, de asemenea, sunt caracterizate cât se poate de clar, dobândesc tot mai multă claritate şi confirmare pe măsură ce omul progresează în cunoaşterea spiritual-ştiințifică.

Astăzi vom face cunoştință cu efectul minciunii, al calomniei, chiar dacă minciuna şi calomnia nu sunt înţelese aici în accepția în care sunt folosite de obicei aceste cuvinte, în sensul dur al cuvântului. Dar deja când omul colorează adevărul într-o nuanță sau alta, în acel sens mai subtil, de exemplu, pe baza convenţiei, pe baza a tot felul de considerente sociale şi partinice, peste tot avem de-a face, din punct de vedere spiritual-ştiințific, cu o minciună. Adeseori, întreaga viaţă a omului este îmbibată, chiar dacă nu de minciună, totuşi, de nişte manifestări cu nuanţa minciunii. Omul rațional cu meritalitate materialistă îşi dă seama, în orice caz, că asupra corpului său fizic se exercită o impresie atunci când

cineva îl loveşte cu un topor în cap. El îşi dă seama că asupra corpului său fizic are un efect şi atunci când capul său este lovit de tren sau când într-o anumită parte a corpului i se formează o tumoare sau atunci când în el pătrund nişte bacili. Atunci omul rațional înțelege că asupra corpului său fizic se exercită nişte acţiuni. De obicei, oamenii nu se gândesc la faptul că omul, ca fiinţă spirituală, este o unitate, la faptul că ceea ce se petrece într-o parte constitutivă superioară a corporalităţii sale, în corpul astral şi în Eu, trebuie înțeles neapărat în sensul că această acţiune îşi continuă efectul până jos, în partea fizică a corporalităţii sale. Oamenii nu se gândesc, de exemplu, la faptul că a spune minciuni şi neadevăruri, ba chiar şi nesinceritatea în unele împrejurări de viaţă, au efecte reale în corpul fizic uman. Putem trăi cu ajutorul clarvederii următorul lucru: Când omul, să spunem, comite o minciună în timpul zilei, efectul acestei minciuni rămâne prezent în corpul fizic şi el poate fi perceput pe baza observaţiei clarvăzătoare în timp ce doarme. Să presupunem că omul ar fi, în principiu, mincinos, că el ar aduna minciuni peste minciuni. Atunci el are multe asemenea efecte în corpul său fizic. Toate acestea se învârtoşează, într-un anumit fel, în timpul nopţii, şi se petrece ceva foarte semnificativ. Aceste intruziuni, aceste învârtoşări din corpul fizic, nu se împacă deloc cu entităţile care trebuie să ia în posesie în timpul nopţii corpul fizic, aşadar, cu entităţile care, aşa cum am văzut, exercită din alte lumi în corpul fizic funcţiile pe care în timpul zilei le exercită corpul astral şi Eul. Consecinţa este faptul că, pe parcursul vieţii, din cauza unui asemenea corp infestat de minciuni, din entităţile care coboară în om în timpul nopţii se desprind nişte părţi. Avem aici din nou de-a face cu procese de desprindere. Acestea duc la faptul că, atunci când omul moare, corpul său fizic nu merge numai pe acele căi pe care le-ar urma prin cursul normal al evoluţiei, ci în urma lui rămân anumite entităţi, care, ca să spunem aşa, prin efectul minciunii şi al calomniei, au fost produse în corpul fizic şi sunt deprinse din lumea spirituală. Asemenea entităţi desprinse pe această cale zumzăie acum primprejur şi în lumea noastră. Ele aparţin acelei clase de entităţi pe care le numim „fantome”. În ele avem o anumită grupă de entităţi elementare care sunt înrudite cu corpul nostru fizic, invizibile în primă instanţă pentru ochii fizici, care se înmulțesc prin minciuni şi calomnii. Într-adevăr, minciunile şi calomniile fac ca globul nostru pământesc să fie populat de asemenea fantome. Pe această cale facem cunoştinţă cu o nouă categorie de fiinţe elementare.

Dar nu numai minciunile şi calomniile care sunt prezente în suflet, ci şi alte elemente ale vieţii sufleteşti îşi exercită influenţa asupra corporalităţii umane. Minciunile şi calomniile sunt elemente care acţionează asupra corpului fizic în aşa fel încât îl fac să desprindă fantome. Există şi alte elemente, care acţionează într-un mod asemănător asupra corpului eteric. Să nu vă surprindă asemenea fenomene ale vieţii sufleteşti; trebuie să puteţi sesiza cu tot calmul ceea ce se petrece în viaţa sufletească. Asemenea lucruri, care au un efect dăunător asupra corpului eteric, sunt, de exemplu, nişte legi proaste sau

nişte instituţii sociale necorespunzătoare din cadrul unei anumite comunităţi. Tot ceea ce duce la disensiuni, tot ceea ce se manifestă, în principiu, ca proastă funcţionare a relaţiilor interumane acţionează, pe baza dispoziţiei care ia naştere prin convieţuirea oamenilor, în aşa fel încât efectul lor se propagă până în corpul eteric. Şi ceea ce se acumulează în corpul eteric prin efectul unor asemenea realităţi sufleteşti duce, la rândul său, la desprinderea unor entităţi care intervin din punct de vedere spiritual, entităţi care se găsesc şi în ambianţa noastră. Le numim „spectre”*, în germană le-am putea spune stafii**. Noi vedem apărând, la rândul lor, aceste entităţi, desprinse din viaţa oamenilor, care sunt prezente în lumea eterică, în lumea vieţii. Astfel, un om poate umbla printre noi şi, pentru cel care este capabil să recunoască pe cale spirituală aceste lucruri, corpul fizic al omului respectiv să fie ticsit cu fantome, iar corpul său eteric să fie ticsit cu spectre sau stafii; şi toate acestea zboară, de regulă, în toate părţile şi populează lumea după moartea omului sau la puţin timp după aceea.

* În germană, în text, *Spekten* (n. tr.)

** În germană, în text, *Gespenster*; *Gespenst* = fantomă, spectru, stafie, strigoi, nălucă, fără diferențierile pe care le face ştiința spiritului (*n. tr.*).

Astfel, vedem în ce mod subtil se propagă evenimentele spirituale ale vieţii noastre, cum sunt minciunile, calomniile, instituţiile sociale proaste, şi cum îşi instalează din punct de vedere spiritual printre noi, aici, pe globul nostru pământesc, creaturile lor. Vă puteţi imagina, de asemenea, că, dacă în viaţa normală a omului din timpul zilei corpul fizic, corpul eteric, corpul astral şi Eul sunt unite şi corpul fizic şi corpul eteric trebuie să lase să pătrundă în ele şi alte ființe sau să lase se se facă ceva cu ele, atunci nici corpul astral şi Eul nu se află în starea lor normală pentru ciclul actual de evoluţie. Fireşte, în comparaţie cu corpul fizic şi cu corpul eteric, ele sunt într-o situaţie puţin diferită. În timp ce omul doarme, corpul fizic şi corpul eteric au aceeaşi conştienţă pe care o au plantele. În schimb, plantele îşi au Eul lor sus, în Devachan. Tocmai de aceea de corpul fizic şi de corpul eteric al omul care doarme trebuie să aibă grijă nişte entităţi care îşi desfăşoară conştienţa lor în Devahan. Corpul astral şi Eul omului sunt cu o lume mai sus; dar omul care doarme are şi o stare de somn fără vise, ca plantele. Faptul că plantele au numai corp fizic şi corp eteric şi că omul când doarme mai are şi corp astral şi Eu nu reprezintă, în ceea ce priveşte natura de plantă, nicio deosebire. Ce-i drept, omul este ridicat în lumea spirituală, în lumea astrală; dar el nu este, totuşi, ridicat atât de sus cu Eul său încât să nu se poată spune, pe drept cuvânt, că doarme. Consecinţa este faptul că şi în corpul astral al omului care doarme trebuie să pătrundă nişte entităţi. Şi aşa se şi întâmplă: în corpul astral al omului pătrund neîncetat influenţe din lumea devachanică. Nu e nevoie ca aceste influenţe să fie anormale, pot fi nişte influenţe care să provină din ceea ce putem numi Eul superior al omului.

Căci omul urcă, desigur, încetul cu încetul, în lumea devachanică, pe măsură ce se îndreaptă tot mai mult spre spiritualizarea sa; şi ceea ce se pregăteşte aici îl influenţează deja astăzi în timpul stării de somn.

Dar nu există numai aceste influenţe normale. S-ar întâmpla aşa dacă oamenii s-ar înțelege între ei, dacă ar percepe ce înseamnă aprecierea şi recunoaşterea valorii pe care o are libertatea sufletului celuilalt. Dar omenirea actuală este încă foarte departe de această înţelegere. Gândiţi-vă că sufletul actual vrea, în cea mai mare parte, să domine sufletul semenului său, el nu poate suferi când celălalt suflet gândeşte altceva sau iubeşte altceva, un suflet vrea să-l domine pe celălalt şi vrea să acţioneze asupra lui. În tot ceea ce acţionează de la suflet la suflet în lumea noastră, de la sentinţa nedreaptă pe care o dă cineva până la toate acele mijloace de influenţare pe care le folosesc oamenii pentru a domina sufletele, în tot ceea ce nu acţionează în aşa fel încât sufletul liber să stea în faţa altui suflet liber, ci acţionează, fie şi numai în cea mai infimă măsură, folosind mijloace coercitive de convingere, mijloace coercitive de persuasiune, acolo unde nu sunt trezite numai nişte lucruri care dormitează în celălalt suflet, peste tot în acest caz de la un suflet uman la alt suflet uman acţionează nişte forţe care, la rândul lor, influențează aceste suflete în aşa fel încât influenţele se exprimă în timpul nopţii în corpul astral. În corpul astral apar nişte intruziuni, şi prin aceasta sunt desprinse din alte lumi nişte entităţi care zumzăie acum, la rândul lor, ca spirite elementare, în lumea noastră. Aceste entităţi aparţin clasei „demonilor”. Ele sunt prezente în lumea noastră numai prin faptul că în această lume se practică în cele mai diferite moduri intoleranţa în gândire, siluirea gândirii. Ceata acestor demoni a intrat pe această cale în lumea noastră.

Astfel, noi am făcut astăzi cunoştinţă cu nişte entităţi care sunt prezente, care sunt tot atât de reale ca şi lucrurile pe care le percepem cu simţurile fizice, şi care îşi manifestă foarte clar efectele în viaţa omului. Cu totul altfel ar progresa omenirea dacă oamenii nu ar fi produs, de exemplu, prin intoleranţă, aceşti demoni, care străbat lumea noastră şi exercită influenţe permanente asupra oamenilor. Acestea sunt totodată spiritele prejudecăţilor. Astfel, înțelegem viaţa cu subtilităţile ei prin faptul că facem cunoştinţă cu această împletire dintre lumea spirituală în sens superior şi lumea noastră umană. Cum spuneam, toate aceste entităţi sunt prezente, şi ele zboară prin lumea în care trăim.

Să ne amintim de un alt aspect, pe care l-am menţionat deja. Am atras atenţia asupra faptului că la oamenii din ultima treime a erei atlanteene, la oamenii care au trăit înainte de potopul atlanteean, raportul dintre corpul eteric uman şi corpul fizic era cu totul diferit faţă de epocile precedente. Astăzi, capul uman are astfel de proporţii încât, în esenţă, partea fizică şi partea eterică a acestuia coincid. În vechea Atlantidă, lucrurile stăteau altfel. Aici vedem ieşind în afară partea eterică a capului, mai ales în regiunea frunţii. Noi avem un punct central în corpul

eteric şi în corpul fizic al capului, aproximativ între sprâncene. În ultima treime a erei atlanteene, aceste două puncte au ajuns să coincidă, şi coincid şi astăzi. Prin aceasta, omul a ajuns să fie în stare să-şi spună „eu", şi să se simtă om independent. Aşadar, corpul eteric al capului şi corpul fizic al capului au coincis. Acest lucru s-a întâmplat pentru ca omul să poată deveni fiinţa senzorială care este în cadrul lumii noastre fizice, pentru ca el să-şi poată îmbogăți lumea interioară pe baza impresiilor primite prin intermediul simţurilor fizice, prin miros, gust, văz, şi aşa mai departe. Toate acestea sunt integrate interiorului său, pentru ca el să le aibă şi să le poată folosi pentru evoluţia în continuare a întregului Cosmos. Această cucerire nu ar fi putut fi realizată pe nicio altă cale. De aceea, am spus mereu că nu trebuie să înțelegem ştiinţa spiritului în sens ascetic, ca pe o fugă din lumea fizică, ci că omul ia cu sine din lumea fizică tot ceea ce se petrece în această lume fizică, şi că aceste lucruri s-ar pierde pentru lumea spirituală dacă nu ar fi acumulate aici.

Dar omul se apropie tot mai mult de o stare nouă. În era postatlanteeană am parcurs diferite epoci de cultură: epoca protohindusă, epoca protopersană, apoi epoca pe care am desemnat-o drept epoca asiro-babiloniană-egipto-chaldeeană, pe urmă epoca greco-latină, şi acum ne aflăm în epoca a cincea de cultură a erei postatlanteene. Epoca noastră va fi înlocuită de o a şasea şi de o a şaptea epocă de cultură. În timp ce, pe parcursul acestui interval de timp până în epoca noastră, structura interioară formată din corpul eteric şi corpul fizic s-a consolidat tot mai mult, a devenit tot mai puternică şi mai unită din punct de vedere interior, pe om îl întâmpină din viitor o perioadă în care corpul eteric se va disloca treptat şi va deveni independent. Se parcurge drumul înapoi. Astăzi există oameni care au corpuri eterice mult rnai dislocate decât ceilalţi. Această dislocare a corpului eteric este benefică pentru om dacă, pe parcursul diferitelor încarnări din timpul acelor epoci de cultură despre care am vorbit, el a preluat în sine atât de multe lucruri încât corpul eteric, când se detaşează din nou, va duce cu sine roade adevărate din lumea pământească fizic-sensibilă, roade ce pot fi integrate corpului eteric, care devine tot mai independent. Cu cât sunt mai spirituale reprezentările pe care şi le face omul aici, în cadrul lumii fizice, cu atât mai multe lucruri ia el cu sine în corpul său eteric. Tot ceea ce asimilează omul în existenţa pământească actuală ca reprezentări utilitariste, ca reprezentări mecanice, industriale, care slujesc numai nevoilor naturale exterioare, numai vieţii exterioare, nu este potrivit pentru a fi integrat corpului eteric.

Dar tot ceea ce asimilează el ca reprezentări din domeniul artistic, din domeniul frumosului şi din domeniul religios – şi totul poate fi cufundat în sfera înțelepciunii, artei şi religiei –, toate acestea conferă corpului eteric facultatea şi posibilitatea de a fi organizat în mod independent. Și tocmai pentru că trebuie să avem în vedere acest lucru s-a subliniat atât

de des aici că, în mod incontestabil, concepţia spiritual-ştiinţifică despre lume trebuie să-şi transmită efectele şi impulsurile în viaţa practică, şi că ştiinţa spiritului nu are voie să rămână doar un subiect de conversaţie pentru întâlniri intime la o ceaşcă de ceai sau o preocupare spirituală care iese din cadrul vieţii obişnuite, ci ea trebuie să pătrundă în întreaga viaţă a civilizaţiei şi culturii noastre. Dacă vrem să intuim ideile spiritual-ştiinţifice, trebuie să înţelegem în acelaşi timp că tot ceea ce ne umple timpul trebuie să fie pătruns de principii spirituale. Unele spirite, cum a fost *Richard Wagner*, au presimţit o asemenea pătrundere cu principii spirituale. Oamenii vor înțelege cândva că vor putea să construiască o gară în aşa fel încât ea să emane şi înțelepciune, ca un templu, numai dacă această clădire va fi cu adevărat adecvată din punct de vedere expresiv activităţilor care au loc în ea. În acest sens mai sunt încă foarte multe de făcut. Aceste impulsuri trebuie să acționeze, şi ele vor acționa dacă ideea spiritual-ştiinţifică va fi înţeleasă bine. Îmi amintesc şi astăzi în mod viu cum, în urmă cu aproximativ douăzeci şi cinci de ani, într-un discurs prezentat cu ocazia instalării în funcția de rector, un arhitect de seamă [Nota 1] a vorbit despre stilul în arhitectură şi a rostit fraza minunată: Stilurile arhitecturale nu sunt inventate, ele răsar din viața spirituală! El a arătat, totodată, de ce epoca noastră, când construieşte ceva, face aceasta pe baza unor stiluri arhitecturale vechi, şi nu este capabilă să găsească un stil arhitectural nou, pentru că nu are nicio viață spirituală interioară. Când lumea va da naştere din nou unei vieți spirituale, toate acestea vor fi posibile. Atunci veți simți că din tot ceea ce ne priveşte ne întâmpină luminând sufletul uman, aşa cum într-un oraş medieval în orice zăvor, în orice cheie, se exprima spiritul. Teosofia va fi înțeleasă abia atunci când ea ne va întâmpina peste tot în acest fel, cristalizată în formele ei. Dar atunci un om va trăi împreună cu ceilalți ca un spirit împreună cu un alt spirit. Atunci îşi pregăteşte omul tot ce ia cu sine când se întoarce în lumea spirituală, când corpul său eteric devine independent. Aşa trebuie să intre oamenii în lumea spirituală, dacă vrem ca evoluția să meargă mai departe.

Nimic nu simbolizează mai frumos pătrunderea Eurilor cu spirit decât relatarea miracolului Rusaliilor. În mod profetic ni se zugrăveşte aici, dacă reflectați asupra evenimentului, acea revărsare şi pătrundere a lumii cu viață spirituală prin coborârea „limbilor de foc” [Nota 2]. Totul trebuie să fie reînviat în sens spiritual. Relația abstractă, noțional-rațională, pe care o are omul cu sărbătoarea în fața căreia ne aflăm trebuie să devină din nou o relație concretă, trebuie să devină din nou o relație vie. Să încercăm să ne consacrăm unor astfel de gânduri cum sunt cele care au putut lua naştere pe baza expunerii de astăzi, tocmai în perioada pe care o numim a Rusaliilor. O asemenea sărbătoare, instaurată pe baze spirituale, va deveni din nou ceva viu, când corpul eteric al omului va fi matur pentru creația spirituală. Dar, dacă omul nu primeşte în sine spiritul Rusaliilor, corpul eteric iese din corpul fizic şi nu e suficient de puternic pentru a învinge acele lumi de spectre, de fantome şi demoni, pe care lumea le creează.

VI. SPIRITE ELEMENTARE ALE NAŞTERII ŞI ALE MORŢII

Dornach, 6 octombrie 1917 (GA 177)

În consideraţiile anterioare spuneam că, începând din epoca noastră, omenirea trebuie să cunoască anumite adevăruri despre substraturile spirituale ale lumii exterioare. Dacă oamenii nu vor consimţi să primească de bună voie aceste adevăruri, ei vor fi constrânşi, în decursul timpului, tocmai de puterea unor evenimente zguduitoare, să le cunoască din aceste evenimente.

Ei bine, poate lua naştere întrebarea: Oare de ce trebuie să se cunoască, doar în prezent, asemenea adevăruri în parte zguduitoare, când ştim că ele au existat din vremuri vechi şi omenirea, în cercurile ei mai largi, a fost ferită să le primească? – Multe asemenea adevăruri erau păzite cu grijă în cadrul Misteriilor, în felul care vă este cunoscut, căci oamenii, în cea mai mare parte, nu puteau accepta caracterul zguduitor al acestor adevăruri. Noi am spus adesea: Teama în faţa marilor adevăruri îi opreşte astăzi pe oameni să le primească. Cei care au în prezent această teamă – şi sunt foarte numeroşi – ar putea, desigur, întreba: Oare de ce nu se poate ca omenirea să rămână în continuare într-un fel de stare de somn faţă de aceste adevăruri? Oare de ce omenirea, care a devenit în ultimul timp atât de nervoasă, trebuie să fie expusă marilor adevăruri zguduitoare?

Ne vom ocupa de aceasta, ne vom îndrepta atenţia mai întâi asupra întrebării cum se face că omenirea este tratată astăzi din cadrul lumii spirituale oarecum altfel decât s-a întâmplat din cursul erei postatlanteene până în prezent.

În consideraţiile precedente am discutat despre domeniul de graniţă, despre acea lume spirituală care se învecinează cu lumea noastră fizic-sensibilă. Această lume spirituală este, în principal, acea lume a cărei cunoaştere trebuie să fie realizată de omenire în viitorul cel mai apropiat. Îndată ce păşim în domeniul unei lumi spirituale lucrurile arată altfel decât aici, în lumea fizic-sensibilă. Facem cunoştinţă cu anumite entităţi, înainte de toate, cu nişte entităţi a căror contemplare îi este refuzată omenirii slabe, contemplare care poate fi comunicată sub formă de cunoştinţe, de noţiuni. Oare de ce privirea oamenilor din era postatlanteeană a fost ferită de vederea acestei lumi învecinate?

Motivul este faptul că deja în acest ţinut de graniţă, dincolo de care se află entităţi spirituale superioare, se găsesc fiinţe pe care până acum omul avea voie să le cunoască numai în anumite condiţii, fiinţe care au o misiune precisă în ansamblul Universului, care au de îndeplinit mai ales o misiune în evoluţia omului. Există aici cele mai diferite entităţi de graniţă.

Vreau să vă vorbesc astăzi despre o categorie de asemenea entităţi, şi anume, despre acea categorie care îşi are, în contextul Universului, misiunea ei la naşterea şi la moartea omului. Dar nu trebuie să credem că naşterea şi moartea omului sunt aşa cum se prezintă ele observaţiei sensibil-exterioare. Când omul păşeşte din lumea spirituală în această lume fizică şi când el iese din nou din această lume fizică şi intră în lumea spirituală, la aceste procese participă nişte entităţi spirituale. Să le numim astăzi, pentru a le da un nume, spirite elementare ale naşterii şi ale morţii. Putem spune că acele personalităţi care erau iniţiate până acum în cadrul Misteriilor au considerat că cea mai grea sarcină a lor era aceea de a nu discuta în cercuri mai largi de oameni tocmai despre aceste fiinţe elementare ale naşterii şi ale morţii. Căci, dacă vorbim despre ele, despre modul în care trăiesc aceste spirite elementare ale naşterii şi ale morții, abordăm un domeniu care i s-ar părea omului, aşa cum s-a dezvoltat el din punct de vedere spiritual-sufletesc în era postatlanteeană, un fel de jar. Am putea apela şi la o altă comparație. Când omul face cunoştinlă mai exact, în deplină conştiență, cu aceste spirite elementare ale naşterii şi ale morții, el face cunoştință, propriu-zis, cu nişte forțe care sunt ostile vieții pe planul fizic. Pentru un suflet care simte normal, acest fapt trebuie să fie un adevăr zguduitor, şi anume că entităţile divin-spirituale care călăuzesc destinele Universului, pentru a face ca în lumea fizică să apară naşterea şi moartea omului, trebuie să se slujească de asemenea entități care sunt ostile față de tot ceea ce caută şi doreşte omul aici, pe planul fizic, ca bunăstare, ca prosperitate a sa. Dacă s-ar întâmpla ceea ce îi place omului: să-i meargă bine aici, pe planul fizic, să se trezească sănătos şi să doarmă sănătos, să-şi poată îndeplini munca sănătos, ar exista numai ființe care ar conduce această desfăşurare comodă a vieții, şi atunci naşterea şi moartea nu ar mai putea avea loc. Pentru ca naşterea şi moartea să poată avea loc, zeii au nevoie de entități care, prin întreaga lor mentalitate şi prin întreaga lor înţelegere a lumii, au un imbold de a distruge, de a pustii ceea ce produce omul aici, pe planul fizic, pentru bunăstarea sa.

Trebuie să facem cunoştință cu ideea că lumea nu este organizată aşa cum i-ar plăcea omului, că în lume există ceea ce în Misteriile egiptene se numea legea necesității imuabile. De această necesitate imuabilă ține faptul că zeii se slujesc de nişte entități care sunt ostile mersului lumii fizice, ca să poată avea loc naşterea şi moartea omului. Aici ne îndreptăm privirea spre o lume care se învecinează imediat cu a noastră, care are de-a face zi de zi, oră de oră, cu lumea noastră, căci pe Pământ

se petrec zi de zi, oră de oră procesele naşterii şi ale morţii. În momentul în care omul păşeşte pragul spre această lume, el ajunge într-o lume plină de mobilitate, într-o lume de fiinţe care, prin comportamentul lor, prin dorinţele lor şi prin concepţia lor despre lume, acţionează distrugător asupra vieţii fizice obişnuite a omului. Dacă oamenii ar fi cunoscut până acum, în cercurile cele mai largi, faptul că există asemenea entităţi, dacă li s-ar fi prezentat noţiuni despre asemenea entităţi, s-ar fi întâmplat, cu siguranţă cele ce urmează. Oamenii, care nu o scot nicidecum la capăt cu instinctele şi pornirile lor, cu patimile lor, dacă ar fi ştiut: În jurul nostru se află în permanenţă aceste entităţi distrugătoare, s-ar fi slujit de forţele acestor entităţi; ei nu s-ar fi slujit de aceste forţe ca zeii, pentru a putea face să aibă loc naşterea şi moartea, ci s-ar fi slujit de ele în cadrul vieţii fizice. Dacă oamenii ar fi avut chef să acţioneze distrugător asupra unui ţinut sau altul, li s-ar fi oferit din plin ocazia de a face din aceste entităţi slujitorii lor. Căci un om poate face uşor din aceste entităţi slujitorii săi. Pentru ca viaţa obişnuită să fie ferită de fiinţele distrugătoare ale spiritelor elementare ale naşterii şi ale morţii s-a păstrat tăcerea asupra existenţei acestor entităţi.

Ei bine, se pune întrebarea: Oare nu ar trebui să se păstreze tăcerea şi de acum înainte? – Nu se poate, din anumite motive, nu se poate. Nu se poate, dintr-un motiv care are legătură cu o lege cosmică esenţială, importantă. Vă pot explica această lege mai bine prin forma ei concretă de apariţie în epoca noastră şi în viitorul apropiat decât printr-o formulă generală. Dumneavoastră ştiţi că, nu de prea multă vreme, în evoluţia omenirii au pătruns din ce în ce mai mult nişte impulsuri ale civilizaţiei şi culturii care nu existau înainte, dar care sunt caracteristice pentru civilizaţia şi cultura prezentului. Încercaţi să vă transpuneţi în gând în vremuri care au existat cu puţin timp în urma noastră. Veţi ajunge la nişte timpuri în care încă nu călătorea niciun fel de locomotivă cu aburi, la nişte timpuri în care omul încă nu se folosea de electricitate, ca în zilele noastre, la nişte timpuri în care cel mult un gânditor ca Leonardo da Vinci [Nota 1] şi-a făcut, în minte şi prin experiment, reprezentări despre cum s-ar putea zbura în aer cu ajutorul unor instrumente făcute de mâna omului. Toate acestea au fost realizate într-un timp relativ scurt. Imaginaţi-vă ce multe depind astăzi de folosirea forţei aburului, de folosirea electricităţii, de folosirea acelei repartizări a densităţii atmosferice care a dus la navigaţia aeriană, sau la acea statică pe care se bazează aviaţia. Gândiţi-vă la tot ceea ce a pătruns în evolulia omenirii în ultima vreme. Gândiţi-vă la forţe atât de distrugătoare cum este dinamita, şi aşa mai departe, şi vă veţi putea imagina uşor rapiditatea cu care s-au petrecut toate acestea, astfel încât în viitor omenirea va tinde şi spre alte lucruri nemaipomenite în această direcţie. Vă veţi putea face uşor o imagine despre faptul că idealul omenirii pentru viitorul apropiat nu este să apară tot mai multe personalităţi ca Goethe, ci, dimpotrivă, să apară nişte Edisoni. Acesta este, cu siguranţă, idealul omenirii actuale.

Ei bine, omul actual crede, firește, că toate acestea – telegraf, telefon, folosirea forței aburului şi aşa mai departe – s-au realizat fără participarea unor entități spirituale. Dar lucrurile nu stau în acest fel. Progresul civilizației şi culturii omenirii, chiar dacă omul nu ştie nimic despre aceasta, are loc şi cu participarea unor spirite elementare. Şi nu numai ceea ce a emanat omul – aşa cum îşi reprezintă omenirea materialistă modernă –, nu numai ceea ce a emanat omul ca gând din creierul său l-a făcut să construiască telefonul şi telegraful, să conducă maşini cu aburi pe întinsul Pământului şi peste ogoare; tot ceea ce face omul în acest fel se află sub influența unor entități spirituale elementare. Ele colaborează şi ajută peste tot. Pe acest tărâm, omul nu face lucrurile singur, ci este condus. În laboratoare, în ateliere, mai ales peste tot acolo unde domneşte spiritul inventiv, inspiratorii sunt anumite entități spirituale elementare.

Acele spirite elementare care dau impulsurile civilizaliei şi culturii noastre începând cu secolul al XVIII-lea sunt de acelaşi gen ca spiritele elementare de care se slujesc zeii pentru a face să apară naşterea şi moartea. Aceasta este una dintre tainele cu care omul trebuie să facă în prezent cunoştință. Şi legea istoriei universale, aşa cum am numit-o, constă în faptul că evoluția se petrece în aşa fel încât întotdeauna pe un anumit tărâm la început se slujesc zeii de nişte entităţi spirituale elementare, iar după aceea vin oamenii înşişi şi se slujesc de aceste entități spirituale elementare. Aşadar, pe când în nişte vremuri mai vechi spiritele elementare ale naşterii şi ale morții erau, în esență, slujitori ai conducătorilor divin-spirituali ai lumii, începând cu epoca noastră – de puțină vreme lucrurile se desfăşoară în acest sens –, aceste spirite elementare ale naşterii şi ale morţii vor deveni slujitorii tehnicii, industriei, ai oamenilor care fac comerț. Este important să lăsăm ca acest adevăr zuguduitor să acționeze asupra sufletului nostru cu toată tăria şi intensitatea.

Începând cu epoca a cincea de cultură postatlanteeană, în care ne aflăm acum, intervine ceva asemănător unei situații asupra căruia am atras adesea atenția, care s-a desfăşurat în timpul erei atlanteene; numai că atunci s-a întâmplat în timpul celei de-a patra epoci de cultură atlanteene. În era atlanteeană, ființele divin-spirituale care călăuzeau evoluția omenirii s-au slujit, până în epoca a patra de cultură, de anumite ființe elementare. Ele trebuiau să se slujească de aceste ființe elementare pentru că atunci de Pământ trebuia să fie adus mai aproape ceva. Amintiți-vă de unele descrieri pe care le-am prezentat cu privire la era atlanteeană [Nota 2], în care am arătat că atunci omul încă era mobil în întreaga lui ființă materială, că el putea avea cu sufletul mare sau putea rămâne un pitic, că exteriorul se orienta după ființa sufletească. Amintiți-vă de toate acestea. În timp ce astăzi serviciul pe care îl fac anumite ființe elementare ființelor divin-spirituale în legătură cu naşterea şi moartea este vizibil spre exterior, odinioară se întâmpla ca ele să-i slujească pe zei intervenind în viața umană, când exteriorul se

modela conform cu interiorul. Când era atlanteeană a intrat în epoca a patra de cultură, oamenii au devenit oarecum stăpâni peste aceste entități elementare care înainte erau folosite de zei pentru creştere şi pentru modelarea fizionomiei omului. Oamenii au devenit stăpâni peste anumite forțe ale zeilor, şi s-au slujit de aceste forțe. Consecința a fost faptul că, începând cu o anumită perioadă – pe la mijlocul erei atlanteene –, omul putea face rău prin aceasta semenilor săi: el îi putea face să rămână pitici sau să devină uriaşi, putea face ca organismul fizic să se dezvolte în aşa fel încât omul respectiv să devină deştept sau idiot. La mijlocul erei atlanteene a apărut ceva care constituia în mâinile oamenilor o putere teribilă. Şi dumneavoastră ştiți că am atras atenția asupra faptului că taina aceasta nu era păzită. Dar nu înseamnă că taina aceasta nu era păzită din cauza unei ticăloşii, ci tocmai din cauză că, în conformitate cu o anumită lege a istoriei universale, ceea ce era înainte activitate ce le revenea numai zeilor trebuia să devină activitate a omului. Dar toate acestea au dus la acea mare nenorocire care a făcut necesar ca pe parcursul ultimelor patru, respectiv trei epoci de cultură ale erei atlanteene întreaga civilizație şi cultură să meargă spre declin. Astfel din Atlantida a fost salvată civilizația şi cultura noastră, a fost transportată aici, aşa cum am arătat adesea. Se ajunsese la toate brutalitățile posibile. Şi nu e nevoie decât să vă amintiți situația care a apărut în era atlanteeană şi care a fost descrisă adesea aici.

Într-un mod asemănător, serviciul zeilor va fi transmis omenirii, începând din epoca noastră, epoca a cincea de cultură, pentru ultimele trei, respectiv două epoci ale culturii postatlanteene a celei de-a cincea perioade de evoluție a Pământului. Noi ne aflăm abia la începutul acelei activități a tehnicii, a industriei, a comețului în care spiritele elementare ale naşterii şi ale morții intervin cu acțiunea lor. Această intervenție va deveni tot mai puternică, va deveni tot mai radicală. Omenirea nu trebuie ferită de aceste lucruri, căci civilizația şi cultura trebuie să progreseze. Iar civilizația şi cultura epocii noastre şi a viitorului trebuie să fie de aşa natură încât spiritele elementare, care până la un moment dat au acționat sub conducerea zeilor numai asupra naşterii şi pieirii fizice a omului, să acționeze acum în cadrul tehnicii, industriei, comerțului, şi aşa mai departe, cu aceleaşi forțe cu care acționează asupra naşterii şi morții. Dar de acest lucru este legat ceva absolut precis determinat.

Eu v-am spus că aceste spirite elementare sunt spirite care, de fapt, sunt ostile bunăstării omenirii; ele sunt înclinate spre distrugere. Aşadar, dacă vrem să înlelegem situajia în sens just, să nu ne lăsăm pradă niciunei amăgiri în legătură cu faptul important, decisiv, despre care e vorba aici. Civilizația şi cultura trebuie să progreseze, în sens tehnic, industrial şi comercial. Dar civilizația şi cultura care progresează în acest fel nu pot sluji, conform naturii lor, bunăsătrii omului pe plan fizic, ci ele pot conține în sine, conform naturii lor, numai ceva care distruge această bunăstare.

Un asemenea adevăr este incomod pentru cei care nu obosesc să înşire fraze pompoase, când e vorba de marile, impunătoarele progrese ale civilizației şi culturii, pentru că ei sunt adepți ai abstractismului şi nu ştiu nimic despre mersul ascendent şi descendent al evoluției omenirii. Aşa cum ceea ce v-am prezentat referitor la era atlanteeană a dus la prăbuşirea ei, tot astfel, ceea ce se inaugurează acum drept civilizație şi cultură comercială, tehnică, industrială conține elementele care duc la prăbuşirea celei de-a cincea perioade a evoluției Pământului. Şi numai cel care vede clar, numai cel care vede lucrurile aşa cum sunt îşi mărturiseşte: Prin aceasta, noi începem să lucrăm la ceea ce trebuie să provoace catastrofa.

Aceasta înseamnă a ne transpune în necesitățile imuabile. Comoditatea umană ar putea spune: Aşadar, eu nu mai călătoresc cu trenul – s-ar putea merge, eventual, şi mai departe, deşi membrii Societății antroposofice nu vor ajunge atât de departe, încât oamenii să nu se mai urce în tren etc. Dar toate acestea ar fi o absurditate, ar fi pură absurditate. Căci nu se pune problema să evităm ceva, ci să dobândim claritate, înțelegere, în privința necesităților imuabile ale mersului omenirii. Civilizația şi cultura nu pot merge numai în linie ascendentă, ci în valuri suitoare şi coborâtoare.

Dar poate interveni altceva, un lucru despre care, fireşte, omenirea prezentului nu vrea să ştie prea multe, dar care constă într-un fapt cu care omenirea prezentului trebuie să se familiarizeze. În inimile umane trebuie să pătrundă înțelegerea, contemplarea clară a ceea ce este necesar. Dar, pentru aceasta, multe lucruri, dispoziția inimii, concepția despre lume a sufletelor, trebuie să se schimbe în mod esențial. Omenirea va trebui să se pătrundă cu nişte impulsuri interioare pe care astăzi oamenii încă preferă să le respingă, vor să le alunge dintr-o viață tihnită. Putem prezenta multe asemenea noțiuni, asemenea impulsuri interioare, pe care oamenii vor să le alunge dintr-o viață tihnită. Permiteți-mi să dau numai un exemplu în acest sens.

Omul prezentului, când vrea să fie, într-adevăr, un om bun, un om care nu vrea nimic pentru sine, ci vrea să fie altruist cu alții, aspiră, bineînțeles, să dezvolte anumite virtuţi. Acestea sunt necesități imuabile. Bineînțeles, nu vreau să spun ceva împotriva aspirației de a dezvolta virtute, dar oamenii nu aspiră numai spre virtute. A aspira spre virtute este, desigur, foarte bine şi frumos; dar oamenii nu aspiră numai spre virtute, şi în prezent situația este de aşa natură încât aspirația propriu-zisă spre virtute le este oamenilor destul de indiferentă, dacă pătrundem în substraturile mai adânci, în substraturile subconştiente ale sufletului. Pentru oameni, mult mai important este sentimentul de a fi virtuos, de a fi instalat bine în dispoziţia: Eu sunt un om altruist, tot ceea ce fac nu fac pentru mine! Sunt un om desăvârşit, binevoitor, sunt un om care nu crede în nicio autoritate. Fireşte, după aceea el aleargă după tot felul de autorități. Dar faptul că se simte atât de bine când se gândeşte că ar

avea o virtute sau alta este astăzi infinit mai important decât a avea cu adevărat acea virtute. Voluptatea de a se simți înzestrat cu virtute, acest lucru îi interesează pe oameni mult mai mult decât practicarea virtuții.

Această situație îi ține pe oameni la distanță de anumite taine, care au legătură cu virtuțile. În mod instinctiv, oamenii nu vor să ştie nimic despre aceste taine, mai ales atunci când se simt, pe baza acestei voluptăți pe care am descris-o adineaori, idealiştii prezentului. Astăzi se flutură tot felul de idealuri pe plan social. Se elaborează programe, şi aşa mai departe, se stabilesc principii sociale, se afirmă că trebuie să se tindă spre un lucru sau altul. Toate aceste lucruri spre care se tinde pot fi foarte frumoase. Dar nu am realizat nimic cu nişte idei abstracte frumoase. Oamenii trebuie să învețe să gândească pe baza realității. Şi putem arăta, şi în legătură cu virtuțile, ce înseamnă a gândi pe baza realității. Desăvârşire, bunăvoință, virtuți nobile, dreptate – toate acestea sunt bune şi frumoase pentru conviețuirea exterioară a oamenilor. Dar când un om spune: Noi aspirăm programatic spre un lucru desăvârşit sau altul, spre o direcție sau alta a bunăvoinţei, încercăm să realizăm o dreptate sau alta, de regulă, el afirmă acest lucru în legătură cu ideea că ceea ce afirmă este ceva absolut şi că ar putea fi realizat drept ceva absolut. Şi de ce oare nu ar fi foarte frumos – spune omul prezentului – să devenim desăvârşiți, tot mai desăvârşiți! – Ce ar putea fi mai ideal decât să ne facem un program cum să devenim tot mai desăvârşiți! Dar acest lucru nu se potriveşte cu legea realității. E foarte bine şi frumos să devenim tot mai desăvârşiți sau, cel puţin, să vrem să devenim, dar când tindem concret spre o anumită direcție a desăvârşirii, după câtva timp această aspirație spre desăvârşire se transformă şi devine realitate a nedesăvârşirii. Aspirația spre desăvârşire devine după câtva timp, printr-o transformare bruscă, slăbiciune. Bunăvoința se transformă după câtva timp într-o atitudine plină de prejudecăți. Puteți realiza orice dreptate vreţi, ea poate fi oricât de bună, dar pe parcursul timpului se transformă în nedreptate. Nu există nimic absolut în această lume. Aceasta este realitatea. Oamenii aspiră spre un lucru bun – prin mersul lumii, el devine un lucru rău. De aceea, oamenii trebuie să aspire mereu, să aspire sub forme mereu noi. Despre aceasta e vorba. În privința unei astfel de aspirații a oamenilor există o oscilație, o pendulare încoace şi încolo. Şi nimic nu este mai dăunător pentru omenire decât credința în nişte idealuri absolute, căci ele sunt în contradicție cu mersul real al evoluţiei lumilor.

Când vrem să explicăm un asemenea lucru e preferabil să nu încercăm să demonstrăm anumite noțiuni, ci doar să le ilustrăm în mod concret. Într-o anumită privință, putem ilustra în mod concret pe cale simbolică anumite noțiuni naturalist-ştiințifice, precum şi anumite noțiuni spirituale. Imaginați-vă: Avem un pendul fixat. Dacă acest pendul porneşte – bătând într-o direcție – şi dacă îl lăsăm apoi să cadă, el ajunge în poziţia de echilibru. El parcurge un anumit drum. De ce parcurge pendulul acest drum? Pentru că asupra sa acţionează forţa de

gravitaţie – aşa se spune. El cade, dar, după ce a ajuns jos nu rămâne în această poziţie. La cădere, el a primit o anumită inerţie; şi, tocmai în virtutea acestei inerţii, el bate în direcţia opusă. Apoi ajunge din nou în jos. Adică, în timp ce pendulul parcurge acest drum, el primeşte atâta forţă la cădere, încât, în virtutea acestei forţe, bate în cealaltă direcţie. Avem nevoie de o asemenea comparaţie pentru a ilustra ulterior un lucru sau altul. Am putea spune: O virtute oarecare – desăvârşire, bunăvoinţă – parcurge exact acest drum, dar bate apoi în cealaltă direcţie. Pe parcursul evoluţiei, desăvârşirea devine slăbiciune, bunăvoinţa devine iubire falsă plină de prejudecăţi, dreptatea devine nedreptate.

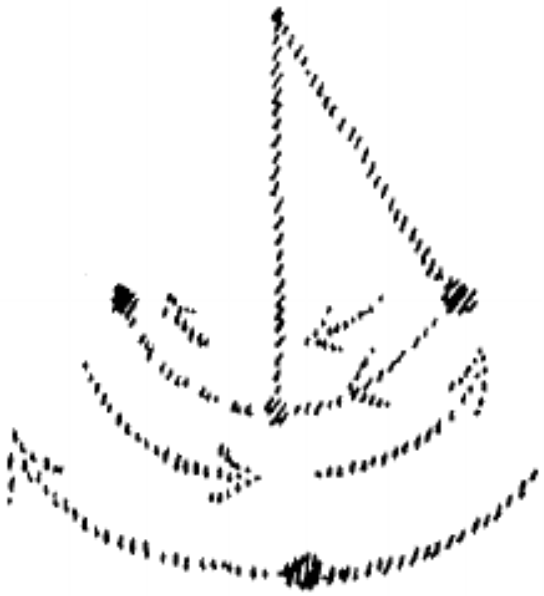

Omenirii nu-i place să i se comunice astăzi asemenea noţiuni. Căci, imaginaţi-vă ce s-ar întâmpla dacă aţi vrea să-i explicaţi filistinului cumsecade din zilele noastre, care şi-a fondat asociaţia bazându-se pe anumite idealuri: Cu ceea ce îți fixezi tu acum ca ideal, dacă îl integrezi mersului evoluţiei, după relativ puţin timp vei produce efectul exact opus – ei bine, acel om ar crede nu numai că nu sunteţi un idealist, ci că sunteţi un adevărat diavol. Oare cum s-ar putea ca aspiraţia spre desăvârşire să nu ducă tot mai departe spre desăvârşire şi dreptatea să nu rămână mai departe dreptate! Pentru omul actual e extraordinar de greu să pună în locul noţiunilor abstracte unilaterale noţiunile adecvate realităţii. Dar omenirea actuală trebuie să învețe să facă acest lucru, altfel ea nu va progresa. Şi astfel, ea trebuie să se familiarizeze, de asemenea, cu faptul că însăşi evoluţia civilizaţiei şi culturii face necesar, încetul cu încetul, să ne ocupăm de spiritele elementare ale naşterii şi ale morţii. Şi, odată cu aceasta, omenirea trebuie să facă astăzi cunoştinţă cu inserarea unui element distrugător în evoluţia omenirii.

În unele privinţe, la asemenea lucruri ajung în mod instinctiv şi nişte oameni care refuză să cunoască într-o măsură mai largă ştiinţa spiritului, singurul mijloc de a găsi poziţia justă faţă de aceste lucruri. Oare ce înseamnă, de fapt, ceea ce v-am spus acum? Fireşte, aceste spirite elementare ale naşterii şi ale morţii sunt trimişii lui Ahriman. În virtutea necesităţii imuabile a evoluţiei lumii, zeii trebuie să se slujească de trimişii lui Ahriman pentru a regla naşterea şi moartea. Ei nu permit, în ceea ce priveşte acţiunile *lor*, ca forţele acestor trimişi să intervină pe planul fizic. Dar în cadrul evoluţiei descendente a civilizaţiei şi culturii, începând cu perioada a cincea postatlanteeană, în evoluţia civilizaţiei şi culturii trebuie să pătrundă din nou acest element, ca să poată veni catastrofa. Omul însuşi trebuie să se ocupe de aceste forţe. Aşadar, e nevoie de trimişii lui Ahriman, e nevoie cu o necesitate imuabilă de aceşti trimişi, pentru a provoca acea distrugere care va deveni progresul civilizaţiei şi culturii următoare. Şi în faţa acestui adevăr nu ne ajută altceva decât faptul de a-l cunoaşte, de a-l pătrunde în mod clar. Vom vorbi în continuare despre acest lucru. Veți vedea că totul cere să luăm poziţia justă faţă de aceste adevăruri.

Unii oameni ajung în mod instinctiv, spun eu, la faptul că un asemenea lucru e necesar. De exemplu, la această opinie a ajuns în mod instinctiv o personalitate care a scris multe cărţi bune – fireşte, nu vreo carte care să sune în mod serios a ştiinţă a spiritului –, mă refer la *Richarda Huch* [Nota 3]. Şi este absolut remarcabilă datorită instinctului, nu datorită înțelegerii, ci datorită instinctului care domneşte aici, cartea recent apărută despre *Credinţa lui Luther*. Când citiți primele capitole al acestei cărți, găsiți în ea un strigăt ciudat – am putea spune –, strigătul care susține că omenirea ar trebui să facă din nou cunoştință cu un lucru pe care l-a pierdut, de fapt, din timpul lui Luther până la care mai ajunsese clarvederea atavică pe acest tărâm. Richarda Huch afirmă că lucrul cel mai necesar pentru omenirea actuală ar fi să-l cunoască pe diavol. Ea consideră că nu e atât de necesar să-l cunoştem pe Dumnezeu; mult mai necesar ar fi pentru omenirea actuală să-l cunoască pe diavol.

De ce e necesar acest lucru, fireşte, Richarda Huch nu ştie. Dar ea simte instinctiv că e necesar. De aceea apare în primele capitole ale acestei cărți acest strigăt imperios care afirmă că oamenii trebuie să-l cunoască în prezent pe diavol, strigăt care este simptomatic, foarte important pentru prezent. Gândiți-vă: oamenii îl vor cunoaşte din nou pe Dumnezeu numai dacă ştiu că diavolul umblă prin preajma lor. – Fireşte, asemenea oameni, care, totuşi, nu vor să se apropie de ştiința spiritului, găsesc întotdeauna motive să-şi ceară scuze pentru ce au afirmat. Richarda Huch simte că oamenii trebuie să facă din nou cunoştință cu diavolul; dar ea îşi cere imediat scuze pentru această afirmație, spunând că, totuşi, oamenii nu trebuie să-şi reprezinte că el s-ar plimba pe stradă cu coadă şi coarne. – El se plimbă deja prin preajmă! „Nu-l pot ei dibui pe drac, nici chiar de guler să-i înşface.” [Nota 4] Adeptul

abstractismului din zilele noastre simte nevoia să-şi ceară scuze când recunoaşte, chiar dacă în mod instinctiv, ce este în mod imperios necesar. Dar la baza acestui strigăt care afirmă că în prezent oamenii trebuie să-l cunoască pe diavol se află un instinct corect, just. Oamenii nu ar trebui să se implice orbeşte, dormind, într-o situație pe care le-o pretinde o necesitate imuabilă pentru viitorul apropiat: să aibă de-a face cu trimişii diavolului în laborator, în atelier, într-o bancă, peste tot. Oamenii trebuie să facă acest lucru pentru progresul civilizației şi culturii; dar ei trebuie să-l cunoască pe diavol, trebuie să ştie că în momentul în care, să spunem, deschid camerele blindate în forța cheii este implicată forţa diavolului. Acest lucru îl simte în mod instinctiv Richarda Huch. Oamenii trebuie să ştie acest lucru, pentru că numai cunoaşterea îi conduce în mod just spre viitor. Şi deja este extraordinar de important să se găsească oameni care să sublinieze în mod instinctiv necesitatea ca oamenii să nu treacă dormind pe lângă diavolul ce devine tot mai puternic.

Poate că este caracteristic şi următorul lucru, pe care îl spun numai în paranteză: În Paradis se afla şi o femeie care a introdus în mod instinctiv aici funcțiile diavolului. În cadrul civilizației şi culturii exterioare nu este un lucru de laudă pentru bărbați, după cum cred, faptul că ei resping în continuare această superstiție şi au lăsat-o deocamdată iarăşi în seama femeii, este poate caracteristic faptul că Richarda Huch, ca femeie, strigă după diavol, aşa cum odinioară Eva l-a lăsat pe diavol să intre în Paradis. Spun acest lucru, totuşi, numai în paranteză.

Dar diavolul este acea ființă care va fi şi trebuie să fie purtătorul civilizației şi culturii viitorului. Este un adevăr amar, dar un adevăr important. Acest adevăr are o strânsă legătură cu faptul că în acest proces de trecere a civilizației şi culturii spre viitor trebuie să se amestece nişte forțe distrugătoare. Dacă lucrurile nu vor fi conduse în mod înțelept, forțe distrugătoare trebuie să pătrundă în special – şi despre acest lucru voi vorbi mâine – în întregul învățământ, mai ales în educația copiilor. Dar aceste forțe distrugătoare se vor amesteca tot mai mult şi în întreaga conviețuire a oamenilor, din cauza civilizației şi culturii în ansamblul ei, a uzanțelor, a emoțiilor oamenilor, forțe care vor distruge tot mai mult mai ales relațiile dintre oameni.

Oamenii trebuie să tindă să realizeze cuvântul lui Christos: „Acolo unde sunt doi adunați în numele meu, eu sunt în mijlocul lor.” [Nota 5] Dar civilizația tehnică, civilizația comercială, nu adevereşte acest cuvânt, ci altul: Acolo unde doi sau mai mulți vor să se certe şi să se bată şi să se lupte în numele meu, eu sunt în mijlocul lor. – Şi acest lucru va pătrunde tot mai mult în viața socială a oamenilor. Dar această situație face ca astăzi să existe, în general, dificultatea de a introduce în sânul omenirii adevăruri care unesc.

Să ne clarificăm, în încheiere, cel puțin deocamdată – mâine şi poimâine vom vorbi mai departe despre aceste lucruri –, care este, în principiu, atitudinea sufletească a oamenilor în ceea ce priveşte acceptarea unor adevăruri. Omul nu acceptă astăzi cu plăcere nişte adevăruri, pentru că el nu crede că ar putea constitui adevăruri nişte lucruri care intervin în mod direct din lumea spirituală şi se apropie de oameni. Omul epocii prezente crede că adevărul poate fi numai ceva care creşte în mod absolut pe solul său. Când cineva are astăzi douăzeci de ani, el îşi are punctul său de vedere, el nu are nevoie să fie convins mai întâi de adevăr, nu are nevoie să i reveleze mai întâi adevărul, omul îşi are punctul său de vedere. Şi poate veni cineva care s-a luptat cu toată ardoarea să descopere adevărul – studentul de douăzeci şi patru de ani, care tocmai a absolvit universitatea şi poate că a audiat şi nişte pelegeri de filosofie, îşi are punctul său de vedere despre care discută apoi cu cel care s-a luptat să descopere adevărul. Astăzi, fiecare îşi are punctul său de vedere şi fiecare crede că şi pe solul necultivat creşte adevărul absolut, singurul cert. Oamenii nu sunt înclinați să primească nişte adevăruri, ci se numesc pe ei înşişi deținători ai adevărului. Aceasta este, desigur, caracteristica prezentului.

Richarda Huch a spus un cuvânt foarte frumos [Nota 5] despre acest lucru. Ea a atras atenția asupra faptului că astăzi concepția noastră despre lume – sau cum vrem s-o numim –, care se scaldă peste tot în şovinism, a fost precedată la europenii raționali de nietzscheanism, care era mai presus de orice patrie şi de orice şovinism. Oamenii au devenit adepți ai lui Nietzsche. Cât de mulți oameni au devenit adepți ai lui Nietzsche! Nietzsche a creat idealul „bestiei blonde”. Oamenii au înțeles puțin din acest ideal. Dar Richarda Huch spune: Orice om care nu are înclinația de a deveni un cobai respectabil şi-a închipuit că el însuşi ar fi „bestia blondă” în sensul lui Nietzsche. – Da, acesta este astăzi punctul de vedere al filistinului cumsecade. El nu are, într-adevăr, înclinația de a deveni un cobai respectabil, dar când undeva se va propune un ideal şi mai înalt, el reprezintă întruchiparea acelui ideal! El este întruchiparea acelui ideal pentru că simte aceasta, fără a face ceva, pentru că el nu se străduie să se dezvolte, pentru că el nu suportă *să devină* mai întâi ceva, pentru că el vrea doar să fie ceva. Dar acest lucru îi dezbină pe oameni şi îi transformă în atomi ai omenirii. Orice om îşi are punctul său de vedere. Nimeni nu îl mai înțelege pe celălalt.

Aici – tocmai în această dispoziție, în faptul că nimeni nu îl mai înțelege pe celălalt – vedeți urzirea forțelor distrugătoare în cadrul organizării sociale umane înseşi. Această dispoziție îi dezbină pe oameni. Diavolul era cel care i-a ispitit pe oameni, ca adepți ai lui Nietzsche, să fie ei înşişi nişte „bestii blonde”. Ei nu au devenit aşa ceva. Dar, chiar dacă oamenii nu au devenit „bestii blonde” în sensul lui Nietzsche, totuşi ceva din aceste impulsuri ale secolului al XIX-lea care acționează distrugător asupra conviețuirii sociale a pătruns în acest secol XX.

VII. ADEVĂRUL, FRUMOSUL ŞI BINELE ŞI FIINŢELE ELEMENTARE

Dornach, 16 decembrie 1922 (GA 219)

Facultățile de care are nevoie omul pentru a se situa şi pentru a munci în lume în cadrul vieții pământeşti au legătură, aşa cum am arătat, cu activitățile pe care le îndeplineşte omul între moarte şi o nouă naştere în lumea spirituală. Dar acest lucru face ca aici, pe Pământ, omul să fie situat în anumite contexte care nu sunt reale pe Pământul însuşi, care îşi dovedesc realitatea abia atunci când examinăm întregul în sfera suprasensibilă [Nota 1].

Să ne îndreptăm astăzi atenția, din acest punct de vedere, asupra celor trei domenii care cuprind, propriu-zis, toate activitățile omului pe Pământ. Să ne îndreptăm atenția asupra gândurilor prin care omul vrea să-şi însuşească adevărul, să ne îndreptăm atenția asupra sentimentelor, în măsura în care omul vrea să-şi însuşească în şi prin lumea sa de simțire frumosul, şi să ne îndreptăm atenția asupra naturii de voință a omului, în măsura în care omul vrea să realizeze prin natura sa de voință binele.

Când vorbim despre gânduri, ne referim la acel domeniu prin care omul îşi poate însuşi adevărul. Dar gândurile înseşi nu pot fi ceva real. Dacă ne clarificăm faptul că prin gândurile noastre ne putem instrui cu privire la adevărul realității, trebuie să admitem că gândurile ca atare nu pot fi ceva real. Imaginați-vă că v-ați instala în gândurile dumneavoastră aşa cum v-ați instala în creierul sau în inima dumneavoastră; atunci aceste gânduri ar fi ceva real. Atunci, prin aceste gânduri, nu v-ați putea însuşi realitatea. Noi nu putem exprima prin vorbirea umană ceea ce am putea exprima prin ea dacă ar conține o realitate deplină în sensul pământesc obişnuit. Dacă de fiecare dată când rostim o propoziție trebuie să scoatem din gură o realitate cu o pondere adevărată, nu am putea exprima ceva, ci am produce ceva. În acest sens, ceea ce spunem nu este un lucru real, ci „semnifică" ceva real, aşa cum nici gândurile nu sunt ele însele ceva real, ci semnifică ceva real.

Dacă ne îndreptăm atenția asupra binelui, vom constata: Nu putem considera că intră în sfera binelui ceva care se face de la sine în virtutea realității fizice. Noi trebuie să scoatem mai întâi din adâncurile ființei noastre impulsul de a face binele ca pe ceva complet inexistent şi să-l transpunem apoi în realitate. Dacă impulsul de a face binele ar lua naştere la fel ca foamea, la fel ca o realitate exterioară, el nu ar putea fi binele.

Iar când priviți o statuie nu ajungeți la gândul că ați putea conversa cu ea. Ea este o pură ficțiune. În ficțiune se exprimă frumusețea. Astfel încât în adevăr avem, ce-i drept, realitatea „semnificată”, dar adevărul însuşi se mişcă într-un element ireal, la fel şi frumuselea, la fel şi bunătatea.

Dar, oricât de necesar e pentru om ca gândurile sale să nu fie ele însele ceva real – dacă gândurile vi s-ar plimba prin cap ca nişte figuri de plumb, ați simți, ce-i drept, ceva real, dar aceste gânduri de plumb nu ar putea semnifica nimic pentru dumneavoastră, ar fi ele însele ceva real –, aşadar, oricât e de adevărat că gândurile şi, de asemenea, frumosul şi binele nu pot fi ceva nemijlocit real, tot atât de adevărat e că în această lume fizic-pământească trebuie să existe ceva real, pentru ca noi să putem avea gânduri, să putem realiza în lume frumosul prin artă, şi să putem realiza binele.

Când spun acest lucru ajung astăzi la un domeniu al cercetării spiritual-ştiinţifice care ne poate ajuta să pătrundem foarte adânc în intimitatea a ceea ce se află şi aici, pe Pământ, de jur împrejurul nostru, ca ființialitate spirituală, care este foarte necesară pentru existența noastră pământească, dar care se sustrage observației accesibile simțurilor şi de aceea nu poate fi sesizată nici de conştiența obişnuită, care se sprijină numai pe percepţia senzorială. În realitate, suntem înconjurați peste tot de ființe spirituale de diferite feluri, numai că aceste ființe spirituale nu sunt percepute de conştiența obişnuită. Dar ele sunt necesare pentru ca noi, oamenii, să ne putem desfăşura activitățile, pentru ca noi să ne putem forma gândurile în uşurătatea şi volatilitatea lor ireală, astfel încât ele să nu fie prezente în capul nostru ca o greutate de plumb, să nu fie ele însele ca atare ceva, ci să poată semnifica ceva. În lume trebuie să fie prezente nişte ființe care să facă în aşa fel încât gândurile noastre, cu irealitatea lor, să nu dispară imediat. De fapt, noi, oamenii, cu conştiența noastră obişnuită, suntem nişte ființe prea greoaie ca să putem reține, pur şi simplu, cu această conştiență obişnuită, gândurile, şi trebuie să fie prezente nişte ființe elementare care să ne ajute neîncetat să reținem gândurile. Asemenea ființe elementare sunt şi ele prezente, numai că sunt foarte greu de descoperit, pentru că ele, aş putea spune, se ascund tot timpul.

Dacă ne întrebăm: Cum se face că putem reține un gând, cu toate că el nu are nicio realitate, cine îl ajută pe om?, tocmai în cazul contemplării spiritual-ştiințifice ne putem înşela foarte uşor. Căci, în momentul în care începem să întrebăm: Cine reține pentru om gândurile?, prin această tendință de a voi să ştim ceva despre ființele spirituale care rețin gândurile nimerim în domeniul entităților ahrimanice. Şi ne cufundăm în domeniul entităților ahrimanice şi începem foarte curând să credem – dar aceasta este o credință amăgitoare – că omul trebuie să fie sprijinit de spiritele ahrimanice pentru a reține gândurile, pentru ca ele să nu dispară îndată ce le concepem. Tocmai de aceea cei mai mulți oameni

sunt recunoscători în mod inconştient entităților ahrimanice pentru faptul că îi sprijină în gândirea lor. Dar aceasta este, de fapt, o recunoştință plasată foarte greşit, căci există un întreg regn de entităţi care ne sprijină tocmai în privința lumii noastre de gânduri, şi ele nu sunt entităţi ahrimanice.

Aceste entităţi sunt greu de descoperit în lumea spirituală chiar şi pentru facultatea de contemplare deja avansată. Le găsim uneori, când observăm, de exemplu, conduita unui om foarte deştept. Când observăm conduita unui om foarte deştept, vedem că el are, de fapt, în urma lui o suită volatilă. El nu merge încoace şi încolo singur, ci are după sine o suită volatilă de entităţi spirituale, care nu aparțin regnului ahrimanic, dar care au o însuşire foarte ciudată, pe care o cunoaştem numai dacă putem observa acele entităţi care aparțin regnurilor elementare, entităţi care nu se văd cu ochii fizici, care intră în activitate când în natură iau naştere nişte forme, de exemplu, forme de cristale şi alte forme asemănătoare. Toate obiectele înzestrate cu formă sunt supuse activităţii acestor entități, pe care le găsiți descrise în activitatea lor şi în dramele mele misteriale ca entităţi care cizelează şi făuresc forme solide. Dacă urmăriți într-una din dramele mele misteriale [Nota 2] nişte ființe de genul gnomilor, aveți aceste ființe care produc forme. Aşa cum vă puteți da seama din felul în care am descris acest lucru în dramele mele misteriale, aceste entităţi sunt isteţe şi, din cauza acestei isteții a lor, ele îşi bat joc de inteligența infimă pe care o au oamenii. Evocați-vă această scenă, dacă o cunoaşteți din dramele mele misteriale.

Când urmărim un om cu adevărat deştept, văzând că poate avea în urma sa un întreg alai de entități, aşa cum v-am spus mai înainte, aflăm că aceste entităţi sunt foarte dispreţuite de spiritele elementare din categoria gnomilor, căci ele sunt greoaie şi, înainte de toate, sunt teribil de proaste. Prostia este însuşirea lor fundamentală. Şi astfel putem spune: Cei mai deştepți oameni din lume, când îi putem observa în acest fel, sunt urmați de un întreg alai de proşti din lumea spirituală. – E ca şi cum aceşti proşti ar vrea să aparțină cuiva. Aceşti proşti, cum spuneam, sunt foarte dispreţuiți de entitățile care făuresc formele din natură, aşa cum am descris în dramele mele misteriale. Astfel încât putem spune: În lumile care pentru conştiența obişnuită sunt, în primă instanță, necunoscute există o lume populată de un popor de proşti, de proşti care pătrund mai ales în înțelepciunea şi isteții mea umană, în epoca actuală, aceste ființe nu au, de fapt, o viață proprie Ele ajung la un fel de viață prin faptul că folosesc viața celor care mor de anumite boli, dar încă mai au în ei forțe de viață. Ele pot folosi numai viață care se stinge. Aşadar, ele sunt nişte ființe spirituale proaste, care folosesc viața ce le rămâne unor oameni, aşadar, se îmbibă, ca să spunem aşa, de viața care mai rămâne ca rest prin cimitire şi în alte locuri de acest fel.

Când pătrundem în asemenea lumi ne formăm o idee despre cât de intens este populată lumea care se află în spatele lumii sensibile

accesibile omului şi cât de diverse sunt categoriile acestor entități spirituale şi descoperim ce legătură au aceste entități spirituale cu facultățile noastre. Căci omul deştept, pe care îl urmărim în activitatea sa, dacă nu este clarvăzător, ci numai deştept, îşi poate fixa foarte bine gândurile sale deştepte prin faptul că este urmat de acest alai de proşti spirituali. Ei se agață de gândurile lui deştepte, le trag şi le conferă greutate, astfel încât ele rămân la el, în timp ce altfel gândurile i-ar dispărea rapid.

Aşadar, entitățile din categoria gnomilor îşi bat joc de aceste entități. Entitățile din categoria gnomilor nu vor să le suporte în regnul lor, dar ele aparțin aceluiaşi regn. Gnomii le alungă neîncetat, şi se dă o luptă dură între poporul gnomilor şi acest popor de proşti spirituali, care, de fapt, numai ei pot face posibilă înțelepciunea omului, căci altfel înțelepciunea ar fi efemeră, ar dispărea în momentul în care ar lua naştere, nu ar putea dura. Cum spuneam, aceste entități, sunt greu de descoperit, pentru că, îndată ce punem problema respectivă alunecăm foarte uşor în domeniul ahrimanic. Dar le putem găsi cu anumite ocazii, aşa cum am arătat, dacă urmărim nişte oameni foarte deştepți, care au în urma lor un întreg alai de asemenea entități. Dar, pe lângă aceasta, dacă nu sunt prezente gânduri destul de deştepte care să se prindă de om, găsim aceste entități în tot felul de monumente de înțelepciune. Ele se opresc, de exemplu – dar şi acolo sunt greu de găsit –, în biblioteci, dacă în cărți scrie ceva deştept. Dacă în cărți sunt lucruri prosteşti, aceste entități nu pot fi găsite acolo, ele se află numai unde sunt scrise lucruri deştepte; de aceste lucruri deştepte se agață ele.

Noi reuşim să pătrundem oarecum cu privirea în sânul unui regn care ne înconjoară, care este prezent, la fel ca regnurile naturii, şi care are de-a face cu propriile noastre facultăți, dar care şi pentru noi este foarte greu de calificat. De aceea, dacă vrem să-l calificăm, trebuie să ne bizuim pe aceste entități din categoria gnomilor şi să acordăm atenție spuselor lor, iar ele consideră că acele entități sunt extraordinar de stupide şi impertinente. Dar aceste entități mai au o însuşire. Când sunt urmărite prea intens de spiritele naturii din categoria gnomilor ele se refugiază în capul uman şi, în timp ce afară, în natură, sunt aproape uriaşe – sunt extraordinar de mari –, ele devin foarte mici când se află în capul uman. Am putea spune că ele sunt un tip de spirite ale naturii anormale, dar care au o strânsă legătură cu întreaga evoluție a omenirii pe Pământ.

Un alt gen de spirite este cel al spiritelor care trăiesc mai ales în elementul apă şi în elementul aer, cum sunt acele entități pe care le găsiți descrise de minea în dramele-misteriu menționate, ca entități din categoria silfidelor, şi aşa mai departe. Aceste entităţi la care mă refer acum au de-a face mai ales cu lumea aparenței, a aparenței frumoase, ele au legătură mai puțin cu oamenii deştepți şi mai mult cu firile artistice. Dar şi ele, la rândul lor, sunt foarte greu de descoperit, căci se pot ascunde uşor. Ele pot fi descoperite acolo unde se află opere de artă

adevărate, aşadar, acolo unde este înfăţişată figura umană sau aspecte din natură sau alte lucruri de acest fel. Aici pot fi ele găsite. Aceste entităţi, cum spuneam, pot fi descoperite, la rândul lor, cu greu. Când ne întrebăm: Cum se face că ne interesează aparenţa frumoasă, că simţim, uneori, o plăcere mai mare în faţa unei statui frumoase decât în faţa unui om viu – fireşte, o plăcere de un alt gen, dar o plăcere mai mare –, sau că suntem încântaţi şi ne bucurăm când auzim o configuraţie de sunete melodioasă ori armonioasă? alunecăm din nou foarte uşor într-un alt domeniu, în domeniul entităţilor luciferice. Dar nu numai entităţile luciferice sunt cele care poartă elementul artistic, ci există un regn de entităţi elementare care îi menţin treaz omului interesul artistic, altfel el ar fi mereu înclinat să nu aibă niciun interes faţă de aparenţa artistică frumoasă, căci ea este ireală, aşadar, sunt fiinţe care stimulează, în general, interesul artistic.

Ei bine, este atât de greu să descoperim aceste entităţi pentru că ele se pot ascunde şi mai uşor decât proştii din lumea spiritelor, căci ele sunt prezente, de fapt, numai acolo unde se pune în valoare frumosul. Când omul este dăruit frumosului, când savurează frumosul, cu siguranţă nu vede aceste entităţi. De ce?

În realitate, pentru a observa aceste entităţi pe o cale normală, trebuie să încercăm, când ne dăruim unei impresii artistice, să ne îndreptăm privirea clarvăzătoare spre acele entităţi pe care le găsiţi descrise în aceeaşi scenă ca fiinţe din categoria nimfelor sau din categoria silfidelor, care sunt prezente şi în regnurile elementare ale naturii, şi să ne transpunem în aceste fiinţe. Trebuie să le observăm, odată cu aceste fiinţe ale aerului şi ale apei, pe celelalte, care sunt prezente în actul de savurare a frumosului. Şi, pentru că este greu, trebuie să ne ajutăm şi pe o altă cale. Din fericire, aş putea spune, putem descoperi uşor aceste fiinţe atunci când ascultăm pe cineva care vorbeşte destul de frumos şi când nu înţelegem vorbirea acestuia în mod obişnuit, ci ascultăm numai sunetele, fără a înţelege sensul lor. Când ne dăruim acestei vorbiri frumoase – trebuie să fie exprimată frumos, trebuie să fie exprimată cu artă oratorică, şi, totuşi, să nu o înţelegem realmente –, atunci ne putem însuşi facultatea, care este o facultate intimă, delicată, de a vedea aceste entităţi. Aşadar, trebuie să încercăm să ne însuşim talentul silfidelor şi să-l fortificăm prin acel talent care se dezvoltă atunci când ascultăm un discurs rostit frumos şi la care nu înţelegem, la care nu ascultăm ce înseamnă cuvintele, ci numai vorbirea frumoasă. Atunci descoperim aceste entităţi, care sunt prezente peste tot acolo unde se află frumosul, şi îşi oferă sprijinul, astfel încât omul poate dezvolta un interes just faţă de frumos.

Şi atunci urmează marea dezamăgire, atunci urmează teribila uluială. Şi anume, aceste entităţi sunt urâte, sunt ceea ce poate fi mai urât, sunt nişte fiinţe oribile, arhetipurile urâţeniei. Şi dacă ne-am dezvoltat privirea spirituală pentru a vedea aceste entităţi şi intrăm apoi cu

această privire spirituală într-un atelier în care se creează opere de artă, observăm că aceste entităţi sunt tocmai acele fiinţe care, ca nişte păianjeni, se află la baza existenţei lumii pe Pământ pentru ca oamenii să manifeste interes pentru frumos. Aceste fiinţe-păianjen oribile sunt acele fiinţe elementare prin intermediul cărora se trezeşte interesul pentru frumos. Omul nu ar putea avea interesul just pentru frumos dacă nu ar fi întreţesut cu sufletul său într-o lume de fiinţe-păianjen oribile.

Omul nu bănuieşte, când trece printr-o galerie de artă – căci tot ceea ce v-am relatat eu este numai pentru a descoperi formele acestor entităţi; ele sunt prezente de fiecare dată când omul savurează frumosul –, că în interesul său pentru cele mai frumoase tablouri este sprijinit de faptul că din toate urechile şi nările ies afară şi se târăsc înăuntru aceşti păianjeni oribili. Pe baza urâţeniei se înalță entuziasmul omului pentru frumuseţe. Aceasta este o taină cosmică. E nevoie, aş putea spune, de incitarea prin urâţenie tocmai pentru ca să ia naştere frumosul. Şi marile naturi artistice erau nişte personalităţi care, datorită corporalităţii lor puternice, au putut suporta să fie infiltrate cu aceşti păianjeni, pentru a crea o Madona Sixtină sau ceva asemănător: Frumosul a fost creat în lume tocmai prin faptul că s-a înălţat dintr-o mare de urâţenie prin entuziasmul sufletului uman.

Nu avem voie să credem, când ajungem în spatele vălului lumii sensibile, când ajungem în domeniul de dincolo de prag, că ajungem într-un domeniu al frumuseţii pure. Să nu credeţi că cineva care cunoaşte aceste lucruri se exprimă în mod uşuratic când spune: Dacă nu sunt pregătiţi temeinic, oamenii trebuie să fie opriţi la pragul lumii spirituale. – Căci, pentru a afla tot ceea ce îţi apare înălțător şi încântător în faţa vălului, trebuie să faci mai întâi cunoştinţă cu substraturile, care nu sunt deloc încântătoare. Dacă priviţi apoi în lumea elementară care aparţine aerului şi apei, dacă văplimbaţi prin ea şi o observaţi cu ajutorul clarvederii, vedeţi şi aici marea luptă a lumii volatile a silfidelor şi ondinelor împotriva acestor arhetipuri ale urâţeniei. Eu spun păianjeni; ele nu constau din pânze de păianjeni, ci sunt formate din elementul apei şi din elementul vaporilor de apă. Ele sunt formaţiuni de aer volatile, care îşi sporesc şi mai mult urâţenia prin faptul că în fiecare secundă au o altă urâţenie, care îţi creează mereu sentimentul că urâţenia care urmează, care se aşază peste cea precedentă, este şi mai grozavă decât cea dinainte. Această lume se găseşte şi ea în aer şi în apă, la fel ca şi ceea ce ne încântă în aer şi în apă.

Iar pentru ca omul să poată dezvolta entuziasm faţă de bine, mai are loc şi altceva. Despre celelalte fiinţe putem spune că ele sunt mai mult sau mai puţin prezente, dar despre entităţile despre care voi vorbi acum trebuie să spun, că ele se formează neîncetat, şi anume, ele se formează atunci când omul dezvoltă o anumită căldură interioară faţă de bine. În această căldură se dezvoltă acele entităţi care sunt, de fapt, entităţi de natura focului, de natura căldurii, entităţi care trăiesc în prezent, dar

care au o asemenea natură cum este aceea pe care am descris-o în cartea mea ***Ştiinţa ocultă în rezumat*** în legătură cu existenţa saturniană a omului.

Aceste fiinţe sunt astăzi cum era omul în vechea existenţă saturniană. Ele nu sunt modelate la fel ca omul, dar au o asemenea natură. Nu putem spune despre ele că sunt frumoase sau urâte sau alte lucruri de acest fel; trebuie să le judecăm din punctul de vedere pe care ni-l oferă fiinţele elementare obişnuite ale căldurii, care sunt ele prezente. Întreaga cercetare spirituală este extraordinar de dificilă, căci, dacă ajungem la aceste entităţi, care trăiesc în căldură, aşadar, în „foc" – în sensul vechi al cuvântului –, noi, ca oameni, ne apropiem foarte greu de ele şi, când ne apropiem, nu este deloc plăcut. Ne apropiem de ele, de exemplu, când avem febră violentă. Dar atunci, de regulă, omul nu poate fi un observator prea obiectiv. Altfel, capacitatea de a contempla asemenea fiinţe ale căldurii se poate dezvolta prin perfecţionarea în continuare a mijloacelor care sunt prezentate în cărţile mele. Dar aceste fiinţe ale căldurii au o anumită relaţie cu acele entităţi care apar mai ales atunci când omul dezvoltă un entuziasm faţă de bine: Această relaţie are însă un caracter deosebit de ciudat.

Voi presupune, prin ipoteză – căci numai aşa pot descrie situaţia –, că ar fi prezente asemenea fiinţe normale ale căldurii, care provin, în general, din căldura fizică umană, căldură care, desigur, este mai mare decât căldura ambianţei. Omul are căldură proprie. Prin aceasta, în apropierea lui se află asemenea entităţi. Şi apoi, într-un om care dezvoltă entuziasm faţă de bine apar celelalte entităţi, care sunt tot fiinţe ale căldurii, însă de un alt gen. Dar când ajung în apropierea fiinţelor normale ale căldurii, ele se retrag imediat din faţa acestora şi se strecoară în interiorul cel mai adânc al omului. Dacă ne străduim să descoperim însuşirile acestor entităţi din punctul de vedere al fiinţelor normale ale căldurii, aflăm următorul lucru: aceste entităţi au un sentiment intim, dar foarte puternic dezvoltat, al ruşinii. Ele nu vor cu niciun chip să fie observate de celelalte fiinţe ale lumii spirituale şi fug din faţa lor, căci se ruşinează să fie văzute, ele se retrag, înainte de toate, în interiorul cel mai adânc al oamenilor, astfel că sunt greu de descoperit. De fapt, ele pot fi descoperite numai atunci când, să spunem, ne observăm pe noi înşine în anumite momente, pe care nu le putem provoca atât de uşor în mod voluntar. Presupuneţi că aţi citi ceva şi, citind o scenă care vă atinge într-un mod foarte dramatic, fără să fiţi un om sentimental, izbucniţi în lacrimi. Să spunem că într-un roman este descrisă o faptă impresionantă, bună, sunteţi emoţionat până la lacrimi. Dacă recurgeţi la autoobservaţie, puteţi descoperi că întregi cete de asemenea entităţi – care au un sentiment atât de fin şi de intim dezvoltat al ruşinii – se refugiază în inima dumneavoastră, în întreg pieptul dumneavoastră, în general, că ele ajung la dumneavoastră, că ele caută ocrotire faţă de celelalte fiinţe ale lumilor spiritual-elementare şi mai ales faţă de celelalte fiinţe ale căldurii.

Există o forţă de respingere considerabilă între fiinţele normale ale căldurii şi aceste fiinţe ale căldurii înzestrate cu un simţ al ruşinii extraordinar de puternic, care trăiesc numai în sfera morală a oamenilor şi fug de atingerea cu alte fiinţe spirituale. Aceste entităţi sunt prezente în număr mult mai mare decât se crede de obicei, şi ele sunt acele entităţi care îl înzestrează pe om cu entuziasm faţă de binele moral. Omul nu ar avea prea uşor acest entuziasm faţă de binele moral dacă nu i-ar veni în ajutor aceste entităţi. Şi, când omul iubeşte moralitatea, el se află în legătură, într-o legătură inconştientă, cu aceste entităţi.

Anumite însuşiri ale acestor entităţi sunt de aşa natură încât acest întreg regn poate fi foarte uşor greşit înțeles. În realitate, de ce le este oare ruşine acestor entităţi? Lor le este ruşine din cauză că întreg restul lumii regnului elementar în sânul căruia se află aceste entităţi le dispreţuiesc, de fapt, nu vor să ştie nimic despre ele. Şi aceste entităţi simt acest lucru, şi tocmai de aceea, pentru că sunt nişte entităţi atât de dispreţuite, ele acţionează pentru a face să ia naştere entuziasmul faţă de bine.

Nu aş vrea să mai prezint şi alte însuşiri ale acestor entităţi, căci se poate vedea cât de ciudat este atins sufletul uman când se relatează despre acele fiinţe-păianjen oribile. De aceea, aş vrea să las în afara discuţiei anumite însuşiri ale acestor entităţi. Dar am văzut că ceea ce se dezvoltă aici, în domeniul existenței sensibile, ca adevăr, frumos, bine, se dezvoltă întru totul pe baza faptului că adevărul, frumosul şi binele au nevoie de aceste trei regnuri spirituale pe care le-am descris, aşa cum noi, ca oameni de pe Pământ, avem nevoie de solul pe care păşim. Nu în sensul că aceste entităţi ar da naştere adevărului, frumosului şi binelui; ele nu fac acest lucru. Dar gândurile care exprimă adevărul, care semnifică adevărul, au nevoie de capete spirituale prosteşti ca să se poată dezvolta pe umerii acestor entităţi. Iar frumosul pe care îl creează omul are nevoie de acei păianjeni urâţi ai apei şi ai aerului pentru ca frumosul să se înalțe din această mare a urâțeniei. Iar binele are nevoie de un regn de entităţi care nu se pot arăta printre celelalte fiinţe ale căldurii, printre fiinţele normale ale căldurii, căci ele trebuie mereu să se teamă, şi tocmai prin aceasta ia naştere entuziasmul faţă de impulsurile binelui.

Dacă nu ar exista toate aceste fiinţe, ar trebui să avem în cap, în loc de gânduri, dacă nu chiar nişte soldaţi de plumb, cel puţin, nişte aburi grei. Lucrurile care ar ieşi la iveală în acest fel nu ar fi prea deştepte. Şi, pentru a crea frumosul, ar trebui să avem darul de a face ca acest frumos să fie viu, pentru ca oamenii să aibă interes faţă de el, şi aşa mai departe. Pentru ca aici, în domeniul lumii sensibile, să fie prezente impulsurile de care avem nevoie pentru activitatea noastră de gândire, pentru activitatea noastră de simţire pe tărâmul frumosului, pentru activitatea noastră de voinţă în domeniul binelui, pentru aceasta sunt necesare aceste trei regnuri elementare.

Dacă examinăm regnurile elementare normale, aşadar – ca să folosim exprimarea curentă –, regnul gnomilor, regnul silfidelor, regnul ondinelor, regnul salamandrelor, avem aici, propriu-zis, nişte regnuri care mai vor ceva în lume. Ele merg în direcţia unor conformaţii asemănătoare celor pe care le avem în lumea noastră sensibilă, numai că ele vor fi altfel, dar vor deveni cândva perceptibile pentru nişte simţuri cum sunt cele pe care le are omul acum, în timp ce astăzi ele nu sunt perceptibile în existenţa lor elementară pentru simţurile obişnuite.

Dar entităţile pe care vi le-am descris au sărit deja dincolo de treapta pe care se află astăzi oamenii şi animalele sau plantele, ele au ajuns mai departe decât acestea, au trecut dincolo. Astfel încât, dacă, de exemplu, ne-am putea întoarce până la vechea existenţă lunară, care a precedat existenţa Pământului, am afla acolo aceste entităţi pe care le găsim aici, pe Pământ, sub forma acelor entităţi ruşinoase care ne stimulează din punct de vedere moral. Noi le-am vedea pe vechea Lună ca lume animală normală, care ar fi vizibilă şi pentru ochii pământeşti, urzind, ca să spunem aşa, de la un copac la altul. Dar trebuie să chemaţi în amintire existenţa lunară, aşa cum am descris-o în cartea mea ***Ştiinţa ocultă***. Această existenţă lunară este, firește, o existenţă estompată şi fugară, şi lucrurile se metamorfozează, se transformă. Printre aceste entităţi se întreţes şi acele entităţi urâte pe care le-am descris, aceşti paianjeni originari, de care vechea Lună era împânzită în întregime şi care atunci erau vizibili. Atunci erau prezente şi acele entităţi care îi însoţesc astăzi, drept capete stupide, pe înţelepţi. Acestea erau prezente acolo, şi ele au făcut ca vechea Lună să se prefacă în praf şi pulbere, astfel încât să poată apărea Pământul. Nici aici, în timpul existenţei Pământului, aceste entităţi nu se bucură când iau naştere cristalele, dar se bucură la orice sfărâmare a mineralului.

Aşadar, în timp ce despre celelalte fiinţe elementare, cele normale, putem spune că vor deveni cândva vizibile, perceptibile prin simţuri, despre aceste entităţi trebuie să spunem că ele erau odinioară perceptibile prin simţuri şi că au sărit, firește, trecând prin spiritualitatea ahrimanică şi luciferică, în spiritual. Astfel încât noi avem două tipuri de fiinţe elementare, un tip ascendent şi unul descendent. Şi eu aş putea spune: Pe putregaiul urâţeniei de pe vechea Lună – căci aceasta era prezentă din belşug în timpul vechii existenţe lunare – ia naştere lumea noastră, ca lume a frumosului.

Aveţi ceva analog în natură când aduceţi pe ogor bălegarul, gunoiul, şi apoi aici se dezvoltă cele mai frumoase plante. Aveţi ceva analog în natură, numai că gunoiul, bălegarul, vă întâmpină şi în mod sensibil. Aşa apar lucrurile când omul contemplă din punct de vedere spiritual, ca lume a frumosului, ceva care este numai pe jumătate real. Dumneavoastră lăsaţi să vă apară în faţa ochilor, ca lume a frumosului, ceva care este real numai pe jumătate, fără a ţine seama de ceea ce mişună în mod viu pe Pământ în cadrul celor trei regnuri ale naturii,

lăsaţi să apară, să spunem, în faţa spiritului dumneavoastră, tot ceea ce răsare ca efecte frumoase pe Pământ. În orice caz, aşa cum răsar pe o pajişte cele mai frumoase flori, tot astfel dumneavoastră trebuie să gândiţi aici, dedesubt, în sens spiritual, acel bălegar, acel gunoi, acel gunoi lunar care conţine aceşti păianjeni urâţi pe care i-am descris. Pe cât de puţin poate creşte varza pe care o cultivaţi fără să puneţi solului bălegar, tot atât de puţin poate înflori pe Pământ frumuseţea fără ca zeii să îngraşe pământul cu gunoiul urâţeniei. Aceasta este necesitatea interioară a vieţii, şi noi trebuie să cunoaştem această necesitate, căci numai ea ne conferă capacitatea de a sta faţă în faţă ca fiinţe cunoscătoare cu ceea ce ne înconjoară în mod real în natură.

Cel care crede că pe Pământ poate apărea frumuseţea artei fără baza pe care o constituie această urâţenie se aseamănă cu un om care spune: Totuşi, e groaznic că oamenii pun gunoi, mai bine ar lăsa să crească lucrurile frumoase fără bălegar. – Dar e imposibil să se creeze frumuseţea fără baza urâţeniei. Şi, dacă vrem să nu ne dăruim unor iluzii despre lume, dacă vrem să cunoaştem, într-adevăr, realitatea şi nu o lume iluzorie, trebuie să cunoaştem aceste lucruri. E necesar. Cel care crede că arta ia naştere în lume fără urâţenie, acela nu cunoaşte arta. De ce nu? Ei bine, pur şi simplu, pentru că numai cel care are o presimţire a ceea ce am descris eu aici, numai acel om poate savura în mod just operele de artă, căci el ştie cu ce preţ sunt ele plătite în existenţa lumii. Cel care vrea să savureze opere de artă fără conştienţa acestui fapt, acela se aseamănă cu un om care ar vrea să desfiinţeze îngrăşarea cu gunoi a ogorului. El nu cunoaşte ce creşte în natură, ci, în realitate, are în faţa sa numai iluzia, are în faţa lui, într-un fel, nişte plante de mucava. Chiar dacă are în faţa sa plante reale, el vede numai nişte plante de mucava! Cel care nu simte în străfundurile sale urâţenia nu are dreptul să se extazieze în faţa frumuseţii.

Aşa este organizată lumea. Şi omenirea trebuie să înveţe să cunoască aceste lucruri, dacă nu vrea să rătăcească mai departe prin lume ca râmele – eu am mai spus o dată acest lucru –, care se agaţă şi ele de elementul lor şi nu îşi ridică privirea spre ceea ce este real. Dar oamenii pot dezvolta ceea ce există în ei ca predispoziţii numai dacă stau faţă în faţă cu realitatea. Dar realitatea nu este dată prin faptul că vorbim mereu de spirit, spirit, spirit, ci trebuie să cunoaştem în mod real lumea spirituală. Atunci însă trebuie să fim dispuşi să admitem şi faptul că în anumite regiuni ale lumii spirituale pot apărea, eventual, şi nişte lucruri de felul celor pe care vi le-am descris astăzi.

VIII. SPIRITELE ELEMENTARE ŞI LUMEA PLANTELOR

Dornach, 2 noiembrie 1923 (GA 230)

De lumea vizibilă, perceptibilă pe cale exterioară, ține lumea invizibilă, care formează împreună cu ea un întreg. Acest lucru apare cu toată claritatea dacă ne întoarcem privirea de la lumea animalelor spre lumea plantelor.

Plantele, care îl bucură, înainte de toate, pe om, încolțesc şi răsar din pământ şi ne dau ocazia să simţim ceva tainic. Când voința animalului, întreaga activitate interioară a animalului, îi apare omului la început drept ceva tainic, el poate, totuşi, să-şi spună: Există această voință, şi pe baza acestei voințe apare forma, toate manifestările animale sunt o consecință a acestei voințe. – Dar în ceea ce priveşte planta, care apare sub o formă atât de diversă la suprafața pământului, care se dezvoltă mai întâi din sămânță cu ajutorul pământului şi cu ajutorul atmosferei într-un mod atât de tainic, omul trebuie să simtă că trebuie să fie prezent un alt element pentru ca această lume a plantelor să-l poată întâmpina sub forma sub care se prezintă ea.

Observația spirituală ne conduce imediat, când privim lumea plantelor, spre o multitudine de entități, care le erau cunoscute oamenilor în vremurile vechi ale clarvederii umane instinctive, dar apoi au fost uitate şi astăzi mai apar doar nişte nume, pe care le folosesc poeții, nişte entități cărora omenirea actuală nu le mai atribuie nicio realitate. Dar, pe măsură ce ființelor care zboară şi urzesc în jurul plantei nu li se mai atribuie nicio realitate, înțelegerea pentru lumea plantelor se pierde; această înțelegere pentru lumea plantelor, care ar fi necesară, de exemplu, pentru arta vindecării, s-a pierdut complet pentru omenirea actuală.

Ei bine, noi am cunoscut deja o legătură foarte importantă a lumii plantelor cu lumea fluturilor; numai că aceasta ne apare în fața sufletului dacă pătrundem mai adânc cu privirea în întreaga. urzire şi activitate a lumii plantelor.

Planta îşi înfige rădăcina în sol. Cel care poate urmări care anume parte a plantei pătrunde în sol o poate face cu privirea spirituală, şi aceasta trebuie să fie o privire care să observe cum în jurul rădăcinii plantei se agită şi urzesc nişte spirite elementare ale naturii. Putem urmări aceste spirite elementare, pe care o concepție veche le numea gnomi, pe care noi le putem numi spirite ale rădăcinii printr-o contemplare imaginativă şi inspirată, aşa cum urmărim în lumea fizică viața omului şi viața animalului. Putem pătrunde oarecum cu privirea în lumea sufletească a acestor spirite elementare, a acestei lumi a spiritelor rădăcinii.

Aceste spirite ale rădăcinii formează o populație deosebită a Pământului, care este invizibilă pentru privirea exterioară, dar care este cu atât mai vizibilă în efectele ei; căci nu ar putea lua naştere nicio rădăcină dacă între rădăcină şi sol nu ar exista o legătură prin intermediul acestor spirite ciudate ale rădăcinii, care conduc elementul mineral al pământului, prin nişte curenți, pentru a-l apropia de rădăcinile plantei. Fireşte, eu mă refer aici la procesul spiritual care stă la baza acestui fenomen.

Aceste spirite ale rădăcinii, care sunt prezente peste tot în sol, care se simt foarte bine în sânul rocilor şi minereurilor mai mult sau mai puțin transparente sau şi de natură metalică, pentru că locul lor propriu-zis este aici, dacă e vorba să facă legătura dintre elementul mineral şi rădăcina plantei sunt umplute cu o spiritualitate interioară, pe care o putem compara numai cu ceea ce putem sesiza în natura spirituală interioară a ochiului uman, a urechii umane. Spiritele rădăcinii, în ceea ce priveşte natura lor spirituală, sunt în întregime simţ. De fapt, ele nu constau din nimic altceva decât din simţ, sunt în întregime simţ, şi anume, un simţ care este totodată intelect, care nu numai că vede şi aude, ci care, în procesul văzului şi al auzului, înțelege imediat cele văzute şi auzite, care nu numai că primeşte de peste tot impresii, ci captează de peste tot idei. – Ei bine, noi putem indica, de asemenea, modul în care îşi captează aceste spirite ale rădăcinii ideile. Planta răsare din pământ (vezi Fig.1). Ea ajunge în legătură cu Universul extrapământesc şi cu nişte curenți spirituali venind de sus, care se revarsă, mai ales în anumite anotimpuri (vezi desenul, violet), din flori, din fructul plantei, până jos, la rădăcină, se revarsă în pământ. Şi, aşa cum noi ne îndreptăm ochii spre lumină şi vedem, tot astfel, spiritele rădăcinii îşi îndreaptă facultatea lor de percepţie spre ceea ce picură de sus în jos, prin plantă, în pământ. Ceea ce le întâmpină picurând aici este ceea ce a trimis lumina în flori, ceea ce a trimis căldura Soarelui în plante, ceea ce a trimis aerul în frunză, ba chiar ceea ce au modelat stelele îndepărtate ca forme ale plantelor. Planta adună ţainele Universului, le trimite în sol, iar gnomii preiau în sine aceste taine ale Universului din ceea ce le picură, spiritual, din plantă. Şi, prin faptul că ei poartă, mai ales începând din toamnă, de-a lungul iernii, în peregrinările prin minereuri şi roci, ceea ce le-au picurat plantele, prin aceasta ele devin acele fiinţe din interiorul Pământului care poartă, în peregrinările lor, străbătând prin pământ, ideile întregului Univers. Lumea este construită din spiritul cosmic, este o întrupare a ideilor cosmice, a spiritului cosmic. Gnomii preiau prin intermediul plantelor, care sunt pentru ei ceea ce sunt pentru noi razele de lumină, ideile Universului şi le poartă în interiorul Pământului în deplină conştienţă, de la minereu la minereu, de la piatră la piatră.

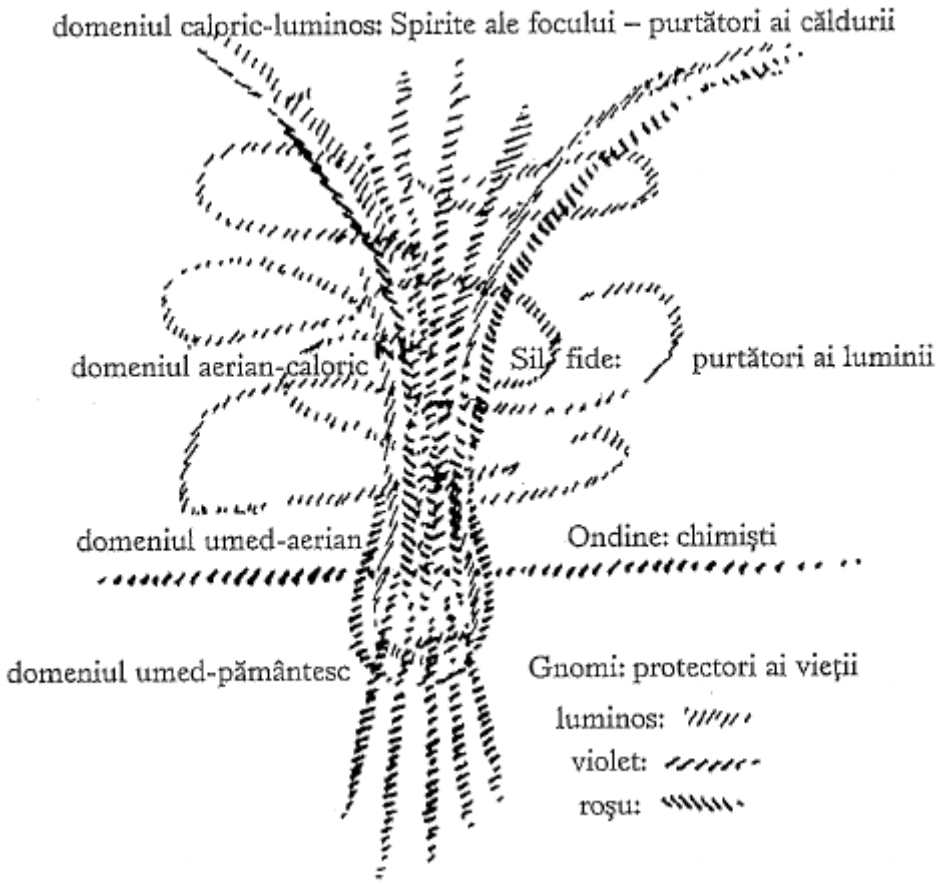

Fig.1

Ne îndreptăm privirea în jos, în adâncurile Pământului, nu pentru a căuta aici idei abstracte pentru nişte legi ale naturii care ar acţiona pur mecanic, ci ca să vedem gnomii care colindă şi se plimbă, care sunt păstrătorii luminoşi ai inteligenţei universale în interiorul Pământului. Pentru că aceşti gnomi înţeleg în acelaşi timp ceea ce văd, au, în comparaţie cu oamenii, o cunoaştere de aceeaşi natură; sunt fiinţe inteligente, sunt cu totul inteligenţă. La ei totul este inteligenţă, dar o

inteligenţă universală, care, de aceea, priveşte în jos spre inteligenţa umană ca la ceva imperfect. De fapt, lumea gnomilor râde de noi, cu inteligenţa noastră care se căzneşte din greu, care se luptă, cu care noi sesizăm uneori un lucru sau altul, în timp ce gnomii nu au nevoie deloc să reflecteze. Ei văd ceea ce este raţional în lume şi sunt deosebit de ironici când observă că omul trebuie să depună eforturi pentru a înțelege un lucru sau altul. Cum vine asta – spun gnomii –, cum vine asta să faci mai întâi eforturi şi să reflectezi? Doar înțelegi imediat tot ceea ce vezi. Oamenii sunt proşti – aşa spun gnomii –, căci ei trebuie mai întâi să reflecteze.

Şi aş putea spune că gnomii devin ironici până la obrăznicie când le vorbeşti de logică. La ce bun un asemenea lucru superfluu, să te orientezi după gândire? Doar gândurile sunt prezente. Ideile curg prin plante. De ce îşi vâră oamenii nasul atât de adânc în pământ, să vadă cum este rădăcina plantei, şi nu lasă să le picure în nas ceea ce le spune plantelor Soarele? Atunci ei ar şti! Dar cu logica – spun gnomii –, cu ea nu poţi avea altceva decât nişte părţi foarte mici de cunoaştere.

Astfel, gnomii sunt în interiorul Pământului purtătorii ideilor Universului, ale Cosmosului. Dar lor nu le place deloc elementul pământ. Ei se învârt încolo şi încoace în pământ cu idei ale Universului, dar, de fapt, urăsc domeniul pământesc. Este un loc din care ar vrea foarte mult să evadeze. Fireşte, ei rămân, totuşi, în acest domeniu pământesc – veţi vedea îndată de ce –, dar îl urăsc, căci elementul pământesc formează pentru gnomi un pericol permanent, pentru că îi ameninţă în permanenţă cu perspectiva ca ei să ia o anumită formă, şi anume, formele acelor fiinţe pe care le-am descris data trecută, forme de amfibieni, mai ales forme de broaşte şi de broaşte râioase. Şi sentimentul gnomilor este acesta: Dacă te uneşti prea strâns cu pământul, iei o formă de broască sau de broască râioasă. Şi ei sunt tot timpul gata să evite să se unească prea strâns cu pământul, pentru a nu primi această formă; ei se apără neîncetat împotriva acestei forme pământeşti, care îi ameninţă chiar în elementul în care se află. Ei trăiesc în elementul pământesc-umed; acolo îi ameninţă neîncetat forma de amfibieni. Ei se smulg neîncetat din acest element şi se umplu cu ideile Universului extrapământesc. Ei reprezintă în interiorul Pământului, domeniul extrapământesc, pentru că trebuie să evite în permanenţă să se unească strâns cu domeniul pământesc; altfel fiinţele individuale ar primi forma lumii amfibienilor. Şi, tocmai datorită acestui sentiment de ură, de antipatie, aş putea spune, faţă de domeniul pământesc, dobândesc gnomii forţa de a scoate plantele afară din pământ. Ei se desprind în permanenţă cu forţa lor fundamentală de elementul pământ şi, odată cu acest imbold, plantele primesc direcţia de creştere în sus; trag plantele în sus împreună cu ei. Antipatia gnomilor faţă de elementul pământ este ceea ce face ca plantele să rămână în domeniul pământesc numai cu rădăcina, apoi să crească în sus, ieşind din domeniul pământesc; aşadar, gnomii smulg plantele din forma lor specifică pământului şi le fac să crească în sus.

Apoi, după ce planta a crescut în sus, după ce a părăsit domeniul gnomilor şi a trecut din domeniul elementului umed-pământesc în domeniul umed-aerian, plantele dezvoltă ceea ce ajunge să ia, în frunze, formă fizică exterioară. Dar în tot ceea ce este acum activ în frunză acţionează, la rândul lor, alte entităţi, nişte spirite ale apei, nişte spirite elementare ale elementului apă numite de o clarvedere instinctivă mai veche ondine. Aşa cum vedem că în jurul rădăcinii se învârt şi urzesc fiinţele gnomilor, tot astfel, în apropierea solului, observând cu plăcere tendinţa în sus, pe care au dat-o gnomii, vedem aceste fiinţe ale apei, aceste fiinţe elementare ale apei, aceste fiinţe ale ondinelor.

Aceste fiinţe ale ondinelor, conform naturii lor interioare, sunt altfel decât gnomii. Ele nu se pot îndrepta spre Univers, ca un organ de simţ, ca un organ de simţ spiritual. Ele, de fapt, se pot implica doar în urzirea şi activitatea întregului Cosmos în elementul aerian-umed, şi prin aceasta ele nu sunt nişte spirite luminoase, ca gnomii. Ele visează neîncetat aceste ondine, dar visarea lor este totodată propria lor existenţă. Ele nu urăsc atât de puternic pământul ca gnomii, dar sunt sensibile faţă de domeniul pământesc. Ele trăiesc în elementul eteric al apei, îl străbat înotând şi plutind. Sunt foarte sensibile faţă de tot ceea ce este peşte, căci le ameninţă forma de peşte, pe care o şi iau uneori, dar o abandonează imediat, pentru a trece într-o altă metamorfoză. Ele îşi visează propria existenţă. Şi, în timp ce îşi visează propria existență, ele unesc şi desfac, unesc şi separă substanțele aerului, pe care le introduc în mod tainic în frunze şi le apropie de ceea ce au împins în sus gnomii. Gnomii împing în sus ființa plantei (vezi Fig.1, luminos). Aici ea s-ar usca, dacă nu s-ar apropia din toate părțile ființele ondinelor şi dacă ele nu s-ar manifesta, în această conştiență de vis în care plutesc în jurul plantelor, dacă nu ar apărea, nu putem spune altfel, drept chimişti cosmici. Ondinele visează combinarea şi separarea substanțelor. Şi acest vis, în care trăiesc plantele, în care creşte planta, când părăseşte solul şi se îndreaptă în sus, acest vis al ondinelor este chimistul cosmic care produce în plantă, pornind din frunze, combinarea şi separarea tainică a substanţelor. Astfel, am putea spune că ondinele sunt chimiştii vieții plantelor. Ele visează chimia. În ele este prezentă o spiritualitate extraordinar de delicată, o spiritualitate care îşi are elementul ei acolo unde se ating apa şi aerul. Ondinele trăiesc total în elementul umed; dar ele îşi găsesc mulțumirea interioară atunci când ajung undeva la o suprafață, chiar dacă numai la suprafața unei picături sau a unei alte forme de apă. Căci întreaga lor străduanie constă în a evita să primească forma, forma durabilă de peşte. Ele vor să rămână în stare de metamorfoză, într-o stare de veşnică, neîncetată posibilitate de transformare. Dar în această stare de transformare în care visează despre stele şi despre Soare, despre lumină şi despre căldură ele devin chimiştii care fac să se dezvolte mai departe, pornind de la frunză, planta, care a fost împinsă în sus de forța gnomilor. Şi atunci planta dezvoltă frunzele (vezi Fig.1), şi aspectul tainic se dezvăluie ca vis al ondinelor în care creşte planta.

Dar, pe măsură ce planta creşte în visul ondinelor, ea ajunge, crescând în sus, într-un alt domeniu, în domeniul acelor spirite care trăiesc, la rândul lor, în elementul aerian-caloric, aşa cum gnomii trăiesc în elementul umed-pământesc, iar ondinele în elementul umed-aerian. Astfel, în elementul aerian-caloric trăiesc acele entități pe care o clarvedere veche, instinctivă, le-a numit silfide. Dar, pentru că aerul este străbătut peste tot de lumină, silfidele, care trăiesc în elementul aerian-caloric, pătrund până în domeniul luminii, sunt înrudite cu lumina şi sunt sensibile mai ales față de ceea ce se manifestă ca mişcări mai fine, dar mai ample, în cadrul atmosferei.

Dacă priviți primăvara sau toamna un stol de rândunele, care, în zborul lui, pune în vibrație corpul aerian, produce un curent de aer mişcător, acest curent de aer mişcător, care este însă prezent la orice pasăre, înseamnă pentru silfide ceva audibil. Pentru silfide, această vibrație face să răsune acordurile unei muzici cosmice. Când călătoriți, să spunem, pe un vapor şi se apropie în zbor nişte pescăruşi, în aerul pus în mişcare de zborul pescăruşilor se manifestă un sunet spiritual, o muzică spirituală, care însoțeşte vaporul.

La rândul lor, silfidele sunt acele ființe care se desfăşoară şi se manifestă în aceste sunete şi îşi găsesc patria lor în aceşti curenți de aer în mişcare. Ele îşi găsesc patria în elementul aerului mişcător care răsună spiritual, şi percep aici ceea ce trimite forța luminii în aceste vibraţii ale aerului. Dar atunci silfidele, care sunt în sine nişte entități mai mult sau mai puţin adormite, se simt cel mai bine, se simt ca acasă, peste tot acolo unde prin aer zboară păsări. Când o silfidă este constrâsă să zboare prin aerul lipsit de păsări, pentru ea este ca şi cum s-ar fi pierdut pe sine. Când îi apare în aer o pasăre, asupra silfidei coboară ceva absolut deosebit. A trebuit să descriu adesea un anumit proces referitor la om, acel proces care face ca sufletul uman să-şi spune sieşi „eu”. Am făcut adesea trimitere la afirmația lui *Jean Paul* [Nota 1] care spune că omul, când ajunge pentru prima dată la reprezentarea-Eu, e ca şi cum ar privi în cel mai intim sanctuar al sufletului. Silfida nu priveşte într-un asemenea sanctuar intim al propriului suflet, ci vede pasărea şi asupra ei se pogoară sentimentul Eului. Silfida îşi găseşte Eul în ceea ce trezeşte în ea pasărea care zboară prin aer. Şi, prin faptul că aşa stau lucrurile, prin faptul că ea îşi aprinde Eul în exterior, silfida devine purtătoarea iubirii cosmice prin spațiul aerian. Prin faptul că ea trăieşte ceva asemănător cu dorinla umană, dar nu îşi are Eul în interior, ci în lumea păsărilor, silfida este totodată purtătoarea dorințelor de iubire prin Univers.

De aceea, putem observa cea mai profundă simpatie a silfidelor față de lumea păsărilor. Dacă gnomul urăşte lumea amfibienilor, dacă ondina este sensibilă şi nu se poate apropia de peşte, vrea să fugă de peşte, simte o groază, într-un anumit sens, față de peşte, în schimb, silfida vrea să se apropie de pasăre, se simte bine când poate aduce în prejma penajului ei aerul plutitor-răsunător. Şi, dacă ați întreba pasărea de la

cine învață ea să cânte, ați auzi că inspiratorul ei este silfida. Silfida simte o mulțumire în contact cu forma păsării. Dar ea este oprită de ordinea cosmică să devină pasăre, pentru că are o altă misiune. Ea are misiunea de a apropia cu iubire lumina de plante (vezi Fig.1, luminos şi roşu). Aşa cum ondina este chimistul, silfida este pentru plantă purtătorul luminii. Ea pătrunde planta cu lumină; ea introduce în plantă lumina.

Prin faptul că silfida introduce în plantă lumina, aici se produce ceva foarte ciudat. Vedeți dumneavoastră, silfida introduce neîncetat în plantă lumina. Lumina, adică forța silfidei din plantă, acționează asupra forțelor chimice pe care le introduce ondina în plantă. Aici are loc o conlucrare între lumina silfidei şi chimia ondinei (vezi Fig.1, roşu). Aceasta este o activitate plastică deosebită. Silfidele urzesc înăuntru, din lumină, cu ajutorul substanțelor care se revarsă aici şi sunt prelucrate de ondine, o formă de plantă ideală. Silfidele urzesc, propriu-zis, în plantă, din lumină şi prin activitatea chimică a ondinelor, planta originară. Şi când planta se ofileşte toamna şi tot ceea ce este materie dispare, atunci aceste forme ale plantelor ajung să picure în jos, iar gnomii le percep, percep ce a revărsat lumea asupra plantei, Soarele prin intermediul silfidelor, aerul prin intermediul ondinelor. Gnomii percep aceste lucruri. Astfel, gnomii sunt ocupați tot timpul iernii să perceapă ce picură din plante jos, în pământ. Aici ei percep ideile lumii picurate în formele plantelor, care sunt modelate plastic cu ajutorul silfidelor şi intră în pământ sub forma lor de idei-spirit.

Fireşte, acei oameni care studiază planta numai din punct de vedere material, care o consideră numai ca pe ceva material, nu ştiu nimic despre această formă-idee-spirit [Nota 2]. De aceea, aici, în acest punct, pentru cercetarea materială a plantei intervine un lucru care nu este nimic altceva decât o eroare grandioasă, o eroare teribilă. O să vă schiţez această eroare.

Veți găsi peste tot felul în care descrie ştiința materialistă lucrurile: Planta îşi înfige rădăcina în sol, ea dezvoltă deasupra solului frunzele, în cele din urmă florile, în flori, staminele, apoi ovarul, şi apoi, de regulă, este transportat polenul din antere, din stamine, de la o altă plantă, şi ovarul este fecundat, şi prin aceasta se formează sămânța noii plante. Ovarul este considerat partea feminină, iar ceea ce vine din stamine, partea masculină, nici nu am putea considera altfel lucrurile, atât timp cât rămânem ancorați în materialism, căci acest proces arată, într-adevăr, ca, o fecundare. Dar nu aşa stau lucrurile, ci, pentru a înțelege, în general, fecundarea, aşadar, reproducerea plantei, noi trebuie să ştim că din ceea ce produc marii chimişti, ondinele, în plante, din ceea ce produc silfidele ia naştere mai întâi forma plantei, forma ideală a plantei, care este cufundată în pământ şi este păstrată de gnomi. Această formă a plantei se află jos. Aici, înăuntru, ea este ocrotită de gnomi, după ce ei au privit-o, au contemplat-o. Pământul devine sânul matern pentru ceea

ce picură jos, în pământ. Şi aici avem cu totul altceva decât ceea ce descrie ştiința materialistă.

După ce a trecut prin domeniul silfidelor, planta ajunge, sus (vezi Fig.2, Tabla1), în sfera Spiritelor elementare ale focului. Şi Spiritele focului sunt locuitorii domeniul caloric-luminos; când căldura pământului este cea mai ridicată sau a devenit potrivită, ele adună căldura. Aşa cum silfidele adună lumina, tot astfel, Spiritele focului adună căldura şi o transportă în florile plantelor.

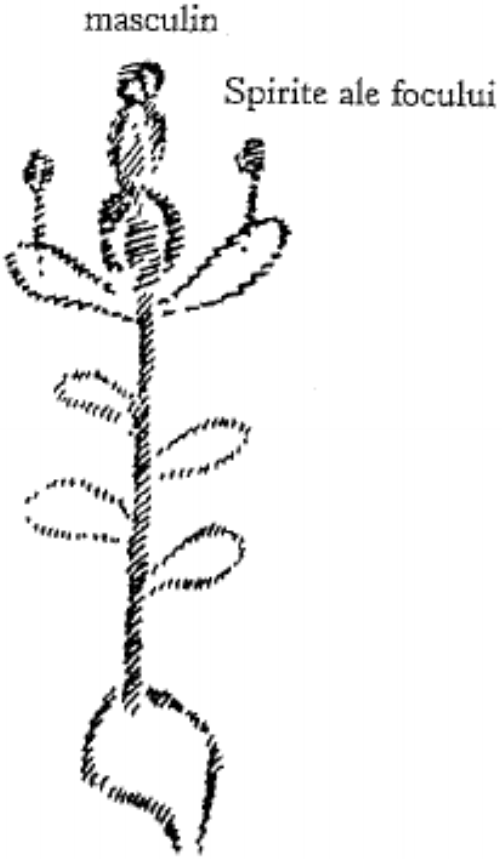

Fig.2

Ondinele introduc în plante acțiunile eterului chimic, silfidele introduc în plante acțiunile eterului luminii, spiritele focului introduc în florile plantelor acțiunile eterului căldurii. Iar polenul din flori este ceea ce slujeşte ca mic vehicul aerian prin care Spiritele focului transportă căldura în semințe. Căldura este adunată de peste tot cu ajutorul filamentelor staminale şi este transportată de filamente în semințele din ovar. Ceea ce se formează, în ovar este, în ansamblu, partea masculină, care vine din Cosmos. Nu ovarul este partea feminină, şi anterele filamentelor staminale ar fi partea masculină! În principiu, în floare nu are loc nicio fecundare, ci doar este prefigurată sămânța masculină. Ei bine, ceea ce se manifestă ca fecundare este procesul prin care Spiritele focului unesc sămânța cosmică masculină din floare, extrasă din căldura Universului, cu partea feminină, care este picurată în pământ deja mai

înainte, de la formarea plantei, aşa cum v-am spus, ca formă ideală, care odihneşte aici, înăuntru. Pentru plantă, pământul este mama, cerul este tatăl. Ceea ce se desfăşoară în afara domeniului pământesc nu este pentru plantă sân matern. Este o eroare colosală să credem că principiul matern al plantei se află în ovar. Aici se află partea masculină extrasă din Univers cu ajutorul Spiritelor focului. Partea maternă este transportată în jos, în plantă, ca formă ideală, din cambiul plantei, care se pregăteşte atât în direcția scoarței, cât şi în direcția lemnului. Și fecundarea este ceea ce ia naştere pe baza interacțiunii dintre activitatea gnomilor şi activitatea Spiritelor focului. De fapt, gnomii sunt mamoşii spirituali ai reproducerii plantelor. Fecundarea are loc în timpul iernii, jos, în pământ, după ce seminlele au ajuns în pământ şi întâlnesc formele pe care le-au receptat gnomii din acțiunea silfidelor şi ondinelor şi pe care ei le transportă acolo unde aceste forme pot întâlni semințele care urmează să fie fecundate.

Aşadar, vedeți: Prin faptul că oamenii nu cunosc spiritualul, prin faptul că nu ştiu cum participă la creşterea plantelor, prin urzirea şi activitatea lor, gnomii, ondinele, silfidele şi Spiritele focului – pe care le-am numit mai înainte salamandre –, oamenilor le este foarte confuz procesul de fecundare din lumea vegetală. Aşadar, în afara pământului nu are loc nicio fecundare, ci pământul este mama lumii vegetale, cerul este tatăl lumii vegetale. Aceasta este situația în sensul absolut literal al cuvântului. Fecundarea plantelor are loc prin faptul că gnomii preiau de la Spiritele focului ceea ce acestea au transportat în ovare, drept căldură cosmică concentrată, pe micile vehicule aeriene formate de polenul de pe antere. Astfel, Spiritele focului sunt purtătorii căldurii.

Acum, firește, veți înțelege uşor cum are loc întreaga dezvoltare a plantei. Mai întâi jos, cu ajutorul a ceea ce le vine de la Spiritele focului, gnomii dau viață plantei şi o împing în sus. Ei sunt protectorii vieții. Ei aduc în preajma rădăcinii acel eter al vieții în care trăiesc. Apoi, ondinele au grijă în plantă de eterul chimic, silfidele de eterul luminii, Spiritele focului de eterul căldurii. Apoi, fructul eterului căldurii se uneşte din nou cu ceea ce este jos viață. Putem înțelege planta numai dacă o privim în legătură cu tot ceea ce zboară, urzeşte şi trăieşte în jurul ei. Şi ajungem la interpretarea justă a celui mai important proces la plantă numai dacă pătrundem aceste lucruri, numai dacă le pătrundem în mod spiritual.

Este interesant, după ce am cunoscut acest lucru, să revedem acea notiță a lui *Goethe*, care se supără atât de teribil, în discuția cu un botanist, pentru că oamenii vorbesc de nunți veşnice aici, sus, la plante[Nota 3]. Goethe era supărat deoarece se spunea că pe o pajişte ar avea loc doar nunți. I se părea ceva nenatural. Dar el avea un simț instinctiv foarte sigur. Goethe încă nu putea şti despre ce e vorba, propriu-zis, dar, pe baza unui simț instinctiv, era foarte sigur de ceea ce afirma. Pe baza simțului său instinctiv, el nu putea concepe că aici, sus, în lumea florilor, ar putea avea loc o fecundare. Numai că el nu ştia ce se

petrece jos, în sol, el nu ştia că pământul este pentru plante sânul matern. Dar Goethe a simţit în mod instinctiv că aici, sus, nu are loc ceea ce consideră toţi botaniştii. Ei bine, cunoaşteţi şi dumneavoastră, pe de o parte, legătura strânsă dintre plantă şi pământ. Dar trebuie să mai luaţi în considerare şi altceva.

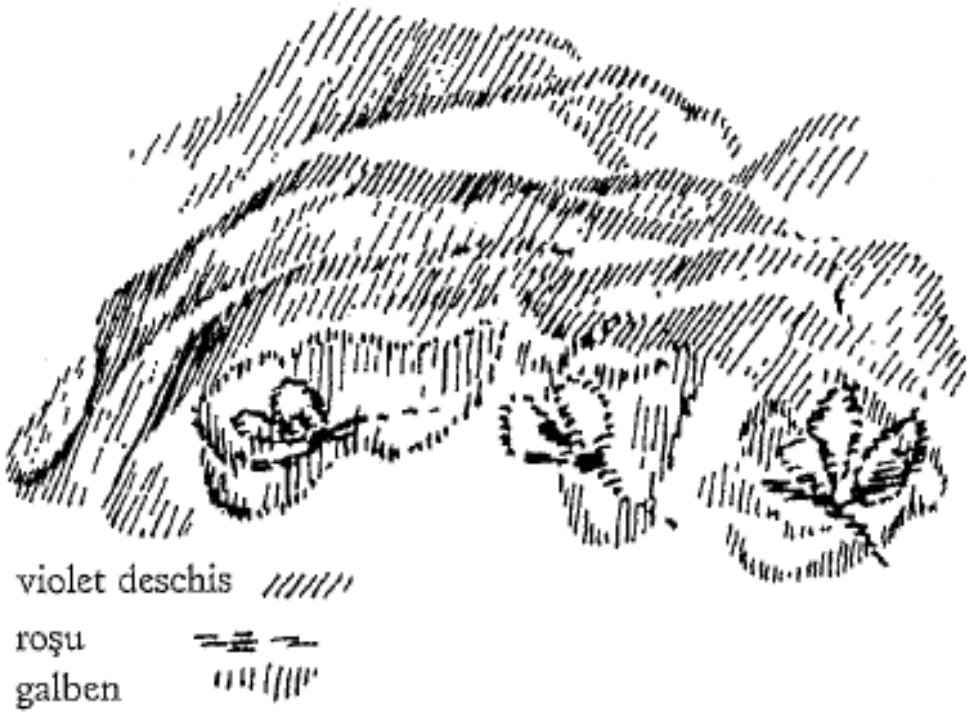

Vedeţi dumneavoastră, când aici, sus, se învârt Spiritele focului, mai ales când transportă polenul de pe antere, ele nu au decât *un* sentiment. Este un sentiment mai intens decât sentimentul silfidelor. Silfidele îşi simt Sinea, Eul lor, prin faptul că văd zburând în jur pasările. Spiritele focului au acest sentiment şi mai intens faţă de lumea fluturilor şi, în general, faţă de întreaga lume a insectelor. Acestor Spirite ale focului le place cel mai mult să meargă pe urma insectelor tocmai pentru a trasporta căldura în ovare. În transportarea căldurii concentrate care trebuie să intre în pământ pentru a se uni cu forma ideală, Spiritele focului se simt înrudite intim cu lumea fluturilor şi, în general, cu întreaga lume a insectelor. Ele merg peste tot pe urmele insectelor, care zboară din floare în floare. Şi astfel, când urmărim aceste insecte care zboară din floare în floare, avem sentimentul: Fiecare asemenea insectă care zboară din floare în floare are o aură absolut deosebită, care nu poate fi explicată foarte bine numai pornind de la insecta însăşi. Mai ales albinele, cu aura lor strălucitoare, care luminează, care licăreşte, care sclipeşte minunat, albinele care zboară din floare în floare pot fi percepute foarte greu în privinţa aurei lor. De ce? Pentru că insecta albină este însoțită peste tot de Spiritul focului, care se simte atât de înrudit cu ea, încât albina se află aici, iar pentru contemplarea spirituală ea apare învăluită într-o aură care este, de fapt, Spiritul focului. Când

albina zboară prin aer de la o plantă la alta, de la un pom la altul, ea zboară cu o aură care îi este dată, de fapt, de Spiritul focului. Spiritul focului nu numai că îşi simte în prezenţa insectei Eul, ci el vrea să fie unit complet cu insecta.

Dar tocmai prin aceasta primesc insectele acea forţă despre care v-am vorbit, care se manifestă în Cosmos prin această licărire în exterior. Insectele dobândesc astfel această forţă de a spiritualiza complet materia fizică ce se uneşte cu ele şi de a face să radieze în spaţiul cosmic materia fizică spiritualizată. Dar, exact aşa cum la o flăcără-căldura este mai întâi cea care face să apară lumina, tot astfel, la suprafaţa pământului insectele fac să licărească în spaţiul cosmic ceea ce îl atrage apoi pe om când el trebui să coboare în încarnare. Insectele sunt acele entităţi (vezi Fig.3, roşu şi galben) în care Cosmosul, Spiritele focului care zboară în jurul lor aprind entuziasmul spre aceste fapte. Şi, dacă Spiritele focului acţionează, pe de o parte, pentru ca în Cosmos să se reverse materie pătrunsă de foc, ele acţionează, pe de altă parte, pentru ca în interiorul Pământului să pătrundă focul concentrat, căldura concentrată, pentru a trezi, cu ajutorul gnomilor, forma spirituală care este picurată de silfide şi ondine în pământ.

Vedeţi dumneavoastră, acesta este procesul spiritual al lumii vegetale. Şi fiinţa plantei apare ca o lume atât de tainică pentru că inconştientul omului presimte că se întâmplă ceva deosebit cu planta care înfloreşte, care răsare. Taina nu este, fireşte, decriptată, căci misterelor minunate nu li se şterge pulberea de pe aripile de fluture; dar, aş putea spune, ceea ce îl încântă şi îl înalţă de obicei pe om la plantă apare într-un mod şi mai minunat atunci când nu este prezentă numai planta fizică, ci atunci când el înţelege această muncă minunată de aici, de jos, a lumii gnomilor, nemijlocit inteligentă, care plăsmuieşte într-un mod absolut intelectul, care împinge mai întâi forţa plantelor în sus. Aşa cum, într-un anumit fel, intelectul uman nu este supus forţei gravitaţiei, aşa cum noi ne purtăm capul fără a-i simţi greutatea, tot astfel gnomii biruie cu intelectul lor de lumină elementul pământesc şi împing planta în sus. Dar viaţa ar pieri dacă nu ar fi aprinsă de chimism. Ondinele aduc chimismul. Iar acesta trebuie să fie străbătut de lumină.

Astfel, vedem, de jos şi până sus, aş putea spune, în negrul albăstrui al forţei gravitaţiei (vezi Fig.4, Tabla 2), căreia îi este dat imboldul în sus pornind de la gnomi, şi, învârtindu-se în jurul plantei, sugerată în frunze, forţa ondinelor, care combină şi separă substanţe, pentru ca planta să crească în sus. De sus în jos, de la spiritele-silfide, în plantă este integrată lumina, care modelează acum o formă plastică, şi aceasta, la rândul ei, coboară, ca formă ideală, şi este primită de sânul matern al pământului. Şi apoi, din nou, planta este înconjurată de Spiritele focului, care concentrează în micile punctişoare ale seminţelor căldura cosmică, aceasta este apoi coborâtă şi predată, odată cu forţa seminţei, gnomilor,

astfel încât gnomii pot face să ia naştere, din foc şi viaţă, aici jos, plantele.

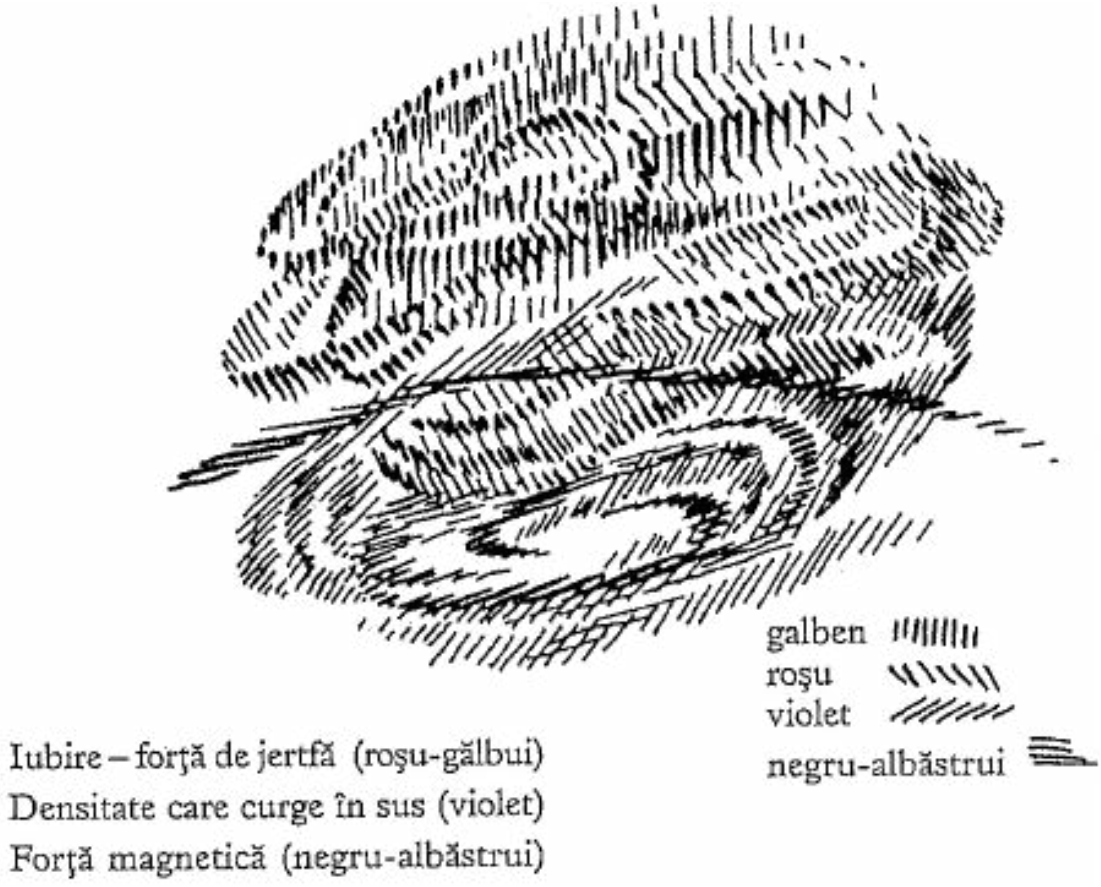

Fig.4

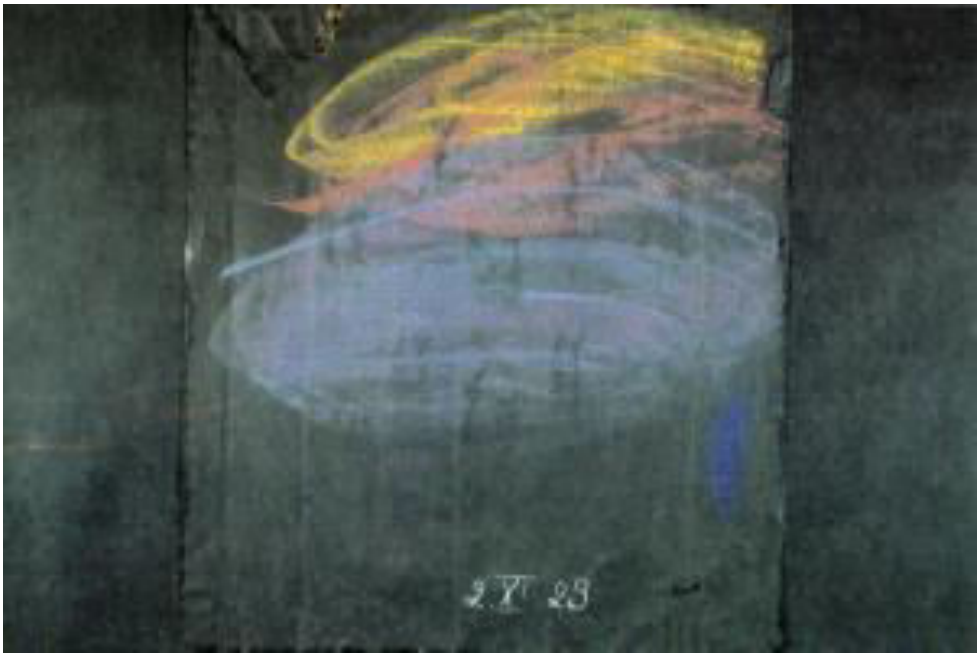

Vedeţi, de asemenea, că pământul îşi datorează, de fapt, forţa lui de respingere, densitatea lui, antipatiei gnomilor şi a ondinelor faţă de amfibieni şi peşti. Dacă pământul este dens, atunci densitatea este această antipatie prin care gnomii şi ondinele îşi menţin forma lor. Când pe pământ este trimisă lumină şi căldură, aceasta este totodată expresia acelei forţe de simpatie, a forţei purtătoare de iubire a silfidelor, care este purtată prin spaţiul cosmic, şi a forţei purtătoare de jertfă a Spiritelor focului care se coboară aici, jos. Astfel, am putea spune: Deasupra pământului, densitatea pământului, magnetismul pământului șși greutatea pământului, prin faptul că tind în sus, se unesc cu forţa de iubire şi forţa de jertfă, care tind în jos. Şi în această întrepătrundere a forței de iubire-jertfă, care curge în jos, şi a forţelor densității, greutăţii şi a forţei magnetice, care tind în sus, pe suprafaţa pământului se dezvoltă, acolo unde cele două se întâlnesc, lumea vegetală, care este o expresie exterioară a interacţiunii dintre iubirea cosmică, jertfa cosmică, greutatea cosmică şi magnetismul cosmic.

Aţi văzut, astfel, despre ce este vorba când ne îndreptăm privirea spre lumea vegetală, care ne încântă, ne înalță şi ne place. Putem adăuga, la observarea aspectului fizic, sensibil, dacă suntem în stare, aspectul spiritual, suprasensibil. Acest lucru face posibilă, totodată, corectarea erorii capitale a botanicii materialiste, care crede că fecundarea ar avea loc aici, sus. Ceea ce are loc aici nu este fecundarea, ci prepararea seminţei masculine cereşti a plantei pentru ceea ce este pregătit pentru plantă în sânul matern al Pământului.

IX. SPIRITELE ELEMENTARE ŞI LUMEA ANIMALELOR

Dornach, 3 noiembrie 1923 (GA 230)

Ieri v-am vorbit despre altă latură a existenţei naturii, despre entităţile suprasensibile-invizibile care însoțesc fiinţele şi procesele naturii sensibile, vizibile. O clarvedere instinctivă mai veche a putut contempla şi aceste entităţi ale lumii suprasensibile, care se află în spatele existenţei naturii, ca şi pe cele ale lumii sensibile. Astăzi, aceste entităţi s-au retras oarecum din faţa privirii umane. Dar această populaţie de gnomi, ondine, silfide şi fiinţe ale focului nu poate fi percepută la fel ca animalele, plantele etc., ale lumii fizic-sensibile numai din cauză că, în momentul actual al evoluţiei sale, omul nu este în stare să-şi manifeste fiinţa sufletesc-spirituală fără ajutorul corpului fizic şi al corpului eteric. În situaţia actuală a evoluţiei Pământului, omul trebuie să se slujească de corpul eteric pentru a-şi putea folosi sufletul său, şi de corpul fizic pentru a-şi putea folosi spiritul său. Corpul fizic, care oferă instrumentul pentru spirit, aparatul senzorial, nu este în stare să intre în legătură cu

entităţile care stau la baza lumii fizice. Şi nici corpul eteric al omului, de care acesta are nevoie pentru a se manifesta ca fiinţă sufletească. Şi, de aceea, omului îi scapă, dacă mă pot exprima astfel, jumătate din ambianţa lui pământească. Întreaga sferă care cuprinde acele fiinţe elementare despre care am vorbit ieri îi scapă omului. Corpul fizic şi corpul eteric nu ajung până aici. Ne putem forma o idee despre ceea ce îi scapă în acest fel omului actual dacă ne lămurim ce sunt, de fapt, gnomii, ondinele şi aşa mai departe.

Vedeți dumneavoastră, avem această întreagă grupă de animale inferioare, de animale inferioare actuale, care sunt alcătuite dintr-o masă moale, care se mişcă în elementul lichid, care trăiesc în elementul lichid, care nu au un schelet format, aşadar, nu au nimic care să le ofere un suport intern. Aceste entități fac parte dintre entitățile Pământului care au luat naştere cel mai târziu, nişte entități care abia acum, în condițiile Pământului deja evoluat, fac ceea ce a făcut ființa pământească cea mai veche, omul, în privința structurii capului său, în timpul perioadei vechiului Saturn. Astfel, aceste entități nu ajung să formeze în interiorul lor acele porțiuni întărite, care pot deveni suportul reprezentat de schelet.

Ei bine, gnomii sunt acele ființe care completează oarecum, din punct de vedere spiritual, ceea ce le lipseşte acestor animale inferioare, până sus, la amfibieni şi chiar la peşti, care au numai nişte forme incipiente de schelet – rnai ales peştii –, aşadar, această treaptă de animale inferioare devine un întreg abia prin faptul că există gnomi.

Deoarece relațiile dintre ființele din lume sunt foarte diferite, între aceste animale inferioare şi gnomi intervine o relație pe care am caracterizat-o ieri ca antipatie. Gnomii nu vor să devină asemănători cu aceste ființe inferioare. Ei vor să se păzească să ia forma acestor ființe inferioare. Aceşti gnomi, aşa cum vi i-am descris, sunt ființe extraordinar de istețe, de inteligente. Ei primesc inteligența odată cu percepția; sunt, în realitate, întru totul imaginea opusă lumii animalelor inferioare. Şi, în timp ce pentru regnul vegetal gnomii au importanța pe care am prezentat-o ieri, pentru lumea animalelor inferioare ei reprezintă cu adevărat o completare. Ei adaugă, ca să spunem aşa, lumii animalelor inferioare ceea ce îi lipseşte. Lumea animalelor inferioare are o conştiență confuză; gnomii au o conştienlă foarte luminoasă. Această lume a animalelor inferioare nu are un schelet osos, nu are un suport osos; gnomii adună la un loc, ca să spunem aşa, tot ceea ce este prezent ca forță de gravitație şi îşi formează din forța volatilă, invizibilă, de gravitație, corpul propriu, care, de altfel, este în permanenlă în pericolul de a se descompune, de a-şi pierde substanța. Gnomii trebuie să se formeze neîncetat, ca să spunem aşa, din forța de gravitalie, căci ei se află mereu în pericolul de a-şi pierde substanța. De aceea, trebuie să fie atenți în permanenlă, pentru a-şi salva propria existență, la ceea ce se petrece în jurul lor. Pentru observația pământească, nu există

ființă mai atentă decât un gnom. El observă tot ceea ce se petrece, căci trebuie să cunoască totul, să sesizeze totul, pentru a-şi salva viața. El trebuie să fie mereu treaz; dacă ar fi somnoros, aşa cum sunt oamenii adesea, ar muri imediat.

Există o zicală germană, care provine din vremuri străvechi, care exprimă foarte bine această nevoie a gnomilor de a fi mereu atenți. Se spune: Fii atent ca un spiriduş. Şi spiriduşii sunt chiar gnomii. Aşadar, dacă vrem să avertizăm pe cineva că trebuie să fie atent, îi spunem: Fii atent ca un gnom. – Acesta este, într-adevăr, o ființă atentă. Dacă l-am folosi ca model într-o clasă, astfel încât să-l punem să stea în prima bancă, să-l vadă toţi, ar fi o ființă excelentă pentru a fi imitată de elevi.

În afară de această însuşire, gnomii mai au şi altă însuşire, aceea că sunt pătrunşi de un imbold aproape neînvins spre libertate. Lor le pasă puțin unii de alții şi acordă atenție, de fapt, numai celeilalte lumi, lumii ambiante. Un gnom se interesează puțin de ceilalți gnomi. Dar tot ceea ce există, în rest, în această lume în care trăiesc, care se află în jurul lor, îi interesează în mod deosebit.

Vă spuneam că, de fapt, corpul formează o piedică pentru a percepe un asemenea ființe. În clipa în care corpul nu mai reprezintă o piedică, aceste ființe devin vizibile, la fel ca alte ființe ale naturii. Cel care a ajuns să trăiască într-o stare de conştiență deplină visul din momentul adormirii, acela îi cunoaşte bine pe gnomi. Nu e nevoie decât să vă amintiți ce am spus eu despre vis în „Goetheanum” [Nota 1]. Spuneam că, de fapt, visul nu apare în fața conştienței obişnuite în forma lui adevărată, ci el poartă o mască. Visul din momentul adormirii poartă şi el o mască. Noi nu ieşim imediat din ceea ce am trăit în conştiența obişnuită în timpul zilei sau din ceea ce am trăit mai demult; apar reminiscențe, imagini-amintiri din viață sau simboluri, imagini simbolice ale organelor interne, inima este simbolizată ca sobă, plămânii ca aripi şi aşa mai departe. Acestea sunt măşti. Dacă omul ar vedea visul fără mască, dacă ar trece în somn şi ar intra în mod real în acea lume fără ca fiinlețe care sunt acolo să poarte mască, omul ar vedea în timpul somnului această ceată de spiriduşi; ei ar veni în întâmpinarea lui.

Dar omul este ferit să perceapă în conştienţa obişnuită aceste lucruri nepregătit, căci s-ar înspăimânta. Pentru că ele ar reprezenta, în forma sub care l-ar întâmpina, nişte copii reale a tot ceea ce lucrează în om ca forțe distrugătoare. Omul ar percepe dintr-odată în ființa sa tot ceea ce lucrează în el ca forțe distrugătoare, care deconstruiesc în permanență. Şi, dacă i-ar percepe absolut nepregătit, aceşti gnomi ar fi nişte pure simboluri ale morții. Omul s-ar speria îngrozitor, dacă nu ar fi auzit despre ei ceva inteligibil pentru rațiunea sa obişnuită, şi ei l-ar întâmpina numai la adormire şi l-ar îngropa, într-un fel, dincolo, în lumea astrală. Privind lucrurile de dincolo, ceea ce se petrece la adormire arată ca şi cum omul ar fi îngropat de gnomi.

Acest lucru se petrece numai în momentul adormirii. O altă completare pentru lumea fizic-sensibilă sunt ondinele, ființele apei, aceste ființe care se transformă neîncetat, care trăiesc împreună cu apa aşa cum trăiesc gnomii împreună cu pământul. Noi am aflat, de asemenea, ce rol joacă ondinele în lumea vegetală; dar ele se află în relație, ca ființe care completează, şi cu animalele, cu animalele care stau pe o treaptă superioară, care au primit un corp pământesc diferențiat. Aceste animale, care s-au dezvoltat apoi ca ființă superioară de peşte sau ca ființă superioară de amfibian, au nevoie de solzi, au nevoie de o platoşă dură. Ele au nevoie în exterior de o coajă tare. Forțele care sunt prezente pentru a crea acest suport exterior, acest schelet exterior al anumitor animale, cum sunt insectele, au apărut în lume datorită activității ondinelor. Gnomii sprijină din punct de vedere spiritual animalele care sunt pe o treaptă inferioară. Aceste animale, care trebuie să fie sprijinite din exterior, care trebuie să fie îmbrăcate cu o platoşă, îşi au învelişul ocrotitor datorită activității ondinelor. Ondinele sunt acele ființe care adăugă acestor animale situate pe o treaptă ceva mai înaltă într-un un mod primitiv ceea ce avem noi drept calotă cranianǎ. Ele modelează oarecum această parte sub formă de cap. Toate aceste ființe, care sunt prezente ca ființţe invizibile în spatele lumii vizibile, au o misiune importantă în ansamblul întregii existențe, şi veţi vedea că peste tot acolo unde ştiința materialistă trebuie să explice ceva de felul celor prezentate de mine acum ea dă greş. De exemplu, această ştiință nu este în stare să explice cum ființţele inferioare, care nu sunt cu mult mai dure decât elementul în care trăiesc, ajung să se mişte în acest element, pentru că ea nu ştie că aici este prezent acest sprijin spiritual al gnomilor, pe care l-am descris adineaori. Pe de altă parte, formarea unei platoşe constituie întotdeauna o dificultate pentru o ştiință pur materialistă, ea nu ştie că prin sensibilitatea lor, prin faptul că ele evită să se transforme în ființe animale de nivel inferior, ondinele îndepărtează de ele ceea ce apare apoi ca solzi sau alt gen de platoşă care îmbracă aceste animale pe o treaptă ceva mai înaltă.

Şi, din nou, şi în privința acestor entități, pentru conştiența obişnuită a omului actual numai corpul formează o piedică pentru a le putea vedea aşa cum vedem, de exemplu, frunzele plantelor sau animalele superioare.

Când omul se află în stare de somn profund fără vise – şi somnul nu este pentru el fără vise, ci, prin darul inspirației, poate fi pătruns cu conştiența –, în fața privirii spirituale a omului, din acea mare a astralului în care gnomii îl îngroapă, îl ascund oarecum pe om la adormire, se ridică aceste entități ale ondinelor, şi ele devin vizibile în această stare de somn profund. Somnul stinge conştiența obişnuită. Conştiența de somn străluminată are drept conținut lumea minunată a elementului fluid în transformare, a elementului fluid care se unduie în toate felurile posibile, urmând metamorfozele ondinelor. Aşa cum pentru conştienţa diurnă avem în jurul nostru entităţile cu contururi solide,

conştienţa străluminată din timpul nopţii ne prezintă aceste entităţi care se transformă neîncetat, care se ridică în valuri ca o mare, care se lasă din nou în jos. Întregul somn profund este plin de asemenea entităţi, astfel că în ambianţa omului se află o mare unduitoare de fiinţe, o mare unduitoare de ondine.

Altfel stau lucrurile cu silfidele. Într-un anumit fel, ele sunt completarea anumitor fiinţe animale, dar în altă direcție. Am putea spune: gnomii şi ondinele adaugă un fel de cap animalelor lipsite de cap. Ei bine, păsările, aşa cum vi le-am descris, sunt, propriu-zis, numai cap; ele sunt întru totul organizare a capului. Silfidele îi adaugă păsării din punct de vedere spiritual ceea ce îi lipseşte drept completare corporală pe lângă organizarea capului. Aşadar, ele sunt completarea neamului păsărilor în direcţia acelei regiuni a organizării lor care la om constituie sistemul metabolismului şi al membrelor. Dacă păsările zboară prin aer cu picioare pipernicite, silfidele au cu atât mai mult nişte membre puternic dezvoltate, şi ele reprezintă, în sens spiritual, aş putea spune, în elementul aer, ceea ce reprezintă vaca jos, în materia fizică. De aceea am putut spune ieri că silfidele îşi au Eul lor în contact cu neamul păsărilor, care le uneşte cu Pământul. Omul îşi primeşte Eul său pe Pământ. Ceea ce le uneşte pe silfide cu Pământul este neamul păsărilor. Ele îşi au Eul lor, cel puţin conştienţa Eului lor, datorită neamului păsărilor.

Dacă omul şi-a străluminat starea de somn din timpul nopţii, dacă el a avut în jurul său marea astrală, care se modelează în cele mai diverse forme de ondine, şi apoi se trezeşte şi are starea de vis de la trezire, dacă acest vis de la trezire nu s-ar masca, acoperit de reminiscenţele vieţii sau de imaginile simbolice ale organelor interne, dacă ar percepe visul fără mască, el s-ar afla în faţa lumii silfidelor. Dar aceste silfide ar lua pentru el o formă ciudată. Ele s-ar prezenta ca şi cum Soarele ar vrea să trimită ceva care acţionează apăsător asupra omului, ceva care, într-un anumit fel, îl adoarme din punct de vedere spiritual. Vom vedea imediat de ce este aşa. Dar dacă omul ar percepe visul de la trezire nemascat, ar vedea în el licărirea fiinţială a luminii. El ar resimți acest lucru ca pe ceva neplăcut, deoarece membrele acestor silfide îl învăluie, îl înfăşoară oarecum în nişte fire. El se simte ca şi cum lumina ar vrea să-l cuprindă din toate părţile, ca şi cum lumina l-ar năpădi, lumină faţă de care el se simte extraordinar de sensibil. Poate că omul ar simţi şi un fel de mângâiere a luminii. Dar, prin toate acestea, eu vreau doar să vă sugerez cum se apropie această lumină apăsătoare, palpabilă, sub forma silfidelor.

Dacă ajungem la fiinţele focului, putem spune că ele formează completarea naturii volatile a fluturelui. Fluturele dezvoltă el însuşi, ca să spunem aşa, cât mai puţin posibil din corpul său fizic; el îl lasă să fie cât mai subţire; în schimb, fluturele este o fiinţă a luminii. Fiinţele focului se prezintă ca fiinţe care completează corpul fluturelui, astfel încât putem

avea următoarea reprezentare: Dacă vedem, pe de o parte, un fluture fizic, şi ni-l imaginăm mărit în mod corespunzător, iar, pe de altă parte, o fiinţă a focului – aceste fiinţe sunt rar împreună, şi numai în acele cazuri pe care le-am menţionat ieri –, avem sentimentul, când aceste două fiinţe se lipesc una de alta, unui om cu aripi, avem cu adevărat impresia unui om cu aripi. Trebuie doar să mărim fluturele în mod corespunzător şi să găsim pentru fiinţa focului mărimea adecvată omului, şi atunci avem impresia unui om cu aripi (Tabla 1, mijloc).

Acest lucru vă arată, la rândul său, că fiinţele focului sunt, propriu-zis, completarea acestor fiinţe care sunt cele mai apropiate de spiritual; ele sunt, ca să spunem aşa, completarea în jos. Gnornii şi ondinele sunt completarea în sus, în direcţia capului; silfidele şi fiinţele focului sunt completarea păsărilor şi a fluturilor în jos. Aşadar, trebuie să unim fiinţele focului cu fluturii.

În acelaşi fel în care omul îşi străluminează visul din timpul somnului, omul îşi poate străluminа şi starea de veghe din timpul zilei. Dar aici omul se slujeşte într-un mod energic de corpul său fizic. Eu am descris şi acest lucru în articole din revista „Goetheanum”. Omul ajunge, încetul cu încetul, să observe că în starea de veghe din timpul zilei el ar putea vedea în permanență fiinţele focului, căci fiinţele focului au o legătură intimă cu gândurile omului, cu tot ceea ce provine din organizarea capului. Dacă omul ajunge să fie complet conştient în starea de veghe din timpul zilei, şi totuşi, într-un anumit sens, să fie în afara sa, aşadar, să fie absolut raţional, stând ferm cu ambele picioare pe pământ, şi să fie totodată şi în afara sa – aşadar, să fie el însuşi şi fiinţa care stă vizavi de el, adică, să se poată contempla pe sine însuşi ca fiinţă de gânduri – atunci el observă că fiinţele focului formează în lume acel element care ne permite să ne percepem gândurile din cealaltă direcţie.

Astfel, perceperea ființelor focului îi permite omului să se vadă pe sine însuşi ca gânditor, nu numai să fie gânditor şi să urzească gândurile, ci să se contemple şi să vadă cum se desfăşoară gândurile. Numai că atunci gândurile încetează să mai fie legate de om; ele se dovedesc a fi gânduri cosmice; ele acționează şi urzesc în lume ca impulsuri. Remarcăm atunci că, de fapt, capul omului doar creează iluzia că gândurile ar fi închise în cutia craniană. Aici ele sunt numai reflectate; aici avem imaginile lor reflectate. Ceea ce stă la baza gândurilor ține de sfera ființelor focului. Când omul pătrunde în această sferă, el se vede în lumea gândurilor nu numai pe sine însuşi, ci vede conținutul de gânduri al lumii, care este totodată un conținut imaginativ. Astfel, forța pe care o extrage omul din sine însuşi este forța care îi prezintă gândurile ca gânduri cosmice. Ba, chiar, poate am voie să spun: Când contemplăm ceea ce poate fi văzut pe Pământ nu din corpul uman, ci din sfera ființelor focului, aşadar, din entitatea lui Saturn inclusă în Pământ, ajungem la imaginea pe care am descris-o despre evoluția Pământului în ***Ştiinţa ocultă în rezumat*** [Nota 2]. Această schiță a unei ştiinle a spiritului este conturată în aşa fel încât gândurile apar drept conținutul de gânduri al lumii, văzut din perspectiva ființelor focului.

Vedeți că aceste lucruri au o semnificaţie profund reală. Dar ele au şi în alt fel o semnificație profund reală pentru oameni. Examinaţi gnomii şi ondinele; aceste fiinţe se află, ca să spunern aşa, în lumea care se învecinează imediat cu lumea conştienței umane; ele se află dincolo de prag. Conştiența obişnuită este ferită să le vadă, căci nu toate aceste entităţi sunt bune. Entități bune sunt cele pe care le-am descris ieri, care lucrează în cele mai diverse feluri la creşterea plantelor. Dar nu toate sunt ființe bune. Când pătrundem în lumea în care acționează aceste entităţi, vedem că acolo se găsesc nu numai cele bune, ci şi cele rele. Trebuie să ne formăm mai întâi o idee despre aceste entități, să vedem care sunt bune, care sunt rele. Nu e chiar atât de uşor. Din felul în care vi le-am descris vedeți care trebuie să fie cele rele. Entitățile rele se deosebesc de cele bune prin faptul că entităţile bune se ţin întotdeauna aproape de regnul vegetal şi de cel mineral, iar entităţile rele vor tot timpul să se apropie de regnul animal şi de regnul uman; sunt unele şi mai rele, care se apropie, de asemenea, de regnul vegetal şi de regnul mineral. Dar ne formăm o reprezentare clară despre răutatea pe care o pot avea entităţile acestui regn dacă examinăm acele entităţi care vor să se apropie de oameni şi de animale şi vor să realizeze în om ceea ce este repartizat de ierarhiile superioare entităților bune pentru lumea vegetală şi lumea minerală.

Vedeți dumneavoastră, există nişte entităţi rele din regnul gnomilor şi din regnul ondinelor care se apropie de oameni şi animale şi acționează în aşa fel încât transferă în om pe cale fizică ceea ce ele trebuie să adăuge, de fapt, la animalele inferioare; în om, acest element este oricum prezent. Astfel, prin prezența acestor entităţi rele de gnomi şi ondine, în om şi în animale trăiesc ființe animale şi vegetale inferioare,

paraziți. Dar, aş putea spune, în momentul în care omul trece pragul spre lumea spirituală el pătrunde în subtilitățile acestei lumi. Acolo sunt peste tot capcane şi trebuie să învăţăm mai întâi ceva despre spiriduşi, şi anume, să fim atenţi. Spiritiştii, de exemplu, nu ar putea face niciodată acest lucru. Există peste tot capcane. Cineva ar putea spune: La ce folosesc, în principiu, aceste entități de gnomi şi ondine, dacă ele fac să apară entități parazitare? Ei bine, dacă nu ar exista aceste entități, omul nu ar putea dezvolta în sine forța de a-şi modela masa cerebrală. Şi acum ajungem la ceva extraordinar de important.

Vă voi prezenta acest lucru în mod schematic (Tabla 1, stânga). Dacă vă imaginați omul ca om al metabolismului şi al membrelor, ca om al pieptului, aşadar, ca om ritmic, şi apoi ca om al capului, aşadar, ca om neuro-senzorial, trebuie să vă fie clar următorul fapt: jos au loc nişte procese – să lăsăm la o parte omul ritmic –, sus au loc, la rândul lor, alte procese. Dacă sintetizăm procesele care se desfăşoară jos, în esență, avem un rezultat, căruia de obicei nu i se acordă atenție în viața obişnuită: sunt prezente procesele de eliminare, eliminări prin intestin, eliminări prin rinichi, şi aşa mai departe; toate sunt procese de eliminare care merg în jos. Aceste procese de eliminare sunt privite de obicei numai ca procese de eliminare. Dar aceasta este o absurditate. Aici nu au loc nişte procese de eliminare numai pentru că trebuie să se elimine ceva, ci, în aceeaşi măsură în care apar nişte produse de eliminare, în omul de jos apare din punct de vedere spiritual ceva asemănător cu ceea ce există din punct de vedere fizic în omul de sus sub forma creierului. Ceea ce are loc în omul de jos este un proces care rămâne la jumătatea drumului în ceea ce priveşte desfăşurarea lui fizică. Se produce eliminarea, pentru că procesul trece în spiritual. Sus, procesul este dus până la capăt. Aici se formează pe plan fizic ceea ce jos există numai pe plan spiritual. Şi dacă ceea ce se elimină jos ar fi supus unui proces care s-ar continua, dacă produsele de eliminare ar fi transformate în continuare atunci ultima metamorfoză ar fi creierul uman.

Masa creierului uman este produs de eliminare transformat. Acest lucru este extraordinar de important, de exemplu, pentru domeniul medical, şi este un lucru care încă mai era cunoscut în secolele al XVI-lea şi al XVII-lea de către medicii acelor epoci. Desigur, astăzi se vorbeşte într-un mod foarte disprețuitor, şi, în unele privințe, pe bună dreptate, despre vechea „farmacie a excrementelor”. Dar se vorbeşte aşa deoarece nu se ştie că în excremente încă mai existau aşa-numitele mumii ale spiritului. Fireşte, aceasta nu poate fi o laudă la adresa a ceea ce a figurat în ultimele secole ca farmacie a excrementelor, ci eu atrag atenția asupra multor adevăruri care au o legătură foarte profundă, aşa cum sunt cele pe care le-am prezentat adineaori.

Creierul este, cu siguranță, o metamorfoză superioară a produselor de eliminare. De aici, legătura dintre bolile cerebrale şi bolile intestinale; de

aici, de. asemenea, legătura dintre vindecarea bolilor cerebrale şi vindecarea bolilor intestinale.

Prin faptul că există gnomi şi ondine, prin faptul că există, în general, o lume în care pot trăi gnomi şi ondine, sunt prezente forțele care pot produce, pornind din omul de jos, paraziți, dar care creează în acelaşi timp ocazia ca în omul de sus produsele de eliminare să fie metamorfozate în creier. Noi nu am putea avea un creier dacă lumea nu ar fi organizată în aşa fel încât să poată exista gnomi şi ondine.

Ceea ce e valabil pentru gnomi şi ondine în privința forțelor de distrugere desigur, distrugerea, deconstrucția porneşte, la rândul ei, din creier – pentru silfide şi ființele focului e valabil în privința forțelor de construcție. La rândul lor, silfidele şi ființele focului bune se țin departe de oameni şi animale şi se ocupă de lumea vegetală, aşa cum am arătat. Dar există şi ființe rele. Acestea înainte de toate, poartă în jos ceea ce ar trebui să se afle numai în regiunile de sus, în regiunile aerului şi căldurii, ele poartă aceste lucruri în jos, în regiunile elementelor apă şi pământ.

Ei bine, dacă vreți să studiați ce se întâmplă când aceste silfide aduc, de exemplu, din regiunea de sus în regiunea de jos, în regiunea elementelor apă şi pământ, ceea ce ține de regiunea de sus, examinați Belladonna. Belladonna este o plantă a cărei floare este sărutată, dacă mă pot exprima astfel, de silfide şi care prin aceasta a transformat ceea ce poate fi un suc bun în sucul otrăvitor al Belladonnei.

Aici aveţi ceea ce am putea numi o deplasare a sferei. Este un lucru bun când silfidele îşi dezvoltă forţele lor învăluitoare sus, aşa cum am descris mai înainte, când ne simţim, pur şi simplu, atinşi de lumină – căci de acest lucru are nevoie lumea păsărilor. Dar dacă silfida coboară şi foloseşte jos, în relaţie cu lumea plantelor, ceea ce ar trebui să folosească sus, atunci ia naştere o otravă vegetală puternică. Gnomii şi ondinele produc fiinţe parazitare; silfidele produc otrăvurile, care sunt, de fapt, elemente cereşti revărsate prea puternic pe Pământ. Dacă omul sau unele animale ar consuma Belladonna, care arată ca o cireaşă, numai că ea se ascunde în caliciu – este împins în jos, putem vedea acest lucru după forma Belladonnei, ceea ce am descris mai înainte –, ar muri din această cauză. Dar uitaţi-vă la sturzi şi la mierle: aceste păsări se aşază pe Belladonna şi îşi iau de aici hrana lor cea mai bună din lume. Ceea ce se găseşte în Belladonna ţine de regiunea în care trăiesc ele.

Este, totuşi, un fenomen ciudat faptul că animalele şi oamenii, care sunt legaţi de Pământ cu organele lor de jos, preiau ca otravă ceea ce este pervertit în Belladonna în contact cu Pământul, şi că, în schimb, nişte păsări atât de reprezentative ca sturzii şi mierlele pot primi această substanţă, pe cale spirituală, datorită silfidelor – şi ele o primesc tocmai datorită silfidelor bune –, că ele o pot suporta, chiar dacă ceea ce se află sus, în regiunea lor, a fost purtat jos, pe Pământ. Pentru ele este hrană

ceva care pentru fiinţele care sunt legate mai mult de pământ este otravă.

Vă puteţi forma o idee despre felul în care, pe de o parte, prin intermediul gnomilor şi ondinelor, elementul parazitar tinde dinspre Pământ în sus, spre celelalte fiinţe, iar, pe de altă parte, despre felul în care otrăvurile picură, propriu-zis, de sus în jos.

În schimb, când fiinţele focului se pătrund cu acele impulsuri care ţin de regiunea fluturilor, care sunt foarte folositoare fluturilor pentru dezvoltarea lor, şi le poartă jos, în fructe, ia naştere, de exemplu, ceea ce avem în cadrul unei serii de migdale ca migdale otrăvitoare. Atunci această otravă este introdusă prin activitatea fiinţelor focului în fructul migdalei. Și, la rândul său, fructul migdalei nu ar putea lua naştere dacă aceleaşi fiinţe ale focului nu ar arde în acest fel blând ceea ce noi consumăm la celelalte fructe. Priviţi migdala. La celelalte fructe aveţi în mijloc sâmburele alb şi de jur împrejur pulpa fructului. La migdală aveţi în mijloc sâmburele şi de jur împrejur pulpa fructului este arsă complet. Aici vedeţi activitatea fiinţelor focului. Când această activitate depăşeşte limitele; ceea ce fac fiinţele focului nu numai că transformă coaja migdalei până când devine maro, când migdala încă mai poate fi bună, ci ceva din ceea ce trebuie să formeze coaja pătrunde în interior până la sâmburele alb al migdalei, şi atunci migdala devine otrăvitoare (Tabla 1, dreapta).

Astfel, aveţi o imagine a modului în care aceste entităţi, care se găsesc aici, la graniţă, în lumea care se află imediat dincolo de prag, când îşi realizează impulsurile devin purtătorii fiinţelor parazitare, ai otrăvurilor şi, odată cu aceasta, purtători ai unor boli. În acest fel devine clar în ce măsură omul, ca fiinţă sănătoasă, iese din sfera a ceea ce îl poate cuprinde în caz de boală. Căci acest lucru are legătură cu manifestarea caracterului vătămător al acestor entităţi, care, pe de altă parte, trebuie să existe, pentru a face posibilă întreaga dezvoltare, creştere şi proliferare a naturii, şi, la rândul său, întreaga pieire a naturii.

Acestea sunt lucrurile care, contemplate printr-o clarvedere instinctivă, stăteau la baza unor asemenea intuiţii cum sunt cele indiene despre Brahma, Vishnu, Shiva. Brahma reprezenta entitatea activă în acea sferă a Universului care are voie să se apropie de om. Vishnu reprezenta acea sferă a Universului care are voie să se apropie de om numai în măsura în care el trebuie să distrugă mereu ceea ce construieşte, în măsura în care această sferă trebuie să se transforme neîncetat. Iar Shiva reprezenta tot ceea ce are legătură cu forţele distrugătoare. În epoci mai vechi ale înaltei culturi indiene se spunea: Brahma este strâns înrudit cu tot ceea ce este de natura fiinţelor focului, cu ceea ce este de natura silfidelor; Vishnu, cu tot ceea ce este natura silfidelor şi ondinelor; Shiva, cu tot ceea ce este de natura gnomilor şi ondinelor. În principiu, dacă ne întoarcem la aceste reprezentări mai vechi, vedem peste tot expresiile

imaginative pentru ceea ce trebuie să cercetăm astăzi din nou ca taine care stau la baza naturii.

Aşadar, ieri am examinat înrudirea acestui popor invizibil cu lumea plantelor; am adăugat astăzi înrudirea acestui popor invizibil cu lumea animalelor. Peste tot entităţile de dincoace de prag intervin în entităţile de dincolo de prag, entităţile de dincolo de prag intervin în entităţile de dincoace de prag, şi aşa mai departe. Și numai cunoscând interacţiunea vie dintre aceste două genuri de fiinţe înțelegem, de fapt, cum se desfăşoară lucrurile în lumea vizibilă. Pentru om este foarte necesară cunoaşterea lumii suprasensibile, căci, în clipa în care păşeşte prin poarta morţii, el nu mai are în jurul său lumea sensibilă, ci cealaltă lume începe să fie lumea sa. În cadrul evoluţiei sale actuale, el nu poate intra în această altă lume dacă nu a recunoscut, ca să spunem aşa, din manifestările fizice, literele care fac trimitere dincolo, la această altă lume; dacă nu a învățat să citească în animalele pământului, în animalele apei, în animalele aerului şi în animalele luminii, în fluturi, ceea ce face trimitere la fiinţele elementare, care sunt colocatarii noştri între moarte şi o nouă naştere. Dar ceea ce vedem noi din aceste entităţi între naştere şi moarte este, aş putea spune, numai partea densă, brută. Învățăm să cunoaştem ceea ce ține de suprasensibil numai dacă trecem cu cercetarea noastră, cu înțelegerea noastră, dincolo, în această lume suprasensibilă.

X. FIINŢE ELEMENTARE AHRIMANICE

Torquay, 19 august 1924 (GA 243)

Dacă dezvoltăm stările de conştienţă despre care s-a discutat, ajungem cu fiecare stare de conştienţă într-o anumită regiune a lumii. Voi reprezenta schematic cum se comportă contemplarea omului faţă de aceste regiuni în care putem ajunge dacă ne cucerim nişte stări de conştienţă speciale, aşa cum le-am caracterizat eu. Bineînțeles, noi putem reprezenta numai una alături de alta lumile care se află, de fapt, una într-alta. Eu am şi arătat că lumea lunară, sfera Lunii, pătrunde, propriu-zis, sfera noastră, că, la rândul ei, sfera lui Mercur pătrunde sfera noastră. Pentru a înfăţişa diferitele lumi, trebuie să le reprezint unele alături de altele.

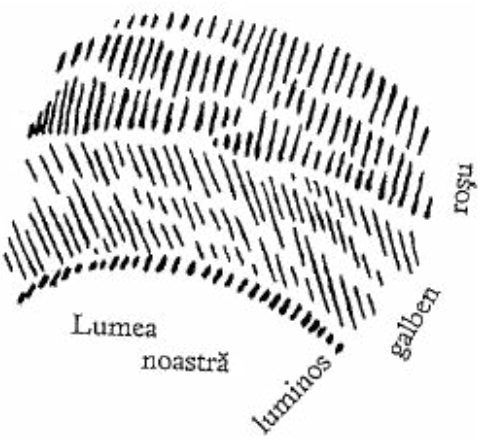

Fig.1

Dacă aceasta este lumea noastră (vezi Fig.1, luminos), când dezvoltăm alte stări de conştienţă ajungem de fiecare dată în alte lumi. Aşadar, să presupunem că dezvoltăm acele stări de conştienţă pe care trebuie să le avem pentru a intra în lumea în care îi putem urmări pe cei decedaţi în anii care urmează imediat după moartea lor. Eu voi caracteriza această lume indicând că ea se întâlneşte aici cu lumea noastră (vezi desenul, galben). Dacă am dezvolta apoi următoarea stare de conştienţă, am avea starea de conştienţă prin care am pătrunde mai departe în sfera de viaţă în care păşeşte cel decedat după ce a parcurs drumul retrospectiv, şi pe care eu am numit-o starea conştienţei golite, dar treze, faţă de lumea fizică. Am intra într-o altă lume (vezi desenul, roşu), în această lume în care, de exemplu, omul se întâlneşte într-un mod absolut deosebit mai ales cu fiinţele mercuriene, cu acele realităţi care se

manifestă în sfera lui Rafael în sensul caracterizat ieri. În această sferă facem cunoştinţă, înainte de toate, cu forţele vindecătoare ale naturii umane.

Astfel, cu fiecare stare de conştienţă ajungem într-o anumită regiune a lumii. Dar, prin aceasta, ajungem să cunoaştem acele fiinţe care aparţin, un anumit timp, acestei lumi. Aşadar, dacă vreau să aflu cum trăiesc oamenii în anii de după moarte, trebuie să pătrund cu conştienţa în lumea prin care călătoresc cei decedaţi. Eu nu-i pot observa într-o altă lume sub forma lor reală. Dacă vreau să examinez fiinţele mercuriene, trebuie să pătrund cu conştienţa în lumea fiinţelor mercuriene. De aici vedeţi că noi, ca oameni, percepern într-un anumit fel lumile separate una de alta şi pentru fiecare lume putem dezvolta starea de conştienţă specială adecvată acelei lumi. Noi chiar trebuie să dezvoltăm aceste stări de conştienţă, dacă vrem să cunoaştem în sens corect lumile, căci numai în acest fel ne putem pregăti în mod just să cunoaştem fiecare lume cu caracterul ei adevărat. Vreau să vă arăt cu ajutorul unui exemplu unde duce o asemenea cunoaştere, aşadar, o cunoaştere care vrea să dezvolte în mod just, pentru anumite regiuni ale lumii, starea de conştienţă corespunzătoare.

Să presupunem că vedem o plantă, frunzele, florile. Am observat că, de fapt, o plantă este o imagine de oglindă a ceea ce lucrează afară, în lume, modelând, dând formă. Ceea ce putem găsi în această lume despre care am vorbit adineaori se oglindeşte pe Pământ în plantele noastre. Cum ajungem să cunoaştem plantele? Ajungem să le cunoaştem dacă ne înălțăm cu conştienţa în această lume. Dar aici avem ceva absolut special, şi anume faptul că există o mare deosebire, o deosebire uriaşă, între plantele care ne întâmpină în domeniul lumii pământeşti. Când vedem o plantă oarecare, Cichorium* sau altă plantă, ea ne apare şi în sens spiritual altfel decât alte plante.

Observaţi, de exemplu, vioreaua** obişnuită şi comparaţi-o – pentru a da un exemplu radical – cu Belladonna, cu mătrăguna***, şi atunci, dacă privim lumea plantelor aşa cum v-am arătat, vedem cum stă vioreaua în faţa unui un om care are ochiul sufletesc deschis când ne aflăm în lumea căreia îi aparţine, aşadar, în lumea conştienţei golite, dar treze.

* Cichorium intybus – cicoare (n. tr.).

** Viola L. (n. tr.).

*** Atropa belladonna (n.tr.).

Lucrurile nu stau în acelaşi fel în ceea ce priveşte mătrăguna. Mătrăguna, Belladonna, îşi trage fiinţa din cu totul alte lumi. Aşadar, eu pot caracteriza acest fenomen şi în felul următor: Noi ajungem să cunoaştem o plantă obişnuită observând că ea are un corp fizic, că are un corp eteric; apoi vedem că în jurul florii şi fructului pluteşte astralul

general care vine din Cosmos. Aşadar, dumneavoastră observaţi planta. Din pământ răsare partea fizică a plantei. Planta îşi are corpul ei eteric, şi deasupra, parcă plutind ca nişte nori, se aşază astralul. Aşa stau lucrurile la o plantă cum este vioreaua. La o plantă cum este mătrăguna lucrurile stau altfel. La Belladonna, situaţia este următoarea: planta creşte, are floare, înăuntru se formează fructul. Astralul pătrunde în fruct. Vioreaua îşi formează fructul numai în domeniul eteric. Mătrăguna absoarbe odată cu fructul astralul. Ea devine prin aceasta otrăvitoare. Toate plantele care absorb în vreo parte a lor astral din Cosmos devin otrăvitoare. Aşadar, acelaşi astral care, când pătrunde în animal, îi dă acestuia corpul astral, care îl modelează din punct de vedere interior ca fiinţă înzestrată cu simţire, când pătrunde în plantă face din ea o plantă otrăvitoare. Este un lucru foarte interesant, căci putem spune: Corpul nostru astral poartă în sine nişte forţe care, dacă ajung în plantă, se prezintă ca otravă. – Şi tocmai în acest fel trebuie să concepem otrava. Ajungem să cunoaştem otrava din punct de vedere interior dacă ştim că noi, ca oameni, avem în mod normal în corpul nostru astral forţele tuturor otrăvurilor care există, căci acest lucru ţine de natura omului.

În această expunere vreau doar să prezint o anumită noţiune, pe care va trebui să o utilizăm mai târziu, pentru a putea înţelege deosebirea dintre căile juste şi căile eronate ale cercetării spirituale. Ce înţelegem noi dintr-un asemenea exemplu? Avem o viorea. Avem o mătrăgună.

Dacă am dezvoltat pentru fiecare lume conştienţa adecvată, vedem în viorea o fiinţă care rămâne în lumea ei, care nu îşi atrage nimic dintr-o lume străină ei. Mătrăguna îşi atrage ceva dintr-o lume străină ei. Belladonna îşi însuşeşte un element pe care o plantă nu are voie să-l aibă, pe care are voie să-l aibă numai un animal. Şi aşa stau lucrurile cu toate plantele otrăvitoare. Ele îşi însuşesc un element pe care ele, ca plante, nu au voie să-l aibă, un element care îi revine numai animalului.

În Univers există multe fiinţe care aparţin celor mai diverse regiuni ale lumii. Tocmai în acea regiune pe care o întâlnim când păşim direct în lumea în care îi putem urmări după moarte pe cei decedaţi după câţiva ani, după zece, douăzeci, treizeci de ani, până când ei părăsesc această lume, există o întreagă serie de fiinţe, care sunt reale, dar care nu pătrund în mod vizibil în lumea noastră fizică. Eu aş caracteriza asemenea fiinţe ca pe un anumit gen de fiinţe elementare.

Aşadar, când îl urmărirn pe cel decedat după ce a trecut prin poarta morţii, păşim într-o lume în care se găsesc tot felul de fiinţe elementare, care au forme despre care se poate spune că aparţin cu adevărat acestei lumi. Aşadar, am putea spune: Deoarece aceste fiinţe aparţin acestei lumi, ele ar trebui să se slujească de toate forţele care se află în această lume. – Dar printre aceste fiinţe elementare există şi unele care nu se limitează la aceasta, ci se uită când oamenii scriu, de exemplu, şi asistă la toate activităţile care sunt executate în lumea oamenilor, adică în acea

lume în care trăiesc oamenii între naştere şi moarte. Avem tot timpul asemenea entităţi care privesc. Acest privit încă nu are în sine nimic rău, căci întregul plan în care se integrează ceea ce relatez eu acum constă, desigur, în faptul că toate lumile care se învecinează cu lumea noastră, aşadar, lumea în care păşim imediat după moarte, lumea în care umblăm la câteva decenii după moarte, toate aceste lumi nu au în sine ceea ce are omul în jurul său aici, pe Pământ, şi ceea ce învaţă el aici, pe Pământ. În aceste lumi care se învecinează cu lumea noastră nu există, de exemplu, scris, citit, în sensul nostru. Nu există nici avioane în sensul nostru, automobile în sensul nostru, nu există niciun fel de mijloace obişnuite de transport în sensul nostru. Nimic din toate acestea nu există în aceste lumi care se învecinează cu lumea noastră.

Dar nici nu putem spune că aici, pe Pământ, noi construim automobile, scriem şi citim, că aici, pe Pământ noi scriem cărţi care nu sunt citite şi de îngeri, nu putem spune că toate acestea ar fi fără importanţă pentru lume în general. Lucrurile sunt de aşa natură încât asemenea entităţi cum sunt cele despre care tocmai am vorbit sunt, într-un fel, transferate din lumea care se învecinează direct cu lumea noastră. Ele trebuie să urmărească ceea ce fac aici oamenii. Aşadar, ele sunt trimise în mod special din alte lumi şi sunt însărcinate cu misiunea de a se ocupa de natura umană şi de a păstra pentru nişte epoci viitoare ceea ce învaţă oamenii aici. Căci, vedeţi dumneavoastră, noi, oamenii, ne putem duce karma dintr-o viaţă în alta, putem transporta, de asemenea, dintr-o viaţă în alta, tot ceea ce se petrece cu karma noastră prin intermediul civilizației şi culturii exterioare. Putem duce dintr-o viaţă în alta ceea ce trăim noi, ca oameni, când suntem într-un automobil, dar nu putem transporta construcția automobilului. Noi înşine, ca oameni, nu putem transporta dintr-o viaţă în alta ceea ce ia naştere pe baza forțelor pur pământeşti. Astfel, omenirea a creat pe parcursul civilizafiei ceva ce ea însăşi ar pierde dacă nu i-ar veni în ajutor alte fiinţe.

Ei bine, aceste fiinţe despre care am vorbit sunt trimise în mod special cu misiunea de a păstra pentru viitor ceea ce omul nu poate duce dintr-o viaţă în alta. Aşadar, faptul că noi avem în mijlocul nostru şi în lumea care se învecinează cu a noastră nişte fiinţe care au misiunea de a transporta în viitor ceea ce omul nu poate aduce din civilizaţia sa exterioară, pentru ca el să poată avea din nou în viitor aceste elemente ale civilizaliei, este un fapt deosebit de important. Deoarece în nişte vremuri trecute a devenit foarte dificil pentru unele dintre aceste fiinţe să-şi îndeplinească misiunea, s-a ajuns ca multe, foarte multe lucruri dintre cele care au fost deja descoperite în cadrul civilizafiei să se piardă, totuşi, pentru omenire.

Aşadar, fenomenul important pe care vreau să vi-l prezint aici este faptul că în mijlocul nostru se află entităţi care au primit pe plan cosmic misiunea de a transporta în viitor tot ceea ce omul nu poate duce el însuşi dintr-o viaţă pământească în alta. Acesta este, înainte de toate,

conținutul abstract al bibliotecilor noastre. Noi nu putem transporta acest conţinut dintr-o viaţă pământească în alta. Pentru aceasta e nevoie de entităţi speciale. Dar acele entităţi spirituale cu care noi, oamenii, stăm într-o legătură directă nu pot face acest lucru. Și de aceea nu putem face nici noi, ca oameni, aceasta. Aceste entităţi trebuie să se slujească de alte entități, care timp îndelungat le erau străine, care au parcurs o cu totul altă evoluţie decât fiinţele spirituale care stau în legătură cu noi.

Eu am numit aceste entități, care au parcurs o evoluţie absolut diferită, entităţi ahrimanice. Este vorba de o evoluţie diferită, care se întâlneşte cu a noastră în unele ocazii, de exemplu, atunci când noi construim aici un automobil. Aşadar, e vorba de entităţi care, datorită forțelor lor ahrimanice, pot înțelege o activitate deosebită din prezent, de exemplu, construirea unui automobil, şi care transportă în epoci viitoare lucruri care au fost integrate la un moment dat civilizaliei omenirii şi pe care omul nu le poate transporta dintr-o încarnare în alta.

Cu ajutorul reprezentărilor pe care le-am dobândit în acest fel putem caracteriza acum ce înseamnă, propriu-zis, un om medial. Fireşte, trebuie să facem deosebire între un om medial în sensul cel mai larg al cuvântului şi ceea ce se numeşte în sensul propriu-zis al cuvântului un medium. De fapt, noi toţi suntem mediumuri, dacă luăm expresia medium în sensul cel mai larg al cuvântului. De exemplu, înainte de a coborî în lumea pământească şi de a ne parcurge viața dintre naştere şi moarte, noi suntem fiinţe spiritual¬sufleteşti. Ceea ce este omul în lumea spirituală se întrupează în ceea ce este el aici, în lumea fizică. În lumea fizică, noi suntem pentru propriul nostru spirit un medium. Aşadar, dacă folosim cuvântul medium în sensul său cel mai larg, am putea considera că orice fiinţă este, într-un fel, medium. Nu la aceasta ne referim când vorbim în sensul obişnuit de un om medial. Un om medial în lumea noastră, pe care o parcurgem între naştere şi moarte, este acel om care şi-a dezvoltat anumite părţi ale creierului său în aşa fel încât ele pot fi deconectate pentru un anumit timp de la ansamblul entităţii sale. Astfel încât, la un medium, pentru un anumit timp nu sunt prezente ca bază pentru activitatea Eului tocmai acele părţi ale creierului care sprijină în mod deosebit această activitate.

Aşadar, când ne spunem nouă înşine „eu”, când ne aducem în conştienţă propriul Eu, întotdeauna această manifestare a conştienţei, această conştienţă a Eului, se sprijină pe anumite părţi ale creierului. La un medium, aceste părţi ale creierului sunt deconectate. Atunci, anumite entităţi de genul celor pe care le-am caracterizat mai înainte au poftă să se strecoare în locul Eului uman în aceste părți ale creierului. Şi atunci un asemenea medium devine purtătorul acelor entități care ar trebui să transporte, propriu-zis, civilizația în viitor. Aşadar, când prind un asemenea creier, care nu este locuit pentru un anumit timp de Eul său, aceste ființe sunt cuprinse de o poftă teribilă de a se cufunda în el. Şi când un medium este în transă, cum se spune, aşadar, când creierul

este deconectat, în el se strecoară o asemenea ființă care stă sub influență ahrimanică şi care ar trebui să transporte civilizația în nişte epoci viitoare, şi atunci, în acel interval de timp, un asemenea om, în loc să fie purtătorul unui Eu uman, este purtătorul unei ființe elementare care îşi neglijează datoria sa în Cosmos. Rețineți această expresie cuvânt cu cuvânt: *care îşi neglijează datoria sa în Cosmos*.

Datoria unei asemenea ființe în Cosmos este aceea de a vedea cum scriu oamenii. Ei scriu cu acele forțe care sunt ancorate în aceste părți ale creierului despre care tocmai am vorbit. În loc ca aceste ființe doar să privească, aşa cum şi trebuie să facă, de altfel, tot timpul, ele se uită în jur să vadă unde există un creier medial care poate fi deconectat. Atunci ele se strecoară înăuntru şi transpun în lumea umană prezentă ceea ce au dezvoltat deja ca artă a scrisului prin privitul lor. Aşadar, aceste entități proiectează în prezent cu ajutorul unor oameni mediali ceva ce ar trebui să transporte, conform misiunii lor, în viitor. Mediumnismul se bazează pe faptul că ceea ce ar trebui să se dezvolte în viitor drept facultăți se dezvoltă deja în prezent într-un mod confuz, haotic. De aici, darul profetic al ființei mediale, de aici caracterul fascinant. În realitate, este ceva care lucrează mai desăvârşit decât omul în prezent. Dar este introdus de nişte fiinle în modul pe care vi l-am descris mai înainte.

Exact aşa cum Belladonna este medială pentru lumea astrală – Belladonna este un medium pentru anumite forțe astrale pe care le introduce în fructul ei –, tot astfel, un medium uman, prin intermediul creierului său deosebit, este un medium pentru aceste entități elementare, care trebuie să participe la civilizalia noastră, pentru că omul nu poate transporta totul dintr-o viață pământească în alta. Acesta este misterul propriu-zis al ființei mediale: ea este posedată de aceste ființe speciale. Vă puteți imagina că aceste entități sunt, pe de o parte, creaturi reale ale entităților ahrimanice. Entitățile ahrimanice sunt prezente în Cosmos ca entități care au o inteligență ce depăşeşte cu mult inteligența omenirii. Imediat ce ajungem în lumea care se învecinează în mod direct cu lumea noastră, sau atunci când ne apropiem, în această lume fizică – dacă dezvoltăm facultatea de contemplare – de ființele ahrimanice, suntem uimiți de inteligența lor teribilă, de inteligența lor covârşitoare. În privința inteligenței, ele sunt nişte adevărate ființe supraumane. Şi dobândim respect față de asemenea entități abia atunci când înțelegem ce infinit de inteligente sunt ele.

Ceva din această inteligență trece apoi asupra creaturilor lor, asupra acestor ființe elementare care se strecoară, care se cufundă în creierele mediumurilor, astfel încât prin intermediul acestor mediumuri ies la iveală tot felul de lucruri importante. Aflăm lucruri importante mai ales dacă putem privi, pe baza unei conştiențe deplin dezvoltate, corect dezvoltate, ceea ce produc asemenea mediumuri. Lucrurile sunt de aşa natură încât, dacă înțelegem în sens just constituția, alcătuirea lumii spirituale, nu negăm faptul că prin intermediul mediilor pot pătrunde tot

felul de lucruri importante din lumea spirituală în lumea fizică. Prin intermediul mediumurilor putem afla lucruri importante, semnificative. Dar aceasta nu este o cale corectă. De ce nu?

Puteți ajunge să aflați acest lucru examinând plante care sunt mediumuri pentru anumite forțe astrale ce fac din ele plante otrăvitoare. Vă pot arăta cum putem afla acest lucru. Când e vorba de lumile spirituale, e mai bine să descriem situația în mod concret, decât să dezvoltăm nişte noțiuni abstracte.

Să presupunem că pătrundem, prin cunoaştere inițiatică, în lumea în care se află cei decedați după moarte. Îi urmărim. Este ca şi cum am pătrunde într-o cu totul altă lume. Eu am descris-o, în parte. V-am arătat că ea face asupra noastră o impresie mult mai reală decât lumea noastră, în care ne aflăm între naştere şi moarte. Dar, când păşim în această lume, ne surprinde ce fiinţe ciudate se află aici, pe lângă sufletele celor decedaţi. După ce omul a murit, dacă îl urmărim aici, vedem printre sufletele umane care au murit şi în jurul acelor suflete nişte figuri demonice stranii. Chiar la intrarea în această ţară a sufletelor în care a trebuit să pătrundă cel decedat şi în care putem intra, cu ajutorul unei anumite vederi clarvăzătoare, vedem nişte figuri demonice – pe care, fireşte, le comparăm cu raporturile pământeşti, despre care, când vorbim de mic şi mare, putem vorbi numai prin comparaţie – care au picioare palmate mari şi puternic dezvoltate, ca raţele, ca animalele care înoată, în general; au picioare palmate puternic dezvoltate, cum au raţele sau raţele sălbatice, dar care se transformă neîncetat. Ele au o formă pe care am putea-o compara cu forma cangurului, dar sunt fiinţe puternice, pe jumătate asemănătoare păsărilor, pe jumătate asemănătoare mamiferelor. Când îi urmărim pe cei decedaţi, vedem că prin toată zona respectivă circulă asemenea fiinţe. Dacă vă întrebați: Unde sunt aceste entităţi? nu e nevoie decât să vă reprezentaţi în mod just cum ne putem imagina locul în care se află asemenea entităţi, unde sunt ele. Ele sunt tot timpul în jurul nostru, căci noi ne aflăm în aceeaşi lume în care se află cei decedaţi, numai că, vedeţi dumneavoastră, ele nu se află în această sală. Aici începe, ca să spunem aşa, calea unei cercetări spirituale reale, absolut exacte.

Examinaţi următorul lucru. Vă plimbaţi pe o pajişte pe care în timpul toamnei cresc multe plante de felul brânduşei de toamnă, Colchium autumnale. Întâlniți peste tot brânduşe. Dacă încercați, în momentul în care staţi în mijlocul brânduşelor, să vă transpuneţi în starea de conştienţă în care îi puteţi urmări pe cei decedaţi, aşa cum v-am spus, veţi vedea că în locul unei brânduşe se află fiinţa pe care tocmai am descris-o, cu picioare palmate şi cu corp ciudat de cangur. Și dacă vă plimbaţi printr-o altă regiune, unde pe drum creşte Belladonna, mătrăguna neagră, şi vă transpuneţi în starea de conştienţă despre care am vorbit, întâlniți nişte entităţi diferite, entităţi demonice groaznice, care sunt şi ele din lumea despre care vă vorbesc acum. Astfel încât am

putea spune: Colchium autumnale, Belladonna sunt mediumuri care lasă să pătrundă în ele lumea imediat învecinată şi care se află, de fapt, cu altă fiinţă a lor, în lumea morţilor.

Dacă aveţi în vedere aceste lucruri, veţi spune: De jur împrejurul nostru se află ceea ce numim o altă lume. Dar aici e vorba de faptul că noi trebuie să putem pătrunde cu conştienţa noastră, să putem contempla aceste plante, Colchium autumnale, Belladonna, nu numai cu conştienţa cotidiană obişnuită, ci cu conştienţa superioară, acolo unde se află ele în regiunea morţilor. Contemplând Belladonna cu conştienţa superioară, o vedem acolo unde se află ea în regiunea morţilor.

Dumneavoastră puteţi spune următorul lucru: Aici se află o pajişte, pe pajişte cresc brânduşele. – Acum trebuie să mergeţi mai departe, dacă vă aflaţi în lumea fizică, poate că trebuie să urcaţi un munte, şi acolo, sus, se află nişte tufe pe care cresc plante de mătrăgună. Belladonna şi Colchium autumnale nu cresc una lângă alta în lumea fizică. Dar în această lume spirituală care este cea mai apropiată, despre care vorbesc eu, ele se află una lângă alta. Spaţiul are o cu totul altă structură. Pe cât de departe sunt ele una de alta în lumea fizică, pe atât de apropiate sunt în lumea spirituală. Desigur, lumea spirituală îşi are legile ei proprii. Aici, totul este altfel. Și acum gândiţi-vă că aţi întâlni aceste plante – pot să mă exprim în acest fel – în lumea morţilor. Dacă îi urmăriţi pe cei decedaţi în primele perioade, observaţi că ei nu au impresia groaznică pe care o are omul pe Pământ în faţa acestor plante, ci ştiu că prezenţa în acest loc a unor asemenea figuri demonice se bazează pe planul cosmic înțelept. Aşadar, când îi urmăriţi pe cei decedaţi în primele perioade în ţara sufletelor, o găsiţi ocupată de figurile corespunzătoare plantelor otrăvitoare, de nişte figuri demonice, tocmai în lumea înecinată.

Dacă păşiţi mai departe, în regiunile din care pleacă cei decedaţi după zece, douăzeci, treizeci de ani, pentru a intra într-o regiune superioară, aici găsiţi elementul corespunzător pentru plantele noastre care nu sunt otrăvitoare. Abia aici găsiţi, de exemplu, vioreaua şi alte plante care nu sunt otrăvitoare. Astfel, lumea plantelor îşi are importanţa ei în lumea fizică, şi, de asemenea, în lumea imediat învecinată cu a noastră. Numai că noi le vedem acolo sub alte forme. Ceea ce am descris sub formă reală în domeniul stelelor se oglindeşte pe Pământ în forma pe care o are pe Pământ o Belladonna, o Colchium autumnale, vioreaua; acestea se oglindesc şi în lumea în care păşesc cei decedați. Aceste lucruri se oglindesc imediat după moarte, aşa cum am arătat. Tot ceea ce se află într-o lume acţionează şi în celelalte lumi. Totuşi, dacă vrem să cunoaştem un lucru conform cu realitatea lui, trebuie să pătrundem cu conştienţa noastră în lumea originară a acestuia. Dar aşa stau lucrurile şi cu fiinţele din aceste alte lumi. Putem afla ce sunt aceste entităţi, aceste fiinţe elementare care constituie creatura propriu-zisă a stăpânitorului ahrimanic, numai dacă păşim în cea mai apropiată lume, înecinată cu a noastră.

Aceste entităţi îşi fac apariţia prin intermediul mediumurilor, ele iau în posesie mediumurile şi, odată cu aceasta, intră în mod temporar în lumea noastră. Aşadar, când facem cunoştinţă cu aceste entităţi în lumea noastră numai prin intermediul unui medium, facem cunoştinţă cu ele într-o lume în care ar trebui să fie străine, aşadar, nu le putem cunoaşte sub adevărata lor formă. Astfel încât, pentru cel care face cunoştinţă cu aceste entităţi prin intermediul unor mediumuri, care le cunoaşte manifestările numai prin intermediul unor mediumuri, nu există nicio posibilitate de a ajunge la entitatea lor adevărată, căci ele se manifestă într-o lume străină lor. Aşadar, aici sunt prezente, indiscutabil, nişte manifestări spirituale; dar este imposibil să înțelegem aceste manifestări spirituale dacă facem cunoştinţă cu aceste entităţi numai într-o lume de care ele nu aparţin. Acesta este aspectul înşelător, aspectul iluzoriu, în sensul cel mai exact al cuvântului, a tot ceea ce pătrunde în lume prin intermediul conştienţei mediale, faptul că cei care sunt întâmpinați de asemenea entităţi nu ştiu de ce natură sunt, propriu-zis, acestea.

Prin faptul că intră pe o asemenea cale în lume, aceste entităţi au un destin absolut special. Dacă facem cunoştinţă cu lumea aşa cum am arătat eu, cunoaştem lucrurile şi altfel. Când păşim în lumea morţilor, când trecem prin pădurea de demoni ai plantelor Colchium autumnale, Belladonna, Digitalis purpurea*, Datura stramonium**, şi aşa mai departe, când trecem prin această regiune observăm: viorelele se vor transforma, ele vor purta în viitor cu totul alte forme. Ele au o importanţă pentru viitorul Cosmosului. Colchium autumnale participă, conform naturii sale, la moarte, ea are această menire. Plantele otrăvitoare sunt plante care mor, sunt plante pe cale de a pieri, care nu se ridică până la nişte forme vi¬itoare. În epoci viitoare vor fi prezente, la rândul lor, alte fiinţe otrăvitoare. Dar acele fiinţe care sunt astăzi otrăvitoare pier în epoca noastră. Epoca durează, firește, mult, dar ele poartă în sine impulsurile morţii. Şi acest lucru se extinde asupra întregii vegetaţii. Când contemplăm vegetaţia vedem răsărind, dezvoltându-se, impulsurile transportate în viitor; o vedem pierind, unindu-se cu moartea.

* Digitalis purpurea – degeţel-roşu (n.tr.).

** Datura stramonium – ciumăfaie, laur (n. tr.).

Aşa stau lucrurile cu entităţile care pun stăpânire pe mediumuri. Ele se despart oarecum de tovarăşele lor, care au misiunea de a transporta elemente ale prezentului în epoci viitoare îndepărtate, ele pătrund prin intermediul mediumurilor în această lume prezentă, dar aici se unesc şi cu destinul domeniului pământesc şi îşi pierd misiunea legată de viitor.

Dar, odată cu aceasta, ele îi răpesc omului, într-un sens superior, misiunea lui de viitor. Şi acest lucru stă în faţa noastră atunci când cunoaştem cu adevărat fiinţa medială. Viitorul trebuie să moară – aşa

vorbeşte, de fapt, fiinţa medială –, trebuie să existe numai prezentul. Şi, tocmai de aceea, dacă cineva înzestrat cu o facultate reală de pătrundere în intimitatea realităţilor şi a fiinţialităţii lumii ajunge la o şedinţă de spiritism, el este înconjurat de ceva care îi apare sub forma unor plante otrăvitoare. Orice şedinţă de spiritism este încadrată, propriu-zis, de o grădină de plante otrăvitoare, care nu se prezintă la fel ca în lumea morţilor, dar care cresc de jur împrejurul comunităţii spiritiste, iar din florile şi fructele lor ies demoni.

Printr-o asemenea experienţă trece la o şedinţă de spiritism cel care are facultatea de a privi în celelalte lumi. El trece mai întâi printr-o pajişte, care înconjoară comunitatea spiritistă, printr-o pajişte cosmică de plante otrăvitoare, dar care sunt mobile în sine, parcă sunt vii, care au ceva animalic. Le putem recunoaşte numai după forma lor că sunt plante otrăvitoare. Dar aşa vedem cât de rodnic ar trebui să se manifeste în viitor ceea ce acţionează sub această formă medială, vedem că aici e vorba de ceva care ar trebui să se reverse pe parcursul evoluţiei omenirii mai departe, în viitor, vedem că acest element este încătuşat în prezentul de care nu aparţine, şi că el se va manifesta în prezent aducând prejudicii omenirii. Acesta este misterul interior al fiinţei mediale, cu care trebuie să facem cunoştinţă în cursul acestor conferinţe.

Putem indica într-un mod absolut precis, absolut exact, unde se găseşte în fiinţa medială punctul sensibil, ca să spunem aşa, al constituţiei umane. Va trebui să vă prezint o explicaţie aparent abstractă, dar tocmai prin aceasta veţi pătrunde puţin în intimitatea naturii mediumnice.

Creierul uman, aşa cum este el conţinut în cavitatea craniană, are în medie o greutate de 1.500 de grame sau ceva mai mult. Aceasta este o greutatea considerabilă. Dacă creierul uman ar apăsa cu toată greutatea sa asupra vaselor fine de sânge care se află la baza craniului, acestea ar fi strivite. Noi, oamenii, ne deplasăm prin lume, în funcţie de vârsta pe care o atingem, iar creierul nostru nu apasă cu greutatea sa asupra sistemului vaselor sangvine care se află la baza craniului. Înțelegem acest lucru dacă îl privim în mod corect.

Fig.2

Examinaţi omul, aşa cum este el construit. Eu îl voi prezenta într-un mod schematic. Canalul măduvei spinării urcă şi ajunge în creier (vezi Fig.2, roşu). Intreaga organizare este de aşa natură încât canalul măduvei spinării, cu excepţia câtorva părţi, care nu sunt solide, care sunt semisolide, este umplut cu lichid. Creierul înoată, propriu-zis, în acest lichid. Creierul omului înoată în lichidul cerebral (vezi Fig.2, violet). Există un principiu numit principiul lui Arhimede. Arhimede a descoperit acest principiu, datorită genialităţii sale, când se afla în baie. El a făcut experienţa uşor de înţeles. El a rămas în apă cu tot corpul, dar şi-a scos alternativ picioarele afară, şi a observat că ele aveau o greutate diferită, în funcţie de faptul că se aflau în apă sau afară din apă. Acest lucru a însemnat pentru Arhimede cu totul altceva decât pentru un om obişnuit. Un om obişnuit doar s-ar juca în această situaţie. Dar Arhimede a făcut o mare descoperire, o descoperire grandioasă. „Evrika!” Am găsit! El a înțeles că orice corp care este într-un lichid pierde din greutate, o greutate egală cu greutatea lichidului dislocuit.

Să ne reprezentăm un vas care este umplut cu apă. Introduc în apă un corp solid. Dacă cântăresc acest corp, pot afla cu exactitate că el este mai uşor în apă; în apă cântăreşte mai puţin decât afară. Corpul pierde în apă o greutate egală cu greutatea lichidului dislocuit. Acesta este principiul lui Arhimede.

Acest principiu al lui Arhimede este foarte important pentru noi, ca oameni, în ceea ce priveşte constituţia noastră; creierul înoată în lichidul cerebral, aşadar, pierde din greutate o cantitate egală cu greutatea unei cantităţi de lichid cerebral care ar avea mărimea creierului. Astfel, când

se află în interiorul cutiei craniene, creierul nu are greutatea de 1.500 de grame, ci pierde din greutatea sa atâta cât ar cântări un creier aflat în apă, şi rămâne cu o greutate de aproximativ 20 de grame. Aşadar, în realitate, noi nu purtăm un creier de 1.500 de grame, ci unul de numai 20 de grame. Conform principiului lui Arhimede, creierul pierde din greutate prin faptul că înată în lichidul rahidian. Aşadar, noi avem în organizarea noastră ceva care, de fapt, este mult mai uşor decât este. În organizarea noastră creierul cântăreşte numai 20 de grame. Dar trebuie să fim foarte atenţi tocmai la aceste 20 de grame. Căci numai aceste 20 de grame sunt capabile să ne primească Eul. Tot restul din noi îl avem altundeva.

Tot corpul este umplut cu tot felul de elemente solide, care înată şi ele în lichid, de exemplu, globulele de sânge. Acestea îşi pierd din greutate şi, la fel şi aici, numai în ceea ce le mai rămâne ca greutate este prezent Eul; astfel Eul este răspândit în sânge, dar nu cu ponderea greutăţii sângelui. Noi trebuie să ţinem seama de toate acestea. Trebuie să fiţi atenţi la ceea ce îşi are sediul în creier şi mai are o greutate în sens propriu. Căci aici trebuie să fie prezent Eul dumneavoastră. El nu poate fi prezent nicăieri în altă parte; în altă parte poate fi corp astral, corp eteric etc.

Mediumul este un om la care acest element ponderabil al constituţiei sale, aşadar, cele 20 de grame de creier, nu mai conţine Eul. Eul a fost alungat. În aceste părţi pot intra acele fiinţe despre care am vorbit adineaori.

Modul de gândire materialist ar vrea să se indice nişte sedii ale acestor fiinţe. În ce parte a omului se instalează fiinţa elementară când pune stăpânire pe medium?, pun întrebarea cei care gândesc materialist. Numai intelectul materialist vorbeşte în acest fel. Aşa vorbeşte cel care gândeşte în sens mecanic şi în sens matematic. Dar viaţa nu se desfăşoară doar în sens matematic şi mecanic, ci şi în sens dinamic. Aşadar, nu trebuie să spunem: Mediumul este posedat aici sau acolo, nu trebuie să localizăm lucrurile în sens pur matematic sau geometric, ci trebuie să gândim: Medimul este posedat în partea care rămâne ponderabilă în el, în partea care este atrasă spre Pământ. – Aici pot intra fiinţele ahrimanice. Şi nu numai aici, ci şi în altă parte. Ceea ce v-am descris eu este aspectul cel mai brut al problemei. Există însă un aspect mai subtil.

Fig.3

Cum vedem noi pe planul fizic? Avem ochii (vezi Fig.3). Nervul vizual, pornind din ochi, merge înapoi, spre creier. Nervul vizual conţine senzaţia de culoare. Materialiştii cred că nervul vizual transportă în creier culorile şi descarcă aici culorile. Căci materialiştii îşi reprezintă totul ca pe o încărcătură a unui vapor sau a unui tren. În organul de simţ se încarcă ceva din exterior, care este transportat în nervi, apoi se descarcă undeva, pătrunde în suflet – nu chiar atât de grosolan, dar pătrunde aici. Dar lucrurile se petrec cu totul altfel! Nervul vizual nu poate să transporte senzaţia de culoare înapoi, spre creier, ci ajunge să o şteargă într-un anumit punct. Culoarea se găseşte numai afară, la periferie.

Nervul vizual este chemat să şteargă culoarea pe măsură ce ea pătrunde spre interior, astfel încât creierul este lipsit de culoare, în el pătrund doar culori foarte slabe, care sunt pe punctul de a dispărea. Nu numai culoarea este ştearsă în creier, ci orice relație cu lumea exterioară. Procesul auditiv, procesul vizual au loc în organele de simț. Mergând spre creier, nervii vizuali, nervii olfactivi, nervii calorici şterg tot ceea ce aveți la periferie, până ce se transformă într-o umbră palidă. Raportul pe care îl are această umbră palidă cu senzația este asemănător cu raportul pe care îl au cele 20 de grame cu cele 1.500 de grame. Cele 20 de grame reprezintă şi ele numai o umbră a greutății creierului.

Atât de puțin este ceea ce ne rămâne! Când vedem un răsărit impresionant, grandios, care pătrunde în organele noastre de simț, în partea din spate, în creier, avem numai o umbră palidă a acestui răsărit. Tocmai acestor umbre palide trebuie să le acordăm atenție şi în acest caz, căci numai aici are voie să pătrundă Eul nostru. În clipa în care Eul nostru este deconectat, în clipa în care devenim mediali, în aceste umbre palide sau în sunetele slabe care provin din procesul auditiv se strecoară o ființă elementară, aşa cum v-am descris. În tot ceea ce aparține Eului, acolo unde senzația exterioară este ştearsă, se strecoară această ființă şi ia în stăpânire mediumul. Și se strecoară până în ramificațiile nervilor, până în organizarea voinței, adică până în acei nervi care ajung în organizarea voinței. Atunci mediumul începe să devină activ, căci este luat în stăpânire ceea ce ar trebui să fie luat în stăpânire de Eul omului. Restul de greutate a creierului, restul de senzație de culoare, restul de

senzație auditivă, toate aceste umbre fine, care ne umplu ca o fantomă – căci această greutate de 20 de grame este numai o fantomă –, aceste palide umbre de culoare, care pătrund în interior, au doar un caracter fantomatic; aici se cufundă această ființă elementară, şi atunci, în ansamblu, omul ajunge să stea liniştit, letargic, cu corpul său, şi în el devine activ tot ceea ce ar trebui să fie, de fapt, umplut de Eu în aceste umbre slabe, fantomatice, care sunt umplute de obicei de Eu.

Observați, aşadar, mediumul. El lasă să i se cufunde într-o absolută letargie, inerție, ceea ce este folosit de omul normal, la el devine activă această fantomă pe care am descris-o. Puteți observa acest lucru, de exemplu, după felul în care scrie mediumul. Fireşte, el nici n-ar putea scrie dacă nu i-ar deveni totul mai uşor, exact ca în creier; deoarece întreaga greutate înoată într-un lichid, în simţire, în sentiment, totul devine uşor, şi el scrie cu uşurința cu care Eul conduce de obicei condeiul. Atunci cel care conduce condeiul în această fantomă a omului la un medium este fiinţa elementară.

Când mediumul stă sau se manifestă într-un anumit fel, acest lucru înseamnă, în realitate, pătrunderea ființelor unei alte lumi. Aşa cum în mişcările mediumului pot pătrunde ființele celeilalte lumi, entitățile ahrimanice, tot astfel pătrund şi în toate radiaţiile pe care le-am descris ieri. Întotdeauna sunt prezente nişte radialii puternice de fluid, mai ales în regiunile organizării umane unde se găsesc glande. Aşadar, şi în aceste radiații de fluid pătrund entităţi ale lumii elementare, precum şi în radialiile respirației, în radiațiile luminii. Numai când e vorba de radiațiile chimice are loc un schimb mai conştient între cel care foloseşte aceste radiații şi entitățile care pătrund în acestea. Aici începe, aşa cum am arătat ieri, magia neagră, colaborarea conştientă cu entitățile care intervin în modul pe care tocmai l-am descris.

La medium şi, de regulă, la cel care face experimente cu mediumul, putem vorbi, de fapt, de inconştienţă în legătură cu procesele propriu-zise. La cel care practică magia neagră este prezentă de obicei o conştiență deplină a faptului că el invocă în radiațiile chimice ale unor entități umane, de cele mai multe ori în ale sale proprii, aceste entități ale lumii elementare. Aşadar, cel care practică magia neagră este înconjurat întotdeauna de o ceată de slujitori care constau în asemenea ființe elementare şi cărora el le oferă posibilitatea, fie prin propriile sale radiații, fie prin diferite procede€ de a produce fum, pe care le execută în laboratorul său, de a folosi în această lume fizic-sensibilă impulsuri chimice oculte.

Acest lucru ne conduce la cunoaşterea unei realităţi: aşa cum Belladonna pătrunde într-o lume de care nu aparţine şi devine prin acest fapt otrăvitoare, tot astfel, lumea spirituală pătrunde prin intermediul ființei mediumului aici, în lumea noastră, în care locuim între naştere şi moarte. – Dar, de fapt, pericolul ca această lume spirituală să pătrundă

într-un mod asemănător felului în care am descris lucrurile în cazul Belladonnei există de fiecare dată când în om este reprimată conştienţa, adică pătrunderea cu Eu, aşadar, atunci când omul este într-o stare de răpire, asemănătoare leşinului, sau într-o adevărată stare de leşin.

De fiecare dată când conştienţa omului nu este estompată prin starea normală de somn, ci prin altceva, este prezent pericolul ca aici să se deschidă o fereastră pentru lumea pe care tocmai am descris-o.

XI. LUMEA ELEMENTARĂ ŞI VIITORUL OMENIRII

Dornach, 28 mai 1922 (GA 212)

Aş vrea să vă prezint astăzi, în continuarea explicaţiilor de ieri şi de alaltăieri, unele lucruri despre evoluţia omenirii în viitor, în măsura în care aceasta depinde de un anumit raport în care ajunge omul însuşi în cursul evoluţiei viitoare a Pământului faţă de unele puteri spirituale. Alaltăieri am văzut cum se prezintă interiorul uman la o examinare mai exactă; am văzut cum poate fi dobândită, în realitate, printr-o asemenea examinare mai exactă, o anumită viziune asupra felului în care se concentrează în om, în omul fizicsufletesc-spiritual, ceea ce ţine, într-un fel, de lumea exterioară, mai ales în măsura în care această lume este concepută ca lume a forţelor şi entităţilor eterice pe care omul le atrage la sine pentru formarea propriului său corp eteric atunci când coboară în lumea pământească. Şi am văzut cum cu această entitate, care ţine mai mult de lumea exterioară şi care îi este integrată omului, se uneşte apoi ceea ce a săvârşit omul însuşi pe Pământ, faptele sale, cu alte cuvinte, karma sa.

Apoi am văzut ieri cum poate şi cum trebuie să-şi cucerească omul, în mod diferit în diferite epoci ale evoluţiei omenirii, o relaţie de cunoaştere cu lumea spirituală.

Am amintit adesea că epoca actuală este o epocă în care în existenţa pământească a omenirii vrea să pătrundă un curent nou al vieții spirituale. În evoluţia omenirii distingem o perioadă de trecere de la epoca predominant intelectualistă, care s-a instaurat în prima treime a secolului al XV-lea şi care, în esenţă, se încheie acum, şi o epocă viitoare, consacrată spiritualului. În această epocă intelectualistă s-a ajuns în special la faptul că omenirea şi-a dezvoltat intelectul, şi-a dezvoltat intelectul ca atare, sprijinindu-se pe observarea naturii exterioare şi pe practica tehnică.

În această privinţă, în ultimele secole s-au realizat, desigur, lucruri grandioase şi impresionante. Dar tot ceea ce s-a realizat s-a datorat faptului că intelectul a fost elementul fundamental în cadrul evoluţiei omenirii. Moştenirea acestui element intelectual se manifestă încă şi astăzi. Dar, aş putea spune, această moştenire a elementului intelectual nu mai are în sine nimic creator.

Elementul intelectual a fost creator în cel mai înalt grad în epoca lui Copernic, Galilei, Giordano Bruno, apoi, în secolul al XIX-lea. Pe baza intelectului creator au apărut marile realizări ale omenirii, mai ales în cadrul civilizaţiei occidentale din ultimele secole.

Cel care are un simţ imparţial va putea remarca că elementul creator al inteligenţei a început să intre în mod esenţial în declin tocmai în ultimele decenii. Omenirea nu mai este la fel de entuziasmată să se unească cu intelectul, cu raţiunea. Ceea ce s-a exercitat de-a lungul secolelor ca facultate intelectuală a sufletului trăieşte mai departe ca într-un fel de inerţie a civilizaţiei şi culturii. Oamenii gândesc pe vechile făgaşe, dar intelectul nu mai produce nimic nou. Acest lucru poate fi observat foarte clar în special la tineretul nostru. Cum spuneam, dacă privim lucrurile cu suficientă imparţialitate, vom putea observa această situaţie. Dacă privim în urmă şi vedem cum era tineretul nostru academic în anii '80 – şi acest lucru se referă la întreaga civilizaţie a Occidentului; desigur, lucrurile nu stăteau cu toţi tinerii în acest fel –, putem spune: Când un tânăr care studiase ceva începea să vorbească, acest fapt îţi producea o anumită bucurie, şi erai dornic să vezi ce va spune el mai departe. Astăzi nu mai este aşa. Putem vedea schimbarea care a avut loc în ultimele decenii. Când începe să vorbească un tânăr care, să spunem, a ieşit de curând de pe băncile amfiteatrelor, nu mai eşti curios să vezi ce va spune el mai departe, căci ştii deja dinainte ce va spune. Lucrurile se desfăşoară automat. Omul nu se mai prezintă ca şi cum întregul său creier ar fi activ, punându-şi în mişcare intelectul. Ai sentimentul că activitatea inteligenţei a coborât din cap în regiuni mai joase. Este ceea ce poate sesiza astăzi, chiar şi pe baza unei observaţii exterioare, cel care priveşte lumea în mod imparţial. Inteligența umană a ajuns să aibă un caracter maşinal şi izvorăşte din regiuni ale organizării umane care, de fapt, nu mai sunt ale capului. Acest lucru se întâmplă, cum spuneam, pentru că inteligenţa era inițial ceva elementar şi pentru că, în mare, faptul că de-a lungul acestei perioade care a durat din secolul al XV-lea până în secolul al XIX-lea omenirea trebuia să-şi dezvolte în mod predominant inteligenţa era întemeiat pe dezvoltarea legică a lumii.

Dar acum din regiunile superioare ale existenţei lumii în viaţa pământească a oamenilor vrea să se reverse un curent spiritual. Ceea ce nu se mai poate dezvolta în continuare ca raţiune trebuie să fie fecundat de acest curent spiritual. Și depinde de oameni dacă ei îşi deschid inimile, sufletele, faţă de ceea ce vrea să pătrundă, prin multe porţi, aş putea spune, din lumea spirituală în lumea pământească. Dar acest lucru

face necesar ca oamenii să dezvolte din nou o receptivitate pentru perceperea spiritualului din întreaga natură.

Observaţi, aşa cum a trebuit să amintim ieri, când ne-am îndreptat atenţia spre vechile epoci de cultură ale omenirii, că odată întreaga omenire percepea spiritual-sufletescul în aspectele lumii exterioare, în fiecare stea, în fiecare nor care se arăta pe cer, în fulger şi tunet, în fiinţele regnurilor naturii.

Tocmai pe această bază s-a dezvoltat vechea practică yoga. Yoghinul căuta, aşa cum am arătat ieri, să pătrundă până la Sine. El căuta, într-un fel, prin exerciţii interioare, ceea ce pentru noi este ceva de la sine înțeles, căci noi ne naştem şi suntem educaţi pentru a avea un anumit sentiment al Sinei, o conştienţă a Eului. Yoghinul trebuia să dezvolte mai întâi în sine acest sentiment.

Ei bine, dragii mei prieteni, imaginați-vă că ar trebui să vă comportați, cu conştienţa Eului pe care o are omul în prezent, la fel ca un yoghin! Aceasta ar fi o mare greşeală. Este o deosebire dacă ți-ai cucerit o însuşire prin muncă proprie, prin strădanie umană proprie, sau dacă o ai ca pe ceva de la sine înțeles. Când un om trebuia să ajungă la conştienţa de sine prin muncă proprie, ca yoghinul, prin această exersare interioară el participa la marile, la grandioasele procese cosmice şi la legitățile cosmice. Dacă eşti transpus, pur şi simplu, în sfera conştienței de sine, lucrurile se schimbă. A te situa pe o treaptă a evoluției omenirii nu înseamnă, desigur, acelaşi lucru cu a-ți cuceri această treaptă prin exerciții interioare.

Şi din descrierile de ieri poate reieşi faptul că omenirea trebuie să ajungă treptat la cunoştinţe care iau naştere datorită unei eliberări a întregului sistem al gândirii de procesul respirator; atunci sistemul gândirii se integrează – aşa cum am explicat eu ieri – în ritmurile exterioare ale Cosmosului, pentru că, eliberându-se de subiectivitate, sistemul gândirii se cufundă în ritmurile Cosmosului. Aşadar, aşa cum yoghinul, prin cuplarea – dacă mă pot exprima astfel – a sistemului său de gândire cu sistemul respirator, se furişa în sine şi se identifica cu ceea ce se poate manifesta în om ca element spiritual-sufletesc pe valurile ritmului respirator interior, astăzi noi trebuie să ne revărsăm cu gândirea noastră în lume, să ne dăruim lumii, să participăm la toate ritmurile care străbat lumea minerală, vegetală, animală, umană, până sus, la lumea ierarhiilor. Trebuie să ne integrăm în ritmul exterior al existenței. Dacă ne integrăm în ritmul exterior al existenței, vom ajunge la cunoştințe care trebuie să ofere din nou omenirii ceva care se află dincolo de ceea ce stă la baza cunoştințelor exterioare despre natură.

Noi practicăm astăzi fizica, biologia, chimia, şi oamenii primesc, prin mii şi mii de descrieri popularizate care ajung până în cel mai îndepărtat sat, informații despre felul în care arată lumea pentru observaţia senzorială

asociată cu intelectul. Dar trebuie să înceapă epoca în care omenirea să învețe să cunoască ce se află în spatele a tot ceea ce ne poate fi oferit de către observația exterioară şi intelect.

Fie că vorbim, în limbajul celor vechi, de cele patru elemente: pământ, apă, foc, aer, fie că vorbim, în limbajul oamenilor moderni, de corpuri solide, de corpuri lichide, de corpuri gazoase şi stări de căldură, dacă vrem să vorbim absolut în sensul fizicii, e indiferent, pentru scopul pe care îl urmărim noi astăzi, ce nume le dăm acestor lucruri. Căci atunci când oamenii vorbesc astăzi de lumea exterioară, de elementul solid, de elementul lichid, de elementul gazos, ei vorbesc în sensul combinării, amestecării, separării substanțelor, şi aşa mai departe. Dar trebuie să reținem că la baza oricărui element pământesc solid se află un element spiritual elementar. Oamenii instruiți de astăzi pot râde când se spune că o omenire mai veche vedea în orice element pământesc entități de felul gnomilor. Numai când ne vom cuceri din nou cunoştințe pe calea integrării în ritmul lumii, nu doar printr-o conexiune de gânduri logic-abstracte, numai atunci vom descoperi în elementul solid-pământesc acele entităţi elementare care sunt conținute în orice element solid. La ființele elementare care sunt conținute în domeniul solid, pământesc, elementul cel mai avansat este deşteptăciunea, şiretenia, istețimea, dezvoltarea unilaterală a intelectului. Am putea spune: Entitățile spirituale elementare care trăiesc în elementul solid, în elementul pământesc, sunt mai deştepte decât oamenii, mult mai deştepte. Oamenii deştepţi în sens intelectualist nu sunt atât de deştepți ca acele ființe de natură suprasensibilă care populează elementul pământesc solid, domeniul pământesc solid. Am putea spune: Aceste ființe sunt alcătuite numai din deşteptăciune. Aşa cum omul este construit din carne şi sânge, aceste ființe sunt alcătuite din deşteptăciune, din superdeşteptăciune. Aceste entități mai au însuşirea ciudată că printre ele domneşte multiplicitatea. Dacă suntem în stare să examinăm un element pământesc tocmai pentru a descoperi asemenea ființe elementare deştepte care se mişcă prin el, îl putem stoarce ca pe un burete, aş putea spune, în sens spiritual-sufletesc, şi din el vor ieşi aceste ființe. Ele sunt multe. E vorba de o mulțime extraordinară.

Am putea spune că e greu să o scoatem la capăt cu număratul acestor entităţi care trăiesc în elementul pământesc-solid; putem număra cireşele şi ouăle cu unu, doi, trei, patru, cinci, dar aceste ființe nu pot fi numărate în acest fel. Căci, după ce am numărat până la trei, nu mai sunt trei, sunt mult mai multe decât trei. Astfel încât cu număratul pe care îl cunoaştem pe plan fizic nu o scoatem la capăt în privința acestor entități. Dacă am vrea să aplicăm procedeele uzuale de a calcula, aceste entităţi ne-ar juca cele mai ciudate feste. Să zicem că am vrea să luăm de o parte două entități, de cealaltă parte două entități, şi am spune: Două ori două fac patru. Dar nu ar fi deloc adevărat, căci aceste entităţi ar reprezenta între timp, prin superdeşteptăciunea lor, şapte sau opt, astfel încât ar trebui să spunem: Două ori două fac opt, sau cam aşa

ceva. Aşadar, însuşirile ciudate ale acestor entităţi sfidează chiar şi numărătoarea. Situația este de aşa natură încât trebuie să facem cunoştință neapărat cu următorul fapt: intelectul, aşa cum s-a dezvoltat el în sânul omenirii în epoca modernă, este ceva foarte frumos; dar aceste ființe, care sunt superinteligente, dețin față de intelect o anumită putere. Ele domină intelectul, acolo unde el se manifestă numai prin numărat.

Când ajungem la elementul lichid, la apă, aceste entităţi ale apei au dezvoltat cu precădere ceea ce a dezvoltat omul în sfera sentimentului său, în sfera simțirii sale. Noi, oamenii, suntem, de fapt, mult mai înapoiați cu simlirea noastră în comparație cu aceste entităţi care populează elementul apă, elementul lichid. Noi stăm undeva. Ne place un trandafir roşu. Avem un anumit sentiment când frunzişul copacilor foşneşte. Dar aceste entităţi pătrund împreună cu orice element lichid în sevele vegetale care suie în trandafir, până la floarea trandafirului, ele trăiesc împreună cu roşul. Ele participă prin simțire într-un mod mult mai intim la procesele lumii. Noi ne aflăm în afara lumii cu simţirea noastră, dar aceste entităţi se află în interiorul fenomenelor şi participă la ele.

Ființele aerului sunt cu precădere acele ființe care au dezvoltat până la o capacitate superioară ceea ce avem noi în sfera voinței. Desigur, e foarte frumos când chimistul descoperă care este greutatea atomică a hidrogenului, a oxigenului, a azotului, cum se combină hidrogenul şi oxigenul, cum se disociază din nou, cum se disociază, de exemplu, apa sau clorura de calciu sau altceva asemănător. Toate acestea sunt foarte bune şi frumoase, dar în spatele tuturor acestor procese trăiesc nişte entităţi spirituale elementare. Şi omul va trebui să-şi asimileze o cunoaştere a caracteristicilor acestei lumi elementare. În epoca în care omul îşi dezvoltase intelectul, aceste entităţi elementare erau puse, într-un fel, pe liber. Omenirea şi-a dezvoltat intelectul, cum spuneam, începând cu prima treime a secolului al XV-lea până la sfârşitul secolului al XIX-lea, şi, prin faptul că intelectul juca un rol creator în cadrul civilizaţiei şi culturii umane, aceste entităţi care trăiesc în elemente nu au putut face prea mult. Prin faptul că fiinţele elementare ale solidului a fost nevoite să se retragă, într-un fel, şi să lase în seama oamenilor intelectul, aceste entităţi au făcut să se retragă şi celelalte ființe elementare, entitățile elementului lichid şi entitățile elementului gazos. Dar dacă acum, în epoca în care intelectul ajunge la declin – şi el ajunge la declin; noi trăim deja în epoca în care în cadrul lumii civilizate începe ruina intelectului –, omenirea nu se deschide curentului spiritual care intervine din lumea spirituală, din cauza acestei obtuzităţi a omenirii va apărea ceea ce astăzi poate fi remarcat în mod clar, faptul că aceste entităţi elementare încheie un fel de pact, se unesc şi se pun sub conducerea puterii predominant intelectualiste, sub conducerea lui Ahriman.

Dacă aceste entităţi elementare s-ar ridica împotriva evoluţiei, dacă ele s-ar pune sub conducerea lui Ahriman, omenirea nu ar putea progresa. Atunci ar fi posibil ca puterile ahrimanice, unite cu entitățile elementare ale elementelor, să facă din Pământ altceva decât îi era destinat de la începuturi. Pământul nu ar deveni ceea ce am descris în cartea mea ***Ştiinţa ocultă în rezumat***, pornind de la stadiile Saturn, Soare, Lună şi Pământ. Căci Pământul va deveni ceea ce ar trebui să devină conform intențiilor inițiale numai dacă omul îşi înțelege în mod just în fiecare epocă misiunea sa.

Astăzi putem deja percepe cum stau lucrurile în realitate. Cei care au atins astăzi o anumită vârstă ştiu că în epoca anterioară te întrețineai cu ceilalţi oameni în aşa fel încât atunci când voiai să ştii ce este în interiorul lor puteai comunica prin intermediul limbajului obişnuit, prin schimbul reciproc de cuvinte. Te puteai baza pe faptul că raţiunea, intelectul, se află aici, în cămăruţa de sus, şi că ceea ce se află în cămăruţa de sus poate fi comunicat apoi celorlalţi prin intermediul limbajului.

Astăzi există oameni care nu mai presupun că la unii dintre contemporanii lor raţiunea se află în cămăruţa de sus, ci consideră că raţiunea a alunecat mai în adânc, şi atunci ei îi analizează, în loc să-i lase să le vorbească. Dacă în loc să laşi oamenii să vorbească îi psihanalizezi, acest lucru înseamnă a considera, aş putea spune, printr-o înțelegere greşită, că raţiunea a alunecat în adânc. Căci trebuie să supui psihanalizei tocmai partea care a alunecat în regiunile mai adânci ale naturii umane. Aceşti oameni vor s-o ridice din nou la suprafaţă, pentru că ei consideră că ea a alunecat în adânc. În această epocă a decăderii intelectului se mai poate observa că, de fapt, oamenilor nu le mai place deloc, cel puțin unor oameni începe să nu le mai placă deloc, să se folosească de intelectul lor. Ei preferă să se lase psihanalizaţi, căci nu mai vor să ia parte cu capul la ceea ce se petrece în sufletul lor.

Examinarea acestor lucruri doar stând în faţa lor în mod exterior, superficial, nu duce la nimic. Nu rezultă prea multe dacă examinăm aceste lucruri în mod exterior, superficial. Trebuie să le examinăm, aşa cum am făcut noi adineaori, privindu-le în întregul context al lumii. Numai atunci ne vor deveni ele clare. Psihanaliza poate avea ceva bun din punctul de vedere pe care l-am expus ieri. Oamenii nu mai vor să considere fireşti anumite lucruri, pe care mai înainte le considerau astfel, aşadar, ei se lasă trataţi. Și nu mai pot fi inventate atât de multe tratamente câţi oameni care au nevoie de ele există. Aşadar, pentru că tratamentele cu mijloace exterioare materiale nu mai sunt suficiente, se inventează nişte tratamente psihice! Dar toate acestea trebuie să fie examinate într-un context mai larg.

Dacă le examinăm în mod exterior, nu e nevoie să ne ridicăm împotriva tuturor bunelor temeiuri, împotriva tuturor lucrurilor captivante pe care

le fac psihanaliştii. Nu e greu să înțelegem, chiar nu e greu să înțelegem aceste lucruri, pe baza unei cercetări mai ample, îndreptățite, asupra lumii, de care oamenii încă fug, pe baza cercetării lumii care ne conduce la recunoaşterea faptului că un curent spiritual vrea să intervină în civilizaţia noastră actuală, pentru a se pune în locul raţiunii ajunse la decădere, în locul intelectului ajuns la decădere.

Misiunea omenirii ar fi să înțeleagă acest fapt, şi de această înțelegere fug oamenii astăzi, într-un anumit fel, atât de mult. Dar abia atunci se dezvăluie despre ce este vorba în cazul unor asemenea lucruri a căror îndreptățire exterioară poate fi foarte uşor dovedită tocmai în epoca decăderii intelectului. Pot fi dovedite, încetul cu încetul, foarte multe lucruri, căci intelectul a ajuns la decădere, şi intelectul ajuns la decădere poate dovedi, încetul cu încetul, extraordinar de multe lucruri ca fiind îndreptăţite. Dar se va ajunge tot mai mult ca ceea ce este cu adevărat îndreptățit să poată fi înțeles numai pe baza acelor cunoştinţe care ajung la omenire prin intermediul spiritualităţii.

Acesta este un aspect prin care putem atrage atenţia asupra a ceea ce ameninţă evoluţia omenirii în epocile viitoare ale Pământului. Trebuie să atragem atenţia, pe de altă parte, şi asupra faptului că, exact aşa cum elementele inferioare, pământ, apă, aer, sunt locuite de entităţi elementare, tot astfel, şi elementele superioare, elementele eterice, lumină, eterul chimic, eterul vieţii, sunt locuite de nişte entităţi elementare. Numai că aceste entităţi se deosebesc foarte mult de entităţile elementare ale elementelor inferioare. Entităţile luminii, dar mai ales entităţile vieţii nu tind spre multiplicitate. Cel mai intens tind spre multiplicitate entitățile elementului pământ. Entitățile elementelor eterice tind spre unitate. În realitate, nu le putem distinge prea bine unele de altele. Aici, individualitățile nu sunt atât de pregnante. Aceste entități tind să intre unele în altele, să se unească.

O forță de inițiere mai veche a anumitor inițiați, din care provin apoi învățăturile mai profunde ale Vechiului Testament, îndrepta cunoaşterea mai ales spre aceste elemente eterice. Și, conform acestei tendințe a elementelor eterice de a se uni într-unul singur, s-a format impresia care s-a manifestat apoi în monoteism, în monoteismul sever al iudaismului.

Această religie a lui Iahve a luat naştere la început mai ales pe baza contemplării spirituale a regiunilor eterice. Dar în regiunile eterice trăiesc entități spirituale care nu tind să se disocieze unele de altele, nu vor să devină individualități, ci vor să se piardă unele într-altele, vor să se întrepătrundă, vor să formeze o unitate.

Dacă aceste entități, la rândul lor, nu sunt Iuate în considerare de oameni, dacă oamenii nu se îndreaptă spre spiritualitate şi nu îşi spun: Acolo, sus, nu se află numai Soarele, ci, odată cu lumina şi căldura Soarelui, din eter coboară pe Pământ nişte entități; dacă oamenii se

limitează la o înțelegere exterioară a domeniului material, aceste entități găsesc posibilitatea de a se uni cu puterea luciferică. Astfel încât, dacă omenirea nu sesizează pericolul care amenință din direcția ahrimanică prin unirea puterii ahrimanice cu acele entități care trăiesc în elementele inferioare, şi acel pericol care amenință din direcția luciferică prin unirea puterii luciferice cu elementele eterice care tind spre unitate, există posibilitatea ca în viitor Pământul să devină cu totul altceva decât ar trebui să fie conform intențiilor inițiale.

Nu putem insista îndeajuns, dragii mei prieteni, asupra faptului că perceperea spiritualului înseamnă un destin al omenirii de pe Pământ, că, în realitate, dacă oamenii nu binevoiesc să se apropie de spiritual, cu Pământul s-ar întâmpla altceva decât trebuie să se întâmple. Căci, desigur, noi avem de jur împrejurul nostru lumea domeniului material. Dar, oricât de mult am cerceta această lume cu ajutorul chimiei şi al fizicii noastre evoluate, noi cercetăm, de fapt, numai ceea ce trebuie să dispară odată cu existenla Pământului. Oare ce altă valoare are această întreagă chimie, această întreagă fizică, dincolo de sfârşitul existenței Pământului? Căci până la sfârşitul existenței Pământului substanțele minerale transformate în praf şi pulbere trebuie să se dizolve în Cosmos, şi numai elementele vegetal, animal, uman pot trece în existența jupiteriană. Aşadar, tot ceea ce şi-au cucerit într-un mod atât de impunător, într-un mod atât de grandios, ştiințele actuale se referă numai la un element trecător. Dar omenirea are nevoie de o cunoaştere care să nu se refere la acest element pământesc trecător, ci care să aibă de-a face cu ceea ce depăşeşte acest element.

Se poate cerceta astăzi oricât de mult, cum spuneam, greutatea atomică a diferitelor elemente, se pot stabili formule chimice, legi fizice – acestea au o importanță trecătoare pentru existența Pământului. Omul trebuie să depăşească această existență a Pământului prin cunoaşterea unor lucruri cum sunt cele pe care tocmai le-am expus. Aceasta este o problemă extraordinar de importantă, esențială.

XII. CUNOAȘTEREA LUMII ELEMENTARE

München, 26 august 1913 (GA 147)

Când se vorbeşte despre lumile spirituale aşa cum se vorbeşte în acest ciclu este nevoie să remarci că această cunoaştere clarvăzătoare la care poate ajunge sufletul uman nu schimbă nimic din natura şi entitatea omului atât timp cât tot ce intră în această conştienţă exista deja înainte în natura omenească. Când cunoşti un lucru nu-l creezi, înveţi numai să percepi ceea ce există deja ca realitate. Oricât de la sine înţeles ar fi

acest lucru, trebuie totuşi să-l pui în lumină, pentru că trebuie să atragi atenţia asupra faptului că fiinţa umană este clădită pe temeliile ascunse ale existenţei şi nu va fi scoasă din aceste profunzimi ascunse ale existenţei decât prin cunoaşterea clarvăzătoare. De aici rezultă de fapt că adevărata fiinţă a omului nu se poate revela decât prin conştienţa clarvăzătoare. Prin nici un fel de filosofie nu poţi şti ce este propriu-zis omul, ci numai printr-o astfel de cunoaştere care se sprijină pe conştienţa clarvăzătoare. Căci pentru observaţia din lumea sensibilă şi pentru intelectul legat de ea adevărata, reala entitate a omului se află în lumile ascunse. Când această conştienţă clarvăzătoare – din al cărui punct de vedere trebuie privite lucruile de dincolo de aşa-numitul Prag – trece peste acest Prag, ei i se impun cu totul alte cerinţe decât în lumea senzorială. Şi esenţialul este ca sufletul omenesc să se poată obişnui cu faptul că există nu numai felul de a privi al percepţiei, care este corect pentru lumea senzorială.

Voi numi aici prima lume în care pătrunde sufletul omenesc devenit clarvăzător, după ce a trecut Pragul, lumea elementară. Numai cel care ar vrea să ducă obişnuinţele din lumea simţurilor în lumile superioare suprasensibile ar putea pretinde că se poate adopta o denumire uniformă pentru toate punctele de vedere din care sunt contemplate lumile superioare. Şi la sfârşitul acestui ciclu, ca şi într-o scriere care va fi prezentată aici în viitoarele zile şi care poartă titlul ***Pragul lumilor spirituale***, voi arăta raportul care există între alegerea numelor adoptate aici – de pildă „lumea elementară" – şi denumirile care sunt date în cărţile mele, ***Teosofia***, ***Ştiinţa ocultă*** şi altele, pentru ca să nu se poată căuta în mod uşuratic contradicţii acolo unde nu sunt în realitate. Cerinţe cu totul noi se impun sufletului când, dincolo de Prag, pătrunde în lumea elementară. Dacă sufletul omului vrea să intre aici cu obişnuinţele proprii lumii senzoriale, ar putea avea loc două evenimente: fie în sfera conştienţei, în raza privirii, s-ar răspândi o nebulozitate sau o întunecare deplină, fie sufletul omenesc, insuficient de pregătit pentru obişnuinţele şi exigenţele lumii elementare, ar fi respins în lumea senzorială. Lumea elementară este cu totul altceva decât lumea senzorială. În cea din urmă, dacă treceţi de la o fiinţă la alta, de la un fenomen la altul, aveţi aceste fiinţe şi aceste fenomene în faţa dumneavoastră, le puteţi observa, fiindcă în faţa fiecăreia dintre ele, observându-le, vă păstraţi propria entitate conturată în sine, fiinţa dumneavoastră personală. În fiecare moment ştiţi că sunteţi acelaşi care eraţi înainte de a vă afla în faţa unei noi entităţi, a unui nou fenomen, şi niciodată nu vă puteţi pierde în ele. Sunteţi în faţa lor, sunteţi în afara lor şi ştiţi că atât timp cât circulaţi în lumea senzorială rămâneţi acelaşi. Or, acest lucru se schimbă cu totul când se pătrunde în lumea elementară. În lumea elementară trebuie, cu toată viaţa lăuntrică a sufletului tău, să te adaptezi unei fiinţe, unui fenomen, în aşa fel încât să te transformi cu viaţa ta sufletească în această fiinţă, în acest fenomen. În lumea elementară nu poţi cunoaşte ceva decât dacă devii un altul faţă

de fiecare fiinţă, şi anume te identifici într-un grad înalt cu fiinţa şi cu fenomenul însuşi.

Particularitatea sufletului tău pentru lumea elementară trebuie să fie capacitatea de metamorfoză a propriei fiinţe în entităţi străine. Trebuie să ai posibilitatea de a te metamorfoza, de a te adânci şi a deveni într-un fel însăşi acea fiinţă şi – dacă vrei să rămâi aici sănătos psihic – să poţi pierde conştienţa necesară în lumea simţurilor, conştienţa: tu eşti acela şi acela. În lumea elementară cunoşti o fiinţă doar dacă, într-un fel, *devii* intim cu viaţa sa sufletească. Deci, în lumea elementară nu poţi înainta – când ai trecut aici dincolo de prag – decât dacă te transformi la fiecare pas, strecurându-te în fiecare fenomen particular, în fiecare fiinţă. Ceea ce în lumea fizică ţine de sănătatea sufletească, şi anume, la păşirea în lumea senzorială, a te afirma pe tine însuţi în propria ta entitate originară este absolut imposibil în lumea elementară; acolo, acest lucru ar duce sau la întunecarea orizontului sau la o fiinţă respinsă în lumea senzorială.

Şi atunci vă puteţi uşor imagina că, pentru a exercita această facultate de tranformare, sufletul are nevoie şi de altceva decât ce are în lumea senzorială. Căci sufletul omului, aşa cum este el în lumea senzorială, este prea slab pentru a se transforma continuu, pentru a se adapta la fiecare fiinţă, când pătrunde în lumea elementară. De aceea trebuie ca forţele sale să crească, să se intensifice, iar pentru aceasta sunt necesare pregătirile descrise în ***Ştiinţa ocultă*** şi în ***Iniţierea*** [Nota 1], căci ele duc toate la a face sufletul mai puternic şi mai rezistent. Atunci el se poate adânci în celelalte entităţi fără a se pierde pe sine. Vedeţi deci cât de necesar este să cunoşti bine ceea ce se numeşte Pragul între lumea senzorială şi lumea suprasensibilă. S-a spus deja că atât timp cât omul este un om pământesc conştienţa clarvăzătoare trebuie continuu, am zice, să treacă dintr-o parte în cealaltă: să observe în afara corpului fizic, în lumea spirituală, dincolo de Prag, apoi să revină în corpul fizic şi să folosească într-un mod sănătos acele facultăţi care duc la observarea corectă a lumii fizice, a lumii simţurilor.

Să presupunem acum că o conştienţă devenită clarvăzătoare ar readuce în lumea simţurilor, retrecând Pragul, această facultate de metamorfozare pe care trebuie să o aibă pentru ceea ce există în lumea spirituală. Această facultate de metamorfozare, de care am vorbit, este o proprietate a corpului eteric omenesc care trăieşte cu precădere în lumea elementară. Să presupunem deci că un om revine din lumea spirituală în lumea simţurilor şi că el îşi menţine corpul său eteric la fel de capabil de metamorfozare cum trebuie să fie în lumea elementară. Ce s-ar întâmpla atunci? Fiecare lume îşi are legile sale proprii. Lumea simţurilor este lumea formelor delimitate; Spiritele formei guvernează lumea simţurilor. Lumea elementară este lumea mobilităţii, lumea metamorfozei, a transformării. Aşa cum trebuie să înveţi să te transformi continuu tu însuţi când vrei să trăieşti în lumea elementară, tot astfel toate fiinţele

care trăiesc în lumea elementară se metamorfozează continuu. Acolo nu se găseşte nici o formă încheiată, delimitată; totul este în continuă metamorfoză. Iar tu, când vrei să vieţuieşti în lumea elementară, trebuie să participi la această existenţă care se metamorfozează continuu, trebuie să participi la ea ca suflet în afara corpului fizic. În lumea fizic-senzorială trebuie să-ţi cufunzi corpul eteric – care sub formă de corp eteric este o fiinţă a lumii elementare şi are capacitatea de metamorfozare – în corpul fizic. Tocmai datorită acestui fizic eşti o anume persoană în lumea fizic-senzorială; eşti acea sau acea persoană bine definită. Corpul fizic este acela care imprimă cuiva persoana, personalitatea, corpul fizic şi condiţiile lumii fizice în care este plasat face din cineva o persoană, fiindcă persoana cere conturarea formei. Totuşi trebuie să recunoaştem că ceea ce conştienta clarvăzătoare recunoaşte în sufletul uman există întotdeauna. Prin forţele corpului fizic, acea mobilitate a corpului eteric este doar ţinută la un loc. Atât timp cât corpul eteric pătrunde în corpul fizic, forţele sale mobile sunt ţinute la un loc, adaptate formei. Dacă corpul eteric n-ar fi vârât în corpul fizic ca într-o pungă, el ar avea tendinţa să se schimbe continuu.

Să presupunem că un suflet devenit clarvăzător ar păstra în corpul eteric, când revine iar în lumea senzorială, tendinţa de a se schimba, de a se metamorfoza. Atunci acest corp eteric, cu tendinţa sa spre mobilitate, devine mai relaxat, mai liber în corpul fizic. Sufletul uman intră în contradicţie cu cerinţele lumii fizice – care vor să-l contureze pe om ca personalitate definită – atunci când, prin forţele corpului său eteric, care vrea să se mişte liber, trece în mod incorect Pragul din lumea suprasenzorială în lumea fizică şi tinde să devină altceva în fiecare moment, ceva ce poate fi în contradicţie cu tiparul fix al corpului fizic. Să dăm doar un exemplu: cu corpul său fizic, cineva ar putea fi un funcţionar de bancă european, dar, pentru că corpul său eteric a adus în lumea senzorială tendinţa de a se elibera de corpul fizic, el îşi poate închipui că ar fi împăratul Chinei. Sau, pentru a da un alt exernplu, să zicem că cineva este preşedinte al Societăţii teosofice şi, dacă corpul eteric devine mai relaxat, îşi poate imagina că ar sta în faţa directorului Globusului. Acest exemplu ne arată că trebuie să ţinem seama în modul cel mai strict de Pragul care desparte clar lumea senzorială de cea suprasenzorială; trebuie să cunoşti cerinţele fiecărei lumi şi să te supui lor; iar sufletul trebuie să se comporte diferit după domeniul în care se află – de partea aceasta a Pragului, sau de partea cealaltă a lui. Trebuie repetat mereu şi mereu că de acest lucru se leagă faptul că atunci când treci Pragul nu ai voie să aduci, într-un mod ilegitim, obişnuiniele lumii suprasenzoriale în lumea senzorială. Aş putea spune că trebuie să ştii să te comporţi corect în cele două lumi, că nu ai voie să duci modul de observare corespunzător unei lumi în cealaltă.

Trebuie deci să-ţi dai mai întâi seama că facultatea de metamorfoză este facultatea de bază pentru vieţuirea de sine, simţirea de sine a sufletului în lumea elementară. Însă sufletul omenesc n-ar putea niciodată să

trăiască mult timp în această facultate de metamorfoză; corpul eteric ar putea să se menţină în starea de metamorfozare în lumea elementară tot atât de puţin cât ar putea omul să fie în stare de veghe în lumea fizică. Dar omul poate percepe această lume fizică doar când este treaz; când doarme nu o mai percepe. Cu toate acestea, el trebuie să facă să se succeadă starea de veghe şi cea de somn. Ceva analog este necesar în lumea elementară. Aşa cum, în lumea fizică, omul nu poate să fie tot timpul în stare de veghe, aşa cum viaţa trebuie să treacă de la veghe la somn, ca mersul unei pendule, tot astfel se întâmplă şi cu viaţa corpului eteric în lumea elementară. Trebuie să ai aici, aş spune, un pol opus, o contraacţiune la facultatea de metamorfozare care conduce la perceperea în lumea spirituală. Ceea ce face pe cineva capabil de metamorfozare pentru lumea spirituală este viaţa de reprezentare a omului, este capacitatea de a face mobilă reprezentarea, gândirea, încât, prin această gândire, devenită mobilă, te poţi adânci în fiinţe şi fenomene.

În ceea ce priveşte cealaltă stare, cea care se poate compara cu somnul în lumea senzorială, aici voinţa umană este cea care trebuie să fie dezvoltată şi întărită. Astfel, pentru facultatea de metamorfozare trebuie cultivată gândirea sau reprezentarea, pentru cealaltă stare trebuie cultivată voinţa.

Ne vom înţelege asupra acestui punct dacă vom ţine seama că în lumea fizic-senzorială omul este o Sine, un Eu. În măsura în care omul este treaz prin faptul că corpul fizic-senzorial face ceea ce este necesar, el se simte o Sine, un Eu. Când omul se cufundă în corpul fizic senzorial, corpul fizic-senzorial este cel care îi conferă forţele ce îl fac să se simtă ca o Sine, ca un Eu. Nu se întâmplă tot aşa în lumea elementară. Aici omul trebuie să facă el însuşi, până la o anumită treaptă, ceea ce în lumea fizic-senzorială face corpul fizic. În lumea elementară nu poţi dezvolta nici un sentiment de sine dacă nu îţi concentrezi voinţa, dacă nu te *vrei* pe tine însuţi. Asta cere, evident, să renunţi la comoditatea omenească, această comoditate atât de înrădăcinată în noi. Pentru lumea elementară este necesar să te vrei pe tine însuţi; şi aşa cum somnul şi veghea se succed în lumea fizică, tot astfel, în lumea elementară, starea de a te simţi metamorfozat în fiinţe trebuie să alterneze cu o voinţă întărită a sentimentului de sine. Asa cum în lumea fizică eşti obosit de munca zilnică încât ţi se închid ochii, pe scurt, cazi în somn, există şi în lumea elementară momente, pentru corpul eteric, în care acesta resimte: nu pot să mă metamorfozez continuu, acum trebuie să exclud orice altă fiinţă şi fenomen din jurul meu. Trebuie să le resping pe toate din sfera privirii mele şi să mă vreau pe mine, Sinea mea, să trăiesc în întregime în mine şi să nu ştiu nimic de celelalte entităţi si fenomene din lumea elementară. În lumea fizică, această voinţă de a fi tu însuţi cu excluderea celorlalte entităţi şi procese ar corespunde somnului.

Ar fi totuşi o eroare să-ţi imaginezi că alternanţa capacităţii de metamorfozare cu sentimentul întărit al Eului în lumea elementară s-ar asemăna oarecum cu legile naturale care reglează veghea şi somnul în lumea fizică. Pentru conştienţa clarvăzătoare – şi acest lucru este perceptibil pentru ea – totul este intenţionat; nu se trece de la sine, precum de la veghe la somn, ci, după ce ai trăit un timp mai mult sau mai puţin îndelungat în metamorfozare, trăieşti nevoia de a vieţui din nou în tine şi a dezvolta oarecum celălalt pol al lumii elementare. Astfel, în lumea elementară, facultatea de metamorfoză şi viaţa în sine, cu sentimentul de sine întărit, alternează într-un mod mult mai intenţionat decât veghea şi somnul în lumea fizică. Da, în anumite condiţii se poate întâmpla chiar ca, printr-o elasticitate a acestei conştienţe, să existe simultan ambele stări, adică – aş spune – pe de o parte să poţi să te metamorfozezi şi, pe de altă parte, să reţii anumite părţi ale sufletului şi să rămâi în tine. Ceea ce în lumea fizică nu este în avantajul vieţii sufletului, anume să fii treaz şi să dormi în acelaşi timp, poţi să o faci în lumea elementară. Vedem astfel că în această lume elementară o asemenea oscilaţie a vieţii sufletului este la fel de necesară ca cea a veghei şi a somnului în lumea fizică.

Trebuie să observăm în continuare că dacă gândirea se poate dezvolta până la facultatea de metamorfozare, deci se adaptează în lumea elementară, această gândire care este sănătoasă şi justă pentru lumea fizic-senzorială este de nefolosit pentru lumea elementară. Căci, de fapt, ce este această gândire în lumea fizică? Să vedem ce este ea. Vieţuim în sufletul nostru gânduri. Ştii despre aceste gânduri că le formezi, le dai naştere, le legi sau le separi lăuntric. Simţi că lăuntric eşti stăpânul acestor gânduri. Aceste gânduri se comportă oarecum pasiv, se lasă legate şi separate, se lasă a fi formate şi iar respinse. În lumea elementară, această viaţă a gândirii trebuie să se ridice la o treaptă superioară. În lumea elementară nu te poţi găsi în faţa unor astfel de gânduri pasive, ca în lumea fizic-senzorială. Când sufletul clarvăzător se familiarizează cu lumea elementară, gândurile nu mai sunt lucruri pe care le stăpâneşti, ci fiinţe vii. Presupuneii că nu v-aţi putea produce, lega, separa gândurile, ci că fiecare din ele ar începe să-şi ducă în conştienţa dumneavoastră viaţa proprie, o viaţă fiinţială. Conştienţa dumneavoastră se adânceşte în ceva în care nu mai găsiţi gânduri aşa cum sunt ele în lumea fizică, ci acolo gândurile sunt entităţi vii. Pentru a vă atenţiona în ce măsură, în lumea elementară, modul de a gândi trebuie schimbat, nu pot face altceva decât să recurg la această imagine grotescă dar foarte expresivă. Imaginaţi-vă că vă adânciţi capul într-un muşuroi de furnici, că gândirea încetează să existe şi că în cap aveţi furnici în loc de gânduri. Aşa sunt gândurile când vă adânciţi sufletul în lumea elementară, ele se re-leagă şi se despart între ele, îşi duc viaţa proprie. Şi, în adevăr, sufletul are nevoie de o forţă mai mare pentru ca conştienţa sa să se confrunte cu fiinţele-gând vii decât cu gândurile pasive din lumea fizică, cu care poţi să faci ce vrei, care pot fi chiar plăcute, dacă nu se asociază şi se separă doar inteligent, uneori chiar

absurd. Gândurile lumii fizice sunt răbdătoare; ele se supun la tot ce îi place sufletului. Cu totul altfel este când sufletul se adânceşte, ca să spunem aşa, în lumea elementară. Aici gândurile trăiesc o viaţă independentă. Aici viaţa sufletului trebuie să se afirme şi să se menţină în faţa unei vieţi active, nu pasive, a gândurilor, o viaţă de gândire dinamică. În lumea fizic-senzorială poţi să gândeşti ceva cu totul absurd; de regulă, asta nu îţi face rău. În lumea elementară se poate foarte bine întâmpla ca, dacă cineva gândeşte stupidităţi, fiinţele independente care rezultă de aici să-l facă să sufere şi să îi determine o durere reală.

Vedem astfel în ce măsură obişnuinţele vieţii sufletului trebuie să se schimbe când treci Pragul lumii sensibile către lumea suprasensibilă. Dacă ai dori, cu obişnuinţele proprii gândurilor vii ale lumii elementare, să treci Pragul în lumea fizic-senzorială şi nu ai dezvolta gândirea sănătoasă, cu gânduri pasive, ci ai vrea să păstrezi ceea ce corespunde lumii elementare, atunci gândurile ar fugi continuu şi ai alerga după ele; ai fi sclavul propriilor gânduri.

Când, cu sufletul clarvăzător, te dărui în întregime lumii elementare şi dezvolţi facultatea de metamorfozare, atunci te cufunzi, metamorfozându-te, în ceea ce priveşte viaţa interioară, după cum te afli în faţa unei fiinţe sau a alteia. Ce se vieţuieşte atunci când te adânceşti astfel? Vedeţi dumneavoastră, adâncindu-te astfel, metamorfozându-te într-o fiinţă sau alta, vieţuieşti ceea ce s-ar putea numi simpatii şi antipatii care urcă din profunzimile sufletului şi se comportă ca vieţuiri ale sufletului devenit clarvăzător. Sunt simpatii sau antipatii foarte precise cele pe care le resimţi când te metamorfozezi într-o fiinţă sau alta. Trecând din metamorfoză în metamorfoză, resimţi continuu alte simpatii şi antipatii. Şi aşa cum în lumea fizic-senzorială caracterizezi fiinţele şi lucrurile, le descrii, le recunoşti şi le percepi în mod general prin faptul că ochii văd culorile lor şi urechile aud sonorităţile lor, conform cu aceasta, dacă ai descrie lumile spirituale, le-ai descrie în anumite simpatii şi antipatii. Totuşi trebuie să deosebeşti două lucruri: mai întâi, după obiceiurile lumii fizic-senzoriale deosebeşti grade de simpatii şi de antipatii, simpatii şi antipatii mai puternice sau mai slabe. Nu tot aşa este în lumea elementară; aici simpatiile şi antipatiile nu se deosebesc numai după gradul lor, ci după calitatea lor, astfel încât există diferite simpatii şi antipatii. Aşa cum galbenul este diferit de roşu, calitativ diferit, tot astfel numeroasele simpatii şi antipatii pe care le vieţuieşti în lumea elementară sunt calitativ diferite şi nu numai una este mai puternică şi alta mai slabă. Ai descrie greşit dacă, pornind de la obişnuinţele din lumea fizic-senzorială, ai spune, cufundându-te într-o fiinţă, că simţi o simpatie mai mare, iar la cufundarea în alta vieţuieşti o simpatie mai mică. Nu, simpatiile sunt diferite!

Acesta este deci unul din lucrurile de avut în vedere. Celălalt este faptul că nu trebuie să duci în lumea elementară comportamentul faţă de simpatii şi antipatii care este firesc în lumea fizic-senzorială. În adevăr,

în lumea fizic-senzorială te simţi atras de simpatii şi respins de antipatii; mergi către fiinţele simpatice, vrei să fii cu ele, şi alungi lucrurile şi fiinţele antipatice; nu vrei să ai de-a face cu ele. În lumea elementară, cu simpatiile şi antipatiile nu se poate întâmpla – dacă pot să mă exprim grotesc – ca simpatiile să fie simpatice şi antipatiile antipatice; asta nu trebuie să se întâmple în lumea elementară. Ar fi ca şi cum ai spune în lumea fizic-senzorială: nu suport decât albastrul şi verdele şi nu-mi plac roşul şi galbenul, fug de ele. Pentru ca în lumea elementară o fiinţă să fie antipatică, asta înseamnă că ea are o anumită însuşire a acestei lumi elementare pe care trebuie să o califici ca antipatică. Şi trebuie să te comporţi faţă de acest caracter antipatic aşa cum în lumea fizică te comporţi faţă de albastru şi de roşu şi nu pentru că una din culori îţi este mai simpatică şi cealaltă mai antipatică. Aşa cum în lumea fizic-senzorială întâmpini toate culorile cu un anumit sânge rece, fiindcă ele exprimă ceea ce sunt lucrurile – ar trebui să fii un nevrotic sau un taur să nu suporţi culoarea roşie sau să ataci –, tot aşa trebuie, cu un calm total, să poţi observa simpatiile şi antipatiile în lumea elementară ca fiind proprietăţi inerente acestei lumi. Pentru aceasta trebuie ca acel comportament al sufletului, propriu lumii fizic-senzoriale, care se simte atras de simpatie şi respins de antipatie să devină aici cu totul diferit. În lumea elementară, acea dispoziţie sufletească, acea dispoziţie afectivă care corespunde simpatiilor şi antipatiilor din lumea senzorială trebuie schimbată prin *ceea ce se poate numi* calmul sufletesc, *pacea spiritului* [Nota 2]. Tocmai cu acest calm, cu această pace a sufletului poţi să te adânceşti în entităţile de aici şi, identificându-te cu ele, metamorfozându-te, simţi urcând din profunzimile propriului suflet însuşirile acelor fiinţe sub formă de simpatii şi antipatii. Numai când reuşeşti aşa ceva, când sufletul se poate comporta astfel faţă de simpatii şi de antipatii, numai atunci acest suflet este în stare să facă să apară plastic în faţa lui, în vieţuirile lui, sentimentul de a se simţi simpatic sau antipatic în lucrurile lumii elementare. Asta înseamnă că nu simţi doar trăirea în simpatie şi antipatie, ci ai într-adevăr vieţuirea ta însăţi, metamorfozându-te într-o altă fiintă, pe care o vezi izbucnind ca un tablou colorat sau alt tablou colorat, ca o sonoritate sau alta a lumii elementare. Rolul pe care îl joacă simpatia sau antipatia în ce priveşte vieţuirea sufletească în lumea spirituală îl puteţi găsi în***Teosofia***, dacă citiţi cu o anumită înţelegere intimă capitolul care tratează despre lumea sufletelor. Veţi vedea acolo că lumea sufletelor este construită chiar din simpatii şi antipatii.

După descrierea mea, aţi putut să vedeţi că ceea ce cineva cunoaşte drept facultate de a gândi în lumea fizic-senzorială este de fapt doar copia fantomatică exterioară, provocată prin corpul fizic, a acelei gândiri care străluceşte în adâncurile oculte şi care poate fi numită o fiinţă vie. Îndată ce ne mişcăm cu corpul nostru eteric în lumea elementară, gândurile devin, aş spune, mai concrete, mai vii, mai independente, mai adevărate în esenţa lor. Ceea ce în lumea fizic-sensibilă se resimte ca facultate de a gândi se comportă faţă de acest element mai adevărat al

gândirii ca umbra proiectată pe un perete în raport cu obiectele de la care ea provine. De fapt, este umbra vieţii elementare a gândurilor proiectată în lumea fizic-senzorială prin intermediul corpului fizic. Când gândim în lumea fizic-senzorială, gândim oarecum în umbrele fiinţelor-gânduri. Cunoaşterea suprasenzorială clarvăzătoare lasă aici o deschidere asupra naturii reale a gândirii. Nici o filosofie, nici o ştiinţă exterioară, oricât de perspicace ar fi, nu poate indica ceva corect privitor la această natură adevărată a gândirii; o poate face numai cunoaşterea pe care ne-o revelă conştienţa clarvăzătoare.

Tot aşa este şi cu voinţa. Voinţa trebuie întărită fiindcă în lumea elementară nu este atât de comod să dispui de ea ca în lumea senzorială, unde sentimentul Eului este dat de forţele corpului fizic. În lumea elementară trebuie tu însuţi să vrei acest sentiment al Eului, trebuie să faci experienţa a ceea ce înseamnă să umpli conştienţa cu acest conţinut: Eu mă vreau. Trebuie să resimţi că este un lucru dintre cele mai importante ca atunci când nu eşti destul de puternic, nu pentru a gândi, ci pentru a vrea realmente: Eu mă vreau –, să te simţi căzând în leşin. Dacă nu ai ajunge să te menţii tu însuţi în lumea elementară, ai cădea în această lume ca într-un fel de leşin. Se pătrunde adevărata natură a voinţei – pe care nici ştiinţa exterioară şi nici o filosofie exterioară nu o poate discerne – doar prin conştienţa clarvăzătoare. Ceea ce noi numim voinţă în lumea fizic-senzorială este o umbră a acelei voinţe fiinţiale puternice care se dezvoltă astfel încât menţine Sinea dreaptă din liberul arbitru, nu susţinută prin forţe exterioare. Totul devine ceva mai arbitrar – aşa putem spune – în această lume elementară când intrăm în ea.

Când ai părăsit corpul fizic şi ai ca mediu ambiant lumea elementară, atunci, înainte de orice, se trezeşte, prin natura originară a corpului eteric, tendinţa de metamorfozare. Vrei să te adânceşti în entităţi. Dar, aşa cum în timpul stării de veghe din timpul zilei se creează nevoia de somn, tot astfel în lumea elementară se trezeşte nevoia de a fi în tine însuţi şi de a respinge în ce te-ai putea metamorfoza. Apoi, iar, când în lumea elementară te-ai simţit un anumit timp în tine însuţi, şi când ai dezvoltat puternic voinţa: Eu mă vreau, survine ceva ce s-ar putea numi cumplitul sentiment de a fi singur, de a fi părăsit, care suscită dorinţa de a ieşi din această stare, de a te vrea pe tine însuţi şi a te dărui din nou capacităţii de metamorfozare. În somnul fizic te repauzezi şi forţele au grijă să te trezeşti, fără să fi făcut ceva pentru asta. În lumea elementară, când te-ai adâncit în starea de somn, care corespunde lui „a nu te vrea decât pe tine însuţi", sentimentul de a fi părăsit cere să te dărui din nou facultăţii de metamorfozare, adică vrei să te trezeşti. Toate acestea vă indică cât de deosebite sunt condiţiile vieţuirii de sine şi a simţirii de sine în lumea elementară de cele din lumea fizic-senzorială. Şi puteţi cântări cât de necesar este să fii totdeauna atent ca conştienţa clarvăzătoare – care trece şi se întoarce de la o lume la cealaltă – să se adapteze corect cerinţelor lumii în care intră, să nu ducă cu ea

obişnuinţele de la o lume la alta, atunci când trece Pragul. Întărirea, învigorarea vieţii sufletului fac parte deci din aceste pregătiri, indicate adesea de mine, pentru vieiuirea lumilor suprasensibile. Întărirea şi învigorarea vieţii sufletului.

Şi, dintre toate lucrurile, trebuie mai întâi întărite acele vieţuiri ale sufletului ce ar putea fi desemnate drept calităţi de înaltă moralitate care se relevă în fermitatea caracterului, siguranţa interioară şi calmul. Înainte de toate trebuie educate în suflet curajul interior şi fermitatea caracterului, fiindcă prin slăbiciunea caracterului se slăbeşte toată viaţa sufletească şi atunci pătrunzi în lumea elementară cu o viaţă a sufletului slabă. Or, acest lucru nu trebuie să se întâmple dacă vrei să trăieşti într-un mod just şi adevărat în lumea elementară. De aceea, cel care ia în serios viaţa în lumile superioare nu trebuie niciodată să neglijeze a insista asupra faptului că forţele care trebuie să întărească viaţa sufletului, pentru ca el să intre corect în lumile superioare, sunt forţele sufleteşti morale. Şi erorile cele mai deplorabile sunt cele care ar face ca omenirea să creadă că clarvederea poate fi dobândită fără să ţii cont de întărirea vieţii morale. Şi mereu trebuie de accentuat că ceea ce am caracterizat în ***Iniţierea*** (*Cum se dobândesc cunoştinţe despre lumile superioare?*) ca fiind formarea florilor de lotus, care la aspirantul la clarvedere parcă se cristalizează în corpul spiritual al omului, deci că această formare a florilor de lotus se poate produce şi cu neglijarea mijloacelor de întărire morală, dar n-ar trebui să fie asa.

Aceste flori de lotus trebuie să fie acolo când omul vrea să aibă facultatea de metamorfozare; căci această facultate constă în faptul că florile de lotus îşi pun în mişcare petalele lor departe de om, cuprind lumea spirituală, adaptându-se ei. Pentru privirea clarvăzătoare, ceea ce se dezvoltă drept capacitate de metamorfoză se exprimă în dezvoltarea florilor de lotus, iar formarea unui puternic sentiment al Eului este o întărire interioară pe care am putea-o numi o coloană vertebrală elementară. Ambele trebuie dezvoltate corespunzător: florile de lotus pentru a te putea metamorfoza, iar ceva analog unei coloane vertebrale din lumea fizică, o coloană vertebrală elementară, pentru a-ţi putea dezvolta în lumea elementară un Eu întărit. Aşa cum a fost menţionat ieri, şi anume că dezvoltarea spirituală poate tot atât de bine să ducă în lumea spirituală la virtuţi înalte, iar dacă este canalizată spre lumea simţurilor poate duce la viciile cele mai degradante, tot aşa se întâmplă şi cu florile de lotus şi coloana vertebrală elementară. Se poate chiar, prin anumite procedee, să trezeşti florile de lotus şi să trezeşti şi această coloană vertebrală elementară fără să cauţi întărirea morală, dar nici un clarvăzător conştient nu va recomanda acest lucru. Căci nu este vorba pur şi simplu de a obţine pentru lucrurile superioare un lucru sau altul, ci să iei în seamă tot ce este necesar.

În momentul în care treci Pragul lumii spirituale te apropii de entităţile luciferice şi ahrimanice, despre care am vorbit deja, în cu totul alt mod

decât în lumea fizic-senzorială. Şi îndată ce ai trecut Pragul, adică îndată ce ai florile de lotus şi coloana vertebrală elementară, vieţuieşti faptul ciudat că vezi apropiindu-se puterile luciferice. Ele au tendinţa să cuprindă petalele florilor de lotus. Ele îşi alungesc tentaculele către florile noastre de lotus şi trebuie să te fi dezvoltat corect pentru a putea folosi aceste flori de lotus ca să sesizezi fenomenele spirituale şi să nu laşi ca puterile luciferice să pună stăpânire pe ele. Or, acest lucru nu este posibil decât dacă ajungi în lumea spirituală cu forţe morale întărite.

Am arătat deja că în lumea fizic-senzorială forţele ahrimanice se apropie de sufletul uman mai curând din exterior iar cele luciferice mai curând din interior. În lumea spirituală este invers: entităţile luciferice vin din afară şi vor să pună stăpânire pe florile de lotus, iar entităţile ahrimanice vin dinăuntru, se instalează puternic în coloana vertebrală elementară. Or, când ai atins lumea spirituală fără moralitatea necesară, se pecetluieşte o alianţă bizară între puterile ahrimanice şi cele luciferice. Când ai pătruns aici cu ambiţie, vanitate, cu dorinţa de putere şi cu înfumurare, Ahriman şi Lucifer reuşesc să facă o alianţă. Pentru a explica ce fac ei atunci, mă voi sluji de o imagine, dar aceasta are realmente loc: Ahriman şi Lucifer încheie o alianţă, şi Lucifer împreună cu Ahriman leagă petalele florilor de lotus la coloana vertebrală elementară. Toate aceste petale ale florilor de lotus sunt legate împreună cu coloana vertebrală elementară, omul însuşi devine încorsetat, înlănţuit în el însuşi prin florile de lotus dezvoltate de el şi prin coloana sa vertebrală elementară. Rezultă de aici un grad de egoism şi de atracţie pentru eroare cu totul de neimaginat când omul rămâne în lumea fizică. Aceasta poate avea deci loc când conştienţa clarvăzătoare nu este formată cum trebuie: Ahriman şi Lucifer se aliază şi unesc petalele de lotus cu coloana vertebrală elementară. Omul este înlănţuit în el însuşi prin propriile sale facultăţi elementare sau eterice. Toate acestea trebuie ştiute atunci când vrei să pătrunzi în adevărata lume spirituală.

NOTE

I. *Introducere*

1. Citat după Wolf-Ulrich Klünker: *John Scotus Eriugena. A gândi în dialog cu Îngerul*, Stuttgart [*Johannes Scotus Eriugena. Denken im Gespräch mit dem Engel*], 1988, pp. 98 şi urm.

2. Acest citat şi următoarele sunt extrase din conferinţa lui Rudolf Steiner din 12 aprilie 1909 (seara) (GA 110); conferinţa este redată în cartea de faţă la pagina 54 şi următoarele.

3. ***Trezirea sufletelor. Procese sufleteşti şi spirituale în tablouri scenice*** de Rudolf Steiner [*Der Seelen Erwachen. Seelische und geistige Vorgänge in szenischen Bildern* von Rudolf Steiner]. În Rudolf Steiner, ***Patru drame-misteriu*** [*Vier Mysteriendramen*] (GA 14), p. 485 (1981).

4. Idem, p. 487.

5. Idem, pp. 419 şi urm.

6. Idem, p. 426.

7. Acest citat şi următoarele sunt extrase din conferinţa lui Rudolf Steiner din 26 august 1913 (GA 147); conferinţa este redată în cartea de faţă la pagina 198 şi următoarele.

8. Citat după Klünker, *Eriugena*, pp. 88 şi urm.

9. John Scotus Eriugena, *Despre împărţirea naturii* [*De divisione naturae*]. Traducere în limba germană de Ludwig Noack, Hamburg, 1870-1874 (retipărită în 1983), I, p. 3. Textul latin: Migne, *Patrologia Latina* 122, col. 441 A.

10. Idem, I, p. 3 f. Migne, *PL* 122, col. 441 B.

11. Conferinţă a lui Rudolf Steiner din 14 noiembrie 1923 (GA 231).

12. Comp., de exemplu, *Despre împărțirea naturii* [*De divisione naturae*], II, pp. 193 şi urm. Migne, *PL* 122, col. 876 şi urm.

13. Idem, II, p. 199. Migne, *PL* 122, col. 879 B.

14. Idem, II, p. 226. Migne, *PL* 122, col. 896 D.

15. Idem, II, p. 306. Migne, *PL* 122, col. 950 AB.

16. Conferinţă a lui Rudolf Steiner din 16 septembrie 1923 (GA 228).

17. Comp., de exemplu, următoarele conferinţe: 27 decembrie 1923 (GA 233); 29 decembrie 1923 (GA 233); 4 ianuarie 1924 (GA 233a); 5 ianuarie 1924 (GA 233a); 12 ianuarie 1924 (GA 233a); 31 martie 1924 (GA 239); 1 iulie 1924 (GA 237); 13 iulie 1924 (GA 237); 1 august 1924 (GA 237); 14 august 1924 (GA 240); 12 septembrie 1924 (GA 238).

18. Rudolf Steiner, ***Teze antroposofice*** [*Anthroposophische Leitsätze*] (GA 26), p. 259 (1983), nr. 184.

19. Idem, p. 257: „De la natură la subnatură" [„Von der Natur zur Unter-Natur"], nr. 183.

IV. Gnomi, ondine, silfide şi salamandre

1. *„Veți cunoaşte adevărul, şi adevărul vă va face liberi!"*: Evanghelia după Ioan 8, 32.

V. Fantome, spectre, demoni

1. *un arhitect de seamă*: baronul Heinrich von Ferstel, 1828-1883. Constructor, printre altele, al bisericii votive din Viena. Vezi, de asemenea: Emil Bock, *Rudolf Steiner, Studii referitoare la viaţa şi la opera vieții sale* [*Rudolf Steiner, Studien zu seinem Lebensgang und Lebenswerk*], Stuttgart, 1967, p. 41.

2. *prin coborârea „limbilor de foc"*: Faptele Apostolilor 2, 3.

VI. Spirite elementare ale naşterii şi ale morţii

1. *Leonardo da Vinci*, 1452-1519.

2. *descrieri pe care le-am prezentat cu privire la era atlanteeană*: Vezi, printre altele: ***Ştiința ocultă în rezumat*** [*Geheimwissenschaft im Umriß*], GA 13, în capitolul „Evoluţia lumii şi omul"; şi ***Din Cronica Akasha*** [*Aus der Akasha-Chronik*], GA 11, în capitolul „Strămoşii noştri atlanteeni".

3. Richarda Huch, 1864-1947: *Credinţa lui Luther, Scrisori către un prieten* [*Luthers Glaube, Briefe an einen Freund*], Inserl-Uerlag, Leipzig, 1916.

4. *„Nu-l pot ei dibui pe drac..."*: Goethe, *Faust* I, „Pivniţa lui Auerbach". Citatul exact sună astfel:
„Nu-l pot ei dibui pe drac,
Nici chiar de guler să-i înşface.
(Goethe, *Faust*, Editura Paralela 45, Piteşti, ediţia a 2-a, 2008, în traducerea lui Mihail Nemeş, pp. 93-94, n. tr.)

5. *cuvântul lui Christos*: Evanghelia după Matei 18, 20.

6. *a spus un cuvânt foarte frumos*: Spre sfârşitul scrisorii a cincea din *Credinţa lui Luther, Scrisori către un prieten* se spune: „Desigur, în

vremea lui Nietzsche s-au născut mulţi ca bestii blonde, care nu aveau în sine destulă animalitate pentru a deveni un simplu cobai."

VII. Adevărul, frumosul şi binele şi fiinţele elementare

1. Referitor la această conferinţă: Lupta entităţilor luciferice şi ahrimanice pentru a pune stăpânire pe natura umană este descrisă şi în cele trei conferinţe prezentate la Londra la 12, 16 şi 19 noiembrie, 1922, conţinute în ***Corelaţii spirituale în modelarea organismului uman*** [*Geistige Zusammenhänge in der Gestaltung des menschlichen Organismus*], GA 218.

2. *gnomi şi silfide în dramele-misteriu*: Rudolf Steiner, ***Trezirea sufletelor***, a patra dramă-misteriu, tabloul al doilea. ***Patru drame-misteriu*** [*Vier Mysteriendramen*], GA 14.

VIII. Spiritele elementare şi lumea plantelor

1. *afirmaţia lui Jean Paul*: În *Adevăr din viaţa lui Jean Paul. Poveste a copilăriei scrisă de el însuşi* [*Wahrheit aus Jean pauls Leben. Kindheitsgeschichte von ihm selbst geschrieben*] (3 caiete în 2 volume), Breslau, 1826-1828; Caietul 1, p. 53.

2. *despre această formă idee spirit*: Vezi Rudolf Steiner, a patra dramă-misteriu, ***Trezirea sufletelor***, tabloul al doilea: corul gnomilor, corul silfidelor, GA 14.

3. *nunţi veşnice*: Goethe, „Desfăşurare, pulverizare, evaporare, picurare" [„Verfolg, Verstäubung, Verdunstung, Vertropfung"], în ***Scrierile de ştiinţe naturale ale lui Goethe*** [*Goethes Naturwissenschaftlichen Schriften*], 5 volume, editate şi comentate de Rudolf Steiner, 1884-1897, apărute în „Deutsche National-Literatur" a lui Kiirschner, GA 1 a-e, retipărite, Dornach, 1975, volumul I, p. 163.

IX. Spiritele elementare şi lumea animalelor

1. *în „Goetheanum"*: în ***Ideea Goetheanumului în mijlocul crizei culturale a prezentului***. Culegere de articole din săptămânalul „Das Goetheanum", 1921 până în 1925 [*Der Goetheanumgedanke inmitten der Kulturkrisis der Gegenwart*. Gesammelte Aufsätze aus der Wochenschrift „Das Goetheanum" 1921 bis 1925], GA 36.

2. ***Ştiința ocultă în rezumat*** [*Geheimwissenschaft im Umriß*] (1910), GA 13

XII. Cunoaşterea lumii elementare

1. Rudolf Steiner, ***Ştiința ocultă în rezumat*** [*Geheimwissenschaft im Umriß*] (1910), GA 13; ***Cum se dobândesc cunoştinţe despre lumile superioare?*** [*Wie erlangt man Erkenntnisse der höheren Welten*] (1904), GA 10.

2. ceea ce se poate numi... pacea spiritului: Vezi Rudolf Steiner, a patra dramă-misteriu, ***Trezirea sufletelor***, tabloul al patrulea, GA 14:
„Păzitorul:
şi ai despre mine o imagine iluzorie,

Dacă iluzia dorinţei se uneşte cu privirea,
Iar pacea spiritului nu s-a înstăpânit
În fiinţa ta, drept trup al sufletului.”

(Toate citatele din această dramă-misteriu au fost redate în traducerea realizată de Adriana Onofrei, Adrian Iliescu, Gheorghe Paxino, apărută la Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2002 – *n. tr.*)

INDICE AL SURSELOR BIBLIOGRAFICE

I. „Fiinţe elementare ale pământului şi ale apei” (Helsinki, 3 aprilie 1912): din GA 136, ***Entităţile spirituale din corpurile cereşti şi din regnurile naturii*** [*Die geistigen Wesenheiten in den Himmelskörpern und Naturreichen*], Dornach, 1984.

II. „Fiinţe elementare şi spirite ale Cosmosului” (Helsinki, 4 aprilie 1912): din GA 136, ***Entităţile spirituale din corpurile cereşti şi din regnurile naturii*** [*Die geistigen Wesenheiten in den Himmelskörpern und Naturreichen*], Dornach, 1984.

III. „Eliberarea fiinţelor elementare prin om” (Düsseldorf, 12 aprilie 1909): din GA 110, ***Ierarhiile spirituale şi reflectarea lor în lumea fizică*** [Geistige Hierarchien und ihre Widerspiegelung in der physischen Welt], Dornach, 1991.

IV. „Gnomi, ondine, silfide şi salamandre” (Berlin, 16 mai 1908): din GA 102, ***Intervenţia unor entităţi spirituale în om*** [*Das Hereinwirken geistiger Wesenheiten in den Menschen*], Dornach, 1984.

V. „Fantome, spectre, demoni” (Berlin, 4 iunie 1908): din GA 102, ***Intervenţia unor entităţi spirituale în om*** [*Das Hereinwirken geistiger Wesenheiten in den Menschen*], Dornach, 1984.

VI. „Spirite elementare ale naşterii şi ale morţii” (Dornach, 6 octombrie 1917): din GA 177, ***Substraturile spirituale ale lumii exterioare. Prăbuşirea spiritelor întunericului*** [*Die spirituellen Hintergründe der äußeren Welt. Der Sturz der Geister der Finsternis*], Dornach, 1985.

VII. „Adevărul, frumosul şi binele şi fiinţele elementare” (Dornach, 16 decembrie 1922): din GA 219, ***Relaţia lumii stelelor cu omul şi a omului cu lumea stelelor. Comuniunea spirituală a omenirii***[*Das Verhältnis der Sternenwelt zum Menschen und des Menschen zur Sternenwelt. Die geistige Kommunion der Menschheit*], Dornach, 1984.

VIII. „Spiritele elementare şi lumea plantelor” (Dornach, 2 noiembrie 1923): din GA 230, ***Omul ca acord al Cuvântului cosmic creator, plăsmuitor şi modelator*** [*Der Mensch als Zusammenklang des schaffenden, bildenden und gestaltenden Weltenwortes*], Dornach, 1985.

IX. „Spiritele elementare şi lumea animalelor” (Dornach, 3 noiembrie 1923): din GA 230, ***Omul ca acord al Cuvântului cosmic creator, plăsmuitor şi modelator*** [*Der Mensch als Zusammenklang des schaffenden, bildenden und gestaltenden Weltenwortes*], Dornach, 1985.

X. „Fiinţe elementare ahrimanice” (Torquay, 19 august 1924): din GA 243, ***Conştienţa iniţiaţilor. Căile adevărate şi căile false ale cercetării spirituale*** [*Das Initiatenbewußtsein. Die wahren und die falschen Wege der geistigen Forschung*], Dornach, 1983.

XI. „Lumea elementară şi viitorul omenirii” (Dornach, 28 mai 1922): din GA 212, ***Viaţă sufletească şi aspiraţie spirituală a omului în relaţie cu evoluţia Lumii şi a Pământului*** [*Menschliches Seelenleben und Geistesstreben im Zusammenhange mit Welt- und Erdenentwickelung*], Dornach, 1978.

XII. „Cunoaşterea lumii elementare (München, 26 august 1913): din GA 147, ***Tainele Pragului*** [*Die Geheimnisse der Schwelle*], Dornach, 1982.

BIBLIOGRAFIE

Alte lucrări ale lui Rudolf Steiner pe tema „Entităţi ale naturii”:

1. Lucrări (din Ediţia operelor complete ale lui Rudolf Steiner)

Patru drame-misteriu [*Vier Mysteriendramen*]: I. ***Poarta iniţierii*** [*Pforte der Einweihung*]. II. ***Încercarea sufletului*** [*Die Prüfung der Seele*]. III. ***Păzitorul Pragului*** [*Der Hüter der Schwelle*]. IV***Trezirea sufletelor*** [*Der Seelen Erwachen*]; Dornach, 1981, GA 14.

2. Conferinţe

Intervenţia unor entităţi spirituale în om [*Das Hereinwirken geistiger Wesenheiten in den Menschen*]. Treisprezece conferinţe, Berlin, 6 ianuarie-11 iunie 1908, GA 102.

Ierarhiile spirituale şi reflectarea lor în lumea fizică*. Cerc zodiacal, planete, Cosmos* [*Geistige Hierarchien und ihre Widerspiegelung in der physischen Welt*]. Zece conferinţe, Diisseldorf, 12 – 22 aprilie 1909, GA 110.

Entităţile spirituale din corpurile cereşti şi din regnurile naturii [*Die geistigen Wesenheiten in den Himmelskorpern und Naturreichen*]. Unsprezece conferinţe, Helsingfors, 3-14 aprilie 1912, GA 136.

Trăirea ciclului anual în patru imaginaţiuni cosmice [*Das Miterleben des Jahreslaufes in vier kosmischen Imaginationen*]. Şase conferinţe, Dornach 3-13 octombrie şi Stuttgart, 15 octombrie 1923, GA 229.

Omul ca acord al Cuvântului cosmic creator, plăsmuitor şi modelator [*Der Mensch als Zusammenklang des schaffenden, bildenden und gestaltenden Weltenwortes*]. Douăsprezece conferinţe, Dornach, 19 octombrie – 11 noiembrie 1923, GA 230.

Conştienţa iniţiaţilor. Căile adevărate şi căile false ale cercetării spirituale [*Das Iniţiatenbewußtsein. Die wahren und die falschen Wege der geistigen Forschung*]. Unsprezece conferinţe, Torquay (Anglia), 11-22 august 1924, GA 243.

Impulsuri spiritual-ştiinţifice pentru dezvoltarea fizicii II. Al doilea Curs de ştiinţe ale naturii: Căldura la graniţa dintre materialitatea pozitivă şi materialitatea negativă[*Geistwissenschaftliche Impulse zur Entwicklung der Physik II. Zweiter naturwissenschaftlicher Kurs: Die Wärme auf der Grenze positiver und negativer Materialität*]. Paisprezece conferinţe, Stuttgart, 1-14 martie 1920, GA 321.

Limite ale cunoaşterii naturii şi biruirea lor [*Grenzen der Naturerkenntnis und ihre Überwindung*]. Opt conferinţe prezentate la primul curs din cadrul Şcolii superioare de antroposofie, Dornach, 27 septembrie-3 octombrie 1920, GA 322.